

પ્રથમ આવૃત્તિ

કિંમત રૂ. એક.

એક ખરેખરું આર્ટિસ્ટીક પીકચર,

તહારાં હીવાનખાનાંની શોભા થઈ પડી તહારા
અચ્છા ટેસ્ટની ગવાહી પુરી પાડે છે.

વિંચી જતનચંદીનાળા

ફાંકડા શેટો ઉતારે છે. વળી ચારજસ દરેક
ગજવાને પોષાય તેવા મધ્યમ છે.

જરૂર એક ત્રાયલ આપજો.

મોહી સ્ટુડીયો ગાંધીયા ટેંક,
ફાઈ હાઈસ્કૂલ પાસે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૧૪૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ માનવીની સેવા

વિષય ૫૪૨૨૯

**With Compliments
and
Best Wishes.**

To,

O. T.

1 SEP 1928

III

1928

From,

T

ખરી યાદગારી રાખવી હોય, અને સારું મનપસંદ
કામ કરવું હોય તો

ધોલીતલાવ ઉપરના અમારા આર્ટ્સ્ટુડીઓમાં
ત્હમારી એક બુલાકાત આપજો.

હિંદના આ જુના પ્રખ્યાત મઠક વિષે જોમત છેજ નહીં. ઑઈલ-
વૉટર-પાસ્ટલ કલરમાં તેમજ ઓમાઇડએનલાઈન્ડ મેન્ટ વગેરેમાં અમોએ
હિંદના અનેક જાણીતાં એકઝીબીશનોમાં હજનખંધ સોનાના ચાંદો તેમજ
સર્ટીફિકેટ ઓફ મેરીટ મેળવ્યા છે.

ગમે તેટલા મોટા એનાલર્ન્મેન્ટ તથા ઑઈલપેન્ટ માટે તેમજ “મની-
એચરપેનટીંગ એન આઈવરી” માટે મળેા યા કદ ને બાવતાલ માટે અરજ
કરો. આખા હિંદમાં અમારું કામ એપ્ટપણું લોગવે છે. ત્હમારી ભતી-
ખાત્રી કરવી હોય તો જરૂર પધારશોજ.

એચયશાહ પેસ્તનજી આર્ટીસ્ટ.

“આર્ટ” સ્ટુડીઓ ધોલીતલાવ બ્રાંડીવાળાનું ઘર, -મુંબઈ.

જુના અને જાણીતા ઝવેરીના
નવો શોરૂમ.

દરેક જાતના ફેન્સી

દાગીના

ખરીદવાનું વિધાસુ

મથક

એમ.

લેધાબાઈની

કું

ઝવેરીઓ.

ટેકાણું—

શેકમેમન સ્ટ્રીટ, મુળજી
જેઠાની મારફીટ આગળ-મુંબઈ.

બહારગામના ઓર્ડરો તાકીદે વી. પી. થી
મોકલવામાં આવે છે.

ભરૂણા પર ખરીદેલા માલની ચાર્ટી આપવામાં આવે
છે જે થી એક બચ્ચાને પણ ઠગાવાને ધારસ્તી નથી.

પાલિશાળા કૃત—

‘મા-બાપની સેવા’

જુદા જુદા ધર્મોનાં કર્મોનો,
આજ્ઞા, કર્મ, પ્રસિદ્ધ દાનાવ
પુરુષોની નસિહતો, કવિઓનાં
કાવ્યો, વિદ્વાનો ને નામાંકિત
ગ્રંથકારોના લેખોના ઉતા-
રાઓ, સમજણો, શ્લોકો,
કહેવતો, વાર્તાઓ અને
ટિપ્પણો વગેરે સાથનું
રસિદ્ધું સંશોધન.

કોપીરાઈટ સંપત્તિ

ચાનાદ પ્રધર્મનું નામ-

કોણ નથી જાણતું? કામની પીછાણ

કોણ નથી કરતું?

પારસીઓ માટે ફેંટા, ટોપીઓ માટેનું, ને હિંદુ મુસલમાન
વગેરે ભાઈઓ માટે ટોપીઓનું પ્રસિદ્ધ મઠક.

૬ મેકરના ફેંટા ને ટોપીઓ.

૭ કવોલીટિના ફેંટા ને ટોપીઓ.

૮ કિંમતના ફેંટા ને ટોપીઓ.

બેટરસ્થી મેકરના પ્રખ્યાત ફેંટાઓ, તથા કોસ્ટી
મેકરની ટોપીઓનો તદ્દન નવોજ માલ મોટા જથ્થામાં
હમેશા વાજબી ભાવે મળશે. ફેંટા વગેરે રીપેર કામ બહુ
સંતોષકારક કીકાયતે કર્યે છીએ.

ઠે. કાલબાહેવી, જ્ઞાનવર્ધકની

ઓરીસની સાંમે. સીનેમાની પાસે.

જ્ઞાનવર્ધક ઑફીસમાંથી—

મળતા પુસ્તકો. કિંમત.

(૧) ઈરાનીયન નાઈટ્સ રૂ. ૧-૮
(૨૨ વાર્તાના સંગ્રહ)

(૨) “સંગ તેવો રંગ” રૂ. ૧-૧૨
(પારસી સંસ્કારી માટે વાર્તા)

(૩) “મા-બાપની સેવા” રૂ. ૧-૦

(૪) “બાળ બરદાસ્ત” ચા

“સ્ત્રીઓનો સાથી.” રૂ. ૪-૦

(દરેક બાળકે શીક્ષણ લેવાલાયક પુસ્તક.)

આ દરેક પુસ્તક માટેની જે વિગતવાર બહારખર્ચ આ પુસ્તકમાં આવી છે, તે ઉપર દરેક વાંચનારનું લક્ષ ખાસ ખેંચવાની જરૂર નોંધ્યે છીએ.

આ ચાર પુસ્તકો સામતા મંગાવનારને વી. પી. રેજીસ્ટર્ડ, અને પોસ્ટેજનો સવળો ખર્ચ લેવામાં આવશે નહીં. જથ્થાબદ્ધ ખરીદનારને સારું કમીશન મળશે.

લખો શા મળો—

“જ્ઞાનવર્ધક” ઑફીસ નં. ૫૨૩ કાંતાબિલ્ડીંગ
કાલબાદેવી, મુંબઈ.

મુંબઈમાં સઉથી જુનામાં જુનું ને જાણીતું
કોલનવોટર તે એસ. એસ. ગઝદરનું

કોલનવોટર છે.

જ્યો વાપડે છે તેજો એની તારીફ પર તારીફ
કરે છે અને બીજાએ વાપડવાની ભલામણ કરે છે.
ફક્ત એકજ શીશી અમારા કોલનવોટરની ખરીદી
કાઠપણ મેકરના કોલનવોટર સાથે સરખાવી જુવો
ને જો અમારૂં કોલન વોટર ઉંચામાં ઉંચું ને ભાવમાં
કીફાયત માલમન પડે તો જ વેપારી પાસેથી ખરીદીયું
હોય તેને ઉખેડેલી શીશી પાછી આપી એના પૈસા
પાછા લઇ જવા.

અમારા કોલન વોટરની ઉંચ જનાવટની એથી
વધુ ખાત્રીની જરૂર છે ભલા ?

સંખ્યાબંધ સર્ટીફિકેટો અને એકઝીબીસનોમાંથી
ચાંદો મળ્યા છે.

આખરૂંદાર વેપારીએને ત્યાંથી મળશે.

આખરૂંદાર એજન્ટો એકઝે છે.

એસ. એસ. ગઝદર

સ્ટીલવા બિલ્ડીંગ, ૧૫૦૮ ચીરાબજાર, મુંબઈ. ૨.

જન્મ.

સ્વર્ગસ્થ:—

બાલ રમણિકલાલ મનસુખલાલ

આસો સુદી ૨, - સંવત ૧૯૭૫.

વાર શુક્ર તા. ૨૬મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૯.

સ્વર્ગસ્થ—

બાલ " રમણિક " ઉદ્દે " બાબુ "

[ઉ. વ. આઠ]

અર્પણ

સ્વર્ગસ્થ

રમણિકને

આ પુસ્તક શેઠજી મનસુખભાઈ
છગનલાલ દેશાઈ શેરદલાલે
“તહેઓના મહુમ દિકરા
રમણિકને માટે ખાસ
લખાવીને પુણ્ય અર્થે
પ્રગટ કરાવ્યું છે.”

કર્તા.

મરણ.

બાલ “રમણિક” ઉર્ફે “બાબુ”

ચૈત્ર વદી ૯, સંવત ૧૯૮૨.

વાર બુધ તા. ૭ મી એપ્રિલ ૧૯૨૬.

મિ. શો. મ. દેશાઈનાં સંસારનાં સુખના

કિંમતી પુસ્તકો.

કિંમત

- ૧—બેટી તું સાસરે કેમ સમાશે ? (પરણતી કન્યાને
બેટ આપવા લાયક બેવડા સુધારા વધારા સાથનું
દળદાર પુસ્તક) ... ૩૧. ૨-૦-૦
- ૨—વહેમી દુન્યા (વહેમે તબની સુખ આપનાર) ૩૧. ૧-૮-૦
- ૩—મા-આપની સેવા. (મા-આપનો ઉપકાર વાળા માટે) ૩૧. ૧-૦-૦
- ૪—સાદી જીંદગીની શોક. (ફિજનની શિસિમારીથી થતા
ગેરફાયદા) ... ૩૧. ૧-૦-૦
- ૫—સહુકની માતા. (લાયક માતા શ્વાનાં શિક્ષણે) ૩૧. ૧-૦-૦
- ૬—સદગુણો સાસુ. (સાસુ થઈએ ત્યારે ઉપયોગી) ૩૧. ૧-૦-૦
- ૭—સંસારનો સુકની. (આપ બનવાનો હુમર) ... ૩૧. ૧-૦-૦
- ૮—વિધવા દુઃખ નિવારણ. (વિધવાએને દિવાસો) ૩૧. ૧-૮-૦
- ૯—દુઃખીને દિલાસો. (કેટલાક ભાગો મળી સકશે નહીં) ૩૧. ૦-૪-૦
- ૧૦—દાદારજની દરબાર. (ખુદાના ધનસાફે કેવા છે) ૩૧. ૦-૪-૦
- ૧૧—બહો અને બંદગી. (બેવડા સુધારા વધારા સાથે) ૩૧. ૨-૦-૦
- ૧૨—મહારા દિકરાને. (બીજી આવૃત્તિ બધાંક સુધારા
વધારા સાથે છપાય છે.)

આપડી મોકલવા માટે વી. પી. તથા પોસ્ટેજ જુદું
લેવામાં આવશે.

મળવાનું ઠેકાણું:--બેહરામજી મનચેરજી દેશાઈ.

સ્ટેશન રોડ, નવસારી.

જેહાંગીર બેજનજી કરાણી એન્ડ સન્સ.

પારસી બજાર-કોઠ, મુંબઈ.

દિબાચો=પ્રસ્તાવના.

એક પુસ્તક પ્રગટ કરનાર તરફથી વાંચકવર્ગ તે પુસ્તકની ધારણા શી છે ? તે જાણવાને કુદરતી રીતે તલપમાર રહે છે, અને તેથીજ દિબાચા રૂપે પુસ્તકનાકર્તા પોતાના વિચારો રજુ કરે છે અને તે વિચારો મોટે ભાગે તેજ પુસ્તકની સીધારસનાજ હોય છે, પછી તે દિબાચો ખુદ કર્તાએ પોતેજ લખેલો હોય, યા તો પારકાની મદદ લઈ લખાવેલો હોય-આવાં ગીતો મવાતા આજે હાં ત્યાં પુષ્કળ સંભળાય છે. ઘણાંક લેખકો એ બાકુતી ગીતો ગવડાવે છે એ રૂઢી યા ગુણથી ખરૂં જાણીતું તો વાંચકવર્ગ ગુચવાય છે ને અમુક રીતે છેતરાય છે.

એક સારી વસ્તુ યા કામ માટે સીધારસની મુદ્દે જરૂર નથી, કાંકે તેની કિંમત પ્રજા યા પ્રજાનો અમુક વર્ગ કરે તેમ છે. એક અમુક પુસ્તકમાં દમ જોવું ન હોય તોપણ લાભવગ ને જાહેર ખર્ચરથી પણ પ્રજાનો અમુક વર્ગ છેતરાય છે. કાંકે ખોટા બકવાતથી અમુકો આર્કાયા છે, ને ખરીદી પછી તેમાંનું કામ જોઈ પસ્તાય છે.

જેવો સ્વતંત્ર છે અને પોતાના કામ ઉપર મુસ્તાક છે. હેઓ પોતાના નાંગની કિંમત ખુદ ઝવેરી આગળખી થાય તો તેથી વધુ ખુશ થાય છે, કાંકે હેના કામની પરિક્ષા થાય છે ને ખરી ચીજ પ્રકાશી પોતાની મેજેજ જાહેરમાં આવે છે, આજે આવીજ બાબદમાં મને એક અફસોસનો ઉદ્ગાર રજુ કરવો પડે છે. આપણી પંચરંગી કોમમાં એવાં સાહિત્યની કદર કરનારો વર્ગ બહુજ નહોતો છે. આજે કોઈપણ રીતે કે પ્રકારે મીમંતવર્મ પણ સાહિત્યમાં રસ લેતો હોય એવું જાનમાન મને દાયકાઓના અનુભવ છતાં થતું નથી. આજે આપણી આવશ્યકતાની અવગણના જે રીતે સંકેતશાસ્ત્ર

રહી છે, ને ખરાં સાહિત્યની કિંમત થતી નથી તેનું કારણ ઉપલુંબ છે-કે શ્રીમંતવર્ગ એ બાળુ તદન બેદરકારજ છે- આજે સાહિત્યની કદર કરનાર એક નહાનો વર્ગથી હોય ને શ્રીમંતવર્ગ એવી બાબદમાં લગાર રસ લેતો હોય તો એ દીસામાં ધસડબોરે કરનાર વર્ગને જરાથી રાહત મળે-જાહેર પ્રજાને સાર વાંચણ મળે ને આજણી માતૃભાષાની ઉન્નતિ થતી રહે. આજે લાગવગ દૂર થાય ને ખરા નંમની પરિક્ષા થાય તો વિદ્વાનવર્ગને ભવિષ્ય માટે થોડીકબી આસ રહે.

ઉપલી થોડીક લીટીઓ આજકાળ નગરે પડતી સાહિત્યની સુસ્તી વિષે રણુ કરવાની ટક લીધી છે. હવે આ નહાના પુસ્તક વિષે થોડાંક શબ્દો રણુ કરવા ઉપયોગી ધારું છું. મહને અમુક વખતે યા અમુક કામે ધણાંક કુટુંબોમાં જવું પડે છે, તેથી મેં ત્યાં જે જે રીતિઓ જોઈ છે. અનુભવી છે ને સાંભળી છે, તેથીજ આ પુસ્તક પ્રચટ કરવાની હામ ખીડી છે, આજે પ્રારસી કેમ અને બ્રીજ ધણીક કેમોમાં જે દેખાવો અને નીતિ-રીતિ જણાઈ છે તે, મા-બાપ તરફ જવાનવર્મ તદન બેદરકારજ દેખાય છે, આજના છોકરાંઓ પોતાના મા-બાપ તરફ ભક્તિભાવ પ્રેમ ને શરજ શું તે મુદ્દે જણે જણતો ન હોય એવુંજ ખુલ્લું માલમ પડે છે.

આજે ક્યાં ઘરમાં પુત્રો કે પુત્રી પોતાની અનેક શરજો ને ભક્તિમાં પ્રવિષ્ટ છે ? આ જમાનો છુટાપણાનો ને કેળવણીનો છે એમ કયુલ ક્યાં છતાં જેઓ પોતાની ખરી શરજ જુલે-ધણીક વખતે પોતાના મા-બાપને એ નામે ઝોળખાવતા સરમાય-ધણીક વખતે છોકરાંઓ મા-બાપ સાથે વસવાથી દૂર થાય-ધણીકો પોતાના મા-બાપને હીણુ-ધણીકો ધાર્મિક સંસારિક રીવાજો તજે-પોતાનાજ મા-બાપો ને વડીલોનો ભાર કે ભરતઓ મુદ્દે ન રાખે-અને પોતે ધણીક જ્ઞાની ને અક્ષળવાળાજ હોય એવુંજ દોલ રાખે છે, ને દરેક દિસાએ પોતાની ખરી શરજ બજાવવામાં પાછળજ પડે છે એવું જણાયું છે-સમજ્યું છે-ને જોયું છે, તેથીજ આ ન્હાનકડું પુસ્તક

જાહેર પ્રજા માટે રજુ કરવાની મેં કાશિશ કરી છે. પછી જો કે તેની પ્રશંસા થાય या न થાય તે સાથે હાલ મહને લેવા દેવા નથી.

મહાર્જી માનવું છે કે આપણું ધણુંક કિંમતી સાહિત્ય વેર વિખેર હાલતમાં હ્યાં ત્યાં પુષ્કળ પડી રહેલું છે, તે જો સારી રીતે જાહેરમાં આવે તો ધણુંક અજવાળું પાડી શકે અને આવાં કિંમતી સાહિત્યથી આપણી લોકલાગણી અમુક બાબતે સુધરે, લોકની નીતિ-રીતિમાં સુધારો થાય-કામ ધંધામાં મનોવૃત્તિ વધે ને સંસારમાં અમુક રીતે ફાયદો થતોજ રહે, ને લોક સંગતે પ્રીતિ વધે, ભક્તિભાવ સુધરે ને ખીન્ન પુષ્કળ ફાયદાઓ ઉમદા સાહિત્યથી થાય ને આપણી માતૃભાષાનો ફેલાવો દેશ પ્રદેશ થાય તે જુદો, પણ પ્રશ્ન એજ ઉભો છે કે-કયો વર્ગ એવાં જશના કાર્યો કરવાને સામર્થ્યવાન નિવડીને જશ લેશે ?

છેવટે હવે લક્ષ્મી માંગી દુર ચપ્પશ અને સુઘવાંચકવર્ગને એટલી અરજ કરીશ કે આ પુસ્તકમાં જે સારા વિચારો જો માલમ પડે તો તે ઉપર અમલ કરતા જાજો. તમારા મા-બાપોની આજ્ઞાનું પાળણુ કરજો. જે સ્થળે ને જ્યાં અને ત્યાં વડીલોને માન આપતા રહેજો અને તમારી ધાર્મિક શ્રેણીમાં જેમ અને તેમ ઉત્સાહ ભરેલાજ રહી, “સુખ આપી સુખી થજો” એજ દુન્યાની એક ઉત્તમ રીતિ છે માટે એ ઉપર વિચારશક્તિથી અમલ કરી, મેં આ પુસ્તકમાં ૧લા પ્રકરણમાં શરૂઆતમાંજ જણાવેલું છે, તેવા દુરગુણોથી દુર રહી. “પીતા સેવા” ને “માતૃ ભક્તિ” વાળાજ દરેક રીતે સદ્ગુણોથી ભરેલા નિવડજો, કે તેથીજ તમો દરેક રીતે દુન્યાઇ સુખો સંપાદન કરી “કુટુમ્બી હીરા” તથા “સારા શેહેરી” તરીકેજ ઝાળખાશો. હવે આ સ્થળે બે બોલ વધુ જણાવવા તે એજ કે આ મહારા પુસ્તકની સેંકડો નકલો ખરીદવાનું મહને વચણુ આપનાર या ઉત્તેજન આપનાર બાઇઓનો ઉપકાર ન માનું તો હું મહારી શ્રેણીમાં નિષ્પજ નિવડું એવાં “સાહિત્યદાની બાઇઓમાંના મહારા એક મિત્ર ચૈક મનસુખલાલ છગનલાલ દેશાઇનો સુખ્ય આભાર માનું છું, એ બાઇએ આ

પુસ્તકની પાંચશો નકલો ખરીદી મૂકેને આપેલા ઉત્તેજનથીજ આ પુસ્તક હું અજવાળામાં લાવી શક્યો છું, ને હું પ્રયત્ન કે બીજા શ્રીમતો એ ઉમદાં ખવાસના સાહિત્યપ્રેમી ગ્રહસ્થને પગલે ચાલી, આપણી ગૂર્જર ભાષાને ખીલવવાને મદદકર્તા થાય.

આ પુસ્તક ઉંમરમાં આવતાં બાળકો માટે એક આશીર્વાદ જેવું છે, માટે એ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ કાઢપણુ પોતાના બહાલાની નેયતે છપાવી યા અર્પણુ કરી, સ્કુલોમાં છોકરાંઓને વેહેંચવા માટે છપાવશે તો, એવાં પરગણુ કામ માટે કાઢપણુ સ્વાર્થ વગર સધળી મદદ આપવાને હું ખુશી થઈશ.

લી૦ આપનો આજ્ઞાકર્ત—

કેમસરૂન, પાલીશવાલા

કાંતા બિહરીંગ

કાલબાદેવી રોડ,

મુંબઈ તા. ૧-૮-૧૯૨૮.

Printed by Moolchand Kasandas Kapadia at 'Jain Vijaya' Printing Press, Khapatia Chakla, Surat.

Published by Kankhusrroo Naserwanji Polishwala from Kanta Building, Kalbadevi Road Bombay.

મા-બાપની સેવા.

સાંકળિયું યા અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ ૧ છું.

પેજ

આજે નજરે પડતો મા-બાપ ને દિકરા દિકરીનો સંબંધ,
જ્યાં જીવો ત્યાં મા-બાપની આગામી તરછોડ,
આગળે અજાન જમાનો, આજની કેળવણીના ફળો
કેવા છે. ? વગેરે. ... ..

૧૭ થી ૨૦

પ્રકરણ ૨ જી.

સંતતિની આવશ્યકતા, બાળકોનો મહિમા, સંસારમાં
હેમનું સ્થાન ... ..

૨૦ થી ૨૨

પ્રકરણ ૩ જી.

“ બાળ કેળવણી. ”

માત પિતાની તે પ્રત્યેક ફરજ, વિશ્વાધન સૌથી
મોટું ધન ... ..

૨૨ થી ૨૬

પ્રકરણ ૪ થું.

“મા-બાપની ભક્તિ.”

ભક્તિના ચાર તત્વો, ગુરુભક્તિના હિંદુ વર્ણાશ્રમ
ધર્મમાંથી મળતા દાખલા, માતૃભક્તિમાં જીવ

પેજ

આપનાર ગણપતિની કથા, હિંદુ પુરાણોની તથા
ઐતિહાસિક વાર્તાઓ, શ્રવન ઋષિનો અનોપમ
દ્રષ્ટાંત, સત્યવતીની કથા, વગેરે ...

૨૭ થી ૩૨

પ્રકરણ ૫ મું.

મા-બાપના ગુણો.

મા-બાપોએ બાળકો માટે શું ક્યું ? શ્રવન ઋષિની
કથા. વગેરે ...

૩૩ થી ૩૭

પ્રકરણ ૬ કું.

કપુત્રોનો સંતાપ.

દરેક ધર્મમાં તેમને માટે તિરસ્કાર, લ્હાવની દરજ્જો
માટે અવસ્થાના લખાણો, સદગુણી સંતાનોની
શરણ, તેમને માટે બોધ, તાબેદાર ડોક્ટરીઓ કેવી
હોવી જોઈએ. ? ...

૩૭ થી ૪૪

પ્રકરણ ૭ મું.

“ માતૃ ભક્તિ. ”

તવારીખમાં નોંધાયેલા ભક્તિમાન ડોક્ટરોના દાખલા
અને તેઓના વડિલો તરફની શરણ, વગેરે

૪૫ થી ૫૪

પ્રકરણ ૮ મું.

ધર્મ શું શીખવે છે. ?

મા-બાપને તાબે રહેવાની દરેક દરજ્જાની દરજ્જે વિષે
જરૂરોસ્તી ધર્મમાંથી મળતા લખાણો, સાહનામા-
માંથી મળતા તાબેદાર શરજોના દાખલાઓ

૫૪ થી ૫૮ :

૧૦૪

પ્રકરણ ૯ મું.

મા-આપ તરફની ભક્તિભાવ, લાગણી-નીતિ
રીતિ-કામો-કરજ-માન-આજ્ઞા વગેરેના
સેંકડો દાખલાઓનો સંગ્રહ.

“મા-આપની શ્રદ્ધા તરફની કરજ,” પુત્ર પુત્રીની
મા-આપ તરફની શ્રદ્ધા,” “નિતિ-રીતિ ને કાર્યો,”
“દરેક મા-આપોએ પોતાના શ્રદ્ધા માટે થું કરવું,
ને કેવી કેળવણી આપવી,” સંસારને લગતી શીખા-
મણો ને બોધકારક વાર્તાઓ વગેરેનો સંગ્રહ.

૫૯ થી ૧૪૧

પ્રકરણ ૧૦ મું.

“મા-આપની સેવા માટે વચનામૃતો.”

જુદા જુદા શિલસુદ્ધા, મહાન પુરુષો, સાક્ષરો-પંડિતો
ને જુદા જુદા ધર્મોમાંથી ચુંટી કાઢેલા ગૌહરોનો સંગ્રહ. ૧૪૩ થી ૧૬૧

પ્રકરણ ૧૧ મું.

મા-આપની સેવા માટે-ધર્મગ્રંથો થું જણાવે છે ?
ધર્મપુસ્તકો ઉપરથી નીકળતો સાર, દુન્યાના
પ્રસિદ્ધ પહેરજગાર પુરુષોના મતો વગેરે

૧૬૨ થી ૧૬૭

પ્રકરણ ૧૨ મું.

“દુન્યાના પ્રસિદ્ધ અંગ્રેજ વિદ્વાનો,” “નામાંકીત
પુરુષો,” કવિઓ, શિલસુદ્ધા, વગેરે માસ્તરોના
વિચારોનો સંગ્રહ.

... ..

૧૭૧ થી ૧૭૬.

પ્રકરણ ૧ લું.

આજે નજરે પડતો મા-આપ ને દિકરા-દિકરીનો
સંબંધ, જ્યાં જુવો ત્યાં મા-આપની આજ્ઞાની
તરછોડ, -આગળો અજ્ઞાન જમાનો, આજની
કેળવણીના ફળો કેવાં છે. ?

“ The path of duty is the way to glory. ”

આ સંજ્ઞામાં એક નહીં પણ હજારો કેમ વસે છે. અને
તેઓ જુદા જુદા રીવાજો ને ધર્મ પાળે છે, સર્વ ધર્મમાં બીજ-
બીજ જાતની આજ્ઞાઓ હોય છે; અને તેમાં મા-આપની ભક્તિ અને
તેઓની સેવા ચાકરી કરવાનું શ્રમાન, અને તેમની દરેક આજ્ઞાઓ
પાળવી અને દરેક રીતે મા-આપના આશિર્વાદ મેળવવાનું હોય છે, કે
તેથી આપણે દુન્યામાં દરેક રીતોમાં ને કામોમાં વિવેકીલયા-મહા-
જ્ઞાના-મર્યાદાવાળા ને સદ્ગુણી-ધાર્મિક યાને દુન્યામાં દરેક રીતોથી
આપણે દરજ્જાને જાળવનાર નિવડી શકીએ.

આજે માતા પીતાના જેવો પુજ્યપ્રેમ, લાગણી-મક્તિ-
ભાવ ને અંણુહદ ઉપકારો વિસરાય યાતો જુલાય તેમ નથી-તો ક્યો
દિકરો યા દિકરી પોતાની એવી દરજ્જામાં પાછળ હોય !! આજે હિંદુમાં
અનેક કામોમાં આગળ કરતા હાલ ધણાંકો પોતાના માતા પીતાને
અનેક વાતે કે રીતે માન આપતા નથી, અનેક રીતોથી મા-આપની
આજ્ઞાઓનું પાલણુ કરતા નથી અને મા-આપે કરેલા અસંખ્ય
ઉપકારો જુલે છે, તેથી આ નહાનકડું પુસ્તક ખાસ કરી પ્રગટ
કરવામાં આવેલું છે.

આજે માઆપનો દરજ્જો દુન્યામાં શું છે ? તે દરેક પુત્ર
કે પુત્રીઓએ ખાસ કરી જાણવું યોગ્ય છે. આ સમયમાં તમારા
મા-આપોએ તમોને ઉછેર્યા છે-ઉધારેલા છે કેળવેલા છે, અને

દુન્યાદારીના અનેક વહેવારમાં આગળ પાડ્યા છે, એ શિક્ષણ ત્હમોને ત્હમારા ફરજદો માટે યાદ રાખવાનું છે, યાદ રાખજો કે ત્હમો ત્હમારા મા-બાપની તાબેદારી ન કરો-ત્હેઓની આજ્ઞા ન માનો ત્હેઓની નીતિ-રીતિ-રૂઢી વગેરે માટેની શીખામણો ન પાળો અને ત્હમો ના-ફરમાન અને નિમકહરામ થાવો પછી ત્હમો સપુત્રો નહી કપુત્રોજ કહેવાઓ.

આજે ત્હમારા બાપનો હક્કો યાને નહાનો ધંધો હોય તે કરતા સરમાવો છો કે નહી ? આજે ત્હમારા મા-બાપો નિર્ધન હોય અને ત્હમો શ્રીમંત હોવો તો કંઈક વાતે ને રીતે મા-બાપને તુચ્છકારો છો કે નહી ? આજે મા-બાપ સાથે ફરવા જવા કે પાસે બેસવા કે ત્હેઓની સીખામણો સાંભળવા માટે ત્હમોને ખીલકુલ વખતજ મળતો નથી એ ખરું છે કે નહી ! આજે નીતિરીતિ બદલ કરવા-પોષાકનું ઇતરપણું દેખાડવા-દુન્યાની દગાખોર રમતો રમવા-ને મોજશોખના સાધનો માટે ત્હમો વખત ફાજલ પાડો છો કે નહી ?

ત્હમારા માબાપે ત્હમોને નહાનપણે નીતિરીતિના પાઠો શીખાડીઆ ધર્મો ને નીતિવાન બનાવ્યા, કેલવણી આપી રળતા કીધા. તો આ નાસ્તિક દુન્યામાં ત્હમો માત પીતા સાથે કેમ વર્તો છો ? આજે ખુદ ત્હમોજ અવિશ્વાસુ છો-નાફરમાની ને અનેક રીતે બેદરકાર ને નીમકહરામ જેવાજ નજરજ છે. જ્યારે મા-બાપે ત્હમારી નવજવા-નીમાં ત્હમારી ઉપર અનેક ઉપકાર કર્યા છે, પ્રેમ ને હેતથી ત્હમારી જતન કરી છે તો તેનો બદલો ત્હમો મા-બાપની જઠરીમાં ન વાળો તો કેાણુ વાળે ? “દિકરા તેજ દોલત” પણ આ દોલત મા-બાપની જઠરીમાં કામ લાગે ત્યારેજ તેની ખરી કિંમત થાય.

ત્હારી માતાએ જ્યારે ત્હને જન્મ આપીઆ અને જે કષ્ટ ખમી આ દુન્યાના અજવાળામાં દાખલ કર્યો એ દુઃખ જીંદગીમાં સહન ન થાય તેવુંજ જણાય છે, અને તેનો બદલો તું ૧૦૦ વર્ષો

તુલીક માતૃમીની સેવા કરી આપે તો પણ તે ઘોડોજ છે, માટે હે જન્મ લેનાર એટલું તું જાણજે કે ત્હારી માતાએ ત્હને જન્મ આપીએ તો ત્હારા કુળના કામદા માટેજ, અને ત્હને દિપાવવા માટેજ છે, પણ જે કુળમાં ત્હે જન્મ લીધો, અને ત્હને મળેલી કુદ્રતી તકો તેં જતી મૂકી, ધર્મના સખખો તેં તજીઆ, મા-બાપની આજ્ઞાઓનું પાલણુ ન કર્યું, અને જે ત્હારું કર્તવ્ય બળવનું જોઇએ તેમાં તું ઘણી વાતે ને કામે નિષ્ફળ નિવડયો, તેં ત્હારું ઉદાર મન મોટું દિલ સારા ગુણો દેખાડ્યા નહી, અને જે કીર્તિની આશ ત્હારી તરફથી રાખી હતી તેમાં જે નિષ્ફળતા ત્હારા મા-બાપને મળી છે તેથી આવા પુત્રો કે પુત્રીઓ જીવ્યા ને મરેલા સરખાજ કહેવાય.

આ દુન્યામાં અનેકો એક બીજા સાથે અડે છે, મરાય છે, કચવાત કરે છે, એ ગુણુ ત્હેઓને કાંઇ કોઇ આપતું નથી, પણ એવી પ્રકૃતિ પોતેજ અપત્યાર કરે છે, અને આવા દુષ્ટ પ્રવેશથી તે પોતાના કુટુંબ તરફ પણ દ્રેપભાવ રાખી છેવટે તે પોતાના માતા પીતાની આજ્ઞા પાળનનું ઉલ્લંઘન કરે છે. અને નશ્ત-બેશ્વરમ ને એમરવત થઇ પોતાના મા-બાપનું રક્ષણ કરવાનું છોડે છે. આવા કપુત્ર કે કપુત્રીથી સંસાર લુલો થાય છે, અને આજે પુષ્કળ ઘરોમાં કંકાસ ચાલુ છે તેનું બાહેરનું કારણ પણ એજ છે. આજે માતા કે પીતાની સેવા કરવી બાળુ રહી પણ માતા-પીતા ઉપર અનેક હુકમો પુત્રો કે પુત્રીઓ તરફથી થાય છે!!! આજે દિકરા કે દિકરીઓની ખામીખુખી માટે આ સ્થળેવધુ બોલવું મા જણાવવું યોગ્ય નથી, કાંકે એ માટેનો આ પ્રસંગ નથી, પણ આજે મા-બાપ દિકરી કે દિકરો દરેકો એકેકના હોકમો બળવતા રહે, સર્વ પોતાના ઘરોમાં સુખ સંપત્તી હળીમળી રહે, સર્વ બાઇ બ્હેનો અને કુટુંબ એકેક પ્રત્યેક દરેક રીતોથી પોતાના સારા ગુણો દેખાડતા રહે તે સારી સલાહ આપતાજ રહે, પોતાના કુટુંબમાંથી કલેશ કંકાસ દુર કરે ને પોતાના ઘરમાં આબાદી ને આબાદીજ લાવવાનો ખ્યાલ મનમાં રાખે તો ત્હેનું કુટુંબ પોતાના કામથી પોતાના કુળને દિપા-

વતાજ રહે, એ મક્કસદથીજ આ નાનકડું પુસ્તક લખવાની હામ બીડી છેજ કે તેમાં શ્લોક મળવાનો મ્હને સંભવ છે કે નાઉમેદ થવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે, તે તો મહારા બલા ને સુચ વાંચકવર્ગ અને મહારા હિતાર્થી ને મદદગારોના વિચારો ઉપર છે, એથી હવે હમાર દુર થઇ ક્ષમા માગી આપણે આ બાબદની શરૂઆત કરીશું.

પ્રકરણ ૨ જી.

સંતતિની આવશ્યકતા-બાળકોનો મહિમા-
સંસારમાં તેમનું સ્થાન.

“જનની જણે તો ભક્તજણ, કાં દાતા કાં શૂર,
નાહિ તો રહેજે વાંઝણી, વ્યર્થ ન ખેતી નૂર;
વગત ગયો ને નર ગયા, પણ રહિ ગઈ આ વાત,
વંચારો તે વિદ્યમાં, ધન્ય ધન્ય એની માત.”

સ્ત્રી પુરૂષને સંસાર માંડયા પછી સ્વાભાવિક પહેલી ઇચ્છા થાય છે તે બાળક મારેજ હોય છે. માણસને કોઇ સાથ નથી એળ-બાણુ કે દોરતી પડ્યા પછી પડેલો સવાલ એ પૂછાય છે કે “ત્હમને કેટલાં છોકરાં છે?” “પણ ત્હમને કેટલું ધન છે” એમ પૂછવું અવિવેકી ગણાય છે.

બાળકો એજ ખાં રત્ન છે, એ માટે એક વિદ્વાન લખે છે કે:—

‘एह रत्नानि बालका’—અસંખ્ય ધન નાથ પામવાથી જેટલું દુઃખ થાય છે તેથી વધુ દુઃખ એક બાળક મરી જવાથી ત્હનાં મા આપને થાય છે. ધન પાછું મેળવી શકાય છે, પણ તેજ બાળક પાછું બળતું નથી.

‘લિંબ’ નામનો જાણિતો ગ્રંથકાર જણાવે છે કે “એક

મધુર બાળક કુદરતની સૌથી મધુરી ચીજ છે.” એવોજ વિચાર અવસ્તા—(યસ્ત ૧૦, ક. ૬૫) માંથી મળે છે:—

“ The gift of sons is as good as the gift of a sovereignty,
or of bles's in heaven.”

માણુસ જાતનો વંશવેલો વધારવા કહો કે જગતની હસ્તિયાલુ રાખવા સંતતિની જરૂર છે. એક સંતાન કેણુને ન ગમશે ? એ માટે કવિ ગાય છે કે—“ વિદ્યા હિનકા હૃદય સૂના-ઓર પુત્ર હિનકા ઘર સૂના. ” એક પુત્રી કરતાં પુત્રની આવશ્યકતા હિંદુ ધર્મ પ્રમાણે વધુ છે, કારણ કે પુત્ર શબ્દ સં. પુ=એક જાતનું નર્ક+તંત્ર=તારણ કરનાર; પરથી નીકળ્યો છે. જેમને પુત્ર નથી તેમને પુ નર્ક ભોગવવું પડે છે; આથી જે દંપતિ છોકરાં વગર મરણ પામે છે, તે ખરાં ભાગ્યશાળી નથી, તેમનાથી ખરી વિશ્રાંતિનું સુખ ભોગવી શકાતું નથી.

એવોજ વિચાર જરથોસ્તી ધર્મમાંથી પણ મળે છે. આતશની નિઆયેશમાં ભણુનાર એક એવા દરજંદની ખાદેશ રાખે છે કે જે “ આંજો યુજેમ ” હોવો જોઈએ. આ શબ્દનો અર્થ “ તંગીમાંથી છોડવનાર ” એવો થાય છે. પહેલવી સરેહમાં આ તંગીને ‘ દોજખની તંગી ’ જણાવી છે. આથીજ જરથોસ્તીઓમાં પુરાતન જમાનાથી એવો વિચાર છે કે પુત્ર વગર (ચિનવહ) પુલ્લ ગુજાર થઈ શકે નહીં.

બાળકો ધણી અને ધણીઆણીનાં સુખનો વધારો કરે છે, તેમનાં ઘેરને શોભાવે છે ને સંસારને સુખમય કરે છે. સંતાન વગરનું જીવન શા કામનું ? તે માટે વેદમાં કહ્યું છે કે “ અપુત્રસ્ય ગૃહં શૂન્ય ”=“જેને પુત્ર નથી તેનું ઘર શૂન્યવત.” ગુજરાતીમાં એને મળતી કહેવત છે કે—

“સો વિનાની સેજ સુની, અને પુત્ર વિનાનું ઘર સૂનું.”

“ બાળકો એ બુલખાનો ટેકો અને જીવાનીનું સુખ છે. ”
“ બાળકો એ સુખી ધરતી દેવાળ અને ગરીબ ધરતી દોહત છે. ”

બાળકોની નિર્દોષતાથી કોણને આનંદ થતો નથી ? કાલિદાસના શાંકુતલ નાટકમાં ભરતજીના મૂખમાં મૂકેલા પ્રેમી શબ્દો—“અરે સિંહ, ઉઘાડ તારું મોઢું, મારે તારાં દાંત ગણવા છે”—વાંચીને ફ્રાન્સનો ચેઝી નામનો સંસ્કૃત ભાષાનો વિદ્વાન આનંદમાં આવી નાચવા મંડી ગયો.

બાળકો એ સંસારનો સાર છે, કેમકે બાળકો વિના સંસાર ચાલી શકતો નથી. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે “બાળકો એ માણસનો પિતા છે.”

કિન્ડર્ક પુસ્તક ૯ માં એક ફરમાન છે કે “એક બાપે પોતાનો વંશવેલો ભરી રાખવા માટે પોતાની પાછળ એક બેટો સુધી જવો જોઈએ.”

પ્રકરણ ૩ જી.

બાળ કેળવણી.

અતઃ પિતાની તે પ્રત્યે ફરજ-વિદ્યાધન સૌથી મોટું ધન.

સંતાનની આટલી બધી આવશ્યકતા છે, ત્યારે તેના કેળવણી પર ધ્યાન આપવાની ફરજ દરેક મા બાપને સિર છે, કારણ કે બાળકને ઉછેરનાર અને કેળવનાર માત્ર માબાપજ છે. કેળવણી વગરનાં છોકરાં દૂષણરૂપ છે જે માબાપો બાળકની કેળવણી પર ધ્યાન આપતાં નથી તે તેમના હુસ્મન ગણાય છે.

માતા શત્રુઃ પિતા વૈરી યેન બાલો ન પાલિતઃ

ન શોમતે સમા મધ્યે હંસ મધ્યે બકો યયા ॥

“જેમણે બાળકને શીખવ્યું નહીં, તે માતૃપિતા બને તેનાં

ચતુ જાણવાં; કારણકે વિદ્વાનોની સભામાં, ને હંસોમાં જેમ બગલો હોય છે, તેમ શોભતો નથી.”

વંદીદાદ કેતાબમાં જરથોસ્તી માબાપને કેળવણી આપવાના કામ માટે ખાસ ફરમાન આપ્યું છે, ત્યાં જણાવ્યું છે કે “કેણ મરીબને કેળવણી માટે મદદ આપવી એ એક જરથોસ્તી માટે પુણ્યનું કામ છે. વળી પહેલવી પંદનામામા લખ્યું છે કે “જો ત્હમરે ત્યાં ફરજ હોય તો બાળવયથીજ ત્હેને નિશાળે મોકલાવજો, કારણકે કેળવણી રોશન આંખ મિશાળ છે.”

જરથોસ્તી ધર્મપુસ્તકો પ્રમાણે બાળકોની કેળવણી ત્રણ રીતે અગત્યની છે ૧ ટોળા તથા દેશના સામાન્ય લાભ માટે; ૨ બચ્ચાના લાભ માટે, ૩ મા બાપના પોતાના લાભ માટે.

હીરોડોટસ જણાવે છે કે અસલી ધરાનીઓ પોતાના દિકરાઓને ૩ બાબતોમાં ખાસ તાલીમ આપતા ૧ ઘોડા પર સ્વારી કરવી ૨ તીર ફેંકવા અને ૩ સાચું બોલવું ત્હેઓ ધારે છે કે જગતમાં સૌથી નામોશી ભરેલી ચીજ બૂઠું બોલવું છે. તેથી ઉતરતી ખરાબ ચીજ કરજ કરવું છે, કારણકે કરજ કરનારને બીજા કારણો ઉપરાંત બૂઠું બોલવાની ફરજ પડે છે.”

કહ્યું છે કે “એક બાળકની કેળવણી તેનો મર્મ રહે છે ત્યારથીજ શરૂ થાય છે. આ રીતે “બાળકોનો ખરો ગુરૂ માતા છે. માતાના વિચારો અને રહેણી કરણીના સંસ્કારો બાળકના મર્મ પર પડે છે, તેની અસર તે બાળકના લોહીમાં આમેજ થાય છે. બાળકને માતાનું વળગણ-માતાનું હેત-માતાનો ઓટો લાડ-

તેના માઠાં પરિણામ-માતાનો મહિમા.

गुरुणां चैव सर्वेषां ममाता परमको गुरु !

“ સર્વે ગુરૂઓમાં માતા એ ઓટો અને મુખ્ય ગુરૂ છે. ”

નેપોલિયન કહી ગયો છે કે—“ બાળકના નશીબનું કામ માતાનેજ સોંપાયલું છે. ” મનુસ્મૃતિ પણ એવીજ આગ્રા આપે છે:—

નાસ્તિ માતુઃ સમા છાયા, નાસ્તિ માતૃ સમા ગતિઃ

નાસ્તિ માતુઃ સમં ત્રાણં, નાસ્તિ માતૃ સમા પ્રિયા.

“પુત્રને પોતાની માતા જેવી બીજી કોઈ છાયા નથી, માતાના જેવી કોઈ બીજી ગતિ નથી. માતાના જેવું કોઈ પણ બીજું રક્ષણ નથી, અને માતા કરતાં બીજું કોઈ પ્રિય નથી.”

બાળક એ માતાપિતાનાં શરીરની પેદાશ છે, બાળક એ માતાપિતાના અંતઃકરણનું તત્વ છે, તેમ તે બંનેનાં મનની પ્રતિમા છે. એ માટે Dr. Trail કહે છે કે:—

“ Teach mankind how to parent and then how to educate humanity, and you transform the world. ”

બાળક જન્મથી મોટું થાય ત્યાં સુધી કુદરતીજ તે માતાની પાસે ગાઢ પ્રીતિથી રમતું રહે છે. આથી વાજબી રીતેજ કહેવાયલું છે કે—“ માતાનેજ હાથ બાળકના નશીબનું કામ સોંપાયલું છે. ”

એક માતા પોતાના બાળકને બોળામાં લઈ ધવરાવે છે, ત્યારે ત્હેને કેટલો આનંદ થાય છે અને ત્હેણીના મનમાં આશાની કેવી ઉર્મીઓ ઉભરાય છે. માતાના જેવું બાળકની સંભાળ લેનાર બીજું કોઈ નથી. ત્હેના જેવું હિતકારક, ત્હેના જેવી અદ્ભૂત લાગણી દેખાડનાર, ત્હેના જેવો જાતિ ભોગ આપનાર બીજું કોણ છે ? કવિરાજ હલપતરામે તેથીજ ગાયું છે કે:—

“ મહા હેતવાળી દયાળુજ મા તું. ”

કહેવત છે કે:—“મા તે મા અને બાકી સઘળા વગડાના વા.”

માતૃ દેવો ભવઃ પિતૃ દેવો ભવઃ આચાર્ય દેવો ભવ.

અર્થ:—“ માતાને દેવ સમાન જાણુ; પિતાને દેવ સમાન જાણુ; આચાર્ય (વિદ્યાગુરુ)ને દેવ સમાન જાણુ. ”

છોકરાં માટે માને કેટલું બધું વળગણુ રહે છે તેનો ખરો ખ્યાલ Landor નામના કવિની નીચલી લીટીઓ યથાર્થ આવે છે:—

Children are what the mothers are,
No fondest father's fondest care
Can fashion so the infant heart,—
As those creative beams that dart,
With all their hopes and fears, upon
The cradle of a sleeping son.

છોકરાંના શિક્ષણમાં એક વાત ધ્યાન રાખવી કે તેમને લાડથી બગાડવા નહીં, તેમ તેમની તરફ અત્યંત સખ્ત પણ ન થવું. તેમને એવાં કેળવવાં કે તેઓ નિત્ય સાચું બોલે, ધર્માભ્યાસમાં ચાલુ ધ્યાન આપતાં રહે, ધર્મક્રિયાઓ પર શ્રદ્ધા રાખે, અભિમાન ત્યાગ કરે, દુઃખી, નિર્ધન અને લાચારને દરેક રીતની બની શક્તિ મદદ આપે; પરાપકાર વૃત્તિ રાખી વડિલોને માન આપે, પાપી જીવસાને વશ કરી અંતઃકરણને શુદ્ધ રાખે, સત્સંગ કરી અહુરમજ્દની બંદગી કરે, કે જેથી આવતી મિતોષ દુનિયાના સુખ માટે રૂઝાં કામો કરી પુણ્યનો ઢગલો એકઠો કરે.

અતિશય લાડથી છોકરા બગડે છે તે માટે કહેવત છે કે—
“વમર ભણ્યો બ્રાહ્મણ બગડે, અને લાડીલો છોકરો બગડે.”

જે માબાપો અતિશય લાડથી પોતાનાં છોકરાંને ઉછેરે છે, તેઓ ખરી રીતે તે છોકરાના હિતાર્થી નથી. એ વિષે Mrs. S. Wesley નામની બાનુ લેખિકના નીચલા શબ્દો ધણા અર્થ સૂચક છે.—

“ In the esteem of the world, they pass for kind and indulgent, whom I call cruel parents, who permit their

children to get habits, which, they know, must afterwards be broken. ”

ખાસ કરીને બચ્ચાંની કેળવણી માટે તો હેમની પર જરા પણ લાડ દેખાડવો નહીં, પણ જરૂર પડે તો તે વિષયમાં જરા સખ્ત પણ થવું. કારણ કે વિદ્યાધન એ બધા ધનમાં શ્રેષ્ઠ છે.

એ વિષે ભારવી કવિની નીચલી વાત ધણી ધ્યાન પુગાડવાં જોગ છે.—

સંસ્કૃત ભાષાના જાણિતા કવિઓમાં ભારવી કવિનું નામ મશહુર છે, એ કવિની સ્ત્રીએ એક દિવસ કવિ પાસે પૈસા માગ્યા. પોતા પાસે કશા પૈસા ન હોવાથી આ કવિએ એક શ્લોક બનાવી આપી તહેણીને કહ્યું કે જે કોઈ ૧૦ હજાર રૂપિયા આપે તેને એ વેચજે. આ શ્લોક એક શ્રીમંતે વેચાતો લીધો ને હેને પોતાની ઘરની દિવાલ પર ટાંચ્યો. આ શ્લોકના લખાણથીજ તે શ્રીમંતે પોતાની સ્ત્રી અને છોકરાના જાન બચાવ્યાં હતાં. આ વિદ્યાની ખુશી માટે તેણે પોતાના ઘર આગળ એક સ્તંભ ઉભો કરી તે પર નીચલી આર્યા લખી રાખી:—

ધન્યા વિદ્યા ધનિનો નેતર ધન ધારિણો ધનિન
તદિતર ધનનિયુતૈરપિ વિદ્યાધન માત્મસાત્કુરુત.

અર્થ:—“ વિદ્યારૂપી ધનવાળા પુરૂષો પૈસાદાર છે. બીજા ધન રાખનાર પૈસાદાર નથી, માટે બીજાં લાખો ધનથી પણ વિદ્યા-ધન પોતાને સ્વાધીન કરે. ” એથી વધુ વિદ્યાનો મહાત્મ્ય શું હોય ? વિદ્યાનો સર્વત્ર પુંજય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

મા બાપની ભક્તિ.

ભક્તિના ૪ તત્વો-ગુરુ ભક્તિના હિંદુ વર્ણાશ્રમ ધર્મમાંથી મળતા દાખલા-માતૃ ભક્તિમાં જીવ આપનાર ગણપતિની કથા-હિંદુ પુરાણોની તથા ઐતિહાસિક વાર્તાઓ-શ્રવણ ઋષિનો અનોખા દૃષ્ટાંત-સત્યવતીની કથા.

તાબેદાર બચ્ચાંઓ માબાપને કેટલાં વહાલાં તથા ઉપયોગી થઈ પડે છે તે વિષે પુષ્કળ દાખલા દરેક ધર્મમાંથી અને તવારીખમાંથી મળે છે. દુનિયાના બીજા ભાગ કરતાં આર્યાવૃતમાં માતૃપિતા તરફ પૂજ્યભાવ ધણે વધારે જોવામાં આવે છે, તેનું એક કારણ છે જે આ દેશોમાં દરેક ધર્મમાં ગુરુ અને માતૃપિતા તરફની ભક્તિ-ભાવનો મહિમા પુષ્કળ માવામાં આવ્યો છે.

આ દુનિયામાં મનુષ્યને કુદરતે એવી શક્તિ બક્ષી છે કે જો તે ચાહે તો પોતાની સહકરણીયી દૈવી અંશ પણ ધારણ કરી શકે એ વિષે કબિરનો નીચલો દોહરો દરેક બાળકે મનમાં ગોખી રાખી પોતાની જીંદગીના ઉચ્ચ આદર્શ તરફ પોહોંચવાની તબવીજ કરવી જોઈએ છે. કવિ કહે છે કે:—

પશુકિતો પનિચા ભાઈ, નરકો કહુ ન હોય;

નર જો કરણી કરે તો, નરક નારાયણ હોય.

મા-બાપની સેવા ભક્તિમાં ૪ તત્વો ગુંથવાના છે:—

(૧) માન ધરાવવું. (૨) પ્રેમ ધરાવવો. (૩) સેવા કરવી. (૪) આજ્ઞા પાળવી.

(૧) આજ્ઞા—(મન-વચન અને કર્મથી) ધરાવવું. મનથી હેમના દોષ મનમાં લાવવા નહિ, હેમની ખામી કાઢવી એ આજ્ઞા કામ

નથી એવી શ્રદ્ધાથી વર્તવું. વચનથી હેમને તોછડા શબ્દોથી નહીં પણ માન બરેલા શબ્દોથી બોલાવવાં. માબાપની હાજરીમાં વિનયપૂર્વક બોલવું, બેસવું અને ઉઠવું.

(૨) પ્રેમ—વગરનું માન સુકું છે. પ્રેમથી કરેલાં કૃત્યો સારાં અને પૂરેપૂરાં થાય છે. છોકરાંનો પ્રેમ જોઈ માબાપનું મન ઉલ્લસે છે, અને છોકરાં માટે જે શ્રમ હોયો ઉઠાવે છે તે હલકો થાય છે. પોતાની જાંઘળી બહુ ફતેહમંદ ન નીવડી હોય, પોતે નિર્ધન રહ્યાં હોય અથવા બીજી રીતે મુશીબતમાં હોય, પણ છોકરાં સ્નેહથી સેવા કરતાં હોય તો હેઝોના જીવને બહુ શાન્તિ વળે છે.

(૩) સેવા—માન અને પ્રેમ એ ખરાં હૃદયનાં હોય તો તેમાંથી સેવા એની મેળે નીકળવીજ જોઈએ. શું કરવાથી માબાપને તસદી આછી પડે એની છોકરાંઓએ નિત્ય કાળજી રાખવી જોઈએ. બાળપણમાં માબાપે કેવાં કષ્ટ વેઠીને આપણને ઉછેર્યાં છે, એ વાતમાં કવિ દલપતરામની કવિતા જાણીતી છે—

“હતો હું સુતો પારણે પુત્ર નાનો,
રડું છેક તો રાખતું કોણ છાનો,
મને દુઃખી દુખી દુઃખી કોણ થાતું?”

મહા હેતવણી દયાળીજ મા તું” વગેરે વગેરે.

(૪) આજ્ઞાપાળન—છોકરાંઓએ માબાપની આજ્ઞા માનવી. તુરત માનવી, દીલ એ અણુગમે સચવે છે. સત્રળી આજ્ઞા આનંદથી માનવી, કારણ કે હમે માબાપનાં છોકરાં છો, ગુલામ નથી. એ આજ્ઞા માનતાં મુસીબતનો વિચાર ન કરે, કારણ કે મુસીબત વિનાનું કામ સા કરે છે. મુસીબત ઉઠાવીને કામ કરવામાંજ બક્તિ સમાયલી છે.

એ વિષે હિંદુશાસ્ત્રોનો શમચંદ્રજીનો દાખલો બહુ જાણિતો છે.

કઉપર કવિના એજ બાબદના વિચાર દરેક બાળકે ગોખી રાખવા જોગ છે, તે ક્યે છે કે:—

O, welcome guest, though unexpected here,
Who bidd'st me honour with an artless song,
Affectionate, a mother lost so long,
I will obey, not *willingly* alone,
But *gladly*, as the precept were her own.

ગુરુભક્તિનો મહિમા હિંદુ વર્ણશ્રમ ધર્મમાં ધણો વર્ણવ્યો છે. અસલી રાજપુત્રો મહાન ઋષિઓને ત્યાં રહી અભ્યાસ કરતા અને તેના બદલામાં ગુરુસેવા કરતા આવી ગુરુસેવાના ધણા દાખલા પૂરાણોમાંથી મળે છે, જે પરથી જણાય છે કે ખુદ પ્રાચીન કાળથીજ ગુરુઓને પિતા તુલ્ય ગણી લેમની ભક્તિ કરવાનો રિવાજ ચાલુ છે, આ ગુરુભક્તિમાં શ્રીકૃષ્ણ અને સુદામાનો દાખલો મુખ્ય છે.

સુદામા જાતનો ગરીબ બ્રાહ્મણ હતો, તે શ્રીકૃષ્ણ સાથે સાંદીપની ગુરુને વિદ્યાર્થી હતો લેઓ. બેઠ સાથે શીખતા અને ગુરુની સેવા બને સાથે કરતા હતા, તે એટલે સુધી કે લેઓ તડકા અને વર્ષાદમાં જઈ પોતાના ગુરુ માટે ઝાડના કાંઠ કાપી તેના બારા માથા પર ઉંચકી જંગલમાંથી ઘેર લાવતા હતા.

ખીજે દાખલો રામ અને લક્ષ્મણનો મળે છે, જેઓ રાવનના પુત્રો છતાં વિશ્વામિત્રના આશ્રમમાં રહી ગુરુભક્તિ કરતા હતા.

ગુરુભક્તિમાં સર્વેથી ચઢી જતો એક દષ્ટાંત એક બીલના પુત્રનો મળે છે. દ્રોણાચાર્ય ધનુર્વેદના મહાન અભ્યાસી હતા. તેમને ત્યાં ધનુર્વેદ ભણવા એક બીલનો છોકરો આવ્યો તેનું કુળ હલકું હોવાથી દ્રોણે તેને પોતાનો શિષ્ય કીધો નહી. આથી નિરાશ ન થતાં તે છોકરે વનમાં જઈ દ્રોણની માદીની મૂર્તિ બનાવી, તેની પુજા કરી તેની પાસ અભ્યાસ કરવા મંડ્યો. આ શ્રદ્ધાથી કીધેલો અભ્યાસ તેનો એટલો તો વધી ગયો કે તે થોડી મુદતમાં અચૂક શબ્દવેધી થયો. દ્રોણને તેની ખબર પડી ત્યારે તેની આવી પ્રેમભક્તિ જોઈ ચકિત થયા અને લેને આપિશ દીધા કે ત્યારા વંશજો પણ સર્વ વિદ્યા જાણનાર થજો. ગુરુદક્ષણામાં દ્રોણે તેના જમણાહાથનો અંગુડો માંચ્યો, હવે તીર મારવામાં અંગુડાની જરૂર તો વિશેષ રહે છે તે

છતાં તે બિલે પોતાની અનોપમભક્તિ દેખાડી કહ્યું કે “ મહારં મસ્તક આપું તો પણ એનો બદલો વળાશે નહીં તો આ અંગુઠો શા હિસાબમાં ? ” એમ કહી પોતાનો અંગુઠો કાપી નાંખ્યો.

આની કથાએ હિંદુશાસ્ત્રો પરથી પણી મળી શકે છે પણ તે અત્રે લખવી લંબાણ થઇ પડે માટેજ રજુ કરી નથી.

ગુરૂ સેવાનો એટલો તો મહિમા હતાં કે હેમને હિંદુશાસ્ત્રમાં પિતા સમાન મણેલા છે:—

जनिता च विनेता च यस्तु विद्यां प्रयच्छति ।

अमदाता भयत्राता पंचैते पितरः स्मृताः ॥

અર્થ:—“ જન્મ આપનાર, નિયમમાં રાખનાર રાજ, વિદ્યા દેનાર ગુરૂ, અન્ન આપનાર શેઠ, તથા ભયથી રક્ષણ કરનાર એ પાંચને પિતા કહેલા છે.

ગુરૂભક્તિ માટે જ્યારે એટલી જરૂર જણાવી છે તો જન્મ આપનાર માત્ર પિતા તરફની સેવા માટે તો બાળકોએ શું ન કરવું જોઈએ ?

માતાની સેવા માટે જન આપનાર ગણપતિની કથા હિંદુ ધર્મમાં પ્રખ્યાત છે. એવું કહે છે કે ગણપતિ જ્યારે પોતાના માતાના હુકમથી બારણે બેસી ચોટી કરતા, ત્યારે તેમના પીતા શિવજી આવ્યા. બાપ દિકરા એકબી જાને ઓળખતા ન હોવાથી ગણપતિએ હેમને અંદર જવા દીધા નહીં, અને માતાની આગ્રાને એટલી દઢતાથી પાળી કે શિવે છેવટે હેનું મસ્તક ઉઠાવી દીધું. અહીં માતાનું હેત પાછું આડે આવ્યું, ને પાર્વતીના અનુગ્રહથી શિવે ત્યાં પડેલું હાથીનું માથું પાછું ગોઠવી દઇ હેમને પુનઃ જીવતા કર્યા, એટલુંજ નહીં પણ સર્વે દેવતાઓમાં તેમની પુજા પ્રથમ થાય એવો હેનો દરજ્જો કરી આપ્યો. માતૃભક્તિ અને માતૃહૃતનો આ ખરેખરોજ દાખલો છે.

એવીજ બીજી કથા આ ગણપતિ વિશે એ છે કે “ એક દિવસ શિવે પોતાના બે છોકરાની ચતુરાઈની પરિક્ષા સેવા હેમને

કહ્યું કે ત્હમારામાંથી જે પહેલો પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરી આવશે તેને હું સ્ત્રી પરચુવીશ. આ સાંભળી એક બેટા પ્રદક્ષિણા માટે બહાર નીકળી પડ્યો, જ્યારે આ ગણપતિ તો માતપિતાની આસપાસ એક આટો ફરી વળી તેમને પગે પડી ઉભો અને બોલ્યો કે “ પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા કરતાં માબાપની પ્રદક્ષિણાનું મહાત્મ સૌથી વધુ છે. પોતાનો બાધ આવે તે પહેલાં તો તેઓ પરણી ગયા. ” એ દેખાડે છે કે સર્વ તિર્થ, સર્વ ધર્મ અને સર્વ દેવી પુરૂષ કરતાં એક માબાપજ છે.

તારામતિએ પોતાના પુત્ર રોહિતને બોલા માટે જે વિલાપ કર્યો છે તેને અસરકારક દાખલો આપણને હરિશ્ચંદની કથામાંથી મળે છે, માતૃહેતનો આ એક ઉત્તમ દાખલો છે.

કોણ કોણ માતા લાયક છે:—

રાજપત્ની ગુરોઃ પત્નિ મિત્રપત્ની તથૈવ ચ ।

પત્ની માતા સ્વમાતા ચ પંચૈતા માતરઃ સ્મૃતાઃ ॥

અર્થ—“રાજ ગૃહ તથા મિત્રની સ્ત્રી પોતાની સ્ત્રીની માતા અને પોતાની મા એ પાંચને માતા કહેલી છે.”
(આણક્ય નીતિ.)

‘મા બેલુ’ બીચું કોણ છે ?

બાળકની માંદગીમાં માતાના જેવી જતન બીચું કોણ કરે છે ? તે વખતેજ માતાના હેતની ખરી કદર ખુલાય છે. રાત સ્વિસ તેના બિછાના પર ચિંતાતુર ચહેરે બેસી તેણી દુપિતાના બાળકની જતન કેવી આતુરતાથી કરે છે. બાળકની તંદરસ્તી માટે પોતે કડવા ઔષધ પીએ છે. તેને ઉઘાતો નોંધ તેણીના મનમાં કેટલો હર્ષ થાય છે, કવિ Campbel તે દિવે વંદે છે કે:—

“ Sleep, image of thy father, sleep, my boy,
No lingering hour of sorrow shall be thine.
No sigh that rends thy father's heart and mine

Bright as his manly sire the son shall be
In form and soul—”

લોર્ડ લાંગડેલે પોતાની માતા વિષે મત આપ્યું કે “કાંટાના એક પલ્લામાં મ્હારી માને બેસાડો. અને બીજી બાજુ આખા જગતને બેસાડો તો મ્હારી માવાળું પલ્લું નીચે બેસશે ને આખા જગતનું પલ્લું ઉપર જશે.”

આજકાલના ઉછાંછલા પારસી જીવાનો પોતાનાં મા બાપ તરફ અદ્ભુત નથી રાખતા, હેમને ઉપલા શબ્દો પોતાના મનમાં કેતરી રાખવા ધટે છે, હેમને માટે Mrs. Pullen નામની બાલુ લેખિકના નીચલા શબ્દો પણ માતૃહેતુના ખરે પડથો પાડનારા છે:—

“Next to the Creator, the mother will have the child's warmest affections; and how warm, how tender, how true are these affections, none but a mother can know. How profound and complete may be the sympathy of a little child, no words can express.”

માતાના હેતુનું માપ જ્યારે એક બાળક પોતાની માતાને હંમેશની ખોષ દે છે ત્યારે ખરૂં થાય છે, કહ્યું છે કે “બાપ મરજો કોઈની મા ના મરતી” મા શબ્દ બોલતાંજ મોંદું બરાધ જાય છે. “મા એજ મીઠો મેવો છે.”

મા વગરના બાળકો રજળે છે, માના નામનું રહન કરે છે. દુખમાં અને જઈશીમાં “ઓ માંએ, ઓ માંએ” એવા શબ્દ કુદરતી રીતે બોલે છે, માતાના ગુણ અને હેતુનો આ શું થોડો મહિમા છે ?

મા વગરના સંતાપનો એક જાણિતા દાખલો ભક્ત કવિ નરસિંહ મેહતાના જીવન-કથિતમાંથી આપણને મળે છે, તેની પુત્રી કુવરબાઈની અધરણી વેળાએ, નરસિંહ મેહેતો નિર્ધન હોવાથી તેની નણદ અને દિયર તેની એજા કરે છે, ત્યારે તે કુવરી આંખમાંથી આંસુઓ ખેરવતી બોલે છે કે:—

“ધડો કુટથો રજળે ઠિકરી, મા મૂઝ રજળે ઠિકરી.”

પ્રકરણ ૫ મું.

મા-બાપના ગુણો.

મા-બાપાએ બાળકો માટે શું કર્યું ?

તેમણે ત્હમને જન્મ દીધો, પાળ્યા, લાડ લડાવ્યા, ત્હમારા સુખ માટે કષ્ટો ભોગવ્યાં અને ત્હમારી પર ચાલુ મમતા રાખી અપાર ઉપકારમાં ત્હમને દાટી દીધાં. “એ ઉપકાર એટલો બધો છે કે આખી જીંદગી સુધી આપણે ત્હમનાં દાસ થઈ રહીએ, તોપણ તેનો બદલો પૂરેપૂરો વાળી શકાય નહીં.” આથી સઘળા પુત્રોએ પિતાના માઆપની સેવા કરવામાંજ પિતાતું સાર્થક છે એમ સમજવું જોઈએ. ત્હમની સાથ વિવેકથી વાતચીત કરી ત્હમનો પડતો બોલ ઉપાડી લેવો જોઈએ. ત્હમના કલ્યા વગર ત્હમના વિચારો જાણી ત્હમની જરૂરિયાત પુરી પાડવી જોઈએ. ધર્મ નીતિની રાહ ચાલે રોજ માત પિતાને પગે પડવાથી ત્હમના કંઠમાંથી છૂટી શકાય છે. માઆપના ઉપકાર વિષે કવિ દલપતરામના નીચલા દોહરા દરેક ઉધરતા બાળકે મોંઢે રાખવા જોઈએ:—

દોહરા.

“દગમગ પગ ટકતો નહીં, બાઈ ન શકતો આજ,
ઉઠી ન શકતો આપથી, લેશ હતી નહી લાજ;
એ અવસર આણી દયા, બાળકને માઆપ,
સુખ આપે દુઃખ વેડીને, એ ઉપકાર અમાપ;
કાંઈ કરે એવે સમે, બે ધડીએ બરદાસ્ત,
આખી ઉંમર થઈ રહે, તે નરનો નર દાસ.”

માઆપે જ્યારે બાળકને ઉછેરવા આટલી બધી સેવા ઉઠાવી છે, તો શું દરેક બચ્ચાંનો ધર્મ નથી કે “ત્હમને જીવતાં પાળવાં અને મુવે અજવાળવાં ?

મા-બાપની ભક્તિનો ઉત્તમ દાખલો—

શ્રવણ ઋષિની કથા.

માબાપની ભક્તિ માટે શ્રવણ ઋષિનો દાખલો હિંદુ શાસ્ત્રમાંથી મળે છે તે એટલો તો ઉત્તમ નક્ક કરવા જોગ, અને ભક્તિમાં સાથી ચઢીઆતો છે કે તેથી આ ઋષિનું નામ અમર રહ્યું છે. એવો દાખલો યુરોપી, યુનાની કે ઇરાની કોઈપણ તવારીખમાંથી મળી શકતો નથી. આ મહાન પુરુષે પોતાના અંધમાબાપની સેવા તેમને હૃદય બરાબર સમજાવેલી અતુલ્ય ભાવથી કીધી છે કે આજે પણ ભાવિક હિંદુઓ તેના ઐતિહાસિક સ્થળે તેના ચરણની રજ માથે ચડાવીને તેને નમન કરે છે.

આ મહાન નર અયોધ્યાના હશરથ રાજાના વખતમાં જન્મ્યો હતો. તેના માતાનું નામ જ્ઞાનવતી અને પિતાનું નામ શાન્તાનુ મુનિ હતાં. આ માતપિતા બહુ ધાર્મિક મનોવૃત્તિનાં હતાં. શ્રવણના જન્મ સાવિત્રી નામની સતી સ્ત્રી સાથે થયાં હતાં. તે પોતાની સ્ત્રીને માતપિતાની તાબેદારી કરવા સદા બોધ દેતો હતો. માબાપ અંધ થયાં ત્યારે શ્રવણ અને તેની બાપડી બંને તેમની સેવા કરતાં પાછળથી તેના સ્ત્રી ઉલટી ચાલવા લાગી તો શ્રવણે તેને મહિરે મોકલી દીધી અને પોતે તે વૃદ્ધ માબાપને એક કાવડમાં બેસાડી તે પોતાની ખાંધ પર ઉંચકીને દેશેદેશ તિર્થયાત્રા કરવા ૧૨ વર્ષ સુધી રખડ્યો.

આવાં મહાકૃષ્ ૧૨ વર્ષ સુધી ભોગવી તે પેતાને વતન આવી રહ્યો. એક દિવસ તેમને માટે પાણી લેવા શ્રવણ પાસેના સરોવર પર ગયો. શ્રવણ પાણી કાઢે છે, તેટલામાં ત્યાં દૂર હશરથ રાજા શિકાર કરવા આવ્યો. તેમણે અંધારામાં કોઈ જનવરને સરોવર નજીક બેઠેલું સમજાવેરી તીર ફેંક્યો. આ તીર શ્રવણને લાગતા તે જમીન પર પડી વિશ્વાસ કરવા લાગ્યો. હશરથ રાજાને પોતાની આ ગંભિર બુદ્ધ માલમ પડતા તે ખુબ બચમાં પડ્યો કે રખેને

આ સાધુપુરુષના માળાપો આપ દે: ત્હેણે અળખ્યુ ચઝેલા આ મહા પાપની વાત તે અંધ માળાપને જણાવી તેમને આ દુઃખદાયક હકિકત સાંભળી જે શોક થયો તેનું વર્ણન કાણુ કરી શકે ? પોતાના આવા ભક્તિમાન પુત્રના અકાળ મૃત્યુના સમાચાર દશરથ રાજાને મોંઢે સાંભળી ત્હેઓ બંને બેશુદ્ધ થઇ જમીન પર તૂટી પડ્યાં. રાજાના ગભરાટનો પાર રહ્યો નહીં. ત્હેઓ બંને છેવટે પોતાના દિકરાની ચિંતામાં સાથેજ બળી મુઆ. તેમના આપથી દશરથને પણ પોતાના છોકરા રામથી વિયોગ થયો, અને વિયોગના અગ્નિમાં ત્હેઓ બળ્યા કાંધા અને છેવટે પોતાના પુત્રના ગુણ સંભારી વિલાપમાં ઝૂરીઝૂરી મરણ પામ્યા.

ધન્ય શ્રવણ ! ત્હારી નિર્મળ ભક્તિ અને ઉત્તમ સેવાને ! આ કેવો અતુલ્ય પ્યાર અને અનન્ય ભક્તિભાવનો દાખલો !

કવિ કલ્હાનજી હર્મસિંહ એજ મતલબથી કયે છે કે:—

કાલુરા.

“કર સેવા પિતૃ માતની એજ તિર્થનું સ્થાન,
અન્ય તિર્થ આધુ, અને સમીપ તીર્થ આ ભણુ;
ફરિ ફરિ સુખ સથળાં મળે, મળે ફરી ધન ધામ,
માત તાત જે નહિ મળે, થન થકી કોઇ ઠામ;

રામ રાજાનો દાખલો.

પિતૃભક્તિનો બીજો દાખલો રામ રાજાનો છે જેણે પોતાના પિતાનું વચન પાલવા સાર રાજ્યવૈભવ તુરંતકારી ૧૪ વર્ષ વન-વાસનાં સંકટો ખમ્યાં. પિતાભક્તિનો આ ઐતિહાસિક દાખલો રામાયણની આખી કથા રોકે છે.

હામા ઝવેરીની કથા.

પેલેરટાપ્પનાં હામા નામનો એક પ્રખ્યાત ઝવેરી રહેતો હતો. એ કિંમતી ઝવેરી રાખતો અને જ્યારે કોઇને ઉંચી ભત્રી

માલ જોઈતો ત્યારે તે ડામાને ત્યાં લેવા આવતા. એક વેળા જોર-સલેમના આચાર્યના હારને માટે થોડાક ઉત્તમ દિરાઓ જોઈતા હતા તે લેવા સાર ડામાને ત્યાં માણસો ગયા. ડામાએ એમને આવકાર દેખ બેસાડયા અને સારાસારા હીરા કાઢીને બતાવ્યા, પણ એમાંથી એકે ખરીદનારાઓના ધ્યાનમાં બેઠો નહોતો. ડામાએ કહ્યું, “જરા બેસો, હું પાસેના ખંડમાંથી બીજો માલ લેમ આવું.” એમ કહી તેના પિતાના સુવાના ચોરડામાં ગયો. હીરા કાઢવા માટે કબાટ ઉઘાડતા ખડખડાત થવા લાગ્યો, તેથી જરા જાગીને બાપે પાસું મરડ્યું. આ જોઈને ડામાને થયું કે એમની ઉંઘ ઉડી જશે, તેથી તે હીરા કાઢ્યા સિવાય પાછો આવ્યો, ને ધરાકોને કહ્યું, મહારા પિતા સુતા છે, અને કબાટ ઉઘાડવા જતાં એ જાગી જાય એમ છે, માટે આપ થોડીવાર રહીને પધારો.” ધરાકોને એમ લાગ્યું કે એની પાસે ઉંચો માલ નથી અને તે માત્ર બહાનું કાઢે છે. તેથી હેઓ નાખુશ થઈને ચાલતા થયા. ડામાની પિતૃભક્તિનો એ ધરાકોને ક્યાંથી ખ્યાલ હોય !

શિષ્યપિતાનો અદ્ભુત ભોગ.

પિતૃભક્તિના એક બીજો દાખલો હિંદુ પુરાણોમાંથી શિષ્યમદેવનો મળે છે, તે અત્રે ટપકાવી લેવા લાયક છે. •

એમના પિતા સત્યવતી નામની એક ગરીબ કન્યાપર મોહિત થયા ને તે વેરે પરણવા આતુર બન્યા. કન્યાના પિતાએ પોતાની છોકરીને પેટે અવતરેલા છોકરાનેજ રાજ્ય મળે એવી શરત-થીજ કન્યા પરણાવવા માંગી. રાજ આ સાંભળી ઉદાસ થયો. પોતાના પિતાનું આ દુઃખ જોઈ તે તાબેદાર બેટાએ ત્યાંને ત્યાંજ પ્રતિજ્ઞ લીધી કે “હું કદીપણ રાજ્ય ગ્રહણ કરીશ નહીં.” પણ આ હકદાર બેટાને ત્યાં બેટો થાય તો તે કદાચ રાજ્યનો દાવો કરે એવી ધાસ્તી તે સસરા દાસરાજે દેખાડી, જેથી આ ભક્તરાજ બેટાએ પોતાના બાપની ઇચ્છા બર આવે એવા હેતુથી બીજા ભયાનક પ્રતિજ્ઞ લીધી

કે “હું જીવીશ ત્યાં સુધી કદીપણ લગ્ન કરીશ નહીં.” આવી વાણી સાંભળી સર્વે ધન્ય ! ધન્ય ! કહેવા લાગ્યા કે આવી પિતૃ-ભક્તિનો ભોગ કદી જોવામાં કે સાંભળવામાં આવ્યો નથી પિતૃભક્તિમાં જીવન ગાળનાર આ બેટાનું અસલ નામ દેવવૃત્ત હતું, પણ હેમણે આવી ભિખમ=(ભયંકર) પ્રતિજ્ઞા લીધી, જેથી તેમનું નામ “ભિખમપિતા” પડ્યું. કવિ લખે છે કે:—

“જો જીવે પિતૃ માતકો, લિયો ન આશિર્વાદ,
વ્યર્થ જન્મ તાકો ગયો, નર નહીં સોધ નિપાદ.” (રાક્ષસ)

કવિ મોહનલાલ કથે છે કે:—

ઢાલ શુર સંઘામમાં, અંગ સજે જલમ આપ,
સંસારે સંઘામમાં, એમ ઢાલ માળાપ.

પ્રકરણ ૬ હું.

કુપુત્રોનો સંતાપ.

દરેક ધર્મમાં તેમને માટે તિરસ્કાર-દયાનતી ફરજદો માટે અવસ્તાના લખાણો-સદ્ગુણી સંતાનોની ફરજ-હેમને માટે બોધ-તાબેદાર છાકરીઓ કેવી હોવી જોઈએ ?

“શિશુલ યચ્ચાં સો જલ્પે, તે સોએ બિચારાં-
સિંહજી યચ્ચું એક જલ્પે, પણ એકે હજારાં.” (કહેવત)

માબાપને દુઃખ દે છે તે પુત્રોને કુપુત્રો કહેલાં છે અને હેમને માટે દરેક ધર્મમાં તિરસ્કાર દર્શાવેલો છે. ધણાક પારસીજવાનો

પરણા પછી પોતાની બાપડીના ગોચા ગોલામ થઇ જાય છે ને પોતાના બુનર્ગે માતાપતાને ડોશી-ધાંખરો-ડોકરો-વગેરે તુચ્છ નામોથી ઓળખાવે છે. પોતાની “સ્ત્રીની પ્રિત પર ભૂત થઇ જાય છે” અને પોતે ધણું બણેલો છે એવી ધૂંધ લાવી માબાપનું અપમાન પણ કરવા ચૂકતો નથી, ધીક પડી ! એવા ત્યાનતી ફરજદોષર એવા ફરજદો અવતરેલા પણ શા કામના ? કવિ ગૂંગ એ માટે નીચલો બોધ દે છે:—

નીર બીન કુપ કહા, તેજ બીન ભૂપ કહા,
લચ્છન બીન રૂપ કહા, ત્રીચાકો બખાન્ધો;
તપ બીન જોગ કહા, જ્ઞાન બીન ગ્રોજ કહા,
સપૂત બીન પુત કહા, કુબ્ધો કુલ જાણવો.

તેમણે સમજવું જોઇએ કે માબાપ સમાન બીજાં કોઈ શુદ્ધ ગ્રેમી, નિઃસ્વાર્થી કે હિતકારક નથી. જેઓ માબાપ તરફ નાફરમાન થાય છે તેમનાં બચ્ચાં પણ તેવાંજ કુપાત્ર નિવડવાનાં. એવાઓ માટે જદ્દ માતાઓની હાય લાગે છે કે—“હાથ એવાં ઠરે વવારે”, બાળ્યાં એવાં બળજેછરે.”

“જે પુરુષના જન્મથી મા બાપને કલેશ સહન કરવો પડે, તે પુરુષનું પાપશ્રિત સેંકડો વર્ષે પણ નક્કી થઇ શકતું નથી.” મહુ સ્મૃતિ.

એક શાસ્ત્રી એ વિષે લખે છે કે “સો મુખ પુત્ર કરતાં એક ગુણવાન પુત્ર વધારે સારો; અસંખ્ય તારા અંધકારને દૂર કરી શકતાં નથી, પણ અંધ એકલોજ તે અંધકારને હણે છે.” કેવા સોનેરી શબ્દો ! બીજી રીતે એવીજ મતલબનો એક કવિનો દોહરો આ છે:—

એક પરાકર્મી મુત બલો, તદ્દિ હરિદી અનેક,
ભૂંડણ પુત્ર અનેકથી, બલો સિંહ પુત્ર એક.

બાળકોમાં ગમે તેવાં મહાન ગુણો અને શક્તિ હોય, પણ

જે લેખનામાં નીતિજળ ન હોએ તો તે ગુણો નકામા છે. તૈમુર અને નાદિર મોટા હાડવૈયા હતા, પણ દ્રવ્ય મેળવવામાં લેખણે ન્યાયનો વિચાર કર્યો નહીં ! રાવણે કામદેવને શરણ થઈ સ્થિતાનું હરણ કર્યું, તેમાં લેખો નાશ થયો. ઝમ્બીરગજે રાજ્ય લોભમાં પડી પોતાના કુટુંબનો નાશ કર્યો. એ સધળા વિરપુરુષો હોવા છતાં, આડે રસ્તે ઉતરી પડવાથી તવારીખમાં નિંદાયા છે.

આદર્શ ફરજંદો—

સહભાગી સહપુત્રો માટે કહ્યું છે કે “જે પુત્ર માતૃપિતાની આજ્ઞામાં વર્તે છે, તે પોતાના પુત્ર નામને સાર્થક કરે છે.” નહીં તો—

“ઝાઝે વરસાદે કણ હીણ,
અને ઝાઝે છોકરે કુળ હીણ.”

જરથોસ્તી ધર્મમાં આતશ નિયાએસ બહુતી વખતે એક જરથોસ્તી ફરજંદનું સુખ મ્હાણે છે તે ફરજંદના ગુણો નીચે પ્રમાણે જણાવ્યા છે:—

“એ આતશ ' તું મ્હને એવું ફરજંદ આપ કે જે ભતિ અકલવાળું, કેશ્વર પર રાજ્ય ચલાવનાર, અંબુમનમાં બેસનાર ઉધરતું, સારી ઇજતવાળું સંકટમાંથી છૂટકારો આપનાર, પહેલવાન જેવું જોરમંદ કે જે ફરજંદ મ્હારા ધરને, મ્હારા ખાનદાનને, મ્હારા કસબાને, મ્હારા દેશને અને મ્હારા દેશના ધર્મને આબાદ કરે.”

ખરેજ, આથી વધુ ગુણો એક કુળવંત દિકરામાં શા હોવા જોઈએ ? સહયુક્તીપુત્રો માટે એક ઉમદા અરબી કલામ નીચે પ્રમાણે છે:—

“ મન અરબ વાલે હથહે હાજ હારથહે ”

અર્થ—જે પોતાનાં માબાપને રાજી કર્યા લેણે બે જોડાંની નિઆમત હાંસલ કરીથી.”

ગુજરાતીમાં કહેવત છે કે “દી વાળે તે દિકરા” એટલે મા બાપને સારો વખત દેખાડે તેજ દિકરા.

સત્પુત્રોથી પિતાના મનમાં કેટલો અધો હર્ષ થાય છે ? પૂછ્યું કે કિં મુષ્ટં=સર્વેથી મીઠું શું ? તો સુત વચન=પુત્રનું વચન શરસીમાં વળી કહેવત છે કે “જોરે પિંડર બેહુ, અજ મહરે માહર.” પિતાની સખ્તાઇ તે બાળકના લાભ માટેજ છે, એમ દરેક બાળકે સમજવું જોઇએ.

વહુ અને સાસુ.

કુટુંબી કલેશનું એક મુખ્ય કારણ સાસુ વહુના ઝગડાઓ હોય છે. આ એક જૂની વાત છે, તે છતાં પણ હાલની વહુઓ સાસુઓને પોતાની માતા બરાબર ગણતી નથી, અને તેથી ખાસ કરીને પારસી છોકરાઓ માબાપ તરફ નાશ્રમાન થાય છે. નીતિ શાસ્ત્રીમાં એનેજ મળતો એક શ્લોક છે, જે આજની વહુઓ જેઓ ધણીનું “ધર અને ધાન ભાગે છે” હેમને સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે:—

શ્વસુ શ્વરયો પાદૌ તોષયન્તી ગુણાન્વિતા ।

માતૃ પિતૃ પરા નિત્યં યા નારી સાત તપોધનાઃ ॥

અર્થ:—“જે ગૃહવાન સ્ત્રી સાસુ સસરાની સેવા કરે છે, અને મા બાપની નિત્ય ભક્તિ કરે છે. તે સ્ત્રી તપોધના કહેવાય છે.”

આજની વહુઓએ સદ્ગુણી થઇ સાસુ સસરા એ ધર્મના માબાપ છે એમ સમજી સાસરે હેમની સેવા કરવી જોઇએ. જે પત્નિ પોતાના પતિનું કલ્યાણ ઇચ્છે છે, હેણીએ તો પોતાના પતિને જન્મ આપનાર તથા પતિનાં સુખદુઃખમાં ભાગ લેનાર પુણ્ય મા બાપ તરફ તાબેદાર રહી પોતાના સંસારને સુખમય બનાવવો જોઇએ. પોતાના સાસુની શીખામણ અમુલ્ય માની હેમની રજા લેધને સઘળું કામ કરવું ને બહાર જવું, તેમાંજ વહુઓની શોભા વધે છે. બહાર એવું બોલાવા ન દેવું કે “મ્હારી સાસુ મ્હારી પાસ

આપો દિવસ કામ કરાવીને મહારા પર હુકમ ચલાવે છે.” એવો વેચાર પણ હેમણે મનમાં લાવવો જોઈએ નહીં. ઉલટું એમ વિચારવું કે સાસુ સસરાએ મહારા ધણીના સુખ માટે ધણા દુઃખ ખમ્યાં છે, હવે મહારે તેનો થોડો બદલો વાળી આપવો જોઈએ તે માટે હેમણે થોડીક મહેનત કરવી. કહેવત છે કે “ખમે છે તે ખાય છે” જે કુળવાન વહુઓ છે તેઓ પોતાના સસરાને પિતા સમાન ગણી હેમણી નિરંતર સેવા કરે છે, હેમની નમ્રતા અને સભ્યતાથી સર્વત્ર આનંદ બેલાય છે અને બેટાઓ મા આપ સાથે હળીને રહે છે.

સારી વહુએ નીવડે તે માટે માબાપોએ પોતાની છોકરીને ઉછેરતી વખત લાયક કેળવણી આપવાની જરૂર છે. બહી છોડી હશે તેજ બહી વહુ થઈ શકશે. પુત્ર કરતાં પુત્રી નહારી હોય તે વધારે ખુશ છે, એવી પુત્રી માબાપને લગ્ન પમાડે છે. નહારા છોકરા કરતા નહારી છોકરીની હાલત વધુ કંગાળ બને છે, કારણકે છોકરી પરતંત્ર હોવાથી પોતાનો નિભાવ કરવાનું હેને બહુ ભારી પડે છે, ને સાસરીયાંમાં તેવીજ રીતે વર્તે છે તે પોતાના કૂળને લાંછન લગાડ્યા ઉપરાંત હેણી પોતે હારમાર થાય છે.

એક નમુનેદાર સ્ત્રી કેવી હોવી જોઈએ. ?

અવસ્થામાં અધવિસ્ત્રાંત્રેમ ગૃહમાં અશોનારીઓની વખાણ કીધી છે તેમાં એક નમુનેદાર સ્ત્રીમાં શા ગુણો હોવા જોઈએ તેનું નીચલું વર્ણન મળે છે:—

“અશો નારી જે વધારે નેક વિચારવાળી, વધારે નેક બોલવા વાળી, વધારે નેક કામ કરવાવાળી, પુણી રીતે અને સ્વચ્છ શીષેલી, પોતાના ખાવંદને તાબેદાર, સાચું બોલનારી, તથા એ અહુરમજ્દ તારા નારી શિક્ષના ફેરેસ્તા જેવી—હેને અમો વખાણીએ છીએ.”

આપણી છોડીએ એવા ગુણવાળી માતા થાએ, તેવી કેળવણી હેમને આપવી જોઈએ. એક છોડીની કેળવણી પુરૂષમાં જે ન્યુનતા

હોય તે પુરી કરનારી (Complemental to the education of the man) હોવી જોઈએ, અને નહીં કે હેણીએ પુરુષ સાથે હરિશાષ્ઠ કરવી જોઈએ. જેમ પુત્ર તાબેદાર જોઈએ, તેમ પુત્રી પણ મા-બાપને તાબેદાર હોય છે, તે આગળ જતાં ધણીને અને સાસુ સસરાને તે તાબેદાર રહેતાં શીખે છે. નહીં તો તે જેમ “જીવેલી ભલી તેમ મુએલી પણ ભલી.”

એક સંત પુરુષ એ મારે લખી ગયો છે કે “જેમ એક સુકા વૃક્ષને આતશથી બળવાથી આપુ વન બળી જાય છે, તેમ એક નંદારા પુત્રથી આપુ કૂળ પાયમાલ છે.”

વળી હિંદુ ધર્મમાં એક ઠેકાણે જણાવ્યું છે કે “નહીં જન્મેલો, મરી ગએલો અને મુર્ખ—એ ત્રણમાં પહેલા બે સારા, પણ જે મુર્ખ તે સારો નહીં; કારણ કે તે એક એવી ગાયના જેવો છે કે જે દૂગણી કે ગર્ભિણી થતી નથી; તે જીવે ત્યાં સુધી પોતાના મા-બાપને બાળ્યા કરે છે !

કુપુત્રો મા-બાપનું કલ્પું માનતા નથી. આથી મોટપણે હેઓ હેરાન થાય છે. હેઓ મા-બાપ તરફ અપશબ્દો વાપરે છે, ને તેમને એવકૂફ સમજે છે. એ વિષે એક ઈંગ્રેજ કવિના શબ્દો હેમણે ગોખવા જોઈએ:—

“ We think our fathers fools, so wise we grow,
Our wiser sons will no doubt think us so. ”

મા-બાપને નાદરમાન થવાનું કામ બહુ સરમ બરેલું, નિમકહરામ અને પાપી છે. જેમણે અસલ દુ:ખો ખમી હમારે રક્ષણ કર્યું હેમના ઉપકારનો અને સેવાનો એ બદલો ! જેઓ મા-બાપ તરફ માનથી જોતા નથી હેઓ કુનિયામાં પોતાના નથી, અને ઘડપણમાં હેમના બુરા હાલ થાય છે. હેઓ ગમે તેવાં વિકાન હોય, હેમણે ગમે તેટલી આમર મેળવી હોય, અને તેવાં સમાવતી હોય દાદરની બંદગી કરતાં હોય, તે છતાં મા-બાપની સેવા જગર એ સમજી વ્યર્થ.

શેક્ષપિઅરના 'કીંગલીઅર' નામના નાટકમાં કપુત્ર માટે નીચલું ધિક્કારવાચક વાક્ય મળે છે:—

“How sharper than a serpent's tooth, it is to have a thankless child.”

બનામે હોરમઝદ નામની પાઝંદ સેતાયશમાં જણાવ્યું છે કે “કુપુત્ર બહેસ્ત મેળવવા પામતો નથી.”

જેઓ માઆપની આગ્રા પાળતા નથી કે હેમની બરદાસ્ત લેતા નથી તેઓ જરથોસ્તી ધર્મ પ્રમાણે દોજખી કામ કરે છે, પણ જેઓ શુદ્ધ બાવે માઆપની ચાકરી કરી હેમને માન આપે છે, પછી ગમે તેટલા અબણુ કે ગાંડા તેઓ કાં નહીં હોય, તો ખત્તી-તજ તેઓ બંને જોહાંનનું સુખ ભોગવે છે.

એવોજ એક દાખલો રજપૂત તવારીખમાંથી મળે છે કે શુરવીર અંદ્રસિંહ રાણાએ પોતાના પિતાનું વચન પાળવા માટે ટિલાટપણું ખોદ દેઘ હલકી પદ્ધિ ધારણ કરી હતી.

રાજગાદીનો લોગ આપનાર તાબેદાર પુત્રની વાર્તા.

એક બીજો દાખલો દેસિયસ રાજના પુત્રનો છે કે જ્યારે રાજાએ તેને રાજ્યગાદી આપવા માંગી ત્યારે તે પુત્ર મર્મદાયી બોલ્યો કે “હું રાજા થયા પછી પણ તમારો પુત્ર છું એ કદાચિત જૂલી જાઉં અને મ્હારે હાથે તમારું અપમાન થાય તે સારું નહીં માટે હું રાજા થયો એમ જણાવવા કરતાં પિતૃભક્તાપુત્ર કહેવરાવવાને હું વધારે પસંદ કરું છું.”

આપને સરમાગ દેખાડનાર તાબેદાર બેરાની વાર્તા.

એક શખ્સને એકજ દિકરો હતો, જેને તે બહુ મહત્વે હતો. તે દિકરો મોટો થઈ કામધંધાથી કમાતો થયો ત્યારે તેના જઈ બાપ પર કરોડો ચાલ રાખ્યો નહિ ને તેનું પાલણુ પોષણ કર્યું નહીં, એટલુંજ નહીં પણ તેને ધરમાંથી કાઢી મૂકવા લાગ્યો. બાપે તેને માફ આપી કે તે ન્હાનો હતો ત્યારે કેવી સખ્તી ખમી તેને લાઈ અને સુખમાં ઉધાર્યો હતો. પણ બાપના કાલાવાલાએ તે નિમકહરાખ

બેટા પર કશી અસર કીધી નહીં. તે દિકરાને ત્યાં પણ એક દિકરો હતો. તે દિકરાને પેલા બપાવાએ નાચાર થઇ કહ્યું કે “બેટા, મહારા બીજાના પરથી ચાદર લાવ કે હું તે લેઇ રસ્તાની એક કેરે બેસી બીબ માંગુ.” બપાવાની આવી દુર્દશા જોઇ તે છોકરાને દયા આવી ને રડતો રડતો તે ચાદર લેવા દોડ્યો. તેને બાપ તેને સામે મળ્યો, તેને પેલી ચાદર બતાવી તે છોકરાએ કહ્યું “બાવા આ ચાદર વચમાંથી ફાડો, એમાંથી મોટા બાવાને અર્ધી ચાલશે, અને બ્યારે હું મોટો થઈશ ને ત્હમને ઘરમાંથી હાકી કાઢીશ, ત્યારે બીજી અર્ધી કદાચ ત્હમને આપવા કામ લાગશે.” બાપને આ શબ્દો તીરની માફક લાગ્યા, અને પોતાની સ્થિતિ તે ચેતી ગયો. ઘણો પશ્ચાતાપ કરી પોતાના જઈ પિતાની માફી માગી અને મરણ પર્વત તેનું ઘણું હેતથી પેપણ કયું.

જરથોસ્તી ધર્મમાં લ્યાનતી ફરજદો તરફ દેખાડેલો ધિક્કાર.

જે ફરજદો પોતાના માબાપને દુઃખ દીએ, હેરાન કરે, તેઓને એજ લગાડે, તેમનાં નામ દૂબાડે તેમને અવસ્તામાં ‘લ્યાનતી ફરજદ’ કહેલાં છે. પુરાતન ઇરાનીઓમાં લ્યાનતી ફરજદ તરીકે જોહાકનું નામ મશહુર હતું. આથી યજ્ઞનેહા ૧૧ માં જોહાકને સુખાનું અભિધાન આપીને તેના જેવાં ફરજદોને શ્રાપ સમાન ગણ્યાં છે

પતેત પશેમાનીમાં પણ માબાપને આજેરદા કરવાના કામને ગુનાહ બરેલું જણાવ્યું છે.

નહારા ફરજદો માટે માબાપનો સંતાપ અને વિલાપ.

નહારાં ફરજદો માટે માબાપો ઇચ્છે છે કે “અમે આવાં નાલાયક ફરજદોના માબાપ ગણાવાં કરતાં વાંજીઆ ગણાતે તે બહુ.” તેઓ અશ્વેસ કરે છે કે આવાં લ્યાનતી ફરજદો અમારે પેટે ન હોતે તો કેવું સારું ! અને જો જન્મતાં વારજ તે મરી ગયાં હોતે તો કેવું નેક થતે ! કારણ કે મરી ગયેલાંનો શોક થોડો વખત રહીને જતો રહે છે, પણ બદકારફરજદોના સંતાપ તો ડગલે ને

પગલે થયાજ કરે છે.” ત્હેઓ: વિલાપ કરે છે કે “અમે એક કુળ-દીપાવનાર ફરજંદ માટે રાત દિવસ દુવાઓ માંગી, ત્હેના જન્મ વખતે ઘણાં કષ્ટ ખમ્યાં, ત્હેને લણ્યાવના ગણાવવા પાછલ લોહીનું પાણી કીધું તે શું આ દુખો ને દલગીરી માટે? આ પાપી ફરજંદ કરતાં અમારે પેટે પત્થર કાં નહીં પડ્યો? આ નાપાક ફરજંદ અમારે કૂખે કાંટા સમાન છે. ખીજાઓના નેકફરજંદો આંખને ટાઢક પમાડે છે તો અમારું આ નાલાયક ફરજંદ અમારી આંખોમાંથી આંસુ રેડાવે છે.”

પારસી તવારીખનો દાખલો.

“પાપી ફરજંદો પર જોદાનો પણ દહેર ઉતરે છે.”

સાસાની ખાનદાનનો કાબાદ ખીજે ને શીરો નામે જોળખાતો, તે એક બદકાર દિકરો હતો, ત્હેણે પોતાના બાપ ખુસરો પરવીઝને મારી નાંખ્યો, પણ જોદાને હાથે ત્હેને શિક્ષા થઈ; આ જન્મનું ગુનાહ પછી તે ફક્ત ૭ મહિનાજ આ દુનિયામાં જીવવા પામ્યો.

હીરોડોટસનું મત.

તવારીખનો પિતા હિરોડોટસ આ બાબદ પર લખી ગયો છે કે “પુરાતન ઇરાનીઓ એવું માનતા હતા કે એક બેટો બાપનું ખુન કરે એ તદ્દન અકુદરતી છે. એ કામ કરતું કોઈ જણાતું ત્યારે ત્હેઓ એમ અનુમાન કરતા હતા કે તે ફરજંદ હલાલ જન્મેણું ન હોવું જોઈએ.”

આ પરથી જણાય છે કે પુરાતન ઇરાનીઓમાં માબાપ તરફ એવકાં થવું એ ઘણું નીચ અને ધિક્કારવા જોમ ગણાતું હતું, પણ તેમ કરનારની ખુનિઆદી પર પણ શક લેઈ જવાતો હતો.

દરેક જરથોસ્તી રોજની બંદગી લણતાં ‘અહાધ રએસ્થ’ની નાની બંદગીમાં જે જે સુખો માંગે છે તેમાં “અહાધ આસ્ના-મચિત ફજન્તીમ” એમ જોલે છે. તેનો અર્થ એ થાય છે કે:-(જે શરોખની આરાધના કરે છે) “ત્હેને જાતિ અકલનું ફરજંદ (ઓ અહુરમજદ) તું બાપ.”

ફરવરદીન ચરત પઠનાર પણ એવીજ દુઆમાંગી ફરજંદની વલ્લખ કરે છે.

પ્રકરણ ૭ મું.

ભાત ભક્તિ.

તવારીખમાં નોંધાયેલા ભક્તિમાન છાકરાંના દાખલા
અને હેઝોની વડિલો તરફની ફરજ.

રસ્કીન નામનો નામીયો લેખક સદ્ગુણી છાકરા માટેન ગુણોની ખાસ તલખ કરે છે. તે લખે છે કે “એક સદ્ગુણી પુત્ર નમાનો હોવો જોઈએ, ‘હેણે એમ ન સમજવું કે તે પોતાનાં માબાપને શીખવે હોવો હોશિયાર છે, પણ હેણે એમ સમજવું કે હેનાં માબાપ સઘળું જ્ઞાન ધરાવે છે, ‘રુઆદી’ આ વિષે કહે છે કે—“ A tree laden with fruit always bends its head downward.”

બીજો ગુણ તેનામાં વશદારીનો હોવો જોઈએ. હેણે જાણવું કે હેના માતપિતા હેનું બહુજ કરનારાં છે, તેથી હેઝો જે રાહે ચલાવે તે રાહે ચાલવાની હેની ડરજ છે. વળી તે પ્રેમાળ અને સખીદીલનો હોવો જોઈએ. બાળકો એવાં જોઈએ બીજનો થોડો ખ્યાર લેધ આપણને વધારે આપે હેમણે મધળી આસપાસની વાતા-વરણ પર પ્રીતિ રાખવી જોઈએ, કે જેથી હેઝો આનંદી-રહી શકે. આનંદી થવાથી તંદરૂસ્તી વધે છે. જરથોસ્તીધર્મ પ્રમાણે પણ આનંદી થવું એ અહુરમઝદની એક સેવક છે. અહુરમઝદ યસ્તમાં અહુરમઝદને “રૂફુ” ધો” બહોળી ખુશાલીવાળો મણાવેલો છે.

એવા સદ્ગુણો ધરાવનાર ફરજદાના દાખલા તવારીખમાં નોંધાયેલા છે જેમાંના થોડાક અત્રે વર્ણવીશું.—

સિકંદર પાદશાહ એશિયાખંડમાં આવ્યો. ત્યારે હેના દેશનું સર્વ કામકાજ મેસીડોનિયા નામે અમલદારના હાથમાં હતું. સિકંદરની માતા સાથે હેને કંઈ મતભેદ થવાથી હેણે સિકંદર પર લખ્યું કે “રાજકાજમાં હેવણુ હાથ નાખતા હોવાથી કેટલીક અવ્ય-વસ્થા થઈ છે, માટે હેવણુને તેમ નહીં કરવા સૂચના કરવી.”

શિકંદરે આ વાંચી જવાબ લખ્યો કે “આવાં હજાર પત્રો જે તું લખશે તો મહારી માના આંસુના એક ટીપાથી તે ધોવાઈ જશે.” એટલે કે માતાના પ્રેમાશ્રુના એક ટીપા આમળ ત્રહારા હજારો પત્રો રદ છે.

ધરાનના જરથાસ્તી શહેનશાહ ગુસ્તાસ્પના ઇકસ અસ્કંદશ્વાર માટે કહે છે કે તેને એક વખત ગુસ્તાસ્પ પાદશાહે કાઢના જુઠા સમજવવાથી, ગુસ્તે થઈ બંદીખાને નાખવાનો હોકમ કર્યો આ સાંભળી તે અજબ થયો, અને તુરત બંદીખાને જવા હાજર થયો બાપની જરાપણુ તે સામે થયો નહીં, કારણકે તેણે કહ્યું કે “મે શો ગુનાહ કીધો છે તે હું જાણતો નથી, પણ મને મહાસ પેગંબર સાહેબે શીખવ્યું છે કે જે “ ઇકરે પોતાના બાપના હુકમથી ઉછરેલા થાયે તે ખરાબ છે. ” અમરને બાપ પોતાના બેટાને બંદીખાને નાંખે, તો દુસ્મન કુલથી વધાવી લે તેના કરતાં બહુ છે: માટે મહારા બાપના હુકમને માન આપી તાબે થાઉ છું.”

પુત્ર કરતાં પણ પિતા વહાલો.

ઈશ્કંડનો રાજ પહેલો એડવર્ડ પાલેસ્ટાઇન ખાતે ધર્મયુદ્ધ કરવા શુભાયો હતો, તે પ્રસંગે તેના એકનાએક દિકરાના અને થોડે અંતરે પિતાના મરણ સમાચાર તેને મળ્યા. પુત્રનું મરણ સાંભળી તેને સંતાપ થયો, પણ મન મોડું રાખી ગંભિરતાથી તે સહન કર્યું, પણ પિતાના મરણ સમાચાર સમજી તેને કાળ પડી ને નહાના બાળક પેડે રડવા લાગ્યો. થોડાક દિવસો પછી તેનું કારણ પૂછતાં તેણે ખોલાસો કર્યો કે “જોદા કરશે તો મહારે ત્યાં બીજો દિકરો આવશે, પણ બાપના મરણથી મને જે ખેદ થઈ છે તે કંઈ પુરાવાની નથી.

પિતા માટે જીવ આપનાર બહાદુર બેટો.

આયર્લાંડના એક શહેરમાં એકન નામે એક ખાસ સાં હતો. તેની સાથે એક વહાણમાં તેનો દિકરો પણ કામ કરતો હતો,

આ દિકરા સારી રીતે તરતાં જાણતો હતો. એક દિવસ વહાણમાંથી એક ઉતારની નાની છોકરી દરિયામાં અકસ્માત પડી ગઇ, તેને બચાવવા એકને પાણીમાં ઝીપલાવ્યું મહામુશ્કેલીએ તે બેટીને પોતાની છાતી પર ઉચકી લેખ તે તરતો તરતો વહાણ આગળ આવતો હતો; તેવામાં એક મગરમચ્છ આ બધા ખલાસીને પુઠે લાવ્યું, વહાણ પરથી બંદૂકો છોડવામાં આવી, પણ એકબી ગોળી તે મચ્છને લાગી શકી નહિ. એકનનો જાન જોખમમાં હતો. તેને બચાવવા કોઇની હિંમત ચાલી નહીં. તેવામાં તેનો બહાદુર બેટો દરિયામાં ફૂટી પડ્યો ને આ મગરમચ્છના પેટમાં તલવાર ભોંકી દીધી. આ પ્રાણી આથી તે બાપને છોડી પેલા દિકરા પર મંડ્યું એકન આ અરસામાં તે છોકરીને બચાવીને વહાણ પર ચડી ગયો. તે બહાદુર બેટો આમ તેમ ખુબ તર્યો ને છેવટે વહાણ પરથી નાંખેલું દોરડું પકડવા જાય છે તેટલામાં તે મચ્છે તેના પગ કરડી ખાધા ને પાણીમાં ચાલી ગયું, પાણીમાં સધળે લોહી લોહી થઇ ગયું તે છતાં તે બહાદુર બેટાએ દરિયામાં ફેંકેલું દોરડું છોડ્યું નહીં ને છેવટે તેને વહાણ પર અર્ધ મરેલી હાલતે બેંચી લેવામાં આવ્યો, પોતાના બાપને જીવતો જોઇ આનંદ પામી તેના ખોળામાં માથું મૂકી તે થોડી મિનીટમાં પેલી જહાંનમાં ફૂચ કરી ગયો. મરતી વખતે તે બોલ્યો કે “પિતાજી મહારા ધન્ય ભાગ્ય કે તહમને આટલી જરૂર સરખી પણ મદદ કરવાની મહુને તક મળી, મહારી આચાણ માતાને દલગીર થવા દેશો નહીં. જે પૂરો ભાગ્યશાળી હોય તેજ મહારા જેવા સુખી મોતે મરે; માટે બાપ! છેલ્લી સલામ!”

એવા સુપુત્રો મા બાપનાં આશીર્વાદ મેળવી બેહેસ્ત પામે છે, બ્યારે માબાપની આજ્ઞા ન પાળનાર પુત્રનું મન હંમેશા બલ્યા કરે છે, લોકોમાં તેનો ધિક્કાર થાય છે, તેણે પુણ્ય કરેલું વ્યર્થ જાય છે, અને ઘણું દુઃખ ભોગવે છે. માટે મા બાપની કડુઆ કોઇએ લેવી નહીં, કહેવત છે કે “મા બાપની હાથ કદી ખાલી ન જાય.”

ખાટકી ભગતની કથા.

પૂર્વે મિથિલાનગરીમાં એક જ્ઞાનવંત પારધી રહેતો હતો. એની કીર્તિ સાંભળી એની પાસેથી જ્ઞાન મેળવવા કૌશિક ઋષિ મિથિલા નગરીમાં ગયા. ગામમાં જઈ પહોંચું કે આ ગામમાં ખાટકી ભગત ક્યાં રહે છે ? ધાર્મિક અને જ્ઞાની પુરોધાથી વસેલી મિથિલા નગરીમાં પણ ખાટકી ભગતનું નામ જાણીતું હતું, તેથી હેઝાએ એનું ઘર તુરત બતાવ્યું. ઋષિ ખાટકીવાડમાં ગયા અને ત્યાં ખાટકીને મોઢેથી હેમણે બહુ જ્ઞાન સાંભળ્યું. કૌશિક ઋષિને આશ્ચર્યથી સ્તબ્ધ થઈ ગયેલા જોઈને ખાટકી બોલ્યો; “મહારાજ મહેં હમને અત્યાર સુધી જે કંઈ કહ્યું તે મોઢે કહી સંભળાવ્યું, હવે હું હમને સર્વ ધર્મનો સાર નજરાનજર દેખાડું, તે હમારી આંખે જોઈ લેઓ.” એમ કહીને કૌશિક ઋષિને તે પોતાને ઘેર લઈ ગયો. એક ઓરડામાં ખાટકી ભગતના માતપિતા બોજન કરી સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને એક આસન પર બિરાજ્યાં હતાં. ભગતે પોતાનાં માતપિતાનાં દર્શન કરી તેમનાં ચરણમાં મસ્તક નમાવી *સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કર્યા. માતપિતાએ આશીર્વાદ દીધો. +દ્વિધાયુ વા; ધર્મ ત્હારું રક્ષણ કરો.”

પછી ભગતે રૂપિને કહ્યું, “મહારાજ ! મહારા દેવ કહો. શરૂ કહો, વેદ કહો, જે કહો તે સર્વ મહારાં માતપિતા છે. મહારી સ્ત્રી, મહારો પુત્ર, મહારા મિત્રો, સર્વ એમની સેવામાં તત્પર રહે છે. હું મહારે હાથે એમને નહવડાવું છું અને જાતેજ હું નિત્ય હેઝાને જમાડું છું. હે ઋષિજી ! મહારાં માનવું છે કે જેને કલ્યાણની ઇચ્છા હોય હેણે માતપિતાની સેવા કરવી.

માપાપ તેજ ખજનો મણનાર ભક્તિમાન છોકરાની વાત.

ગુજરાતી હોપમાળાની એક ચોપડીમાં ભક્તિમાન છોકરાની વાર્તા આપણે આમજ વાંચી ગયા કે જ્યારે હેના દેશનો જવાળામુખી

* લોંબપર લાંબી થઈ સૂઈ જઈ પડે. + લાંબી છંદની ભાવવધાર.

એકમા પહોડ ફાટ્યો, ત્યારે સધળાં પોતપોતાની માબમિસ્કત લેવાય તેટલી લેધ નાહા. આ વખતે બે જવાન છોકરા પોતાની કિંમતીમાં કિંમતી વસ્તુ પોતાના જમ્મદ માબાપનેજ સમ ને લેખને પોતાની પીઠ પર ઉપાડી દોડ્યા. જે રસ્તે આ છોકરા ગયા ત્યાં બળતા પહોડમાંના પત્થના આવ્યા નહોં. આથી લોકો તે બનાવને કુદરતી અમત્કાર સમજી તે જગ્યા પવિત્ર ગણવા લાગ્યા, અને લેખનું નામ “ભક્તિ-માનવું ક્ષેત્ર” એવું પાડ્યું.

એવ એવા પુષ્કળ દાખલા અત્રે ટાંકી શકાય, પણ આ પુસ્તક બહુ વિસ્તૃત થઇ જવાના ભયને લીધે અતરેજ વિરમવું પડે છે.

ભા.પ્ર.ઓ અને વડિલો તરફની તાબેદારાની અગત્યતા.

માબાપની સેવાના પ્રકરણમાં બધા વિષયોનો સંબંધ રહે છે. આગળ વચ્ચે અને સાસુ સસરાનો સંબંધ જણાવ્યો, તેની સાથે હવે ભા.પ્ર.ઓ અને વડિલ તરફનો સંબંધ પણ વર્ણવવો અમત્યનો છે. તાબેદાર ભા.પ્ર.ઓ હોએ તેજ તાબેદાર ટિકરા થઇ શકે છે, કારણ કે એક સદ્ગુણી બેટાને પોતાનાં માબાપ તરફ તાબેદાર રહેવાની જેટલી જરૂર છે, તેટલી જરૂર એક ન્હાના ભા.પ્ર.ને વડિલભા.પ્ર.ઓ તરફ સંપર્માં રહી કાલજીવંત થવાની છે, અને તેટલીજ જરૂર એક વડિલભા.પ્ર.ની પોતાના ન્હાના ભા.પ્ર.ઓ તરફ ભાતુભાવ દેખાડવાની છે. એ વિષે એક પંડિતનું આ વચન છે કે:—

“પિતા જેમ પુત્રોનું પાલણુ પોષણ કરે, તેમ મોટાભા.પ્ર.ઓ ન્હાના ભા.પ્ર.ઓનું પાલણુ પોષણ કરવું, અને ન્હાના ભા.પ્ર.ઓએ મોટા ભા.પ્ર. તરફ ધર્મ સમજીને પુત્ર તરીકે વર્તવું.”

“આપણાથી જે વડિલ હોય તેમના તરફ માન અને તાબેદારીથી વર્તવાની આપણી ધરજ છે.”

“બુનામે અહુરમઝદ” ના બહુતરમ કહે છે કે:—

“એકદિરા પચાજરમ નેકો દારેક” —

અર્થ:—વડાઓને માનથી સારી પેઠે રાખજો. વળી આદર-બાદના પંદનામામાં નસિહત દીધી છે કે:—

“અઝઠાઠ-મેહઉવેહ મર્દ સખુન પુર્ચ.”

અર્થ:—ઉમરે વડા અને લાલા પુરૂષથી મસતહત પૂછજો.

હિંદુ શાસ્ત્રોમાં એક ફરમાન આ મૂળ્ય છે:—

“ઘાટાલાઘની સ્ત્રી ન્હાનાલાઘને માતા સમાન છે, ને ન્હાનાલાઘની સ્ત્રી ઘાટાલાઘને વડું બરાબર છે.”

આવી લાગણી જ્યારે આપણાં બાળકો, વડુઓ, ભાઈઓ, સાસુઓ વગેરેમાં ઉત્પન્ન થશે ત્યારે આપણે સંસાર તદન સુખમય થશે, અને આ દુનિયાનો ખરો આનંદ અનુભવાશે.

ઉપરતા જવાનોએ એક વિદ્વાનની નીચલી શીખ ધ્યાનમાં રાખવી:—

“આપણા વડીલો તરફ પિતા અને માતા જેવો સ્નેહ રાખવો, હેમને માન આપવું, હેઓ કહે તે સહન કરવું, અને ન રહે તેવું હોય તો નમ્રતાથી જણાવવું, હેમનું સન્માન રાખવું, મેટી બાબદમાં તેમનું મત લેવું અને હેમના અનુમતિનો લાભ લેવો.”

એવી રીતે હળીમળીને રહેનારાં ભાઈઓ અને બહેનો જ્યાંપણ હોય છે ત્યાં સુખ પંથરાય છે અને હંદગી લંઝાવાય છે.

ભાતુભક્તિના દાખલાઓ.

ભાઈ તરફની અનોખા ભક્તિભાવનો દાખલો રામાચલુએ આવેલી રામ, લક્ષ્મણ અને હરતની કથામાંથી આપણને મળી શકે છે. આ કથા ધણી જાણિતી છે, જે અત્રે લખવાથી ધણું લંઝાવ્યું થઈ પડે. આ કથામાં લક્ષ્મણ પોતાની આખી હંદગી રામને અર્પણ કરી હેનીજ સાથે જંગલવાસ ગુજરતો અને રામની પત્નિની પણ ધણા ઉદાર દીલથી સેવા કરતો. ભાતુભાવને લીધે જાણે પણ “જામ લક્ષ્મણની બોલ” એવી કહેવત ધણા વહાલા અને જાની દોસ્તો માટે પડી ગઈ છે.

ત્રિક તવારીખમાં પણ એનેજ મળતો દાખલો એ દોસ્તોનો મળે છે, જે Demon and Pythias ને નામે ઇંગ્રેજ રહી પ્રયોગમાં જણીતો છે.

ઝાઝાભાઈ માટે જન અર્પણ કરનાર બહાદુર પોર્ટુગીઝ બેટા.

૧૫ મી સદીમાં એક પોર્ટુગીઝ વહાણ તોશનમાં સપડાયું, તેને બચવાની આશા ન રહી ત્યારે થોડાકાએ એક બોટનો આશરો લેઈ દરિયામાં ઝીંપલાવ્યું, ને હોડી પાણીમાં તણાતી ચાલી અને ખોરાક પણ ઘટવા લાગ્યો. કિનારો હજી દેખાતો ન હોવાથી, ખોરાક વૂઠન ઘટી નર્ઈ ભૂખમરાથી મરી જવાની ચિંતા સધળાને થઈ. આથી એવું દેશવવામાં આવ્યું કે ત્હમણે સોટી કાઢી તે બોટમાંના ઝાઝામાં ઝાઝા ચોથા ભાગને પાણીમાં નાંખી દેવો. આ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું, અને આ ચોથા ભાગમાં ૪ જણાને ભોગ આપવાની તૈયારી કરવી પડી. આ ૪ જણામાંના એકનો એક ન્હાનોભાઈ હતો જે પોતાના વડાભાઈને બદલે પોતાનો જન આપવા તત્પર થયો. વડાભાઈએ પિછેલાં તો ના પાડી, પણ ત્હણે કરગરી કહ્યું “ત્હમે પરણેલા તથા બન્યાંરાણા હો, વળી આપણી ત્રણ નાચાર બેઠનો છે, ત્હને ત્હમે જીવતા હશે તો મદદ કરી શકશે. હું તો હજી કુંવારો છું, તેથી મ્હને મરવા દેઓ.”

ન્હાનોભાઈનો આવો અદ્ભૂત સ્નેહ જોઈ વડાભાઈ અજબ થયો, પણ કોઈખી રીતે પોતાને ખાતર ત્હને જીવ લેવા તે એકમત થયો નહીં. ન્હાનોભાઈ એકનો બે થયો નહીં ને આખરે પોતાની સર્જતને તાળે થઈ સમુદ્રમાં ફેંદી પડ્યો અને બને તેટલું તરવા માડ્યું. તરતાં તરતાં થાકી જવાથી તે હાડીને વળગી રહ્યો, પણ હંકા-સ્નારાઓએ ત્હને હાથ પર મારી ત્હને આંગળાને લોહીલુહાણ કરી બોટથી ત્હને છૂટા કીધો. એથી પણ નહીં ડરતાં, પોતાના જખ્મી હાથો ઉઠા કરી તે હાડીની આગળને આગળ તરવા લાગ્યો. આવો દીકરો દરેકનારો દેખાવ જોઈ સર્વેનાં મન પીગળી ગયાં. અને સર્વે

એકમત થઇ કહેવા લાગ્યા કે હવે જે અને તે ખરી, પણ આ નહાન-ભાઇને બચાવી લેઓ. તેને હોડીમાં ખેંચી લીધો, તેના ધાવણ થએલા હાથને પાટા બાંધી લેઓ બહુ ઉલટથી હંકારવા લાગ્યા, અને ખોદાની કૃપાથી થોડા વખતમાં તેઓ આફ્રિકા દેશના એક કિનારા આગળ આવી પહોંચ્યાં. ત્યાં તેમને બચાવી લેવામાં આવ્યા. નહાન-ભાઇની આવી વશાદારીની વાત સાંભળી સર્વે તેની તારીફ કરવા લાગ્યાં, અને આજ સુધી તેનું નામ તવારીખમાં અમર રહી ગયું છે.

એક પંડિત લખે છે કે “ મુખમાં મુખ ને દુઃખે દુઃખ માનનારો માત્ર લાઘવ છે. ” આ વચન ખોટું નથી. આજે શ્રીમંત ભાઇ ગરીબ ભાઇઓને હેતથી પાળતો હોય તો પારસી સંસારમાંથી ગરીબાઇના ધણા પોકાર જોજો થઇ જાય ને ડગલે ને પમલે બિન્નબિન્ન જાતનાં ૪૩૦ ઉઘાડવાની જરૂર પડે નહીં. કહ્યું છે કે— “ સાંત પાંચકી લકડીને એકકા બોજ. ”

આ વિષે એક કવિ કથે છે કે:—

કડવો હોજો લીંબડો, રીતજ હોજો છાંચ,

બાંધવ હોય અબોલડે,^૧ તે.ય પોતાની બાંધ^૨

આ દોહરો વાંજબીજ છે, કારણકે મા જણ્યો ભાઇ મને ત્યાં દૂર હોય તોપણ તેનો ભાઇ તરફનો પ્રેમ દૂર થતો નથી. પ્રેમ નેત્રી મીઠી ચીજ આટલી સુષ્ટીમાં નથી પ્રેમથી માતૃ-ધર્મ સચવાઇ રહે છે.

અસહી ધરાનીઓમાં વડીલો તરફ માન

પાદસાહ બેહેરામ ગોરનો દૃષ્ટાંત.

માબાપને અને વડાઓને માન આપવાનો કાયદો ધણા પુરાતન વખતથી ચાલું છે. અસલ ધરાનીઓમાં અદબ જાળવવાનો ચાલ એટલી હદ સુધી હતો કે માબાપની હજુરમાં બેટાબેટીઓ તેમની રજા મળે ત્યાં સુધી બેસતાં નહીં, પણ કલાકો સુધી ખડે પડે ઉભાં

રહેતાં. પાદશાહ બેહેરામ માર માટે ફિરોઝી લખે છે કે. “હજી તો તે શાહનદો હતો તે વેળાએ એક દિને રાત્રે તેના બાપ પાદશાહ બહદુરની હજીરમાં ઉભો રહેતાં તે એટલો તો ચાકી ગયો કે આંતે તે ઉધના ઝોકા ખાવા લાગ્યો. આ તમાશો જોતાજ પાદશાહે તેને એકદમ કેદખાને મોકલાવ્યો.”

ગંબે શાહકાનની પહેલવી કેતાબમાં ૧૨૦ મો સવાલ આ પ્રમાણે પૂછ્યો છે:-‘મન ગેરા મીતર?’ પણ માન લરેલું શું? જી ૦ “પતિ રસ્ત-૨-ફમાનએ-અબીતર-૧-અમીતર-૧-હરેપત” અર્થ:-માબાપ અથવા ઉસ્તાદના હોકમને તાબેદાર રહેવું.

પ્રકરણ ૮ મું.

ધર્મ શું શીખવે છે.

માબાપને તાબે રહેવાની ફરેક ફરજની ફરજો વિષે

જરથોસ્તી ધર્મમાંથી મળતાં લખાણો, શાહનામા-માંથી મળતાં તાબેદાર ફરજોના કાખલાઓ.

પેગંબર જરથોસ્ત મારફત અહુરમજ્દ આપણ સર્વ માણસ જાતને શીખામણ દે છે કે, “આપણે આપણાં માબાપને કહી દુઃખી કરવાં નહીં.”

સદર કેતાબમાં લખે છે કે “એકબાર્મો તહમને તહમારાં માત પિતાથી દુઃખી કે રજાંદા થવાનો સળ્ય પણ મળ્યો હોય તો પણ તહમોએ તેઓ તરફ બેઅદબ થવું નહીં. જે બાળકોથી માબાપ નારાજ રહે છે, ત્યાં ખુદ અહુરમજ્દ પણ નારાજ રહે છે. માબાપને રાજી રાખવા વિનાની બંદગી કે ધર્મ ક્રિયા અહુરમજ્દને અને તેની મિનોષ ક્રિયાઓને કપુલ રહે નહીં.

માથા ઉસ્તવર્ધતીમાં શરમાનબરદાર છેકરાં માટે નીચ્છો વાક્ય મળે છે:—

‘કે ઉઝેમેમ ચોરેત વ્યાનથા પુઝેમ પિઝે.’”

અર્થ—(ઓ અહુરમઝદ ! તેં નહીં તો) કાણે બેટાને બાપની સંભાળ રાખવા સાથે પ્રીતિ કરનાર કીધો છે ?

માબાપ તરફ બચ્ચાની ૩ ફરજો. જરથોસ્તી ધર્મ પ્રમાણે.

આદરબાદે આરેસ્પંદ નામના મહાન જરથોસ્તી ધર્મ-ગુરૂએ પોતાના ફરજદો માટે નસિહતના નીચ્છા સળ્લો કહ્યા છે.—

“પોતાનાં માબાપ તરફ તાબેદાર, હેઓનું કહેલું સાંભળનાર, અને હેઓના હુકમને માનનાર થજે, કારણ કે એક સખ્સ માબાપની જીંદગી સુધી એક સિંહ જેવો છે કે તે જંગલમાં કચાયા બીહતો નથી.”

સદર કેતાબનો લખનાર જણાવે છે કે “એક વક્ષદાર શરજંદની ફરજ છે કે હેણે ત્રણ વખત માબાપ આગળ અદબવાળી ઉભું રહેવું અને હેમને પૂછવું કે “હમારી શી મોરાદો છે તે કહો કે હું તે પ્રમાણે વિચારું, બોલું અને કરું.”

બચ્ચાની બીજી ફરજ માબાપને માન આપી હેમની શરમાન બરદારી કરવાની છે. તાબેદારીના ગુણ વિષે દીનકર્દ વા. ૪ માં કહે છે કે “ફરજંદની શરજ બાપની તરફ તાબેદારી અને નમનતાપથી રહીને બાપનો પ્યાર મેળવવાની, તથા હેમને ખુશ રાખવાની છે.”

ત્રીજી ફરજ માબાપ તરફની એ છે કે શરજદોએ તેમની બરદાસ્ત કરવી. અરદ્વિસુર નિયાએસમાં એક બજાનાર એવું શરજંદ માગે છે કે જે “જન્તિમ્ય ખાપરાંમ” (રક્ષણ કરનાર ફરજંદ) હોય.

શાહનામાની સાહિત્ય.

શાહનામાનાં લખાણે પરથી જણાય છે કે અસલી ઇસ્લામ પાદશાહોના બેટાઓમાં માબાપની તાબેદારી કરવાનો ચાલ પણા ચિવટ હતો. માબાપનો સખુન બર લાવવામાં હેઓ ધણું માન સમજતા હતા અને એવો મોટો માણસ કે અને હેવો જહાદુર લડવેયો.

પોતાને જન્મ આપનારને અતિ ચઢિયાતું માન આપતો હતો. ધરાની પ્રજાઓમાં અતિધણું માન ધરાવતો હાડવૈયો જ્યાં પહેલવાન રૂસ્તમ જેવો પણ, પોતાના માબાપને બહુજ માન આપતો હતો. કિંદ્રીસી તે વિષે નીચે પ્રમાણે લખી જાય છે -

“ બ નગદીકે રૂઠાબહ આમહ પેસર,
બરૂબર નેહાદ અઝ બરે ખાક સર. ”

અર્થ:—‘રૂસ્તમ પોતાની માદર રૂઠાબેની નઝદીક આવ્યો અને તેની આગળ ઝમીન ઉપર પોતાનું સર ધર્યું.’”

એવોજ દાખલો સિયાવક્ષ માટેનો આપણને મળે છે. જ્યારે સોદાબેની શીખવણીથી પાઘશાહ કડિસે સિયાવક્ષને આતશની ચેહ-માંથી પસાર થઇ જવાનો હુકમ કર્યો, ત્યારે સિયાવક્ષ બહુજ મહારાઓ, છતાં ધરાની પ્રજાનો પોતાનાં માબાપના હોકમને માન આપવાના અતિ મજબૂત રેવાજને વળગી રહી, પોતાના બાપના સમુનને માન આપી ધકધકતા આતશમાંથી તે સલામત પસાર થઇ ગયો. ચહેમાંથી પસાર થવા આગમચ સિયાવક્ષના સમુનો આજ હતા, કે “હું મહારા બાપના હોકમને તાબે થાકું. જો હું ગુનેહગાર હોઈશ તો કદીપણ આ ચેહમાંથી જીવતો બહાર આવીશ નહીં,”

રૂઠનતન અસ્ફંદિયાર જેવા હાડવૈયાએ પણ પોતાના બાપના હોકમની તાબેદારીમાંજ પોતાનો કિંમતી જીવ આપ્યો. જ્યારે ગુસ્તા-રુપે પોતાના બેટા અસ્ફંદિયારને જ્યાં પહેલવાન રૂસ્તમને બાંધી લાવવાનો હોકમ ફીધો, ત્યારે અસ્ફંદિયાર સમજી ગયો, કે મહારા બાપ મને મોતના ડાચામાં મોકલે છે, તે છતાં બાપ તરફની તાબેદારીને સમજે તે બોલ્યો કે:—

“તોરા અચ પેદર મન ધકી બન્દહ અમ,
હમહ બારગૂએ તો પૂચન્દહ અમ.”

અર્થ:—“ઓ બાપ હું તારે તાબેદાર ગોલામ છું અને તારીજ ખાહેસ ઉપર ચાલનારો છું.”

તે પછી અસપદિયારે પોતાના બાપને ઘણો સમજાવ્યો કે “તું મને બીજો કંઈ પણ હુકમ શરમાવ કે જે હું બળ લાવીશ, પણ લાંબા વખતથી ધરાની પ્રજાની પોસ્તપનાહી કરનાર અને દુનિયા ધુબવનાર ચોદાની લડાઈમાં મને રસવા ના કર” ઘણી પણ સમજાવત ઇત્યાં ગુસ્તાસ નહોજ સમજાવ્યો, ત્યારે અસપદિયાર બોલ્યો કે:—

“વલીકન તોરા મન ચકી બંદહ અમ,
બકુર્માનો રાયત સર અફગંદહ અમ;
હમ અકનૂન બેરાનમ સુએ સીસેતાન,
બકુર્માનત અમ ખુસરે કીન સેતાન.”

અર્થ:—“હું તારા હોકમ પર સર નમાવેલો એક બંદો છું. તું કીનો લેનાર પાદશાહના હોકમથી હમણા હું સિસ્તાન તરફ જઈ છું.”

મહુમ શાયર ફિર્દોસી આપણને શીખામણ આપે છે કે:—

“તો અહલ પેદર બા રવાનત બેદાર.”

અર્થ:—“તું તારા બાપનાં કોલ અને શરમાનને તારા જાનની માફક સાચવી રાખ.”

વળી માબાપ તરફની બચ્ચાંઓની નાહર્માની માટે એજ શાયરે વધુ જણાવે છે કે:—

“પેસર ફૂઝે રાહ પેદર બુચ્ચરહ,
સેતમગારહ ખાનીમશી કમ બેરહ.
પેદર કઝ પેસર હીચ નાખુશ શુદસ્ત,
બેદાન કાન પેસર તોખો બારે બદસ્ત.
મેચાઝર હરમેઝ રવાને પેદર,
અમર અંદ અઝ રંજત આલહ અસર.”

અર્થ:—જે છોકરો બાપની રાહસ્યમયી વેગળા જન્મ છે, તેને બાપણે જીવનભાર અને બેવકૂફ કહેવો જોઈએ. જે બાપ પોતાના છોકરાથી દુઃખી બન્યો હોય, તો તે છોકરો એક કડવાં ફળ જેવો છે.

તું તારા બાપના જનને દુઃખી ના કર-પછી અમર તે તારો બાપ તને ગમે તેટલી ધન્ય પુગાડે.

અવસ્તા જમાનાની કન્યાની મોટી મોરાદ એ હતી કે તેમને ત્યાં ફરજદો થાય. હોમ ચસ્તમાં લેણી હોમની ક્રિયા કરી દુઆ ગુજરતાં ફરજદની વૃદ્ધિ માંગતી

બુઝારગ ચ મહેરના પેહેલવી પંદનામાં એક સવાલ એ છે જે વધારે ખુશી કરનાર કાણુ છે ? તેના જવાબમાં કહે છે કે “એક લાલકીવાળું ફરજદ અને કણીને તાબેદાર ઝોરત.”

છોકરાંઓની કેળવણીની અસર જેમ છોકરાંઓ પર થાય છે તેમ તેનાં માબાપને પણ તે તેમજ તેમનાં બધાં કામો અસર કરે છે. તે વિષે શાયસ્ત લા શાયસ્તના ૧૦ માં બાબમાં જણાવે છે કે “દસ્તુરોએ ફરમાવ્યું છે કે જે ફરજ અને બધાં કામો એક ફરજદ બનાવે તે તેના બાપનાં પોતાનાં પણ મણાવ કે જાણે તેણે પોતાને હાથે કર્યાં હોય.”

એવુંજ લખાણુ ગંજે શાયગાનમાંથી મળે છે, ત્યાં ૧૪૩માં જવાબમાં લખ્યું છે જે “બાપ અને માએ સળવાર છે કે તેમણે પોતાનાં ફરજદોને ૧૫ વર્ષની ઉંમર આગમચ સવાબનાં કામો કરવાની કેળવણી આપવી, કારણુ કે જે માબાપો પોતાના બચ્ચાંઓને એ મૂજબની કેટલીક કેળવણી આપે છે, તે ઉપરથી તેઓનાં બચ્ચાંઓ જે કાંઈ સવાબનાં કામો કરે છે તેનો હિસ્સો માબાપને મળે છે, અને જેઓ એવી કેળવણી આપતા નથી, તે બચ્ચાંઓ જે કાંઈ ગુનાહનાં કામો કરે તે ગુનાહ માબાપને લાગે છે.”

પ્રકરણ ૯ મું.

“મા-બાપની ફરજે તરફની ફરજ,” “પુત્ર-પુત્રીની મા-બાપ તરફની ફરજ, નીતિ-રીતિ ને કાર્યો.” “દરેક મા-બાપએ પોતાના ફરજદાર માટે શું કરવું, ને કેવી કેળવણી આપવી “ સંસારને લગતી શીખામણો ને

બોધકારક વાર્તાઓ વગેરેના સંગ્રહ.” *

એક નિમકહરામ દિકરા તે દિકરા, નહીં પણ બાપનો દુઃશમન સમજવો. એવા શુંડા દિકરાને વધારવો જોઈતો નથી. એ વિષે સાચા ધર્મી મોખેદે એમ કહ્યું છે કે; જ્યારે મા બાપને હલાકી પહોંચડનારો એક બેટો જો લશ્કરનો સરદાર થાય કેવા દેશમાં અગ્રેસર થઈ પડે ત્યારે તેના પિતાનો દહાડો બરમસ્તે થાય છે. જે શુદ્ધામ પોતાના શેઠને જો નાશરમાન કે નિમકહરામ થાય તો તેનું માથું જ ધીમે ધીમે કાપી નાખવું જોઈએ.

x

x

x

x

બાળકોનાં મન કોરાં કામળ જેવાં હોય છે. તેના ઉપર આપણે જે લખવા ધારીએ તે લખી શકાય છે. પરંતુ એકવાર લખ્યું તે પથ્થરના લેપ જેવું મજબુત થઈ જાય છે, માટે બાળકોનાં મનની તપ્તી ઉપર જે કાંઈ લેખ કાતરવો તે સંપૂર્ણ વિચાર કરીનેજ કાતરવો. હાલ એને નખે ટુંપી નાંખવો હોય તો તેમ થઈ શકે તેવો છે, પણી તો કાવાડાથી પણ તે છેદવો કઠણ છે. મા-બાપે વૃદ્ધપણમાં દિકરી દિકરા પાસે સેવા ચાકરીની ઉમેદ રાખવી હોય તો નાનપણથીજ તેમને સારી નીતિવાન અને ધર્મી કેળવણી

* આ પુસ્તકને વધુ ફલદાર કરવા માટે, ના પ્રકરણ મ્હારા કેષક મિત્ર અને બહુતાં સાક્ષર લાઇલ સો. મ. દેસાઈના એજ નામના પુસ્તકમાંથી ખાસ પરવાણાથી લેવામાં આવેલું છે. એ લખણની આખી પદોપદોથી લઈ લાગણી માટે આ સ્થળે હું ઉપહારી છું. “કચ્છ”

આપવી. અધર્મિ, અનીતિની, અવિવેકની, ને નાસ્તિક કેળવ-
ણીમાં જે બચ્ચાંને ઉત્તેજન આપું તો મોટપણે તે બચ્ચાં
આ બાપને પણ ઠોકરે મારે છે, ને ખુદાના ઉપર અવિશ્વાસ
બનવાથી નિમકહરામી, નાફરમાની, અને અપકાર કરવામાં તેઓ
નશ્ટ અને નિષ્કુર થઇ જાય છે. એટલા માટે ઈશ્વરની રાણી
એલીઝાબેથના વઝીર લોર્ડ બર્કેએ મરતી વેળાએ પોતાના દિકરાને
પાસે-બોલાવીને એવી શિખામણ આપી હતી કે; “દિકરા! તારાં
બચ્ચાંએને કેળવણી આપી નીતિ અને નમ્રતા સારી પેઠે શિખવજે
પરંતુ તેમના ઉપર દેખીતો કાંઇએ જીલમ કર્યા વિના તેમને જાહેરમાં
શાખાશી આપજે, ને ઠપકો દેવાનો પ્રસંગ આવે તો તે ખનગીમાં
ગુપ્ત રીતે આપજે!” આમ કરશે તો તારાં બચ્ચાં તને માન આપશે.

x

x

x

x

બાપ હવતો જાગતો માથે બેઠેલો હોય અને તેનો દિકરો
તખ્તનો તલમગાર બને તો એ કરતાં વધારે મૂર્ખાઈમિથું બીજું કોઇ
કામજ હોયજ નહીં. આ ઉપરથી જોજ રાજના કંકણ ઉપર કોત-
રેલી પેટી ચાર આર્ચાઓ યાદ આવે છે. જોજને હાથે પહેરેલાં
કંકણની એક બાજુએ લખેલું હતું કે:—‘ચંચળ એવી સંપત્તિ છે
ત્યાં સુધી ઉપકાર કરી સેવા કરો, જ્યારે વિપત્તિનો ઉદય થશે ત્યારે
ઉપકાર કરવાનો ને સેવા ચાકરો કરવાનો તમને અવસરજ કયાં
આવશે?’ એજ ગુજરીની બીજી બાજુએ કોતરેલું હતું કે:—“હે!
પુર્ણિમાના ચંદ્ર! હાથમાં સમૃદ્ધિ ને જોર હોય ત્યારેજ જીવનોને
ધવલ કરી લે, કેમ કે આ જગતમાં વિધિ કોઇને પણ એકને એક
સ્થિતિમાં રહેવા દેતી નથી.” વળી બીજાં કડાંની ઉપર લેખ હતો
કે:—“હે સરોવર! તરસાને તૃપ્ત કરવાનો આજ અવસર છે, જળ તો
પાણું સુકાઇ જશે, ને કોઇના ઉપર ઉપકાર કરવાનો તો રહીજ નશે.”
આ પોંચીની બીજી બાજુએ લખ્યું હતું કે:—“ઉન્નતિ કરવાવાળું ભર-
તીનું પૂર તો થોડાજ દિવસ રહેવાનું, ને નદીનાં તટ તો સુકાઇ
જવાનાં, કોઇને કામ નહીં લાગ્યાનું અને મહા પ્રાપ્ત તો જાહેરાતનું

રહી જવાનું.” આપણી પાસે જે ધન કે બળ હોય તે સર્વ અસ્ત ધતાં પહેલાં હાજતમંદોને અપાયાં નહિ, તો તે ધન અને તે બળ, કોણ જાણી બેઠું છે, કે સવાર પડતાં કોના થશે !

x

x

x

x

હે બંધુઓ ! આપ લેખે ઉદાર થાવ ને બેટા તરીકે પણ ઉદાર દિલવાળા ક્ષમાવાન ને સહનશીલ થાવ. જે કે ઉદારદિલની જરૂરિયાત તો દરેક માણસને છેજ. તો પણ જે માણસ કુટુંબનો વડો હોય, સમાજનો અગ્રેસર હોય, દેશનો પાદશાહ હોય, હેણે તો મોટું મન ને ઉદારદિલ રાખવાની ખાસ જરૂર છે. જે એમનાં મન મોટાં ન હોય તો આપથી દિકરા દિકરીની, અગ્રેસર પ્રમુખથી સમાજના જનોની, અને પાદશાહથી રૈયતની પ્રીતિ, સેવા ચાકરી, ને આગ્રાનો અમ્મલ સંપાદન કરી શકતોજ નથી. ઉદારદિલ વગર ધરના માણસો બેદિલ થાય છે, સભાજનો તેનાથી વિરુદ્ધ પડી જાય છે, ને ધણાંની વિરુદ્ધ લાગણીથી વ્યવસ્થા સઘળી તૂટી જાય છે. મહત્તા ને વડીલ-પણું પણ ચાલી જાય છે. તેમજ સહનશીલતાનો ગુણ, ખાસ કરીને આશ્રિત કુટુંબીઓને કે નોકર ચાકરને માટે અથવા સેવા ચાકરી કરનારાંને વિષે નહીં બતાવવાથીજ બેદીલી, નાશરમાની ને નિમકહરામી ઉભી થાય છે. જે ડાહ્યાં દિકરા દિકરીઓમાં પણ એ ગુણ હોતો નથી, તો પોતે બળવવાનું કર્તવ્ય તેમનાથી બળવી શકાતું નથી, તેમજ માબાપની પ્રીતિ દિકરાંઓ પણ મેળવી શકતાં નથી, કે નથી નોકર ચાકરો સહનતા વગર ઉપરી અધિકારીની કે શેઠની પ્રીતિ સંપાદન કરી શકતા. પછી સર્વ કાંઈ સ્વાર્થ અને તુંડાધથી બ્રષ્ટ થાય છે.

x

x

x

x

આપ બેટા વચ્ચે, માય ને દિકરી વચ્ચે, એક બીજાંની પ્રકૃતિનો બેદ સહન ન થવાથી સામ સામે અરિય અને દ્વેષભાવ ઉત્પન્ન થાય છે, જેથી જે કાંઈ પરસ્પર ઐક્યતા અને સંપ હોય છે તે ધીમેધીમે તૂટવા માટે છે, અને ઘરમાં કજા કંકાસ ચાલુ થાય છે. સંપ તૂટે

છે ત્યારે એક બીજાનાં મન જૂદાં પડવાથી પરસ્પર એક બીજાની બદ્ધોષ ને બદ્ધોષ ચાલુ થાય છે, પછી ધરની ઝંખો બહાર પ્રસરે છે અને પ્રતિષ્ઠા ઘટવા માંડે છે લાજ શરમ ઘટતી જાય છે, ચારે તરફ હિચ્છુપત થાય છે, અને થોડાજ વખતમાં તે ધરની અને તે કુટુંબની પડતી દશા આવી જાય છે. પછી સૌ સૌના ચાવલ જુદા પાડે. સૌ સૌની ગતમાં લોટે. સૌ સૌના પેચમાં રમે. સૌ પોતાનીજ રોટલી પર ઈમાર ખેંચે. સૌ સૌના મનથી ડાહ્યાં થાય. એમએમ કરતાંજ કંકાસ વધે છે. કજ્જા થોડા ને ચરસ ઘણી વધી પડે છે. પછી ધરનો વડો ગમે એવો શણે દાણો હોય તો પશુ શટેલા વોહને અટકાવવાને અસમર્થ થઈ પડી, હાથ જોડીને બેસીને તમાશા જોયા કરે છે. બોતેર મામની જમાબંદી ને તોતેરની લવાદી કરે, ને ધરમાં તો ચોટલા પિંખાય. માટે માબાપ સાથે કંકાસ ન કરો. કુટુંબી કજ્જાથીજ જવાન મોત નિપજે છે.

x

x

x

x

ધરડાં વડાંથી આપણને કહેવામાં આવ્યું છે; કે “મા-બાપનાં પગ તળે બેહેસ્ત છે, દરરોજ તમે જોયા કરો, એક પશુ દિવસે ત્યાં તમને સ્વર્ગ જણાશે !” એનો અર્થ એટલોજ છે, કે મા-બાપને તીર્થ સ્વરૂપ માનીને તેમના પગ ઉપર માથું મૂકીને હરદમ તેમને નમતાં રહેવું જેને મા બાપનાં દરરોજ દર્શન કરવાને મળતાં હોય, તેને તીર્થ, યાત્રા, કે પવિત્ર ધામોએ બટકવાની કશી જરૂર નથી. ત્યાંજ તેનું તો યાત્રાનું સ્થળ છે. માટે હે બંધુઓ ! મા બાપને નમે તે પેટ ભરીને જમે; એ વચનને મિથ્યા નહીં સમજો; મા-બાપને નમતા રહો, તેમની અંતઃકરણની ભલી દુવા તમને શુભ લાભો કીધા વગર રહેશે નહીં. મા-બાપને નમતા રહો, તેમના આશિર્વાદ રહ્યા વગર રહેશે નહીં.

x

x

x

x

મા-બાપના પગ હેઠળ બેહેસ્ત છે તે તેમનાં દિકરાં માટે છે, પરંતુ મા-બાપનું બેહેસ્ત પોતાનાં દિકરાંઓના દીઘર ઉપર હોય છે

તેમના હાથર જેવાથી તેઓને સ્વર્ગ જેવાની ખુશાલી જેવી ખુશાલી લાગે છે. એકવાર થેમીસ્ટોફિલસે કહ્યું હતું કે; “મ્હારાં બાળક આખી જગત ઉપર રાજ્ય ચલાવે છે!” વડા વજીરે પૂછ્યું કે, “તે કેમ બને?” ત્યારે રાજાએ ઉત્તર વાળ્યો; ‘જૂઓ! મ્હારો બાળક બેટા ત્હેની મા ઉપર હાકમી ચલાવે છે. ત્હેની મા મ્હાની ઉપર સત્તા ને અમલ ચલાવે છે. હું એથેન્સનો ઉપર હકુમત કરું છું એથેન્સનો ગ્રીકો ઉપર સત્તા ચલાવે છે. ગ્રીકો યુરોપ ઉપર અમલ કરે છે અને યુરોપ આખી દુનિયા ઉપર હાકમી ચલાવે છે. ત્યારે કહો કે; મ્હારો દિકરો આખી પૃથ્વી ઉપર રાજ્ય ચલાવે છે કે નહીં?” અર્થાત્ આ દુનિયામાં માબાપ અને બેટા બેટી વિષે મોહન્યતની જેવી સાંકળ બેસાયેલી છે, તેવી સાંકળ બીજા કોઇપણ પ્રેમમાં હોતી નથી.

x

x

x

x

મ્હારાં અંતઃકરણને પાસરં ચલાવવાની અને બાળપણમાં કેળવણી નહીં મળી, તેથી મ્હારી જવાનીના ઝરાઓ ઝેરી થઇ પડ્યા હતા. જે માતા સદગુણોવાળી હશે, તે બચ્ચાંને સદગુણોજી અભવશે થઈ તેને બચ્ચાંઓ તેનો પડ્યો બોલ ઉપાડી લેવાને આંખના એક ધસારાનેજ પાદશાહી ફરમાન જેવું ગણશે. તેમના ઘરમાં નાકરમાની, નીમકહરામી, ને આગાનું ઉલ્લાંધન કદિયે દીઠામાં ન આવશે. તેણી હીરાઓ જાણશે, ને હીરાને વર્ણી પાલીશ પણ કરશે અને તે બેમુલાં નગીની બારે કિંમત થશે. મિ. ટકનેન્ પોતાની સ્કુલોના રિપોર્ટમાં લખે છે કે; “કેટલાંક મોટાં કાળાઓમાં છોકરાઓને નોકરીએ રાખવા અગાઉ તેમની માતાઓની ચાલચલણ માટે પૂંતી તપાસ કરવામાં આવે છે, અને જે માતા સારી માલમ પડે છે તો બેધડક ત્હેના છોકરાને જ નોકરીએ રાખી લેવામાં આવે છે. તેમના બાપોની વર્તણૂકની તો કારખાંનાવાળાઓ જરાપણ દરકાર રાખતા નથી” આ ઉપરથી સાબીત થાય છે, કે બચ્ચાંઓની વર્તણૂકનો આધાર મૂખ્યત્વે તેમની માતાઓ ઉપર રહે છે. માટે બચ્ચાંની સેવા લેવી હોય તો માતાએજ બચ્ચાંને સાચવવાં જોઇએ ને બાળકને ઉછેરી

પાળીપોષી. ઉધારીને મોટાં કરનારી અને પરવરશીની કરનારી છે. હેણી આપણા બાપ કરતાં પણ ચઢિયાતી છે. ખરો આપણો બેદ ભરમ તો માતાની મહેરબાનીનોજ છે. "One good mother is worth a hundred school masters." એક સદ્ગુણી માતા તો એક સો મહેતાજી કે સહસ્ત્ર શિક્ષકોનાં બરાબરની છે." દિકરી જો માયની વિરૂદ્ધ જઈને પોતાનું દીન ધમાન તણ બેસે, દિકરી જો બાપને તરછેડીને બેમાના સાથે નિકળી જાય, અને દિકરો જો મોટો થઈને બાપની પાસે બેસવામાં પોતાનું પ્રેરક છે ઘટવું માને, તો માત્ર દિકરા દિકરીનોજ વાંક તમે ના કાઢશો. તેહને માત્ર પિતાને પણ દોષ દેજો. જે માઆપોએ પોતાનાં દિકરા દિકરીને સદ્ગુણ શિખવ્યા નથી, તે આપો અને તે માયોજ તે દિકરાં દિકરીનાં દુશ્મન સમજવાં. સદ્ગુણની, નીતિ ને ધર્મની કેળવણીની ખેતી કરવાથીજ કુમળાં મગજોની યુદ્ધિરૂપી જમીન સારો પાક આપી શકે છે, એ ખૂબ યાદ રાખજો. As is the mother so is the daughter. "જેવી મા તેવી દિકરી" માતા પોતેજ જેવાં માંજે એવાં બચ્ચાં નિપજાવી શકે. કલાસરનાં દિકરાં જોષ્ટતાં હોય તો ના-કલાસરની એટલે આપણું ઉલ્લંઘન કરનારી કેળવણી હમે ના આપો, મા પોતાની સેવા કરાવનારાં પુત્ર પુત્રી ધણતી દશે હેણે કલાગરાં છોડી નિપજાવવાને સાર. સૈન્યમાં જેવી કવાયદ અપાય છે, તેવી તાબેદારીની કવાયદ બચ્ચાંને આપવી. માની ધન્યા હોય તે, સ્વર્ગ સમી લેખાય; માટે તેના પગ તણે, આખું સ્વર્ગ દેખાય. પરંતુ માઆપજ જો પાધરા ના હોય, હેઝોજ છકેલ ને છટેલ હોય, હેઝોજ જો દીન દુબાઉ-દેશ બુલાઉ-ને બુદા વિસરાઉ હોય તો પછી હેમની સેવા તેજ ધેરણુ ઉપર દિકરાંઓ કરવાનાં. હેઝો નાસ્તિક ને સ્વહંદી નિકળવાનાંજ. હેઝો રસ્તે ચાલતા ઢોળંગી સાથે પણ નિકળી નાસતાં શરમાવાનાં નથી આવાં કછોડાં ને કંફાડાં દિકરા દિકરી બટો લગાડીને એકવાર નાક લઈ ચૂક્યાં, પછી કપાળ કુટવું ફેકટ. આબે-૩ એકવાર મથું

તે ગયું. પછી અફસોસ કરવામાં શો અર્થ ? એક પારસી કવિનું વચન છે કે:—

“શ્વાસ હીને કુલ રહું તો તે ચાહીને હાંસીલ શું ?
કુલ છે તે નહીં પાન મળે તો તોરે બાંધી હાંસીલ શું ?
ઝાડ છે તે નહીં પાન મળે તો ઝાડો રાખી હાંસીલ શું ?
નંગ છતાં નંગ બોલ નહીં તો તેવે જડવે હાંસીલ શું ?
આશ મધ રહી જાય અહીં તો તેમાં પડવે હાંસીલ શું ?
આબ ગયું બેતાબ કરી તો છાપ ભુલેથી હાંસીલ શું ?”

x

x

x

x

એક જર્મન પોર્ટરે પોતાના દિકરાને એટલુંજ શિખવી રાખ્યું હતું કે, “ગમે એમ થાય, જીવ જતો હોય તોપણ મ્હારી આરા ત્હારે પાળવી મ્હારો હુકમ નહીં માનીશ તો ત્હારો પ્રાણ લપ્પશ !” આ શિક્ષણ તેને બચગાથીજ સચોટ મળેલું હોવાથી એક દિવસે એ આમગાડી એક બીજાની સામેથી આવતી હતી. તે વેળાએ પેલો પોર્ટર એક ગાડીને એક પાટા ઉપર અને બીજાને બીજા પાટા ઉપર લાવવા માટે ખસેડવાનો હાથો લાખને ઉભો હતો. ત્હેણે સામે જોયું તો પોતાનો પેલો દિકરો સામા પાટા ઉપર રમતો હતો. પોતાનું કામ પડતું મૂકીને દિકરાને બચાવવા જાય તો ગાડી ઉધી વળી સવળા ઉતાર્યોના જાન જાય, કેમકે બન્ને ગાડી અથડાઇ પડે છે ! છોકરાને ખસેડવા ન જાય તો તે કચકાઇ જાય છે ! એવું જોઇને તે બોલ્યો; “મ્હારો છોકરો મરી જશે તો કાંઈ ચિંતા નહીં, પરંતુ હજારો માણસને હું મરવા દઇશ નહીં, હું મ્હારી બન્ને ફરજ બજાવીશ !” આમ બોલી પાટો ખસેડવાનો ડાંડો પકડીને મોટા અવાજથી પોતાના છોકરાને હુકમ કીધો કે; ‘દિકરા ! પાટાની વચમાં સુધ જ પાટાની વચ્ચે વચમાં સુધ જ !’ બાપની આરા પાળવાનું શિક્ષણ તેને મળેલું હોવાથી તુર્તજ તે સુધ ગયો, અને તુર્તજ ત્હેના ઉપરથી ગાડી સડસડાટ ચાલી ગઇ, અને છોકરો બચી ગયો ! જા બાપની

આગા પાળવાથી જીવ જતો પશુ બને છે. કુમળાં જાડને જેમ વાળીએ તેમ વળે છે; માટે દરેક બાપે જાણવું જોઈએ કે બાળ વયથીજ બાળ-કોને લાડ લડાવવા કરતાં સદ્ગુણોથી વાળી રાખવાં, કાંકે બાળપણની છાપ જીસાતીજ નથી. બાળપણમાં સંસારનું જેટલું શિક્ષણ બાળકો લે છે એટલું મોટપણે લેતાં નથી. માટે મા બાપોએ આખર અવસ્થામાં કહેલુસરનાં દિકરા દિકરી બનાવવાં હોય તો હમેશાં પગમાંનું ખાસડું પગમાંજ રાખવું. ઉમ્મરે પહોંચ્યા પછી મેળવેલી અકલ કરતાં ન્હાની ઉમ્મરે મેળવેલું શિક્ષણ હેમના જગરમાં ચોટી રહે છે-પુત્રનું પાંચ વર્ષ સુધી લાલન પાલન કરવું, દસ વર્ષ સુધી કેળવણી આપવી, અને સોળ વર્ષનો થાય ત્યારથી તેની સાથે મિત્રની પેઠે વર્તવું. લાડ લડાવવાથી ઘણી દાનિ થાય છે, અને કરડો ડોળો રાખી કેળવણી આપ્યાથી ઘણો લાભ થાય છે. માટે પુત્રને તો પાંચજ વર્ષ લાડ લડાવવા.

x

x

x

x

એમ કહ્યું છે કે; જે બેટા પોતાના બાપને દુઃખી કરે છે તે બેટાના ઉપર તેના છોકરાં તેથી પશુ વધારે દુઃખો પાડી ખરાબી કરે છે. પાંદડાંનું પાલન કરનાર રસ જ્યાં સુધી જાડમાં સલામત હોય છે ત્યાં સુધી પાંદડાં તે જાડનાં સગાં વ્હાલાં થઈને વળગી રહે છે, પણ જેવો રસ ખૂટ્યો કે શિયાળાની કકડતી દંડીમાં જાડને નાશું ઉઘાડું થરથરતું મૂકીને પાંદડાં એક પછી એક ખરતાં જાય છે. એજ મુજબ મા-બાપની પાસે માયા પુંજી હોય છે ત્યાં સુધી હેમને રસ નહારાં દિકરાં ચુસ્ત કરે છે, પરંતુ જ્યારે મા બાપનાં ખીસાં ખાલી થવા લાગે છે ત્યારે દિકરા દિકરી જુદાં ઘર માંડરા તૈયાર થઈ જાય છે, મા બાપ જ્યારે ગરીબ હાલતમાં કે અશક્તિમાં આવે છે ત્યારેજ ખરા સપુતો અને કપુતોની પરિક્ષા થાય છે. સુખી ને સંપીસો સંસાર, વગર સ્વાર્થે કે સ્વાર્થે મા બાપની જે ઘરમાં સેવા થતી હશે ત્યાંજ જન્મીશે. આ સંસાર સવળો સ્વાર્થિ છે સૌ કોઈ પોતાના સ્વાર્થ માટે સગાં વ્હાલાં થાય છે, ને રોઠી કહેવાડે છે, પણ જે કોઈ

પોતાનો સ્વાર્થ સાધ્યા વગર સગાં સંબંધી થઇ દુઃખની વેળાએ અંગી યર્ષ મદદ કરે હેમનોજ પ્યાર તે ખરો પ્યાર છે

x

x

x

x

આમ કોકોના પેગમ્બરનું એવું શરમાન છે કે, “હે બેટા ! તારા આપની હાથ તારા જીવને નુકશાન પુગાડશે જો એક માણ પોતાના પુત્રથી નારાજ થયો હોય તો તું નકા માનજે, કે તે પુત્ર જેવું એક છુંડું કડવું ફળ છે, તેવુંજ તેનું બીજ પણ કડવુંજ નિષ્કર્ષશે. જો તારા પિતાશ્રીથી તારા ઉપર ગમે એવું પણ દુઃખ વાડવામાં આવે તોયે તું હેના જીવને સંતાપી રંજા ના કરતો ! આપની સાથ સામે ના જોતો પણ હેના હાલ સામે નેજો - તોખ ન તજે ન તોખમી, નેક તજે ન ખ્યાસ, લાગે પડે કવો નુબો, યુજવે સહીની ખ્યાસ.” માટે, “જન્મ લે જગતમા અખરો કરજ, યુરી બસ બીના બની એમરજ.” ગમે એવાં નાથ થક દિકરાં દિકરી હશે તોયે હેમનાં અધ્યાને દુઃખી થએલાં જોરા હેમનાં મા-માજ સ્હાતાં નથી. પરંતુ દિકરાંઓ તો ગરજ સરી કે મા આપ તરફની શરજ બુલી ભય છે. “હેત નકામું હંનનું. પીડ પડવે ઉકે ભય; સચ્ચી પ્રિત તો લોલ તણી, જગ સંમ ન સુકાય.”

છાંડના રાજા હેનરી અને એટીલાને પેટે એક પુરો બેટા વિલ્યમ પેદા પડ્યો હતો તે વહાણની ભયંકર સફર જરા નિસર્થે ત્યારે મા-માપે હેને હાલ તુર્ત સફર નહીં જવાની સલાહ આપી. સલાહ માનવા વિના તે સફર ગયો ને ડુબી મર્યો. આ સમાચાર સાંભળી હેનો આપ એટલો તો ગમમાં ગીન્દનાર રહ્યો, કે તે જીવે ત્યાં વેર આપી જાંઘી સુધી કદી પણ હસ્તેજ નહીં ! મા-માખે ગમે એવાં કફાડાં બેટા બેટીનું લાગ્યા વગર રહેતુંજ નથી.

x

x

x

x

જે કોઈ મહત્ત્વ હશે તેમણે પોતાનાં મા-માખેને સક્ષાત પ્રત્યક્ષ અથવા સ્વરૂપના માનીને દરેક રીતે હરદમ હેમની સેવા આકરી કરવી.

એ સેવાનું ફળ મળેજ મળે. આપણે બાળપણમાં હોષ્ટિએ જિયે ત્યારે આવતરનો પ્રેમ જેવો પ્રેમ આપણને એકે લાગતો નથી. જ્યારે પર-જીને માત્ર એક રાત પોતાની સ્ત્રી સાથે રહ્યા, એટલે લેશુની પ્રેમ જણી અધિક લાગવા માંડે છે; પરંતુ આવતરનો પ્રેમ અંતરમાં જડ ઘાલેલો હોવાથી આપણી સ્ત્રીના અંતરમાં તેવોજ પ્રેમ જડ ઘાલવા માટે તેટલાજ લાંબા વખતની જરૂર રહે છે, ઘણા બેટાઓનો અખંડ પ્યાર પોતાની માતા તરફ હોવા છતાં બાચડી પરણી લાવ્યા પછી લેશુના માત્ર એકજ રાત્રિના પ્રસંગથી ઘણા દિકરાઓ માતાને દુઃખી કરવા મંડી જાય છે. સ્ત્રી જાતિમાં અદેખાઈ એ મહા મોટું લાંછન રહે છે. જેમ ચંદન જીતું થતું જાય છે તેમ તેમ તેમાં અધિક મુગધી આવતી જાય છે, તેમજ જેમ જેમ મા બાપ વયે પહોંચે છે તેમ તેમ હેમનું હેત ને માયાળુપણું તો અધિક વધતુંજ જાય છે. સર વોદર રકોટ પોતાના બાપને બહુજ માન આપતો હતો, અને બાપની સેવા ઉઠાવવામાં તથા લેડના હુકમ વિના કાંઈ પણ કામ નહીં કરવામાં, પોતાનું કલ્યાણ સમજનારો હતો. એક પ્રસંગે જ્યારે તોફાનના પ્રસંગે તે બાપની રજા વિના કુદ્રતનો મહિમા જોવાને બહાર નિકળી પડવા માટે પાછળથી બહુ પરતાયો હતો. કવિ કહે છે તેમ માયની માયા કરતાં બાપની માયા પણ કાંઈ ઓછી હોતી નથી.

x

x

x

x

દિકરાઓ ! તમારો મા તે મા, ને બીજાં તો વગડાના વા. દિકરીઓ ! તમારો બાપ તે બાપ, ને બીજાં તો સાકર-છુરીના કાપ જમતમાં જે ઉપકારો તમારાં મા બાપે કર્યા છે તેવા ઉપકારો કરનારાં તો બીજાં કોઈથી નાજ થવાય, એટલા માટે મા બાપની જેમણે સેવા ના કરી જે દિકરા દિકરીએ નાફરમાન થઈ મા બાપનો હુકમ ના ઉઠાવ્યો, જે ઓકરાં કૃતબ્દની નિવડમાં, તે દિકરાને કુદ્રત પણ કદી કાર દેતી નથી, હજારો લડવૈયાઓની સામે જે જંગ-બહાદુર જોદા નમણું આપતાં નથી, તેજ જોદાઓ મરકટ સરીખાં મા બાપને નમણું આપવા દેવાર હોય છે. પરંતુ જે દિકરાં પોતાનાં બાપનાં

ચતાં નથી તે માયના ગુણો પણ જાણતાં નથી, ને જમતમાં સર્વદા અપકારીજ નિવડે છે.

x

x

x

x

વર્ષો ગુજરી ગયાં પણ ત્હારા બાપની કબર આગળ તું એક પણ વાર ગયો નથી. તેં બાપની પાછળ જેવી ખેર ખેરાત ને સખાવત કરી હોય તેવીજ ત્હારી પાછળ તું ત્હારા દિકરાથી પણ ઉમેદ રાખજે. યાદ રાખજે બેટાએ ! મા બાપ સાથે કુસંપ કરશે તો ખુદા ત્હમારી સાથે સંપીલા રહેશે નહીં; અને વળી, જ્યાં સંપ ત્યાં સંપતિ જ્યાં કુસંપ ત્યાં વિપતિ નિદાન જ્યાં સંપ છે ત્યાં નાના પ્રકારની સંપતિ છે, જ્યાં કુસંપ છે ત્યાં તો વિપતિઓજ છે. જ્યાં બાપ સાથે દિકરા સંપમાં હોય છે ત્યાંજ તે બાપીકા હુજર શિખી થકે છે. દિકરા કુસંપ રાખતો જણાતાં કિમ્બો જણનાર પિતા ત્હેને કિમ્બાનો હુજર શિખવતો નથી. એટલા માટે એક લેખકે કહ્યું છે કે;

“એક ડાહ્યા અને પ્રભાશ્રુિક બાપ પાસેથી આપણને જેટલું શીખવાનું મળે છે તેટલું એકઠા થયેલા સધળા માસ્તરો પાસેથી પણ મળતું નથી બાપ પોતે એક સૌથી સરસ અને સૌથી સાચો માસ્તર છે, જેની પાસેથીજ હંમેશાં આપણે સચોટ શિક્ષણ લઈએ છીએ. તે શિક્ષણ ખાલી ત્હેના મ્હોઢામાંથી પડતા બેલોથી નહિજ, પણ ત્હેની દરરોજની જીંદગીની હીલચાલ અને અનુભવ ઉપરથી આપણે શીખીએ છીએ.” માટેજ ત્હમે ત્હમારા પિતાને નમો, જે પિતૃત્વા અને નમવાને અધિકારી નથી. રાજ આક્રમવાસે એન્ટનિસી સાથે લડાઈ કરીને પછી તેને જીત્યો. તે બળવાની વખતે ત્હેણે એક દિવસે એન્ટનિના તરફના દુરમનોને સજા કરવા માટે એક સભા બરી હતી. એ સભામાં મિત્રાલોસ નામનો એક વૃદ્ધ આવ્યો. એ વૃદ્ધનો એક છોકરો તે વેળાએ એક ન્યાયાધીશ લેખે તે સભામાં બેઠો હતો. ત્યાં એકાએક પોતાના પિતાને આવેલો જોઈને તે પુત્રે

તેને માનપૂર્વક આલિંગન કર્યું; અને રાજાને સંબોધીને બોલ્યો; “હિ મહારાજા ! હું આપનો તાબેદાર કર્મચારી છું, પરંતુ મહારો પિતા સન્નતે પાત્ર થયો છે; એટલા માટે હે રાજાધિરાજ ! હું વિનય પૂર્વક વિનંતિ કરું છું કે; મહારા પિતાને બચાવો, અથવા મ્હને પણ મહારા પિતાની જોડે મારી નાંખો.” મહિપતિએ તેમજ બીજા ન્યાયાધીશોએ આ કાકલુદી સાંભળીને બાપ-વખા બેટા ઉપર દયા લાવીને તેના પિતાને છોડી મૂક્યો હતો.

x

x

x

x

મા બાપનું બાધેલું નિમક હરામ કરનારાં હરામખોર કપુત સાથે કે.છપણ બલાધ કંશે તો તે સર્વદા બચમાંજ રહેશે. જે કછોડાં બચ્યાં પોતાના ઉગ્ગ થગ્મલા માતાના ઉપકારો અને બાપની બલાધઓ વિરુદ્ધી જાય છે, તેઓ પોતાની બુદ્ધિથી ભ્રષ્ટ થાય છે. મૂર્ખ પુત્ર પિતાનો, દુષ્ટ વેદ રે.ગીનો, રક્ષણ કરનારો સ્વામી પોતાના માણસોનો, કે.ધી રાજા પ્રજાનો, કે.ધી પ્રજા રાજાની, દુષ્ટ પુત્રી માતાની, અને ધનાઢય છતાં કૃષ્ણ માણસ ચાચકોના શત્રુજ થઇ પડે છે. રાજા દુષ્ટ લોકોનો, પ્રતિવ્રતા સ્ત્રી વેશ્યાની, સાધુ પુરુષ ખળ પુરુષનો, ઉપદેશક મૂર્ખોનો અને મુલાં મા-બાપને વિસારી મેલનારાં કુપુત્રો પોતાનાં માત પિતાનાં શત્રુજ થાય છે. મા બાપે મરતી વખતે જે કાંઇ શ્રદ્ધાન કે વસિયત કર્યું હોય તેની અમલ બળવણી પૂરેપૂરી કરનારાં પુત્રો પુત્રી રૂઢ મુક્ત થઇ શકે છે. જવતાં જવત મા બાપની આજ્ઞા ઉઠાવનારાં બેટા બેટી ઉપર મા બાપની બેહદ પ્રસન્નતા ઉતરે છે, અને મુઝા પછી પણ તે માબાપો કહેણસરના નિમકહલાલ બેટા બેટીઓ ઉપર પોતાના આશિર્વાદ ઉતારે છે.

x

x

x

x

કે.છ શખસ મંતી વેળાએ અથવા દૂર દરાઝ મુસાશરીએ જતી વેળાએ પોતાનાં કંઝાંને અથવા બીજાંઓને જે કાંઇ વસિયત કરી જાય અને તે વસિયત પ્રમાણે નહિ ચાલીને ઉલટું કરવાથી જે “અંદરુલ

ફરમાન” તું મહા પાપ લાગે છે, તે પાપની ગુપ્ત સજા ત્હેનાં નાશ્વરમાન બચ્ચાંઓને ધણી ભારે ખમવી પડે છે. મા બાપનાં વચ્ચેના મ્હોંમાંથી નિકળતાં વેંટજ ને છોકરો ત્હેમનો હુકમ ઉઠાવી લે તે તો હજીએ મધ્યમ કહેવાશે, પરંતુ મા બાપના કલ્લા વગર માત્ર ત્હેમના મનના વિચારો જાણી લેઈ, ત્હેમની હાજત જાણી લઈ, ત્હેમની જરૂરિયાત પિછાની લઈને ને દિકરો મનોમન સાક્ષી રૂપે ત્હેમની સેવા ઉઠાવી લે છે, મરતાં મરતાં ઓચરાયેલી આરા પાળે છે, ત્હેને ઉત્તમ છોકરો ગણવા શાસ્ત્રોત્તું શરમાન છે પેગમ્બર સલ્વામે કહ્યું છે કે, — “જે કોઈ જવાંનિયો ઘરડાં મા બાપતું અપમાન કરે છે ત્હેને ફિરેસ્તાઓ હડસેલો મારીને બહાર ફાંટી મેલે છે.”

x

x

x

x

એક બેટાને તેના બાપે વસિયત કરી કે; “હે જવાન બેટા ! આ નસિયતને તું યાદ રાખજે, કે જેણે પોતાને જન્મ આપનારાંઓ સાથે વશાદારી નહીં કીધી, તે કદિ પણ કોઈનો બહાલો કે દોલતમંદ થવાનો નથી. વીંછુને કોઈએ પૂછ્યું કે; “ટાઢની મોસમમાં તું બહાર કેમ નથી નિકળતો ?” ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે; “ઉનાળામાં તે વળી મ્હને શી આબરૂ મળે છે કે ટાઢમાં બહાર નિકળું ?” અર્થાત, મા બાપે કરેલા અનંત ઉપકારોનો બદલો અપકારોથી વાળનારા કૃત-ધ્વી ઇપુતનો કેટો પણ ઠાર થતો નથી, તે પણ વીંછુજ ગણાય છે.

x

x

x

x

એકતાર કવિ કાળિદાસને રાજા કોનને પ્રશ્ન કર્યો, કે પુત્રે પોતાના મા બાપની સેવા કરવા શાસ્ત્રકારોએ કહ્યું છે, તે બેમાં સર્વથી પહેલી સેવા માતાની કરવી કે પિતાની ? ત્યારે કવિ કહે — “મા તે માયો, ને બાપ તે ખાટલાનો પાયો. બાળકની જે સેવા એક માતા બળવી શકે તે બાપથી બળવી સકાતી નથી. સ્ત્રી જાતિમાં બાળકનો હાડો બરવાની જે સહનશીલતા હોય છે તે પુરૂષમાં હોતી નથી. માટે પ્રથમ સેવા માતાની અને બીજી સેવા પિતાની બળવડી

જોઈએ.” જોઈ કહે: “બાળકનો હાડો પૂરવાને શું બાપ સામર્થ્યવાન નથી ?” કવિ કહે: ઠીક છે, કોઈવાર આપણે અનભાવીશું. કેટલાક દિવસ પસાર થયા કેડે એક દિવસે કાળિદાસને દરબારમાં આવતાં દેર થઈ; જે ઉપરથી રાજાએ પૂછ્યું:—“હે કવિ શ્રેષ્ઠ! આજ દરબારમાં આવતાં આટલું બધું મોડું કેમ થયું ?” કવિ કહે:—“મહારાજ, આપની દરબારના બલભલા પંડિતોને હું હારમાં લાવી શકું છું, પરંતુ મહાઈ બાળક આજે છેડાયું તે પટાવેલું પટવાયું નહીં. ઘણુંએ કીધું પણ જ્યાં સુધી તેની માથે આવીને ધારબું નહીં.” ત્યાં સુધી તે મહારે હાથે સમજાવેલું સમજ્યું નહીં, ને બસ રોવાજ કીધું.” રાજા કહે:—“એમ તે કાંઈ બને ! ચાલો તમે બાળક થાવ અને હું તમારો બાપ થઈ, અને તમે છેડાવ અને રડો, પછી હું તમને ઠેકાણે લાવીશ !” આ ઉપરથી કાવચે રડી રડીને તુશાન જગાડવા માડ્યું. એટલે જોઈ કહે. “બચ્ચા ! તને જે જોઈએ તે આણું: માંગ માંગ, જે જોઈએ તે માંગ પણ રડ નહીં.” કવિ કહે:—“મને તો ચાણા ખાવા આવે છે, જાં-જાં-જાં !” જોઈ ચણા મંગાવ્યા ને હાજર કીધા, એટલે કવિ કહે:—“મને છોલી આપ ને-એ-એ ! જાં-જાં-જાં !” જોઈ ચણાના છોલાં કાઢી દાળિયા કરી આગળ મુક્યા; ત્યારે કવિ રોવા લાગ્યો:—“જાં-જાં-જાં ! મહારા ચણાનાં કેટલાં પાછાં બાંધી આપને-એ-એ; મહારે તો છોલાં સાથેજ ચણા ખાવા છે એ-એ-એ !” જોઈ કહે:—“હવે કેટલાં પાછાં કેમ જોડાય ? માટે બીજું કાંઈ માંગ.” ત્યારે શેરડી મંગાવીને પુકલા કરી આપોની-ઇ-ઇ-ઇ !” શેરડી મંગાવીને જોઈ ગદેરી કરીને આગળ મુકી, તો રડવા લાગ્યો:—“નહીં, નહીં, મહારી શેરડી પાછી આપી કરી આપની ઇ-ઇ-ઈ ! જાં-જાં-જાં !” રાજાની ધીરજ હવે ખુટી ગઈ, જેથી કવિને કહ્યું: “બચ્ચાં કંઈ આવી માંગણી કરે વાઈ !” કવિ કહે:—“મહારાજ ! એ કરતાંજે અમલક બરેલી માંગણી આજે મહારાં બાળકે કરવાથીજ મને દરબારમાં આવતાં મોડું થયું. મેં લખને તેનાં નાકમાંની નીંટ કાઢી ત્યારે રોવા બેઠું કે; ‘મહારી નીંટ લાવની ! મહારી નીંટ લાવની !’ બ્યારે એ

સમજાવ્યું કે, બીજું કંઈ માંગ; ત્યારે રોવા લાગ્યું; ‘મેડા પર બેંચ લાવની’-મેડા પર બેંચ લાવની!’ નોકર ચાકરને બેગા કરી જેમ તેમ કરીને માળ ઉપર બેંચ મંઝાવી ત્યારે કહેવા લાગ્યું, ‘એનું દૂધ દોહી પાવની! પાવની!’ પછી દૂધ દોહી હાજર ક્યું તો રોવા લાગ્યું:-‘બેંચના આંચળમાં પાછું દૂધ ધાલને! ધાલને!’ અંતે કંટાળીને ચાહી ગયો એટલે સોટી લઈને ચમકાવી છંછેડીને થોડાક ફટકા માર્યા, એટલે બહુજ રડવા લાગ્યું. એટલામાં તેની માવતર આવી લાગી, વહેલું બાળકને લઈ છાતી સરસું દાખ્યું, અને મ્હારા ઉપર ડોળા કકડાવીને હેણીએ તબકડો કર્યો કે; ‘એકજ દહાડામાં આમ બાળકથી કંટાળી ગયા, તો દરેકજ હું એને કેમ છારવીને સાચવતી હઉંશ!’ આ મ્હેણું સાંભળીને હું વિચાર કરું છું એટલામાં બાળક ચૂપ થઈ માતાની કેડ પર તો લાડ કરવા લાગ્યું! ત્યારથીજ મેં વિચાર કર્યો કે; ‘બાપ તે બાપજ; મામની ગરજ બાપથી સરે નહીં. માટે બેટા બેટીએ સર્વથી પહેલી સેવા પોતાની માતાનીજ બજાવવી જોઈએ.’ એવાંજ કારણે પ્રખ્યાત પુરુષ નોરમન એકલિએકે પોતાના વાદ દિવસ ઉપર પોતાનાં માયજને લખ્યું હતું કે:-

“માતૃશ્રી! પ્રેમનો જે ઝરો અને લલાઈનો જે વોહ કદિએ અરકી શકે નહીં એ રીતે આપનાં હૃદયમાંથી નિરંતર વહીને મ્હારાં જીવનમાં પ્રવેશ થઈ ત્યાં જીવકાર આપે છે, તે ત્હારા આભાર માટે હું જીવન પર્વત ઓશિંચવું છું. મ્હારાં જીવનનું સુખ અને શાંતિ તે ત્હારા પ્રેમાળ ઉપકારોને અવલંબીને છે. આજના શુભ પ્રસંગે પ્રભુના કામળા આશિષો આપના ઉપર ઉતરજો! માતૃશ્રી! આ પ્રાર્થના કીધા સિવાય હું મ્હારી વર્ષગાંઠ ઉજવી શકતો નથી!”

x

x

x

x

આલેખ કુળમાં જન્મેલો મા-બાપ વખો દિકરો અવજ અવે-
બાના રાજ દશરથની રાજકારકીર્દિમાં થઈ ગયો છે. તેના બાપનું
નામ શાન્તનુ ર્ષિ, અને માતાનું નામ જ્ઞાનવતી હતું એ જોડું

બહુ ધાર્મિક હતું, પરંતુ એક પણ શરઝંદ વગર હેઓ ટળવળતાં હતાં. ઇશ્વર કૃપાથી હેમને પેટે શ્રવણનો જન્મ થયાથી હેમને બેહદ ખુશાલી થઇ. શ્રવણ જન્મવા પહેલાં જ્ઞાનવતી બહુ ઉદાસ રહેતી હોવાથી એક દિવસે હેણીને ઉદાસીનું કારણ પુછતાં હેણી દુઃખી દિલે બોલી કે; “જે અભાગ્યાપણાના કાનણથી મ્હને કલ્પાંત થાય છે, તે દુઃખ હેમને પણ મ્હારા જેવુંજ લાગવું તો જોઇએ. અરેરે! સંતાન વગર જીવવું શા ખપવું? જેને માત્ર એક પણ શરઝંદ પ્રભુએ આપ્યું નથી તેનું જીવવું કિંવા નહીં જીવવું સૌ સરખુંજ છે. જે અભાગણી સ્ત્રીને પોતાનાં બહાલાં બાળકને પારણામાં પોઢાડી મિઠાં મધુર હાથ-રહાં ગાવાનો દહાવો ન મળે, માતાને જોઇને આનંદની લ્હેરમાં ઉછાળા મારતાં બાળકને કેડે બેસાડી ચુમીઓ ને બોફીઓ લેવાનું ના મળે, તેની સ્ત્રીના જન્મને ધિક્કાર છે!” આવી સ્ત્રીને પુત્રની પ્રાપ્તિ થતી એ સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ કરતાં પણ વધુ મનહર છે. પ્રભુ કૃપાથી હેણીને પુત્ર પ્રાપ્ત થયો તે પુત્રને પાળી પોષીને મોટા કર્યો, વિદ્યા અભ્યાસ કરાવી સર્વ વિષયમાં કેળવીને કુશળ અને શાની કર્યો. આ માતા જેવી ધાર્મિક, દયાળુ, ક્ષમાવાન, શિયળવંત, સહનશીલ, અને ગુણ-વંતી હતી તેવાજ ગુણો શ્રવણમાં ઉતરેલા હોવાથી તે મા-આપની સેવા કરવામાં આ જમાનાને એક ઉત્તમ આદર્શરૂપ, એક ઉમદા નમુનો આપી મથો છે.

x

x

x

x

મ્હારી જવાની પણ રહી નથી અને શરઝંદ પણ થયું નથી, અને આ દુન્યામાં તો બેટા બેટીના જેવી સગાઇ કે દિકરા દિકરીના જેવું સુંદર જોડાણ એકે નથી. શ્રવણનું પણ માત પિતા સાથનું જોડાણ એવું હતું. કે તે પોતાનાં મા-આપનેજ ઇશ્વર સમજીને હેમની પરમ ભક્તિથી રાત દહાડો સેવા કર્યો જતો હતો. મા-આપની સેવાને ઇશ્વરની ભક્તિ રૂપેજ તે ગણતો હતો. મા-આપની સેવાનાં મહત્વ વિષે હેણે એકવાર પોતાની સ્ત્રી સ્વામિત્રીને કહ્યું હતું કે:— “પ્રિયા! જે માતાએ આ દેહના રક્ષણ સાર અસાધારણ દુઃખો વેઠ્યાં.

છે, મ્હારે લીધે બેહદ કષ્ટથી લેણી દર્દ ખમીને કષ્ટાધને હેરાન પર-
જાન થઇ છે, જેણીએ મ્હારી બાળપણની અજ્ઞાન અવસ્થાની મ્હારી
ખોટી હઠ, એવિવેક અને અનેક પ્રકારે મેં લેણીને આપેલાં કંટાળાને
સહન કરીને મ્હને ઉછેરી ઉધારી મ્હારું સંરક્ષણ કર્યું, તેમની વૃદ્ધી-
વરથાની બદલાયેલી તેમની પ્રકૃતિનાં વાંકાં ચુકાં એક બે વેણુ પશુ
જે હું સહન ન કરું ત્યારે તો લેણીએ મ્હારા જેવા નાલાયક પુત્રને
નવ મહિના અમથાજ બાર વહો કહેવાયને? પ્રિયે! તું સત્ય
બણજે, કે પુત્રને પોતાના મા-બાપ સમાન બીજી કોઇ છાયા નથી.
માત પિતાના જેવી બીજી કોઇ ગતિ નથી.

“જ્ય લગ અંકુશ શિરા પર, તબ લગ નિર્મળ રેહ;
તુલસી અંકુશ બાહિરે, સિર પર કારત બેહ.”

મા-બાપના જેવું રક્ષણ કરનાર બીજું કોઇ નથી. મા-બાપના
જેવું ઉચું તીર્થ કે પર્વ કોઇ નથી. વૃદ્ધ મા-બાપો ગમે એવાં
કડવાં વેણુ કહે તો તેમને બાળક જેવાં નિર્દોષ સમજી તેમનો પકથો
બોલ ઉચકવો બેઠાએ. બાળકની પ્રકૃતિ જેમ તેના માથ બાપ સાચવે
છે. તેમ માથ બાપની પ્રકૃતિ ઘડપણના વખતમાં તેમનાં સંતાનોએ
સાચવવી, એજ બચ્ચાનો ધર્મ છે.

x x x x

બાઇઓ સંબજો! હવે શ્રવણનાં મા-બાપ બન્ને બેઉ આંખે
આંધળાં થયાં. આ વેળાએ દિકરાએ, મા-બાપની સેવા કેમ બજાવી
તે જુઓ. રાત દિવસ અંધ મા-બાપની સેવા બજાવતો તેવામાં વળી
મા-બાપની આવી હાલતમાંએ એવી ધૃષ્ટ થઇ કે; “દિકરા! અમેને
બધી જાત્રા કરાવ! અમેને સઘળાં તીર્થ કરાવી લાવ!” મા-બાપની
આ અમવડ આરા તોણે કેમ ઉઠાવી? બન્ને મા બાપને કાવડમાં
બેસાડીને એ કાવડ પોતાની ખાંધ ઉપર મૂકીને તીર્થ યાત્રા કરાવવા
સાર આખાં હિંદુસ્થાનમાં બાર વરસ વેર આવણુ કર્યો હતો! ધરકાં,
અક્કત, અને અપંગ માબાપની સેંકડો કોઠા જેટલાં લાંબા માર્ગમાં

સેવા ચાકરી ઉઠાવવી, તેમનો બાર એકસે ખભે ઉઠાવવો. અને વળી પોતાનાં અને લેખનાં પેટનું પોષણ કરવું. એક ગામથી ખીજે ગામ રખડવું, એમ બાર બાર વર્ષ વેર ભટકવું, એના જેવી માબાપની કડક સેવા કરવાનો દાખલો જમતલા ઇતિહાસમાં ખીજે મળશેજ નહીં. શ્રવણ જ્યારે પોતાનાં માબાપને કાવડમાં બેસાડી તીર્થયાત્રા કરાવતો કરાવતો કાશી બનારસમાં જઈ ચડ્યો, અને એક પરમહંસે લેને આમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તે નીચલો સવૈયો બોલ્યો:—

માત પિતા પદ સો સખ તીરથ,
માત પિતા નવ ભાંતિ નિધી હૈ;
માત પિતા ગુરૂ, માત પિતા સુર,
માત પિતા મત દાન વિધી હૈ;
માત પિતા પદ કદપતરૂ,
અરૂ માત પિતા પદ-રેનું રિધી હૈ;
સાધન સિધ્ધિ ન-શોધત હો કષ્ટ,
એરે તો માત પિતા સુ સિધ્ધિ હૈ.

એજ પરમહંસે આવાં અપંગ માબાપની આવી ઉગ્ર સેવા છોડી દેવાને જ્યારે જણાવ્યું ત્યારે શ્રવણે ખીજે સવૈયો બોલ્યો:—

ધ્રુવ ચળી ધરણીજ હળે, કદી સૂઈ ઉમે જઈ પશ્ચિમ પાસે,
એરૂ હળે ધરતી પરથી, કદી સાગરથી મરિયાદ મૂકશે;
આધિ અને વળી વ્યાધિ તણીજ, ઉપાધિવધી લલે પ્રાણજન્યો
તોપણ માત પિતા ન ચુકું, મુજ વૃત થનારૂં હશે ત્વમ થાયો.

કાશીથી નિકળેલો શ્રવણ અયોધ્યા પાસેના એક જંગલમાં આવ્યો, જ્યાં માબાપને તરસ લાગવાથી કાવડ ઉતારીને સૂર્ય નદીમાં રાતની વેળાએ પાણી સેવા ગયો. બનાવ એવો બન્યો, કે રાત દરમિયાન એ દિવસે શિકાર કરવા ગયેલા, પરંતુ શિકાર ન મળવાથી આ

ઉપર ચઢીને શિકારની શોધ કરતા બેઠા હતા. શ્રવણે પોતાનું કમંડળ નદીનાં પાણીમાં બોળ્યું. તેનો અવાજ દશરથે સાંભળ્યો. હેમને જણ્યું કે, જંગલી હાથી નદીમાં પાણી પીએ છે, તે ઉપરથી ચન્દની નિશાન ધરીને શન્દવેધી બાણ માર્યું. આ બાણ આબાદ શ્રવણને વાળ્યું. બાણ વાગ્યાથી શ્રવણ બાપડો ચીસ ખાધને ભોંય ઉપર પડ્યો. ચીસો પાડવાથી દશરથને લાગ્યું કે, આ તો કોઈ માણસ મૂચો ! જેથી તુર્તજ નિચે ઉતરી ત્યાં ગયો તો તીરથી વિંધાએલો શ્રવણ દુઃખથી રડતો હતો. રાજાએ પૂછતાં તે બોલ્યો :—“હું તપસ્વી છું. મહારાં વૃદ્ધ અને અંધ માબાપને અહિંથી થોડેક છેટે એક કાવડમાં બેસાડેલાં છે. હેઓ ધણાં તરસ્યાં છે. હેમને સારું હું પાણી લેવા આવ્યો હતો. હું ત્હમારાં બાણથી મરી જાઉં છું હવે મહારા અપંગ માતપિતાની શી વલે થશે ! હાય હાય ! મને તો મરવાની જગાએ ચિંતા નથી, પરંતુ હવે મહારાં મા-બાપની સેવા ચાકરી કાણ કરશે ? હેમનું યું થશે તેનીજ મને શિકર થાય છે. ગમે તે થશે પણ હેમને પાણી પાછ તરસ છિપાવો મહેરબાન !” એક બ્રાહ્મણને મારવાથી બ્રહ્મહત્યાનો મોટો દોષ લાગશે એમ સમજીને દશરથ બહુ રોવા લાગ્યો. શ્રવણે રાજાને ધીરજ આપી શોક પોક નહીં કરવા કહી જાણાવ્યું કે; “મહેને મરવા ભાગે બીક નથી, મહારાં માબાપની ત્હમે સંભાળ લેજો.” રાજાએ કહ્યું; “આ પાપના બદલામાં મહેને ત્હમે મરતાં મરતાં કાંઈ શ્રાપ આપો, કે હું પાપથી મુક્ત થાઉં.” શ્રવણે પોતાના ત્યાગી ધર્મ પ્રમાણે શ્રાપ આપવાની ના પાડી, મગર રાજાએ ઘણી હઠ લીધાથી શ્રાપ દીધો કે; “જ્યારે ત્હમારું મોત આવે ત્યારે જેવાં બાણથી મહારો જીવ જાય છે, તેવાંજ બાણથી ત્હમારો પણ પ્રાણ જન્ને.” આટલું બોલી શ્રવણ મરણ પામ્યો.

હવે દશરથ રાજા પેલું પાણીનું કમંડળ પાણીથી ભરી પેલાં આંધળાં ડોસા ટોસી કરે લઇ ગયો, અને પોતાને હાથે અગ્નિપણે શ્રવણનું ખૂન થયાના સમાચાર કહી હેમની જાડુજ માશી માગવા

લાગ્યો. અરેરે ! પેલાં મહા દુઃખીઓનાં રૂદનને કકળાટનો હવે શું પાર ! કલામાં આવી શકે નહીં. હેમના અંધાપાની આંખ, ઘડપણની લાકડી, અને આ સંસાર સાગર તરી જવાનું નાવ, તેજ ન્યારે ભર દરિયામાં અંતરિયાળ મૂકીને દુખી ગયું, ત્યારે હેમની તરસ તો ન્યાંની ત્યાં રહી મધ, ને ઉપલી બયાનક ખખર સાંભળીને હેમનું જીગર ચિરામ ગમથી હેમ્મો તત્કાળ મરીજ ગયાં. મરતાં મરતાં કાંઈ આપ દધ જવા દશરથે હેમને વિનંતિ કરી. પરંતુ તે અંધ માઆપે આપ દીધા નહીં. દશરથે ન્યારે ઘણાજ કાલાવાલા કીધા ત્યારે આપ આગ્યો કે; “જે પ્રમાણે પુત્ર વિયોગથી અમે મરીએ છિયે, તેજ પ્રમાણે હમારું મોત પણ પુત્ર વિયોગથીજ થશે.” ખરેખર, રામના વિયોગથી હેમના પિતા, એ દશરથ રાજા, એકદમ મરણ પામ્યા હતા. પેલા અંધ રૂપિ અને અંધ રૂપિ-પતિ સ્વર્ગમાં જઈને પોતાના વ્હાલા દિકરા શ્રવણને મળ્યાં અને એવી કહેતી છે, કે સ્વર્ગમાં દેવોએ આ માતપિતા તથા પુત્રને આ પૃથ્વીના લોકો સ્વર્ગ જૂએ તેવી રીતે મકર રાશીમાં હેમને સ્થાન આપ્યું, તથા મૂખ્ય તારાનું નામ શ્રવણ નક્ષત્ર પાડ્યું, અને શ્રવણ નક્ષત્ર પાસે પુનમે ચંદ્ર આવે તે મહિનાનું નામ શ્રવણ રાખ્યું, અને તે મહિનો પવિત્ર દરાવ્યો. શ્રવણે માત પિતાની કરેલી ઉત્તમ સેવાનો બદલો ધનુષ તરફથી મળી ચૂક્યો. માતાપિતા પ્રત્યેની શ્રવણની સેવા લક્ષિતને ધન્ય છે !

મા-બાપની સેવા આકરી કરવામાં પછાત પડેલાં અભાગ્યાં
 પુત્ર પુત્રીને આ એકજ દૃષ્ટાંત બસ છે. મા-બાપની સેવા હિંદુઓમાં વિશેષ પદ ભોગવે છે, તે શ્રવણનાજ દાખલા ઉપરથી શ્રવણના ચેલાઓએ એક જુદી ન્યાત સ્થાપી, કાપડી-પંથના નામથી એક પંથ સ્થાપ્યો છે. તે કાપડીઓ એકાદ ભગવું વસ્ત્ર ગમે છે, બિલા મારે છે. અને માબાપની સેવા કરવાનો ઉપદેશ ગાતા કરે છે. જેમ શ્રવણના માબાપના વિરહનો અગ્નિ, પાછાં શ્રવણને હેમ્મો મળ્યાં ત્યારેજ શાંત થયો, તેમજ કાપડીઓ શ્રવણ શૂરના વિરહને લીધે તેને પાછાં મળવાનાજ રાગો ગાયા કરે છે.

બુદ્ધિવે ઓર ન બ્રહ્મ અમન, બિન પ્રિયદ રસન તોય;
સુખ તબયેં કહું નિજ દિસા, સુનિ વાકી ધટિ હોય.
(દયારામ.)

વિરહ રૂપી અગ્નિને બોલવવાને પોતાનાં પ્રિયનાં દર્શન રૂપી પાણી વિના બીજું કોઈ જળ સમર્થ નથી. પરંતુ આ દુઃખ કાંઈક ઘટાડવાને એક ઉપાય છે. તે એ કે આપણને પોતાને જીદાઈના તાપનું જેવું દુઃખ હોય તેવીજ તરેહનું દુઃખ આપણાં બહાણાંને પણ થાય છે, જેવું જ્યારે આપણે સાંભળ્યે, ત્યારે આપણું દુઃખ કાંઈક ઘટે, પણ બાકીનું સઘળું દુઃખ તો તેના મેલાપથીજ ઘટે.

x

x

x

x

મા-બાપની શિખામણ અને તાબેદારી ઉઠાવી લેમની આગ્રહ પ્રમાણે ચાલવાનું દાનાવ ભોકો કહી ગયા છે તેનું ખરું કારણ જોશો, તો બવિષ્ણની જીંદગીમાં તેજ બચ્ચાંઓ દુઃખી ન થાય તેટલા માટેજ છે. એક સોલજર પોતાના કમાન્ડરનો જેટલી તાબેદારીથી પડવો બોલ ઉપાડી લે છે. તેના ઉપરનો હુકમ જીવ જતાં સુધીને માટે ઉપાડી લેવાને જેટલો તે બંધાયેલો છે, તેટલીજ તાબેદારીથી દરેક બેટાઓએ બાળપણથીજ પોતાના માબાપનો હુકમ પ્રાણ જતાં સુધીને માટે ઉઠાવી માથે ચઢાવવો જોઈએ. દરેક બાળક પોતે પણ આ સંસારની લડાઈમાં એક સોલજર થવાનેજ ઉધરે છે; અને જીંદગીની લડાઈમાં માબાપની સેવા ચાકરી કરી લેમની આગ્રહ પાળીને સોલજરના જેવીજ બહાદુરી તેણે બતાવવાની છે; સખજ તેણે પણ પ્રથમથીજ તાબેદારી ઉઠાવતાં શિખશે તેઓ હુકમ કરવાનો હુબર ધણો સારી રીતે જાણશે. માબાપની શિક્ષાનું શિક્ષણ એટલાજ માટે હોય છે, કે બેટા બેટી સુખી થાય, અને સંકટ વિકટમાં સપડાતાં બચે. અર્થાત્ માબાપને સહનશીલતા ને નમ્રતાથી રિઅવાથી ક્ષામ તો બચ્ચાંનેજ થાય છે.

x

x

x

x

હે માઆપો ! તમારાં પુત્રા પુત્રીઓ ધણીવાર બેઠમાન નિવડે છે, ધણીવાર નાકરમાન દુરાચરણી ને ઝનીતિમાન નિવડે છે, તહમારા કજાસરનાં હોતાં નથી, તહમને બાળાને કોયલો કરેછ, તેનું કારણ જોવા જશો તો લમે જે દુધ ધવડાવો છો તેની મુખ્ય અસર છે. બાપના બુંદમાં કે માતાના દુધમાં તહેમનાં ખાનદાનનું સાત સાત પેઢીનું સત્વ તત્વ સમાયેલું હોય છે. તહે એક બાહુલી સ્ત્રી કે પમારદાર આયાને તહમારી બેઠીને ધવડવા આપો, તો પછી તહમારા ઘરમાં એકને બદલે બે સ્ત્રીઓ તહેમ જોશો. પછી એક આયાને દેકાણે બમે આયા ઘરમાં તળે ઉપર થતી તહેમ અનુભવશે.

x

x

x

x

બધાં મા-આપોને મહારી બે હાથ જોડીને વિનાંત છે, કે કૈજનને લીધે કિંવા હલકાઉ ટચાડીને લીધે, અથવા આળસાઇ કે રોકાણને લીધે અથવા રખેને પોતાની ખુબસુરતી ધટી જાય એવા વહેમે કરીને તહેમ તહમારી આલ આલાદને પર કોમના ચાનમાંનું દૂધ નહીં પાવ ! એક કોમના આચાર વિચાર બીજી કોમથી જુદા છે, માટે એક કોમનાં દૂધની અસર બીજી આખી કોમમાં નહીં પસરાવો, પારકું દૂધ ધાવેલાં દિકરાં દિકરીમાં મુખ્ય રીતે એવી અસર નિપજે છે, કે મોટપણે મા આપને તહેમો પારકાં જેવાંજ ગણે છે. જેમ આપડનો સ્વાદ જુદાં જુદાં અનુપાનથી જુદો જુદો મુણ બદલે છે, તેમ હૈયાંનો ભાવ, ચેતનાનું સત્વ જુદે જુદે સ્થાને જુદી જુદી અસરો ઉપજાવે છે. એટલે, ધણીવાર આપણને જે મુખ આપનારાં હોય તેજ દુઃખનાં દેનારાં થઈ પડે છે, તેમનો અસલ પ્રભાવ રહેતો નથી, ને અસલ નસલમાં નકલ પેઠાથી પમ ધોઇને પાણી પીવા જેવડી મા-આપની સેવા કરવાને બદલે લાકડી કે સોટાથી માઆપની દિકરાઓ ખૂબ સેવા ચાકરી કરતા જણાય છે. દિકરા દિકરી માનાં દુધ નહીં ધાવ્યાથી માના ધર્મ ત્વજીને જે પર ધર્મવાળાનું દુધ ધાવ્યું હોય છે તે ધર્મ તરફ પોતાની મનોવૃત્તિ કુદ્રતી રીતે આપો-

આપ ખેંચી લે છે. પછી ધર્મ નષ્ટ થતાં આખા કુટુંબ ઉપર અધર્મનો અમલ એસે છે. અધર્મનો અમલ થતાંજ કુટુંબની સ્ત્રીઓ બ્રષ્ટ થાય છે. ધરની સ્ત્રીઓ બગડતાંજ વર્ણસંકર પ્રજા ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રજા વર્ણસંકર થતાંજ ટોળો કે કોમ છિન્ન બિન્ન થઇ જાય છે. કાંકે દુધથી તો સ્વભાવમાં પણ ફેર પડે છે. દુધનાં સિંચનથી મતિ પણ બગડે છે કે સુધરે છે. અને જે જાતનું દુધ ધાવીને એક બાળક ઉછરીને ઉછું થયું, કે પછી તેજ જાતનો સ્વભાવ કે મતિ જે પેઠી તે સદાનીજ પેઠી સમજવી.

x

x

x

x

દિલ્લીના બાદશાહ અમરસિંહ એકવાર મોટી દરબાર ભરી બધા ખાંડિયા રજપુત રાજાઓ તથા બાયાતોનો જમેલો એકઠો કર્યો હતો. તેમાં બાયાત અમરસિંહ પોતાના બાર વર્ષની વયના પુત્રને લઇ આવ્યો હતો. તે જવાનને ઢાલ તલવાર વિગેરે હથિયારોથી સજા કરેલો હોવાથી મોટા શરવીર જેવો જણાતો હતો. આ જોઇને બાદશાહે અમરસિંહને પુછ્યું:—“પુત્ર જેવો રજપુત સાજ સજેલો છે, તેવો રજપુત ધર્મ પણ અપત્યાર કીધો છે કે ? રજપુતની પટાબાજી સમજે એવું રજપુત લોહી ધરાવે છે કે ?” અમરસિંહ કહે:—“બાર વર્ષમાં રજપુતનો હુતર એણે સંપાદન કર્યો છે હુતુર ! પરિક્ષા કરવી હોય તો હુકમનીજ એ રાહ જૂએ છે !” બાદશાહે છોકરાને નજીક બોલાવી પુછ્યું કે; “આ અહિં બેઠેલા સરદારોમાંથી તું કોની સાથે પટાબાજી કરીશ ?” છોકરાએ સૌમાં જે વડો સરદાર હતો તેના તરફજ આંગળી બતાવી ! દરબારીઓ ચકિત થઇ ગયા. પટાબાજી ચાલતાં છોકરો પ્રથમ તો જરા પાછળ હટી ગયો ! પછી હિમ્મતથી બોલ્યો:—“હે શરવીર ! તું સાવધ રહીને લડ, નહીં તો ધડીવારમાં ત્હારું હું ડોકું ઉડાનીશ !” સરદાર હસીને કહેવા લાગ્યો; બેટા ! હજી તો ત્હારી માતાનાં ધાવેલાં દૂધના ડાધા ત્હારા હોઠ ઉપર પસરી રહ્યા છે, તું મ્હારી સાથે આશનાઇ કેમ કરીશ ! હે અમરસિંહ ! ત્હારો

એટા મ્હારે હાથે છુંદાઈ જશે, માટે એને આવો લાડ કરતાં વાર !” અમરસિંહ કહે; “તું ત્હારાં કામ ઉપર સાવધ રહે, ગાફેલ રહીશ તો એ તને ચટકારી નાખશે !” અલેટ પલેટ પડાયાજી ચાલતાં બાર વર્ષના બુચાએ બુઢા સરદારનું ડોકું બોલ બોલતાં ઉડારી દીધું, અને લોહીથી ઝરઝરતી રામશેર મ્યાનમાં ધાલીને બાપની આગળ આવી જેવો પગે પડવા જાય છે; કે લાલચોળ આંખો કરી, છોકરા ઉપર તિરસ્કાર કરી, તેને દૂર કરી કોષાયમાન થઈ રજપુત બાપ બોલ્યો:—“તું બદમાશ મ્હારાં બુંદનો નહીં હોય ! અથવા તો ત્હારી માતાનું દૂધ ધાવેલો નહીં હોય ! તેં રજપુત ધર્મ ડુબાડ્યો; માટે હું તપાસ કરીને ત્હારો પ્રાણ લઈશ !” બાદશાહ અને દરબારીઓ અમરસિંહને સમજાવવા લાગ્યા કે; “એમાં છોકરાનો દોષ નથી, સરદાર મરવાનોજ હતો તે બધી સાવધગીરી રાખવા છતાં એનાજ હાથે મૂઓ. તું હવે દિકરાને ઇપકો નહીં આપ, શાખાશી આપ !” અમરસિંહ કહે, “જી હજુર ! સરદારનું ડોકું ઉડાવ્યું તે માટે હું એનો તિરસ્કાર કરતો નથી; ડોકાં છટકાવવાં ને ખુન રેડવાં એ તો રજપુતનો ધર્મજ છે. પરંતુ લડાઈમાં શત્રુઓનાં માથાં ઉડાવ્યા પછી તલવાર મ્યાન કરતી વખતે લોહીના ડાધા સાંર કર્યા બાદજ તલવાર મ્યાન કરવી જોઈએ એવો રજપુતનો ધર્મ છે; તેને બદલે એણે લોહીથી ઝરઝરતી તલવાર એમ ને એમ મ્યાનમાં ધાલી તેથી મને શક જાય છે, કે બુંદમાં કે દૂધમાં કાંઈ ખામી રહી ગયેલી છે. વળી લડતી વખતે પ્રથમ તો એ પાછળ હટ્યો હતો, જેથી મને પૂરોજ શક જાય છે !” આમ કહી નાગી તલવાર સાથે શહેલાં નેન સહ પોતાની પ્રિયા આગળ જઈ બોલ્યો:—“હે સુશીલી ! ખરેખર કહે, કે આ પુત્ર મ્હારાં બુંદથી છે ? સાચે સાચું કહે, એણે ત્હારુંજ દૂધ ધાવેલું છે ? શરક પડશે તો ત્હારો પ્રાણ અબ ધડી લઈશ !” રજપુત!ણીએ પતિને આડા હાથ લગ્ન લાવી કહ્યું; “એ પુત્ર આપનાજ બુંદથી છે એમ પ્રભુના કસમથી કહું છું. પરંતુ એ જ્યારે વરસ દોઢેકનો થયો હતો ત્યારે હું કેઠે બહાર ગએલી હોવાથી એ

છોકરો બહુજ રડ્યા કીધા, જેથી પાસેની વાણિયણ પડોસણે ધરમાં આવી અને મૂંગા રાખવા સારૂ ધવાડવા માંડ્યો હતો, એટલામાં હું જઈ લાગી, ને વાણિયેણને ધવાડતાં દીડી, એટલેજ મ્હારો મીનજ ગયો, કે હાય હાય ! આ શું કર્યું ! તૂર્તજ હેણીના હાથમાંથી અને ખૂંચવી લઈ ચત્તો સુવાડી દઈ છાતી અને પેટ દાખી દાખીને સંધળું દૂધ ઓકાવી કાઢ્યું હતું, પરંતુ વાણિયેણના દુધની કંઈક કસર રહી ગયેલી હોવાથીજ થોડીક બાલકાપણની અસર એનામાં રહી જવા પામી છે !” હકીકત સાંભળી અમરસિંહ ખુશી થયો, કે બુન્યાદ પણ મ્હારી છે ને દૂધ પણ માયનુંજ ધાવેલો છે, મમર જરા જેટલી નાલાયકી રજપુત પૂતમાં વાણિયેણ દુધની અસરની રહી ગયેલી છે, એટલીજ દિલગીરી છે. જો કે મ્હારો બેટો મ્હારા હુન્નરમાં જરા લગાર ક્યાશ બતાવે છે, તો પણ તે મ્હારાથીજ ઉતરેલો છે, એ વાતની સમ્યાધ વિષે મ્હારાં દિલની હવે ખાત્રી થઈ છે. માતાના પેટમાં ગર્ભ રહ્યો ત્યારથીજ માતાના સારા માઠા વિચારની સાથે સાથેજ લોહીની અસર ગર્ભ ઉપર થાય છે, અને જન્મ દીધા પછી સારા માઠા વિચારની તે અસર લોહીમાંથી દુધમાં ઉતરે છે. ગર્ભાવસ્થામાં બાળકની માતા જો ધર્મનાજ વિચારો કરે છે અને ધાર્મિક કાર્યમાં મશગુલ રહે છે તો ગર્ભના મમજ ઉપર અને ગર્ભનાં લોહી ઉપર ધર્મનીજ છાપ પડે છે, અને જો તેજ ધાર્મિક લોહીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું દૂધ તે બાળક ધાવે છે તો તે બાળક ધર્મિષ્ઠજ બને છે. જો માતા દરિઝોના વિષય સુખમાં મગ્ન રહે છે, અને રાત ને દહાડો તેવાજ વિચાર કર્યા કરે છે તો હેણીનાં લોહી અને દુધમાં હવસ ને વિષયનુંજ તત્વ સત્વ સમાયેલું હોવાથી, ગર્ભના લોહીમાં ને તેના ખોરાકમાં હવસ ને હવસજ પ્રસરી રહેલો હોય છે; જેથી બાળક ભોગ-વિલાસી નિવડે છે. જે ગર્ભિણી જો વિદ્યાવિલાસી હશે તો તેના લોહી અને દુધની અસર તેનાં બાળકમાં પણ વિદ્યાનોજ વિષય પ્રસારશે. સંકર કે વર્ણસંકર છોકરાં કદિષણ પોતાનાં માબાપ તરફ ભક્તિભાવવળાં નિવડતાં નથી. જેમ

માતૃપિતા જુદી જુદી ન્યાતિ જાતિનાં કે પરકામનાં હોય છે, તેઓ વર્ણસંકર કહેવાય છે. તેમાં બે પ્રકારના ગુણબેદ હોય છે- માતા શુદ્ધી હોય તો તેણીની કંધક અધમતા, ને બાપ બ્રાહ્મણ કે ધર્મ-ગુરુ વર્ગનો હોય છે તો તેની કંધક ઉત્તમતા. એટલે એક પણ વર્ણમાં નહીં; તેવા છોકરાં દાધાબળી નિવડે છે. જેમનામાં કંધક બાપ તરફનું જ્ઞાન ઉતરેલું હોય છે, ને માતા હુતોક્ષ કે વાસ્ત્રધોસ હોવાથી કેટલુંક અજ્ઞાન પણ ઉતરેલું હોય છે.

x

x

x

x

એક શેઠને એક છોકરો હતો, તેને માટે એક ધાવ આપા રાખી હતી. છોકરાની સખાકારી માટે ધવાડનારી પોતે પરહેઝી પાળતી હતી, ને તે છોકરો પોતાની માતાને નહીં પણ આપાનેજ માય સમજીને માય કરતાં પણ વિશેષ માયા તેના પ્રત્યે રાખતો હતો. પરંતુ તે છોકરો જ્યારે એકાએક મરી ગયો ત્યારે ખરી માયને શોક થયો, પરંતુ ધાવ આપાને તો કાંઈએ લાગ્યું હતું નહીં. તેના મનથી તો એક છોકરો ગયો, તો બીજો છોકરો પાળવા ને ધવાડવાને મળશે, તો નોકરીનો સ્વાર્થ જળવાશે એમજ હતું; જ્યથી તેને દુઃખ નોતું થયું. અરૂં દુઃખ તો તેની પોતાનીજ માતાને ઉપજ્યું હતું. પ્લુટાર્કનો દિકરો મરી ગયો ત્યારે પોતાની બાપડીની બેહદ સજ્જરી બેઠને પ્લુટાર્કે તેણીને જણાવ્યું હતું કે; “બીજી માતાઓ પોતાનાં બાલાં-ઓને પોતાની છાતીએ વળગાવીને ધવડાવતી નથી, અને પોતાનાં બાળક તો જાણે રમવાનાં રમકડાં હોય તેમ પોતાનાં બાળકને રક્ત રમાડવા પૂરતાંજ પોતાના હાથમાં થોડોક વાર લાઇને બોકી બોસા કરીને પાછાં આપાઓને સોંપી દે છે, જ્યારે તું જેણી તારાં બચ્ચાંને તારીજ છાતીએ ધવાડે છે, તથા હેમને ચોખ્ખું દૂધ મળે તે સારૂ ખાનપાનની પદરેઝી રાખી કેટલીક વેદના ને પીડાકારી ખમે છે, પણ જ્યારે તે બચ્ચાં નરણ પામે છે ત્યારે અસાધારણ શોર બકાર અને રૂદન કરે છે; તેવી તું જેવી માતાને બચ્ચાંના મોત વખતે બાલ્યુંજ લાગવું બેઠએ, તે છતાં ખુદાઇ હુકમને તું તાબે રહે છે, ને બીજાં-

આની આયા ધણું રહે છે તે માત્ર લોક જાણું કરવા થકીજ છે, એમ હું સમજી તારા ઉપર પ્રસન્ન છું.” માય ને પોતાના દિકરાને આયાને ધાવવા આપીને માબાપ-વખો દિકરા મેળવવાની આશા રાખે તો તે ફાકટ છે. એવાં પરાધ ધાધને ધાવેલાં બચ્ચાં પરાયાં જેવાંજ હોય છે. સિંહનું બચ્ચું ને બકરીનું દુધ ધાવીને ઉધરે તો સિંહનું શૂરાટન ગુમાવેજ છે, સિંહણનું દુધ ધાવેલું બચ્ચુંજ સિંહ નિવડે છે. તેમ વળી ગાયનાં બચ્ચાંને સિંહણનું દુધ પાવાથી તે ગાય કાંઈ સિંહણ થઈ શકતી નથી. અર્થાત દુધના ગુણ તો ઔર ઔર છે. દુધમાં દુધ તો જેની તેની માથનુંજ ઉત્તમ છે.

x

x

x

x

વિચારશીલ ગ્રહસ્થ, બાપે પોતાનું અને કુટુંબનું હિત જાળવવું હોય તો કુટુંબની અંદર એક્યતાનું અને સંપનું રક્ષણ કરવું. સંપ-માંજ વિનય છે. સંપ એજ બળ તથા ગૌરવ છે. સંપ હશે તો બાવળની પાલીમાં સમાધ શકશે. સંપ હોય તો નહાની કુલીમાંએ સમાધએ. કુટુંબ ક્લેશથી, કુટુંબ કંકાસથી, કલહથી છિન્ન ભિન્ન થઈને ઘણાં પારસી ધરો આજે શુનકાર પડ્યાં છે. એટા એટી મા બાપની સેવા કરતાં તો રહ્યાં, પણ મા બાપને ત્રાહે ત્રાહે પોકરાવે છે. દિકરાંને છકાવી મેલવાથી છેવટે કાક ફાક આંતુએ ખૂણે ભરાઈને રડવું પડે છે. કહેણસરનાં દિકરાં દિકરી ન હોવાથી આગ્રા પાળતાં તો રહ્યાં, પણ મા-બાપના નાક કપાવે છે ને લટિયાં પિંખાવે છે. માટે હે બાપ દિકરાંઓ ! હળીને મળી સજી, રહેા ખુશ ખુશાલ; રહે તન જુદાં, જન એક મિશાલ. સિંહને ઓથે વાડ રહે, ને વાડને ઓથે સિહ રહે. મોટાં મન રાખી, મોટાં પેટ રાખી, ઉદાર દિલ રાખી સહનશીલતાથી ને કુટુંબી કલહ સમાવી દેવામાં નથી આવતો તો કુટુંબની પાયમાલીનોજ વખત આવી પહોંચે છે. ડૉન્કીન અને ડન્કન ખાંદાંનના લોકો એટલા માટેજ પોતાના ધરોમાં એવો મુદ્રાલેખ બચ્ચાં પાસે રખાવે છે કે; “સહન કરતાં ને ખમતાં શિઓ !”

x

x

x

x

મા બાપે તેમજ છોકરા છોકરીએ સહનશીલતા રાખીને એક બીજાની પ્રકૃતિને સહન કરી લેવાનો ગુણ તેમનામાં ન હોય તો છેવટે સંકટ સહન કરાવવાને કુદ્રત બમણા જોરથી તેમના ઉપર મારે ચલાવે છે, જેથી જરા જરામાં અસહનશીલતા રાખવાનું પરિણામ સંકટો સહન કરવામાંજ આવે છે. પાળે તેનો ધર્મ, મારે તેની તલવાર; રડે તેનું દુઃખ, ને ખમી તેનો સંસાર, ખમી તે ખામ. મા બાપ માટે આ એક મૂખ્ય મુદ્દા છે કે; “ઝમાનેએ બા તુ ન સાચક, તુ બા ઝમાનએ સાચક !” એટલે બની શકે તો મા બાપે દિકરા દિકરીને કરી રાખવાં, ને નહીં બને તો તેમનાં થઇ રહેવું.

x

x

x

x

પોતાના પુત્રને જશ મળે, કીર્તિ, ઐશ્વર્ય, સંતાન, અને ધર્મ પ્રાપ્ત થાય એવી આશા મા-બાપ હમેશાં કર્યા કરે છે, માટે જે દકરાં મા-બાપની ઉમેદ પાર પાડે છે તેઓજ ધર્મ સમજનારાં પણ કહેવાય છે. ઈંગ્લંડના મહાન પુરૂષ સર ટૉમસ મૂરને લોર્ડ ચાન્સેલરની પદવી મળી હતી, અને તેના બાવાજી ત્યાંની મોટી અદાલતમાં ન્યાયાધિશ નિભાયા હતા. સર ટૉમસ મૂરનો એક એવો નિયમ હતો, કે પોતાના પિતાજી ન્યાયાસન ઉપર બેઠા હોય ત્યાં જઇને દરરોજ તેમને પગે લાગે, પિતાજીના આશિર્વાદ લે, અને પછીજ પોતાનાં મહત્વનાં કામ ઉપર બેસે. મૂરની ખાત્રી થઇ હતી, કે પિતાજીના આશિર્વાદ મેળવ્યા વિના કોઇ પણ કામ સારું થવાનું નથી! માટે બેટાએ પોતાના બાપનીજ રાહરસમ ઉપર ચાલવાથી તેને ધંધા રોજગારમાં બરકત મળે છે.

x

x

x

x

પોતાના મુરબ્બી પિતાજીની આજ્ઞા અને સલાહથી જે પુત્ર ઉલટા માર્ગ અપ્પાર કરે તે બેટા રોતાનની આલે ચાલનારો જાદુગર લેખાય છે. કુદ્રતી નિયમ છે, કે મનુષ્ય માત્રની બાળવયમાં તેનાં મુખ સગવડ અને વૈભવના કોડ પુરા પાડવા સારું બચ્ચાં તરીકે જે

ધણીની આગળ જવું પડતું હોય, તે ધણી પ્રત્યે પ્રેમ અને માનની સાગણી સ્વભાવિક રીતે તેને ઉભરી આવે છે. જ્યાં સૂધી આપણે મા-આપ ઉપર આધાર રાખી જીવગી ગુજરવાની સ્થિતિમાં હોઈએ ત્યાં સૂધીનો આ કુદ્રતી કાનુન પોતાના પૂર જોશથી અમલમાં આવે શકે છે. મગર જ્યારે આપણે મોટાં થઈએ છીએ, અને આપણે આપણું ફાડી લેવાની સ્વતંત્ર સ્થિતિએ પહોંચીએ છીએ, ત્યારે ઉપલો કાયદો પોતાના જોશમાં લગાર કરી ચલા માટે છે, અને ધીમે ધીમે બેટા બેટીઓ તરફથી માતા પિતા પ્રત્યે નમકહરામી અને નાશરમાની થવા માટે છે. આ અવગુણ દૂર કરવા માટે જુદી જુદી પ્રજાઓમાં અનેક જાતનાં શિખામણુ રૂપી કાયદા દર્શાવવામાં આવેલા છે. યાહુદીઓના પેગમ્બરે શરમાન આપ્યું છે કે; Honour thy father and thy mother, that thy days may be long in the land. તું તારાં મા-આપને માનથી નમીને ચાલ, જેથી આ દુન્યામાં તું ધણું જીવીશ. વળી નાશરમાન બેટા બેટીઓને એમના શાસ્ત્રમાં દુઃખ સરજેલું કહેલું છે, ને મરણ પછુ વહેલું થવાતું જણાવેલું છે. ચીન દેશમાં એવો રિવાજ છે, કે બહેને દિકરા તવંગર થયો હોય, તોપણ ત્યાં એવું કદી બનતું નથી, કે ગરીબમાં ગરીબ આપ શ્રીમંતમાં શ્રીમંત દિકરા ઉપર હાકમી ને હુકમ નહીં ચલાવી શકતો હોય. ચીનો બેટા ચીના-આપનો પડ્યો બોલ ઉપાડી લેવાને બંધાએલો જ હોય છે, કેમકે દિકરાની તમામ સ્થાવર જંગમ મીલકતનો માલિક પછુ એકલો તેનો આપજ હોય છે. દિકરા લાખો રૂપયાની દોલત બેગી કાં નહીં કરે; તોએ તે વેચી સાટી નાંખવાને પછુ લેનો આપ મુખત્યાર હોય છે ! એટલું જ નહીં, પછુ પોતાના દિકરાનાં દિકરાઓનો માલિક મુખત્યાર પછુ તેજ ગણાય છે, જેથી તે બચ્ચાંઓ જો મોટાજાવાને નાશરમાન થાય તો પારકા ધણીને તે છોકરાંઓ વેચી દેવાનો પછુ લેમના બપાવાને હક છે ! આમ વેચાણ કરતાં તે છોકરાંના મા-આપથી કાંઈએ આડાં આવી શકાતું નથી. મા-આપની સેવા બજાવવી અને લેમની આજ્ઞા માનવી એ નિયમ કાનુન

સ્થસનો સ્થાપેલો છે, અને ચીનાઇ સરકારે તેને કાયદા તરીકે બહાલ રાખેલો છે. ચીનના એક મન્દેરીઅન કે મેજિસ્ટ્રેટ આગળ જો એક બાપ પોતાના બેટા સામે કાંઇ ફરિયાદો માંડે તો તેને સારૂ બાપને કાંઇ પુરાવો કરવાની જરૂર પડતી નથી. કેમકે એક દિકરાનો અપરાધ થયા સિવાય તેનો બાપ ફરિયાદ લાવી શકેજ નહીં, એવીજ ત્યાં માન્યતા હોય છે. જો એક દિકરાએ બાપને ચિડાવ્યો હોય, મજાક મરકરી કરી હોય અગર આગળ વધીને બાપને માર માર્યો હોય, તો જે જલ્લામાં તે કૃત્ય થયું હોય તે આખો ઇલાકો પોકાર કરી ઉઠે કે; “બેટાએ બાપને માર્યો ! હાય હાય, હવે દુન્યાની આખેરી આવી !” વળી આ મહા અપરાધની તપાસ ખુદ ચીનના શહેનશાહનીજ રૂબરૂ ચાલતી. એટલુંજ નહિ. પણ જે વિભાગમાં આવો ગુન્હો બન્યો હોય તે લત્તાના સઘળા મેજિસ્ટ્રેટોને એકા ઉપરથી ખતરફ કરવામાં આવે, અમર બીજા જલ્લામાં તેમની બદલીઓ કરી દેવામાં આવે; એ અર્થે, કે પોતાના જલ્લામાં લોકોને હેઓ મા-બાપની સેવા વિશે શિક્ષા શિક્ષણ આપતા હોવા ન જોઇએ, કે જેથી બેટા બાપને મારી શકે. વળી જે ઘરમાં આ અપરાધ બન્યો હોય તેના પડોશીઓને બીજે ગામ બદલી નાખવામાં આવે છે; એવા હેતુથી કે પાડોશીનો છોકરો બગડતો બગડતો બાપને મારવા સૂધીની હદે આવ્યો ત્યાં સૂધી તેને ઠેકાણે લાવવાને તે પાડોશીઓએ નિષ્કાળજી વાપરવામાં હપકાને પાત્ર કૃત્ય કયું. પછી પેલા દુષ્ટ દુકતાને કાપીને હજાર ટુકડા કરવામાં આવતા. હેના હાડકાં બાળીને ભસ્મ કરતા, તેના ઘરને જડમૂળથી ઉખેડાવી કાઢતા, ને આસપાસનાં ઘરોને તોડાવીને જમીન દોસ્ત કરાવતા ! માયમાર ને બાપ-બડ્દાદુ દુષ્ટ દુકતાઓ માટે આ કાંઇ જેની તેની ચાનક નથી.

પછી તે જમીનમાં મીઠાંની વાવણી કરાવતા, જેથી બાપ તરફ બેટાએ ચલાવેલી નાલાયક ચાલચલણના જે કાંઇ બીયાં જમીનમાં પેવશ થએલાં હોય તેનો નાશ થાય ! મા-બાપ તરફના ભક્તિભાવનો

આ કેવો ઉત્તમ દાખલો ચીનાઓએ આપણને પૂરો પાડ્યો છે ! ચીનના એક ખેડુતને આ કાનુન જોડેલો લાગુ છે તેટલોજ ત્યાંના શહેનશાહ સુધી સર્વ મેન્ટેરિયનોને પણ લાગુ છે. નવા વર્ષને દહાડે શહેનશાહ પોતાનાં માતૃશ્રીને ખાસ માન આપવા સાર તેણીના મહેલમાં અદ્યક્ષર જતો અને માતૃ સેવાની સઘળી વિચિત્ર ક્રિયામાં સામેલ થવાની સઘળા અરકાંને દાલતને ડરજ પડતી હતી. શહેનશાહ પોતાના બાપના મરણ કરતાં માતાનાં મરણનું દુઃખ મોટું માનતા માતા ગદ્ય એટલે મોટી આદત સમજવામાં આવતી. સંસાર ખોળાઈ જાયો હોય એમ માનવામાં આવતું. માય વડેજ સંસારનું સુખ સમજવામાં આવતું.

×

×

×

×

ધરાનના અદ્યક્ષ વખતે આગલા ધરાનીઓમાં કેટલી બધી અદ્યક્ષઆદ્ય તે માન મલાજો હશે તેનો ખ્યાલ કરી લેવો. નાશીરવાન અહલ પાદશાહની દરબારમાં તેનો ગાદીવારેસ બેટો હંમેશા અદ્ય વાળીને ખસ ઉભોજ રહેતો. એકવાર રાત્રિના ઉજ્જગરાને લીધે બાપની સમક્ષ એક બે ઘંટા સુધી ખડે પગે ઉભાં રહેતાં જ્યારે પાદશાહજીવાને ઉંઘનો એક ઝોકો આવ્યો ત્યારે નાશીરવાને તેને નાફરમાન ને એઅદ્ય બેટો ગણી સજ વટીક કરી હતી !

×

×

×

×

એવા છોકરાને તો બાપ કેદખાને પૂરે તો બેહતર છે, મગર શત્રુઓ તે છોકરા ઉપર કુલોનો વર્ષાદ વરસાવે તે બેહતર નથી. હીરોડોતસના કહેવા પ્રમાણે તો એક ધરાની બેટો બાપને હેરાન કરે, સતાવે, કે માર મારે તો તે ગુન્હાની સજ ચીન દેશની પેદમ ધરાનમાં પણ બારે કરવામાં આવતી. બેટાએ બાપને મારવો અમર બાપને ઠાર કરવો એ અપરાધ કદિયે નહીંજ અને એવું અસલી ધરાનીઓ દ્રઢતાથી માનતા હતા. જો કોઈ કદાચ આવા પ્રકારનો ગુન્હો બનતો તો તેઓ આમજ કહેતા કે; “એ અપરાધી પેલા

મરનારનો છોકરો હોયજ નહીં.” અગર તો બાપને દિકરાએ મારી નાખ્યો હોય એ વિષે લેએ શકનીજ નજરે જોતા હતા. આવો એક ગુન્હો સાબીત થાય તો લેએ કહેતા કે; બાપ પથુ લેવોજ બુડો હોવો જોઈએ. બધા વ્યારતું ફળ બુડું ના હોય, એમ લેએ ચકીનથી માનતા.

x

x

x

x

જો એક કાંટારૂપ ફરજંદ હોય તો તે તહારં પોતાતુંજ રોપેલું બીજ છે, અને તે ફરજંદ જો રેશમરૂપ છે તો તે પથુ તહારં પોતાતુંજ કાંટેલું રેશમ છે. જેવું તે બીજ વાળ્યું તેવુંજ તે ચાખ્યું. સીસેરો કહી ગયો છે, કે એથન્સનો પેલો ઠાહો ધારાશાસ્ત્રી બ્યારે દરેક પ્રકારના ગુન્હાઓ બદલ કાયદાઓ બાંધી રહ્યો ત્યારે તેને પૂછવામાં આવ્યું કે; “પિતૃ હત્યાના તથા માતાને મારી નાખવાના અપરાધ વિષેનો કશો પણ પ્રતિબંધ તહમે કાં નહીં મુક્યો વારં!” ત્યારે તે કાયદાશાસ્ત્રીએ ઉત્તર દીધો કે; “જે અપરાધ વિષે આપણે કદિયે સાંભળ્યુંજ નહીં હોય, તેવા અપરાધ વિષે કાયદો ધડવો અને તેની શિક્ષા ઠરાવવી, એ તો તે ગુન્હાનો અટકાવ કરવાને બદલે તે ગુન્હાને આમંત્રણ કર્યા બરાબર છે.” અર્થાત, બાપને દિકરો મારી નાખે, બેટા માતાનો પ્રાણ લે, એવું બનવું બીલકુલ અસંભવિત માનવામાં આવતું હતું. ફારસીમાં કહેવત કહી છે કે; “કસી અશ્મા દીલરા બ સઝન ન દુખત” એટલે કોઈ પોતાને હાથેજ પોતાની આંખ અને દિલ બન્નેને સાથે સાથેજ સોચાથી વિંધતું નથી. બાપની તાબેદારી ઉઠાવવાને બદલે તેના ઉપર કીને ભરાઈને દસ્ત-દરાઝી કરનારો બેટા બુન્ચાદનદો કહેવાવો ન જોઈએ. બધો બેટો તો તેજ છે, કે જે પોતાના પિતાશ્રીનો ધર્મ બળવે, અને પિતાશ્રી ઉપર કીનો રાખી તેના દિલ ઉપર હાથ ઉગામે નહીં.

x

x

x

x

રેશમ શહેર બંધાયા પછી ૬૦૦ વર્ષ વહી ગયાં ત્યાં મુઘી

બાપની હત્યા કરવાનો ગુન્હા રામનોના સાંભળવામાં પણ નોતો આવ્યો. ૬૦૦ વરસ બાદ જ્યારે પિતૃ હત્યા કરવાનો અપરાધ કરવાનો પહેલ વહેલો બનાવ બન્યો ત્યારે તે નીચ બેટાને નીચે મુજબ સજા કરવામાં આવી હતી. તેના શરીર ઉપરની તમામ જીવતી ચામડી ઉતારી ત્યાં સુધી તેને જેરબન અને ચાલુકનો માર મારવામાં આવ્યો. પછી એક મોટા કાથળામાં તેને પોતાને, એક કુતરાને, એક મરધાને, એક વાગળાને, અને એક વાંદરાને, એમ બધાંને સીવી લઈ દરિયાનાં છેક ઉંડાણમાં ફેંકી દેવામાં આવ્યો.

x

x

x

x

“મા બાપની સેવા કરવી, સેવા કરવી,” એમ અમરુ બોલ્યા કરવાથીજ કાંઈ તેનું ખરું તાત્પર્ય જીવાન બેટા બેટીઓ સમજી શકતાં નથી. જો શાસ્ત્રિય રીતે સમજવો તોજ ખરી દલીલ ઉપર હેઓ ધ્યાન આપે. છોકરાંઓએ માબાપના કલાસર ચાલવું એમાંજ તેમનું હિત છે, એમ પડિતો ને શીલસુફો સમજવે છે; પરંતુ તે ખરુંજ માની લેવું કે કેમ ? એનો ખુલાસો એટલોજ છે, કે કાલા ને કુટાઈ કુટાઈને પાકા થયેલા ગુરૂઓનાં વચન ઉપર વિશ્વાસ મૂક્યા વગર બિનઅનુભવી જવાનોને ચાલે એમ નથી. સંસાર વહેવારમાં ગુરૂઓના ઉપર વિશ્વાસ મૂક્યા વિના ચાલવું નથી. આપણે કાંઈ આપણા બાપ કાકાઓને જન્મથીજ ઝોળખતાં નથી. “આ તહારી માય ! આ તહારો બાપ ! આ તહારો ભાઈ ! ને આ તહારી બહેન !” એમ આપણને આપણા સંબંધીઓએ બચપણમાં સમજાવ્યું ને આપણે માન્યું. એ વિષે કાંઈ જાત માહિતી લેવા આપણે ગયાં નથી. વિશ્વાસથીજ માન્યે છીએ. વિંછીના કે સર્પના ડંશથી ભારે વેદના શાષ છે, અગ્નિને અડકવાથી દાઝી જઈએ છિયે, સોમલ કે અશીષુ ખાધાથી મરી જઈએ. અમુક દવા પીધાથી અમુક રોમ મટે, એ સૌ સૌ વાતનો જાતિ અનુભવ લેવા સાર તે તે પ્રયોગો લોકો કાંઈ પ્રત્યક્ષ કરતાં નથી. જેમને તેનો અનુભવ થયો છે હેઓ કહે છે, ને આપણે

માન્યે છિયે. માનવુંજ પડે. તેજ પ્રમાણે માબાપનું અંતઃકરણ છોકરાંનાં દુઃખ દર્દ વખતે કેવું દુઃખી થાય છે, અને બચ્ચાંનાં સુખ સાડ કેવા કેવા ઉપાય કરવાને લેઓ તત્પર રહે છે, તેનું ગમે એવું વર્ણન કરીએ, પરંતુ જાત અનુભવ તો તેજ બચ્ચાંઓ જ્યાં સુધી માબાપ તરીકેની સ્થિતિમાં આવે નહીં ત્યાં સુધી તો થાયજ નહીં. માબાપનું મન બાળકોનાં હિત સાડ મહા સંકટો વેઠવાને પણ તૈયાર હોય છે. પોતાને ગમે એટલું દુઃખ પડે, ગમે એટલા પૈસા ખર્ચાય, ગમે એટલું અપમાન થાય, પરંતુ પોતાનાં બચ્ચાંઓનું ગમે એ ભોગે પણ ભલું થાય એમ સર્વ માબાપો ઇચ્છે છે. આ કાર્યમાં તે વખતે લેમને પોતાનાં સુખનો કે સ્વાર્થનો તો ખ્યાલે હોતોજ નથી. પેટનાં બચ્ચાંનું હિત કરવામાંજ લેઓ સંતોષ માની લે છે. લેમનો મોટો સ્વાર્થ એટલોજ હોય છે. માય જેવો મિઠો મેવો ને મધુર માવો કંઈ અજગ તરેહનો હોય છે. નેપોલ્યન બોનાપાર્ટને સેંટ હેલીનાના ટાપુમાં કેદ કરવામાં આવ્યા પછી કેટલેક વખતે તે માંદો પડ્યાની ખબર તેની મા લેનિશિયાને પડી. દિકરા ઉપર પડેલાં સંકટથી માતાનું દિલ ઝરઝરી ઉઠ્યાથી ઈંગ્લંડના રાજાને લેણીએ કાકલુદી ભરી એક અરજ કરી કે; “મહારાજ ! હું નેપોલ્યન બોનાપાર્ટની દુઃખ્યારી માતા છું. તેનો જીવ મહારાજીવ કરતાંજે મહને વિશેષ વહાલો છે. પરમેશ્વર અતિ મહાન અને દયાવાન છે અને આપણે સઘળાં તેના અંશની પ્રતિમા છીએ. હું લેમને હાથ જોડીને, બોળો બોળીને માંગી લઉં છું, કે કૃપા કરીને મહારાજી-ચરમ બેટાને બંધનથી મુક્ત કરો, તેને દુઃખમાંથી છોડવો. મહારાજ ! આપ પરમેશ્વરના પ્રતિનિધિ છો. મુજ અનાથની એટલી અરજ સ્વીકારો !” માતાનો આ કેટલો બધો પુત્ર-પ્રેમ ! ખરેખર, આપણાથી માના ગુણને આશિંગણુ થનાતુંજ નથી ઇ. સ. ૪૭૭ વર્ષ પહેલાં એલનાનો જ્વાળામુખી પર્વત ફાટીને આસપાસના સેંકડો ગામેનો નાશ કરી મેલ્યો, ત્યારે સર્વ લોક પોતાની કીમતી જીનસો લઈને નાસવા લાગ્યાં, તે વેળાએ એક ઘણુંજ વૃદ્ધ, નાતવાન અને જમણું ઘણું

ધણીઆણીનું જોડું નાસી જવાને અશક્ત થઇ પડેલું માલમ પડ્યું હતું. ઇશ્વર કૃપાથી એ જોડાના એ પ્રિય પુત્રા નામે એનેપિયસ અને એન્જીનોમસ કરીને હતા. એ સપુતોએ કાંઇપણ દરદાગીના કે કિંમતી જાણસો લઇને નાસવાને બદલે સૌથી અમુલ્ય વસ્તુ લેખે, એકે પોતાની માતાને અને બીજાએ પોતાના પિતાને ખાંધ પર ઉઠાવી લઈ દોડવા માડ્યું ! આ બનાવને ધણું અતિશયોક્તિભર્યું રૂપ આપતાં કેમિરીઅસ જાણાવી ગયો છે કે; પોતાના માબાપ તરફની આવી ભક્તિથી, આવી ઉત્તમમાં ઉત્તમ સેવાથી, અચ્ચો પમાડનારી આવી જનકેશાનીથી, ભગવાને પ્રસન્ન થઇ, જવાળામુખીની ભયંકર આગનાં બળતાં તેને તેજ જગોએ અટકાવી દીધાં !” કહે છે જે રસ્તેથી આ નીમકહલાલ બેટાઓ પોતાનાં મા-બાપને ઉપાડીને ચાલતા હતા, તેટલોજ દસ્તો આગ વગર મોકળો રહ્યો હતો ! બાકી આસપાસ બધે તો લાવાના બાળીને રાખ કરનારા મોજાઓ રેલની માફક પ્રસરીજ રહેલા હતા. જે માર્ગે આ મા-બાપવખા દિકરાઓ નાસતા હતા, તે રસ્તે ખુશનુમા હવા ફેલાઇ રહી હતી; અને ત્યારપછી કંઈક જમાના વિતી ગયા તોયે, આ જગાને “પવિત્ર પુત્રાની ભૂમિ” (Field of the Pious) ના નામથીજ ઓળખવામાં આવે છે. હિંદુસ્થાનમાં જેવો સપુત શ્રવણ પુજાયો છે, તેવાજ એ પુત્રો પુજ્યા છે. પિતા પુનિત ગુરુ તુલ્યને, પિતા રૂપ પરમેશ્વર; એવું જાણી પ્રેમથી, સેવે સપુત હમેશ આ કલિકાળમાં એવા સપુતો શાથી પેદા થતા નથી ? આજે તો બાપ બેટા વચ્ચે અંતર, મા દિકરી વચ્ચે અંતર; ભાઇ ભાઇઓ વચ્ચે અંતર, ભાઇ બહેન વચ્ચે અંતર, ન્યાં જૂઓ ત્યાં અંતર, અંતર, ને અંતર.

x

x

x

x

આ સંસારના ઝમડામાં હાલે મરવત, મલાળ, અને લાજ શરમવાળી આંખો કુટી ગઇ છે, આ કલિયુગમાં શરમ લાજવાળાં લોકોની આંખો પણ નાચુદ થઇ ગઇ છે. જૂઓ, કે કાંઈએ પણ કરેલા ઉપકારનો બદલો વાળી આપવો એ ગૃહસ્થપણાનું લક્ષણ છે,

અને વિચાર કરતાં જણાશે કે, બાળકો ઉપર મા-આપના જોડણી ઉપકાર તો કોઈનાએ હોતા નથી. ત્યારે આ ઉપકાર વાળવાની તો સાથી પહેલી ધરજ છે, છતાં આ જમાનામાં તેજ ધરજને સર્વથી છેલ્લી ગણી કાઢવામાં કાં આવે છે? મા-આપની સેવા કરવાથી, અને તેમની આજ્ઞા પાળવાથી તો છોકરાનું જ હિત થાય છે, અને મા-આપનો જીવ ખુશી રાખવાથી પરમેશ્વર પણ પ્રસન્ન થાય છે; આમ છતાં આપણે મા-આપને જ કાં નાકરમાન થવું જોઈએ વારં! ધન, દોહત, માન કે કીર્તિ તો ગમે ત્યારે પણ મળશે, પરંતુ ઘરડાં અચકત મા-આપની સેવા ચાકરી કરવાનું ક્યારે શ્રી શ્રીથી મળશે? ઈજ્જતનો પહેલો એડવર્ડ રાજ પેલેસ્ટાઇનમાં ધર્મની લડાઈમાં ન્યારે શુંચાયો હતો ત્યારે તેના એકના એક પુત્રના મરણની ખબર લેને મળી. આ માડા સમાચાર સાંભળવાથી તેને સંતાપ તો થયો, પણ ગંભીરતા રાખી એટલું દુઃખ તો લેણે ખમી લીધું. થોડા વખત પછી તેને પોતાના પિતાજીના મરણની ખબર પડી. આ ખબર સાંભળી તેનું કાળજી કપાઈ ગયું. ને ન્હાનાં બચ્ચાંની માફક ફોક ફોકે રડવા લાગ્યો. કેટલોક કાળ વહી ગયા પછી તેના મ્હોંલાગ્યા મિત્ર સીસીલીના રાજ ચાર્લસે પૂછ્યું કે; “પેટના પુત્રનું, એક પૂરા દિકરાનું મરણ નિપજ્યું ત્યારે આપ રડયા નોતા ને બુદ્ધિ આપ ગુન્દરી મયા તેનો તમે એટલો બધો સંતાપ કાં કીધો હશે?” રાજએ જવાબ દીધો; “પરમેશ્વરની મહેરબાની થશે તો મ્હારે ત્યાં બીજો દિકરો આપશે પરંતુ મ્હારા આપનું છત્ર સદાનું શુભ થયું, તેનો હુકમ જે મ્હને માન ઉત્પન્ન કરતો હતો, તે હવે મ્હને પાછો ક્યાં મળવાનો?” દ્રોયના ઘેરાનો ઇતિહાસ જેમણે વાંચ્યો હશે તેમને જાણ થાદ આવશે. કે મા-આપની બારે સેવા બળવનાર ધનિસને “Eneas the pious” નો, “પુણ્ય અને પવિત્ર ધનીસ” નો, મહાન એલકાય લોકો તરફથી આપવામાં આવ્યો હતો. એટલે કે મા-આપની સેવા એજ પવિત્ર કરજ છે.

મૂવેલો નર તો તેનેજ જાણવો કે જે મા બાપને દિયુતો હોય. જે કાષ્ટ માબાપનો શત્રુ હોય તેની ઉપર બહુસો પશુ રાખવો નહોં; કારણ કે તેવો માણસ બધાં જુઠાં કામો સાર મનમાં કથી ચાનક ધરાવતો નથીજ. મા બાપની સેવા માટે ત્હમે જેહમત ઉઠાવશો તો ત્હમારં તે કામ અમર રહેશે. તે કામમાં ત્હમે ત્હમેને પોતાને આપ્યા આપી દો, અને તેની સાથે કાંઈ ત્હમારં સર્વસ્વ હોય તે, ત્હમારં શરીર, ત્હમારં મગજ, ત્હમારી બુદ્ધિ, તેમજ ત્હમારાં મન, દિલ, અને આત્માની સઘળી શક્તિઓ તે કામમાં આપી દો, અને તેમ કરીને ત્હમે જે કાંઈ રોપણી આજે વાવો છો તેનાં ફળો કાલે ત્હમેજ ભોગવશો. આપણા પિતાની ધરજ વિષે પશુ શાસ્ત્રમાં એમજ કહ્યું છે.

x

x

x

x

જે બાળકને બચપણમાં અદમઆદામ ને વિવેક મલાજો નહોં શિખવવામાં આવે તે મોટું થાય ત્યારે તેનામાં ખુબી અને માણસાઈ આવેજ નહોં, લીલાં લાકડાંને ત્હમે ચાહો તેવું વાળી શકશો, પરંતુ સૂકું થયું તો અગ્નિ તાપ દેખાડ્યા સિવાય તે સીધું પાધરં થામજ નહોં. મહાન કવિ ક્રેડીક વાન સ્કીલર, જે એક જરમન બાપનો સપુત હતો. તે બાલ્યાવસ્થામાં એક દિવસ ઘરમાંથી જતો રહેલો જણાયો હતો. એ વખતે ભારે વરસાદ અને તુશાનનો ધુનરો હતો, એટલે તેના પિતાજીના હોંસકાસ ઉડી ગયા. જ્યારે તુશાન સમી ગયું ત્યારે બાગમાંના એક ઝાડ ઉપરથી ધીમે ધીમે તે ઉતરી આવતો જણાયો. તુર્તજ ત્યાં તેનો પિતા દોડી જઈ પૂછવા લાગ્યો:—“ઓ બાપની આંખ ! તું ઘરમાંથી શા માટે વગર રજાએ ગુમ થયો ? ત્હારા બાપની આંખે એટલો વખત તેં શા માટે અંધારો આપ્યો ?” “આવાજ !” દિકરો કહે; “વિજળી ક્યાંથી ઉત્પન્ન થાય છે તે ઉઝેલી નિહાળવા સારું હતું તો આ ઝાડ ઉપર ચઢ્યો હતો ! ત્હારે આવાં કામ માટે પશુ બાપની પરવાનગી માંચરી જોઈએ, એ હું હવે

સમજ્યો છું, માશ કરો, આયદે ફરીને એવી અવગા હું નહીં કરું !”
 અને અત્યાર પછી એ બેટો નજીવાં કામ પણ બાપની આજ્ઞા વગર
 નોતો કરતો. કુમળો વાંસ વાળેલો વળે. પોતાનાં બચ્ચાં ઉપર કોઈ
 કોઈ કરતુંજ નથી. તેમની કસુર મા-બાપો એવી રીતે દરગુજર કરે
 છે, કે જેવી રીતે એક દર્દી પીડાતા દરદીને દરગુજર ને દયાથી
 જોવામાં આવે છે. બાળક ચિડાચું હોય ત્યારે તેની માતાના હાથમાં
 મેળવાથીજ તેને શાંતિ થાય છે. જે જાદુઈ કરામત બાળકની માતાના
 હાથમાં છે તે બીજા કોઈ પણ ઉપાયમાં હોતી નથી માતા પાસે
 એવી જે વશીકરણ મોહિની છે, તેજ માતાના હાથમાં, દિકરાં મોટાં
 થઈ નાશરમાન નિવડે ત્હને વશ કરવાની તેનામાં શક્તિ હોતી નથી.
 માયનો પ્યાર તે માયજ જાણે છે. જ્યારે ફરજદો નાશરમાન નિવડે
 છે ત્યારે તેજ પ્યાર તે માતાની આંખોમાં આંસુઓ લાવ્યા કરે છે.
 ઘટાલિયનોમાં એવી કહેવત છે કે; “ Even a wicked mother
 trembles to see her son wicked. ” એક દુષ્ટ માતાને
 પણ પોતાના દિકરાને દુષ્ટ જોતાં કંપારી છુટે છે. દુકંમાં કહીએ તો
 મા બાપની સેવા નહીં ઉઠાવનારાં બચ્ચાંને, તેમના જેમ પ્રથમ આશિ-
 વાદ ફળતા હતા, તેમ તેમના આપ પણ પાછળથી નડયા વિના રહેતા
 નથી. એ ખૂમ કરીને સારી રવેશે સમજજો.

x

x

x

x

જે દિકરા દિકરી હરદમ પોતાનાં માતૃપિતાની સેવામાં ખડાં રહે છે
 તેમનો હુકમ શીર પર ચઢાવે છે, તેમની આજ્ઞાનું કદિએ ઉલ્લંઘન કરતાં
 નથી, ને મા બાપને જમાડ્યા સિવાય જમતાં નથી. ને મા બાપ પોઢ્યા
 વિના પોતે પોઢતાં પણ નથી; જેઓ પોતાના મા-બાપનું જેમ મન
 ખુશ ને દિલ પ્રસન્ન રહે એવું કરે છે, પ્રસંગે મા-બાપને ખાંધ પર
 બેસાડી ત્હમનો બચાવ કરવાને પણ તત્પર રહે છે, એ વિગેરે અનેકના
 ઉપાયો કરવા છતાં પણ મા-બાપે કરેલા આભાર ત્હમનાથી કદી ફેડી
 શકતા નથી. મા બાપે ધણાં કળો ખેંચી ઉધરેલાં બચ્ચાં જ્યારે

તેમનેજ નીમકહરામ નિવડે છે, ત્યારે મા બાપની આચાર્ય બંધ થવાથી નિરાશામાં લેઓ. ઝુમામ જમ છે ત્યારે, જે દુઃખના ઝટકા તેમને લાગે છે તે ઝટકા ઘણી વેળાએ જીવલેણ પરિણામ પણ નિપજાવે છે. ઇંગ્લંડના રાજા ૮ મા હેનરીનો લોર્ડ ચાન્સેલર કંગાલ અને અનાથ માતાપિતાને પેટે આવતર્યો હતો. ગરીબ બાપે લેને પાળી પોષી મોટો કર્યો, કેળવ્યો, ને સંસારમાં એટલે બધો આગળ પાડ્યો, કે પ્રધાન-પદ પણ તે મેળવવા પામ્યો. મગર આવો પદ્ધિદાર પટેલ એટો બાપને એવો તો નિમકહરામ નિવડ્યો હતો કે તેનો ગરીબ બાપ ટીકાનેસ એક કંગાલ ભોંયતળાયામાં દુઃખે પાપે દહાડા કાઢતો હતો છતાં, દિકરાને તેની જગાએ કદર આવી નહીં! આમ છતાં, એલે મળવાથી આ ચાન્સેલર પોતાના બાપને પાંચ પૈસે પૂછતો તો હાડવાયો, પરંતુ બાપ જીવે છે કે મરી ગયો છે તેની સુદ્ધાંત તે કપુત ઉમરાવને ખબર નોતી. કંગાલ અવરથા થઇ પડવાથી લેણે વારંવાર દિકરા ઉપર પૈસાને માટે અરજ કીધી, પણ બાપની કાંઇએ ખત્તા દિકરે નહીં કીધી. અંતે થાકીને બાપે આસપાસના લોકોના જીના જોડા માગીને ઘરને એટલે જીના બુટની દુકાન કાઢી ત્યાં એક પાટિયું લટકાવ્યું કે:-“લોર્ડ ચાન્સેલર લોર્ડ આડલીનો બાપ હું ટીકાનેસ-જીના જોડા મોચીઓ કરતાં બહુ આછી કિંમતે સમારી આંપું છું!” આ ખેજલત અને આવડી મોટી કુજેતીથી લોર્ડ ચાન્સેલરને ભારે ચક્રાવ્ય પડવાથી, તુર્ત નાણાંની મોટી રકમ બાપ ઉપર મોકલીને પેલું પોતાના નામનું ને દુકાનનું પાટિયું ઉચકાવી દીધું!

x   x   x   x

ગૌડ બંગાલાનો રાજા ગોપીચંદ પોતાની સાખી માતા મૈનાવતી ઉપર બહુ પ્રેમ રાખતો હતો. સવારથી સાંજ સુધી લેણીની સેવા ઉઠાવતો. માતાનો પડયો બોલ ઝીલી લેતો. મૈનાવતી એક સતી સ્ત્રી હોવાથી પોતાના પતિ ત્રેલોક્યચંદના મરણ કેડે આ જગત જીવનને ક્ષણભંગુર સમજી પરલૌકિક હિત સાધવાને એ સાખી તત્પર હતી. સંસારની માયામાં સપડાવાને લીધે લેણી શોકાતુર હતી.

[વધુ માટે જીવો સફે ૧૦૧ મો.]

પુષ્કળ ડોક્ટરોએ ને બાહુર છાપાઓએ વખાણેલું નવું પુસ્તક.
'બાળ ખરદાસ્ત' યા 'સ્ટ્રીઓનો સાથી.'

આજે ૧,૦૦૦ બાળકોમાં ૭૦૦ એક વર્ષમાં મરણ પામે છે ને ૧ થી ૫ વર્ષ સુધી ૧ બાળકો દર દિનરે ૪૫૦ મરણ પામે છે તેવું કારણ શું, ? તે ઉપલી ચોપડીનાં વિગતવાર માલમ પડશે. માતાની અજ્ઞાનતાથી બાળકો કમોતે માર્ગે દાગે છે, ઓળાદનો નાશ થાય છે. ને વળી મહેનત અને પૈસાની ખુવારી તો જીવીજ, માટે તદ્દમારા ઘરમાં આવી ઉપોગી બાબદો તદ્દમારા છોકરાંઓને ખાસ જાણીને અનુભવ આપો, એથી છેવટે તદ્દમોનેજ બહુ મોટો ફાયદો બલિષ્ઠમાં છે એ યાદ રાખજો.

(૧) 'આ પુસ્તક સેંકડો કુટુંબોમાં વંચાય છે ને વખાણુને-પાત્ર નિવડયું છે.' (૨) આ પુસ્તક દરનખંધ ડોક્ટરોએ કુટુંબમાં રાખવા લાયક, શિક્ષણ આપવા લાયક ઉમદા જાણીવું છે. (૩) હિંદના આગેવાન વર્તમાનપત્રોએ દરેક રીતે આ પુસ્તક અભિયાસને લાયક ને સ્કુલોમાં "ટેક્ષ્ટબુક" તરીકે ચલાવવાને અનુકુળ થઈ પડે તેવું જ જાણીવું છે.

નંદાની સ્કુલે જતી છોકરીઓ માતા થયલી દરેક બાનુઓ માટે આ પુસ્તક બહુજ ઉપોગી નિવડયું છે, તદ્દમારી છાંદગીમાં હામ આવે એવીજ નજીક ૮૦૦ બાબદો છે. અને શુભ અરસરે લેટ આપો એવુંજ આ નમુનેદાર પુસ્તક છે.

આ પુસ્તકમાં પ્રગટ થયલી કોઈપણ એકજ બાબદથી કદાચ તદ્દમારા બાળકની છાંદગી બચી જશે, યા તદ્દમારી ભુલ દેખાડશે અને તદ્દમારી ઓળાદ માટે આશીર્વાદ જેવી થઈ પડશે.

માતા થયલી બાનુઓ જરૂર આ પુસ્તક વાંચજો અને તદ્દમારા ઘરમાં જેઓ બલિષ્ઠની માતા થનાર હોય તદ્દમોને આ પુસ્તકનો અભિયાસ જરૂર કરાવજો, કદે એમાંનું વાંચન છાંદગી દુલીક ઉપોગી થઈ પડે તેવુંજ છે.

નિચલે હેકાણુથી માત્ર રૂ. ૪ માં નકલ મળશે.

જ્ઞાનવર્ધકની ઓફીસ-નં. ૫૨૨, કાંતાગિરિગંજ, માલબાદેવી રોડ.-મુંબઈ,
"જ્ઞાનવર્ધક" ના પ્રાણિકો પાસેથી પોસ્ટેજ, ચી. પી. રજિસ્ટર્ડ વમેરેનો ખર્ચ લેવામાં આવશે નહિ.

આ પુસ્તક અરેબર ભેટ આપવા લાયક ચીજ છે, કોઈપણ સાહિત્ય-દાની સ્કુલોમાં કે કોઈપણ ઠેકાણે પોતાના કે પોતાના કોઈપણ મહુમને નામે ભેટ આપવા આ પુસ્તક જરૂરયાતની ખરીદવા ચાહતા હોય તો, કર્તાને જ્ઞાનવર્ધકની ઓફીસમાં મળી બંદોબસ્ત કરવો.

આ પુસ્તક માટે અમોને જે જે મતો મળ્યા છે. તેમાંથી થોડાંક માત્ર વાંચકવર્ગની ખાત્રી માટે નીચે રજુ કરેલા છે, તદ્દમારી ખાત્રી માટેજ માત્ર એક નકલ જરૂર મંગાવજો.

મુખ્યમંત્રી જણીતું અડવાડોક પત્ર કચેસરે-હિંદ
“બાળ અરદાસ્ત” માટે શું જણાવે છે તે જરા જણાવો.

“ બાળ અરદાસ્ત. ”

કર્તા—મિ. કેપ્સર ન. પોલીશવાળા.

“જ્ઞાનવર્ધક” માસિકના માલેક અને અધિપતિ “મિ. કેપ્સર ન. પોલીશવાળાની કલમથી લખાયલું “ બાળ અરદાસ્ત ” નામનું પુસ્તક હાલ બહાર પડ્યું છે જે ગુજરાતીભાષા જાણનાર સ્ત્રી-વર્ગને ખચ્ચીત ઘણું ઉપયોગી અને કિંમતી થઈ પડશે.

“બાળ-અરદાસ્ત” ની મુખ્ય કેળવણીથી હિંદુસ્તાનમાં સ્ત્રી-વર્ગનો મોટો ભાગ અજ્ઞાન રહ્યો છે. જે દેશમાં બાળ-માતાઓની સંખ્યા વધુ હોય તે દેશમાં બાળ-માતાઓ તરફથી બાળ-અરદાસ્તને લગતાં જોઈતાં જ્ઞાનની આશા રાખવી મિથ્યા છે. જ્યારે ન્હાની ઉંમરમાંજ બાળાઓ પરણીને પાટલે બેસે અને પરણીને પછી માતાઓ અને, સારે બાળ-અરદાસ્તના જ્ઞાનની કોતાહીને લીધે તેઓ પોતાનાં બાળકોની ઘટતી સંભાળ લેવાને કમનસીબ રહે તથા સંસ્કારનું નાવ સારી રીતે ચલાવવામાં પછાત પડે તેમાં નવાઈ નહીં. દરેક કોમમાં પેલા થતાં આજનાં બાળકો કોમનું અને દેશનું અમુલ્ય ધન છે. આ

કિંમતી ધનતુ' રક્ષણ કરવાને બધાંસુધી ફરેક કોમની માતાઓ ઉલટ પકડશે નહીં ત્યાંસુધી કોમ અને દેશ સુખી થા આખાદ થતાં અટકશેજ. જે સ્ત્રી-વર્ગ પાટલે ખાટલે, ચા ઝોટલે ખેતી ગળ્યાં મારવામાં મોજ માને ચા અનેક પ્રકારની ફાકટની શીશી-માટીમાં ફાંસાં મારી મઝા મેળવે અને બાળકોને વા ઉપર વખાતાં નાંખે તો અલખન કોમ અને દેશનું બહુ થવાને બદલે બપંકર પરિણામો નિપજ્યાં વીના રહે નહીં.

હિંદુસ્તાનનું બાળમરણ પ્રમાણ ધણું થોંકાવનારું છે. ઈંગ્લંડમાંના ધણાં શહેરોમાં બાળમરણ પ્રમાણ ૮ થી ૧૦ ટકા જેટલું આવે છે, ત્યારે હિંદુસ્તાનનાં મુંબઈ જેવા શહેરમાં તેનું પ્રમાણ આશરે ૩૦ થી ૩૨ ટકા રહ્યું છે એ અતીધણું ખેદકારક છે. આ ત્રાસજનક બાળમરણ પ્રમાણનાં અનેક કારણો છે, જે સ્પષ્ટ રીતે દેખાડવાને અને તે ઉપર ઘટનું વિવેચન કરી તેમને જડમૂળથી દુર કરાવવાને તથા બાળ બરદાસ્ત અને રક્ષણને લગતી અનેક પ્રકારની ઉપચોગી સુચનાઓ સરળ ભાષામાં રજુ કરવાને મિઝ પોલીશવાલાએ આ પુસ્તકમાં સારો પ્રયાસ કર્યો છે. આ વિષય માટે અંગ્રેજી પુસ્તકો ધણાં લખાયેલાં છે. પરંતુ ગુજરાતી પુસ્તકો ધણાં થોડાં નજરે પડે છે; સઘળાં ગુજરાતી પુસ્તકોમાં મિઝ પોલીશવાલાનું આ પુસ્તક આગલી હરોલમાં સહેલાઈથી સ્થાન લઈ શકશે, કારણ કે હૈમના પુસ્તકમાં સ્ત્રી-વર્ગ માટે આ બાબદને લગતો પુષ્ટિકારક ખોરાક પુષ્કળ પ્રમાણમાં પીરસેલો જણાય છે. આ પુસ્તક વાંચવાથી સ્ત્રી વર્ગને નતું જાણવાનું, શીખવાનું, સમજવાનું, અને વિચારવાનું ધણા સારા પ્રમાણમાં મળી શકશે.

“બાળ=બરદાસ્ત” માં નિચે દર્શાવેલા વિષયો આપણું ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે-બાળકોને મળતાં દુધ વિષે, અને બાળકોનાં

[૯૭ સંકેતી ચાલુ]

એવામાં જળંધર નામનો મહા યોગી રાજવાડામાં આવી ચઢ્યો. તેણી સેવકી બનીને તેના ઉપદેશ લેવા લાગી. રાજમાતા આ ગુરના ચર્ચામાં વંદન કરતી કરતી દરબારમાં આવી. પરંતુ રાજમાતાનો આ ધાર્મિક જુસ્સો અને ભક્તિભાવ અદેખા લોકો સમજી શક્યા નહીં. જે કે તેણી અતિ ધાર્મિક ને નીતિમાન હતી છતાં, ગોપીચંદની પટરાણી ઔમારાણીએ સાસુની નિંદા શરૂ કરી. તેણીએ પોતાના પતિરાજને સમજાવ્યો કે, મૈનાવતીના વિપરિત આચરણથી આપણને લજ્જા લાગે છે. આ જોગતાની સાથે આડો વહેવાર હોવાનું લોકો આજ મૂકી આપણને નિંદે છે, ગોપીચંદે ભ્રમી જઈ એક દિવસે સમાધિમાં બેઠેલા જળંધરને કપડાવીને ઘોડાઓના તમેલા પાછળના કૂવામાં નંખાવી દઈ આખો કૂવો ઘોડાની લીદ અને કચરાથી પૂરાની દીધો. આ વાતની ખબર કાંઈ મૈનાવતીને પડી નહીં. તેણી સમજી કે મ્હારી સેવામાં કાંઈ કમીપણું જણાયાથી યોગી ચાલ્યા ગયા છે આથી કરીને દૂધ પીને દહાડા કાઢવા લાગી, પણ મ્હાં પર અમનો એક કણ પણ ન ચૂક્યો. તેણી ઝરખે બેસીને મુઝાયા કરતી. ગોપીચંદને ૧૬૦૦ સ્ત્રીઓ હતી. તેની વર્ષગાંઠને દિવસે રાજવાડામાં આ સ્ત્રીઓ તેને અંગોળ કરાવતી દેખી મૈનાવતીએ બેઠી બેઠી સંતાપ કર્યો કે, “આત્મનું અંગોળ છોડીને આ ક્ષણભંજુર દેહનું અંગોળ કરાવ્યાનું શું સાર્થક છે !” આમ બોલી રડી પડી. રડવાથી નવધાર આંસુ નીચે પડ્યાં, અને તે ઝરખ આંસુનાં ટીપાં ગોપીચંદના ગાલ ઉપર પડ્યાથી ગોપીચંદના ગાલ ઉપર ક્રાંત્યા પડ્યા ! તપાસ કરાવતાં ગોપીચંદને જ્યારે જણાવ્યું કે; આ તો તેની માતાનાં આંસુ છે, તેવોજ તે બોલી ઉઠ્યો, “અરે શું આ મ્હારી બહાલી માતાનાં આંસુ ! મ્હારી માયાળુ માજીને શોકાતુર કરાવનાર એ છે કેણું ? મ્હારી હયાતિમાં મ્હારી પ્યારી માવતરને દુઃખવનાર એ છે કેણું ?” એટલું બોલીને જેવાં તેવાં કપડાં પહેરી લઈ માતા પાસે જઈને પગે પડ્યો, અને પૂછવા લાગ્યો; “હે માતા ! મ્હારો શો અપરાધ થયો ? મ્હને કહો તો જેનો અપરાધ હશે તેનો [વધુ માટે જુવો સંકે. ૧૦૩ મો.]

દાંત વિષે વીરતારીને વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે; શિખી
હવા, ખોરાક, અંગોળ, ઉંધ, પોશાક, વાળ વીગરે બાબદો
ઉપર લક્ષ રાખીને અગત્યનાં સમજ આપવામાં આવી છે;
બાળકોને થતા અનેક રોગો અને તેના દારૂઓ તથા રામબાણ
ઉપાયો સ્પષ્ટ રીતે જણાવવામાં આવ્યા છે; વળી માતા ચનાર
સીઆ માટે અંદર ઉપચોગી સારી સલાહો ધરતો રીતે
રજી કરવામાં આવી છે. મિત્ર કેખશર પોલીશવાલા ડૉક્ટર
કે વૈદ નથી તેથી, એમ ઠરતું નથી કે આવું ઉપચોગી પુસ્તક
લાખવાને તેઓ લાયક નથી. આ વિષયને લગતું તેમનું
વાંચન બોહોળું છે અને વિશાળ વાંચનનો લાભવો અજ્ઞાન
સીવર્ગને ચખાડવા માટે એઓએ શુભ પ્રયત્ન કરી પોતાના
અનુભવી ડૉક્ટર મિત્ર,—ડૉ. ધનજીશાહ બુચીઆની મદદ
લઈને આ પુસ્તક બહાર પાડવાને તારીફ લાયક એમ
ઉઠાવ્યા છે. તે ખચીત વખાણને પાત્ર છે અને સી વર્ગને માટે
ધણું ઉપચોગી છે, સ્કૂલોમાં ધનામ આપવા લાયક પુસ્તક
તરીકે તે માટી ઉમરની છોકરીઓને ભેટ આપી શકાયે.
વળી દરેક લાયબ્રેરી અને ઘરમાં આ પુસ્તક રાખવાથી
અને તેનો પુરતો લાભ લેવાથી સીવર્ગ પોતાની ફરજો
સમજતાં શીખશે તથા કેમનું અને દેશનું કલ્યાણ કરવામાં
અગત્યનો ભાગ લઈવવાને સામથ વાન થશે.

“ કચસર-હિંદ. ”

[૧૦૧ સરાયી ચાલુ]

હું નાશ કરીશ !" માતા કહે:-"એટા ! જે નાશવંત છે તેનો નાશ કરવામાં મોટામ્મ શી ? નાશવંત છે તે અમર શી રીતે થાય, તેનાજ વિચારમાં હું છું. તું પ્રભુના નામનું રટણ કર ! પુત્ર ! તું યોગ ગ્રહણ કરીને અમર થા !" આ પછી ગોપીચંદની ખાત્રી થઇ, કે આવી સાધ્વી માતા ઉપર લેણે પોતાની સ્ત્રીના કલ્હા ઉપરથી શંકા લઇ જઈ માતા તરફ મહા અપરાધ કર્યો. તે પસ્તાયો, જાન જાન રડ્યો, અને પાછળથી જાનજીવંત પણ યોગના બળથી પાછો કૂવામાંથી બહાર આવ્યો, અને માતાને હૃદયવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સારૂ એટા ગોપીચંદ બગવાં વસ્ત્ર પહેરી બિક્ષા માંગવા નીકળી પડ્યો. ભાઈઓ ! ત્હમારી સ્ત્રી અને ત્હમારાં લાડકવાયાં કરતાં વધારે ખ્યારા ત્હમારાં મા-આપનેજ સમજો. ત્હમારાં વિત્ત, ધન, ને માલમતા કરતાં પણ ત્હમારાં મા-આપનો લોભ ત્હમે વધારે રાખજો.

× × × × ×
આર્યાવૃત્તમાં સર્વ દિંદુ લોકો લમ્મ, જનોમ, અગર બીજા સર્વ માંગલિક પ્રસંગે પહેલી પુણ ગણપતિની કરીને શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ થી સર્વ શુભ કાર્યનો આરંભ એટલા માટે પણ કરે છે, કે માતૃ સેવા બળવનારાઓમાં સર્વથી ઉચ્ચ માન મહત્વ ગણપતિનું ગણાયું છે. ગણેશ એ શંકરના પુત્ર છતાં પોતાના પિતાશ્રીને તે બોળખતા નહોતા. એક દિવસે શંકરના પત્નિ અને ગણેશના માતૃશ્રી પાર્વતીએ પોતાના દિકરા ગણેશને ધરના દરવાજા ઉપર બહાર ચોકી કરવા બેસાડી પોતે ધરમાં ખાનગી કૃત્ય કરતાં હોવાથી દિકરાને કહી રાખ્યું હતું કે; "પુત્રે ! માતાની લાજ રાખવા માટે ત્હારે ચોકી કરવાની છે. કોઈને પણ મ્હારો બીજો હુકમ થતાં સધી ધરમાં પેશવા દઇશ મા !" ગણપતિએ માયનો હુકમ પાળ્યો. અને પોતાના પિતાશ્રી શંકરે આવી જેવા ધરમાં પેસવા કરતા હતા, તેવાજ ત્હેમને પણ અટકાવ્યા !" શંકરે કહ્યું કે; "ત્હારું મસ્તક ઉડાડી નાખીશ !" ગણપતિએ મસ્તક નીચું કરીને કહ્યું:-"માતાની આજ્ઞા આગળ આ મસ્તકની કશી કિંમતજ શી છે ? આ રહ્યું શીશ !"

[વધુ માટે જીવો સફા ૧૦૫ મો.]

મુંબઇનું સાંજનું આગેવાન “ગુજરાતી” પત્રે “બાળ બરદાસ્ત” માટે જે અભિપ્રાય રજુ કર્યો છે તે ઉપર વાંચનારી આલમનું લક્ષ ખેંચવાની જરૂર નોંધએ છીએ.

“બાળ બરદાસ્ત” યા સીઓનો સાથી.

લખનાર: મિ. કેમ્પશર ન. પોલીસવાલા

રીવ્ય લેનાર—મિ. અરદેશર ખ. વેસાવેવાલા, બી. એ.

‘બાળ બરદાસ્ત’ નામની ચોપડી હાલ મહારા વાંચવામાં આવી છે અને જણાવવાને અતિ ખુશી છું કે એ ચોપડીના કર્તાએ પુરે-પુરો ઇન્સાફ પોતાના કૃત્યને આપ્યો છે. આજકાલ મુંબઇ શહેરમાં બાળ મરણ પ્રમાણ જે હદ બહાર વધી ગયું છે તેનાં કારણ શું? તે અટકાવી કેવી રીતે શક્ય વગેરે બાબદોને કર્તાએ પુરેા ઇન્સાફ આપ્યો છે અને દેશની આબાદી અને ચઢતી કોણથી થાય, કેવી રીતે થાય અને તેમ થવાથી શાયદા શું થાય? તેનો વિગતવાર ખુલાસો કર્તાએ આપ્યો છે. બાળકોને માતાઓએ કેમ ઉછેરવાં તથા હેઝોની બરદાસ્ત અને જતન કેમ લેવી—તેનો મનમાનતો અને વિદ્વત્તા લયો અહેવાલ એ કેતાબમાં રજુ થયો છે. દરેક જણને એ કેતાબ વાંચવાને અને ગોખવાને હું સલામત્ય કરું છું. એ ચોપડીની કિંમત લગભગ વધારે છે પણ એની બાંધણી તથા રચના તરફ જોતાં કિંમત વણી છે એમ કહેવાઇ શકાય નહીં. બાળકોને લગતી તમામ બાબદોનો વિગતવાર ખુલાસો એમાં રજુ થયો છે, અને તે એટલો બધો હિલપસંદ વિગતવાર છે કે તે પુરો કર્તા વિના આપણને આલતું નથી. બાળકો માટેનો શ્રેષ્ઠ ખોરાક—તેના ગુણ, બનાવટ, તથા તે વાપરવાની રીત પ્રતિ ખુલાસા સહિત રજુ કરવામાં આવી છે, તેમજ હેઝોના ઘંત,

[૧૦૩ સશથી ચાલુ]

શંકરે તેનું ડોકું કાપી નાખ્યું. આ બનાવની ખબર પાર્વતી માતાને પડતાંજ લેમણે સત્યાગ્રહ પકડ્યો કે; માતાની સેવા ઉઠાવતાં જે સપુતે મસ્તક આપ્યું તેનું માથું જે હમણાં ને હમણાંજ નહીં ગોઠવાય તો પ્રાણ ત્યાગ કરીશ !” એટલામાં એક હાથી આની લાગતાં શંકરે હાથીનું મસ્તક ઉડાડી દધને ગણપતિના ધડ ઉપર મૂકી દધ દિકરાને જીવતો કીધો. માતાની આજ્ઞા પાળનારા દિકરાને આજે પણ સર્વ મંગળ પ્રસંગે લોકો પુજા કરે છે. તો જે દિકરા દિકરીએ પોતાની પુજા કરાવવી હોય લેમણે પ્રથમ મા-બાપની પુજા કરતાં શિખવું જોઈએ.

× × × ×
ઇ. સ. ૧૭૮૩માં ન્યુયોર્કમાં ભારે બૂખમરો ચાલી સંકટ ફેલાયું ત્યારે એક ઘરડાં ડોસા ડોસીને અજ રાંધવાને બળતણ પથ્થુ મળી ન શક્યું, આથી લેમની એક બેટી અશ્વસોસ કરતી કરતી કાંઠા પણ જોખમે પોતાનાં મા-બાપનાં દુઃખડાં ટાળવાની ચુકિત શોધવા લાગી. એવામાં લેણીએ એક દાંતના ડૉક્ટરની જાહેર ખબર વાંચી કે “જે કોઈ પોતાના ઉપરના અને હેઠળના ચાર દાંત મૂકે કાઢી લેવા દેશે તેને ૧૦ ગીની આપવામાં આવશે.” આ ખબર વાંચીને તે દેન્ટીસ્ટને અરજ કરી. જવાબ ખુબસુરત અબળાને આ પ્રમાણે પોતાના દાંત તુર્ત પડાવવાની એવી તે થી ભિકાતી પડી હશે, તે વિષે લેણીને પૂછતાં ને બોલી; “મ્હારાં ઘરડાં માબાપ બૂખમરાથી ટવળે છે, લેમનાં દુઃખ ઓછાં કરવા સારું હું મ્હારા દાંતનું દુઃખ સહન કરવા તૈયાર છું, માટે ડૉક્ટર જઈ કરો !” ડૉક્ટરે આ દુઃખી, પણ મા-બાપની નિમકદલાજ છોડી ઉપર દયા લાવી, દાંત પાડ્યા વગરજ ઋ ૧૦ ગીની કાઢી આપી કહ્યું; “છોડી ત્હારા જેવીજ પુત્રીઓ સર્વ દુઃખી માત પિતાને પેટે પેદા પડે.”

× × × ×
જ્યારે પેટનું બચ્યું સારી રીતભાત અને દિકરાંના દરજ્જાનું હોય ત્યારે મા-બાપના દિલમાં તે અતિ બહાલું લાગે છે, પછી તે [વધુ માટે જુઓ સફા ૧૦૭ મો.]

ખોરાક, સ્થરિ તથા મનની કસતો, પડેરવેશ, હેઓને થતા દર્દો વગેરે બાળદો ધણાજ રસકસ સાથે સમજાવવામાં આવી છે. એ પુસ્તક એક માતાને પુષ્કલ સમજણ આપનારું દાખલા-દલીલોથી ભરપુર છે, ખરેખર આપણી કેમ કેળવણીના પ્રકારમાં બહુજ પછાત છે. સ્કુલમાં શીખતી બાળકીઓને આજ સુધી કેટ પછ એક માતાને લાયકતું શિક્ષણ મળતું નથી, જીઓ-મેત્રી, ઓલજીયા, સાયન્સ અને ખીજ અનેક બલતી બાળદો હેઓના ભેંજમાં ઉતારવામાં આવે છે પણ છોકરાંઓને કેમ ઉછેરવાં હેઓની કેમ જાતન લેવી, હેઓને કેમ નરસ કરવાં, એ શિક્ષણ પહેલે આપવું જોઈએ. આપણો ભવિષ્યની ઓલાદ આજના જનમ પામતા બાળકો ઉપર કેટલી છે પણ જો હેઓનેજ હેઓને ખરતું શિક્ષણ આપવામાં આવે નહીં તો કેમની આબાદી તે કેમ થાય અને ભવિષ્યની ઓલાદ તંદોસ્ત અને સુખી કેમ નિવડે. આજકાલ તો બાળકીઓ ક્યારે મેત્રીક થઈ જાય એવું અને કોલેજમાં કેળવણી લેવા જાય એવું માતા વધુ ધ્રુષ્ટ છે, પણ હેઓનો શરીરિક બાંધો તંદોસ્તી વગેરે ગુણદોષોનો માબાપો જરાપણ વિચાર કરતા નથી. આજે તો દસ છોકરામાંથી સાત એક ચા દોઢ વર્ષના અરસામાં સસની, ઉડતા રોગ, લુખમરા અને તાવથી મરણ પામે છે; અને તેમાં મુખ્ય કારણ જોશે તો માતાની તે બાળકને ઉછેરવામાં બેદરકારી, અજ્ઞાનપણું અને એશઆરામને લીધે છે. આજે માતાઓ પોતાના બાળકને ધવડાવવાની દરકાર ઓછી કરતાં હોવાથી બાળકોનું મરણ પ્રમાણ બહુજ વધી ગયું છે.

વિચાર કરો પ્રિય ખ્દેનો અને મામઓ ! આપણા દેશમાંથી આપણે દર વરસ પાંચ લાખ બાળકો ખોલીએ છીએ, અને આ સઘળું શાથી ? કાંઈજ નહીં પણ આપણી પોતાની અજા-નતા, ગરીબાઈ, ગલીચી અને ખરાબ ખોરાક, બેપરવાઈને લીધેજ છે.

[૧૦૫ સંક્રીંથી ચાલુ]

દિકરો હોય તો શું ને દિકરી હોય તો શું ? જુનાં ને ધરડાં મા-બાપ અલક્ષિત થાય ત્યારેજ દિકરાં દિકરીની પરિક્ષા થાય. ફ્રેન્ચ કવિ ચાર્લ્સ બોડોર હમેશાં એકની એક જુની ટોપી પહેરતો હતો. લાગત બહુ વર્ષ લગી જે ને તે ધસાઇ પિસાઇ રહેલી ટોપી પહેરવાથી કંગાલ બિખારી જેવો દેખાતો હતો. તેના એક દોસ્ત ટોપીના બેડોળપણા માટે વારંવાર બોડોરનું ધ્યાન ખેંચતો, પણ તે કાંઇને અણકારતો નહીં. આ નાનાકિત ટોપીને લીધે રસ્તે શરીરે લોકો તેની ઠાઠા ટીકી કરતાં હોવાથી તેની સાથે ફરતાં હરતાં પણ તેના મિત્રનેજ નહીં, પણ તેના પેટનાં દિકરાં દિકરીને પણ શરમ લાગવા માંડી. એક દિવસે તેના મિત્રે તેના બેટા દેખતાં કવિને ધમકી આપી, કે જે તું ટોપી બદલીશ નહીં તો અમે સઘળાં ત્હારી જોડે બહાર ફરીશું નહીં. બોડોરે બોલ્યો; “એ જુની ટોપી હું બદલીશજ નહીં. એ ટોપી જુડા દોસ્તોને અને નાશુરમાન બેટા બેટીઓને હાંકી કાઢે છે. ત્હારા જેવા ધણા બોટા સંગીઓ તથા અંગીઓને દૂર કીધા છે તે એ ટોપીઓજ. ત્હારી ને મ્હારાં ફરજંદોની નિમકહલાલીની પરિક્ષા કરવાની કસોટી તે આ ટોપીજ છે ! જુના મા-બાપ થયાં તેમને બદલી નાંખવાનો ફુન્યાનો રવૈયો છે કે શું ? “અત્તરની ખુબી તો કહેશે અત્તાર; પરખશે સિપાહ હાલ શમશીર ફટાર.” જે મા-બાપને તેમનાં બચ્ચાએ હાનવ્યાં નહીં તે કંઠે પણ હરતાં નથી. તેમજ જે બચ્ચાંને મા-બાપે હારવ્યાં નહીં તે કંઠે પણ હારવાતાં નથી. સુખનું સ્થળ તે તો તાબેદારીવાળું શાંતિ સંપવાળું ધરજ છે. જે ધરમાં સુલેહ, સંપ ને પરસ્પર પ્રેમ ઉભરાયા કરતો હોય તેજ ધર શાંતિનું સ્થળ છે. પૈસે મહેલ બાંધ્યે, પૈસે વાડી બંગલા કર્યે, પરંતુ જેમાં પરસ્પરનો પ્યાર વસતો ના હોય, તેમને હવેલી બંગલા, કે મહેલનું નામ જાણતુંજ નથી. જે ઝૂંપડીમાં મા-બાપ પોતાનાં છોકરાં બચ્ચાં સાથે પરસ્પર પ્રેમથી ને તાબેદારીથી રહેતાં હોય તેજ બંગલો કે હવેલી છે, અને સ્વર્ગ પણ તેજ છે. દિકરાં દિકરી તો તાબેદાર, પ્રેમાળ, અને મા-બાપ વખાં હોય તોજ અવતરેલાં ભલાં. નહીં તો પેટ [વધુ માટે જુવો સંક્રી ૧૦૬ માં]

નામદાર લેડી વિલક્ષને એક મેળાવડા આગળ સખુનો કહયા હતા તે ખરા છે: બાળ રક્ષણ અને લોકોના દુ:ખના નિવારણનું કાર્ય એકજ તખ્તો છે કે જયા રાજદારી અને સંસારિક મતભેદ વગર સર્વ હિંદીઓ હિંદના ભલાં માટે જાત દર-જાએ ને લાયકીના તફાવત વગર પુન્યવંતા કાર્યો કરી શકે.” આજની કેળવણીમાં અતી મોટી ખામી છે એ તો સર્વ ડોષ કયુલ કર્યા વિના રહેશે નહી. સુધરેલા દેશોમાં આરોગ્યતા ઉપર વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવે છે, જ્યારે ધમનસીએ આપણા મુલકમાં તેમ થતું નથી, તેથી તેઓ ઉમ્મરે પહોંચ્યા અગાઉ અરધા ધરડા થઇ જાય છે, માટે જો હિંદના વતનીઓએ ચંચલ પ્રજા પેદા કરવી હોય તો સુધરેલા દેશની કેળવણીની સંસ્થાઓ અત્રે નવી ઢબે ચાલુ કરી જવાન છોકરાઓ અને છોકરીઓને તેઓને અભ્યાસ કરાવવો જોઇએ. જો બાળકો કુમલી વયે એવું જ્ઞાન સંપાદન કરશે તો જીવાન અવસ્થામાં તેઓ દુ:ખદોષથી નિરોગી રહી લાંબી જીંદગી સુખી સહીશીલામત ગુજારી શકશે. બાળકને હિમ્મતવાન કરવું, ખરાબ ચીજોથી દુર રાખવા, ખરાબ શબ્દોથી બીનમાહી-તગાર રાખવા, ખ્યાર ભરેલી લાગણીઓ ઉશ્કેરવી, બોલવા ચાલવામાં અંદાજે રહે તેવી ટેવ પાડવી, તેઓનાં દેખતાં માખાપોએ ખોટાં કામો કરવાં નહીં, તેને એકદમ લાડકણું નહીં કરવું, તેની ખોંહોશ પથુ પુરી પાડવી નહી, તેને પુરતી કસરત આપવી વગેરે વગેરે બાબદો માખાપોએ જાણી માહિતગાર થવાની ખાસ અમત છે. અને આ સર્વ બાબદોનો પુરતો ખુલાસો આ ચોપડીમાં કરવામાં આવ્યો છે. આપણે બાધ કેખશરને આ એવજીના ઉત્તમ કામમાં મુખ્યારક્યાદી આપીશું અને એવીજ બીજી કોમઉચોગી બાબદો હાથ ધરવામાં ખોદા એવજીને પુરતી જશ આપે એવી દુવા ગુજરીશું: ફરી એકવાર પ્રિય વાંચનારાઓને આ ચોપડી ખરોડવાને હું પુરતી ભલામણ કરું છું. નિશાળના વડાઓએ એ

[૧૦૭ સફેથી ચાલુ]

પેદા નહીંજ પડે તે બહુ, અથવા જન્મીને મૂએલાં બલાં. કહ્યું છે કે આડ હાથીઓએ આ પૃથ્વિનો ભાર ઉંચકી રાખ્યો છે, ત્હેઓ એટલે બધો ભાર ખુશીથી સહન કરે છે, પરંતુ નીમકહરામ ને નાકરમાન માય-માર કે બાપ-બડકાટુ બેટા બેટીઓનો સો સવાસો શેરનો ભાર પણ તેમનાથી ઉંચકી શકાતો નથી. રાજા આલ્ફ્રી બીજનો દિકરો જેમ્સ ડ્યુક ઓફ મોનમથ ધણો રૂપાળો હતો, પરંતુ ધણો હુલ્લડ અને શીતે અંગીઝ નિવડી બાપની સામે થયો. ત્યારે બાપ બોલ્યો કે; “અહિંજ મ્હને દોજખનો અનુભવ થયો, દોજખ કાંઈ બીજું નથી !”

x

x

x

x

મા-બાપના આપણા ઉપર કેટલા કેટલા ઉપકારો છે તે પિંજન કરવાની ઘણી જરૂર નથી. પહેલી ચોપડીના પહેલા પાડથીજ તે તો આપણે બહુતાં આવ્યાં છીએ, પરંતુ મા-બાપની સેવા શાસ્ત્રિય રીતે કરવાની જરૂર વિષે સમજાવવાની જરૂર છે. આપણા મા-બાપ સાથે આપણું ઘણા કાળથી લેણું દેણું ચાલતું આવે છે. આ વિષયમાં મા-બાપની સેવા વિષેજ કહેવાનું હોવાથી મા-બાપે પુત્રો તથા પુત્રીઓ પ્રત્યે બજાવવાની સેવા વિષે વર્ણન કરવાનું નથી, બાકી મા-બાપ જેટલે દરજ્જે અને જેવી રીતે પોતાનાં બાળકોને ઉધારે, ઉછેરે, કેળવે, અને દુન્યાના વડેવારમાં રાખે તેટલેજ દરજ્જે બચ્ચાં મોટપણે મા-બાપની તાબેદારી ઉઠાવે. માટે મા-બાપે દિકરાં દિકરીની સેવા મેળવતી હોય તો ત્હેમને પ્રથમથીજ “લાડ ઘેલાં” કરી મેલવાં નહીં. ગાયને પેટે વર શાં જન્મે ? ત્હમે જેનાં હો તેવો ત્હમારો વ્યાર. તજે કસ્તુરી તો કળૂ નહિ ખવાસ; ખુરાં ચીથડાંમાં બલે રાખ પાસ. જેવું મૂળ તેવું થડ થવાનું, સિંહના પેટમાં સાબર ન પાકે; સિંહના બચ્ચાં તો સિંહજ પાકે. જે કે વારંવાર બને છે કે કેટલાંક છોકરાં નંદન ચંદનની પેઠે સુગંધી આપવાજ પેદા થાય છે, ને કેટલાંક બાળકની પેઠે વર્તન કરીને કુળના ઉચ્છેદ અને પાપમાલી કરવાજ પેટે પેદા પડે છે. શોભીતી અંબાડીવાળા હાથી ઉપર તો

[વધુ માટે જુવો સફે ૧૧૧ મો.]

ચોપડી પુરતા જથ્થામાં ખરીદી બચ્ચાંઓને ધંનામ આપવામાં વાપરવામાં કોમને મોટો લાભ થશે, અને ભવિષ્યની ઓલાદ એ ઉમદા ગોદશે ગાખી પુરતાં સુખી, તનદુરસ્ત અને લાંબી જીંદગી ભોગવશે. આમીન ! આમીન !

“સાંજ વત્માન.”

પારસી કોમના નિચારો દરસાવતું ને પારસી કોમમાં વંચાતું જીવું આગેવાન પત્ર “જમે જમશેદ” ‘બાળ બરદાસ્ત’ માટે પોતાનું જે મત આપેલું છે તે નિચે પ્રમાણે છે.

“બાળ બરદાસ્ત ને સ્ત્રીઓને સાથી.”

રચનાર:—મિ. કેજશરો ન. પાલીશવાળા.

લગભગ સાડી ચારસો મોટાં પાનાનાં આ દલદાર પુસ્તક મધ્યે સ્ત્રીઓના એક સાચા સાથી તરીકેનો રાહબરી તેમજ બાળકોની બરદાસ્ત કરવાને લગતી સમજણ આપતા આ પુસ્તકને આવકાર દેતાં ખુશી ઉપજે છે. સુંદર પૃષ્ઠો સાથની શાહીતો બાંધણીથી તેને ભેદ આપવા લાયક બનાવવામાં આવ્યું છે.

અ.પણ શહેરના બચ્ચીત બાળ મરજોમાં ઘટાડો કરવાને અભણ માતાઓને બાળ બરદાસ્તની જરૂરી સમજણ આપવા માટે હાલ દર સાલ એક ખાસ અઠવાડ્યું આ શુભ હીલચાલને આવાં પુસ્તકથી ઘણી મદદ મળશે અને તે પ્રસંગે એ હીલચાલ ઉપાડી લેનારાઓએ એ પુસ્તકને ખાસ કરીને લોકોના ધ્યાન ઉપર લાવવું જોઈએ છે.

આપણી સકુલો મંચેની કેળવણી જેવી જોઈએ તેવી વહેવાર નથી, છાકરીઓની શાળામાં સ્ત્રી તરીકેની, માતા તરીકેની

[૧૦૯ સંક્ષેપી ચાલુ]

મુખ લોકો પણ ચઢે છે. નટ કે રામચગર પણ પાનનાં બિડાં ચાવે છે. ને રાજ રાણી પણ તાંબુલ વિગેરે ચાવે છે. હાથી કે ફાડી પણ પેટ તો ભરે છે. ચક્લી કે ક્યુતર પણ મોટા મહેલોમાં તો વસે છે, પરંતુ એમાંના કોઈની સ્તુતિ તો તેજ બેટા બેટીઓની સાથે છે. કે જોઆ પોતાના મા-બાપને નહીં ફેડાય એવો મોટો ઉપકાર હેમની સેવા ચાકરી ઉઠાવીને, હેમની આરા પાળીને વાળે છે. જે ના-ફરમાન નિમકહરામ દિકરા દિકરી મા-બાપનું કનન ફેડતાં નથી હેમને સો વાર ધિક્કાર છે, ધિક્કાર છે, ધિક્કાર છે.

x x x x
વળી જે મા-બાપો પેટનાં જણેલાં બાળકો પૈકી એક ઉપર હેત રાખી બીજાં ઉપરથી મન ઉતારો કરે છે, હેઓ પણ પરિણામે હેરાન થાય છે. તવારીખમાં એવાં સંતાપેલાં મા-બાપોના ધણા દાખલા મળે છે. ધીરાનના પાદશાહ ફરેદુને પોતાના ન્હાના બેટા એરચ પ્રત્યેના બેહદ પ્રેમને લીધે, તેમ હેની ચંચળાઈથી ખુશી થઈને, પ્રાચીનકાળથી ચાલતો આવેલો વહેવારી રંગેનો તોડયો. બાપના મુલા પછી વડા દિકરાને રાજગાદી ઉપર આવવાનો જે હક, તે છિનવી લઈને પોતાના રાજ્યની વહેંચણી હેણે ગેરવાજબી રીતે કીધી, નેથી તેના ૩ દિકરાઓ તુર, સેલમ, અને એરજ વચ્ચે ભારે કન્યો જાઓ. લઢાઈઓ ચાલી, અને પાછલા જમાનાના કેશાંની વંશના પાદશાહોમાં પણ કોના બ્યાઓ. આ જૂથ માટે ફરેદુનને પોતાને પણ ભારે પસ્તાવો થયો હતો. પાછલા લખનારાઓ ધીરાનની મહાન લઢાઈમાં રેડાએલાં લોહીને માટે આ બધા બાપ ફરેદુન પાદશાહને જ બદનામ કીધા વિના રહ્યા નથી, માટે કોઈપણ બાપે જો પોતાનાં મરણ પછી પોતાના કુટુંબની પાયમાલી થતી અટકાવવી હોય તો પોતાના અમુક દિકરા ઉપર મોહખતથી લોભાઈને અનિષ્ટ કરવું નહીં. એરચને તેના બાઈઓએ કાપી નાંખીને હેના બાપ ફરેદુન હજુર ન્યારે લોહીથી ઝર-ઝરતું હેતું માથું સોનાની તખતમાં ચુકીને હેના ઉપર મોકલી આપ્યું. અને એરચના શરિરના ટુકડાઓ [વધુ માટે જુવો સંકે ૧૧૩ મો.]

વીગરે સ્ત્રી જાતીને ઉપયોગી થતી બાબતોની પુરતી સમજણ આપવા બેઠે બાળ-જતન તથા બાળ-બરદાસ્તની તાલીમ આપવી જોઈએ છે, તે કાંઈ ઘરેજ આપવામાં આવશે એમ માનવું આપણા અનુભવ ઉપરથી ફેકટ પુરવાર થયું છે. બાળકોને જે બરાબર ઉછેરવાની તાલીમ મળે તો દેશમાં અનેક વિર-લાઓ પેદા પડી દેશ-ઉપયોગી કામો બજાવી પોતાને મળેલી જતનનો લાભ ધણો બદલો વાળી આપે.

નામદાર લેડી વીલસનનો અભિપ્રાય ટાંકી મી० પૉલીશવાળા કહે છે તેમ “બાળ-રક્ષણ ને લોકોના દુખનું નિવારણનું કાર્ય એકજ તખ્તો છે-કે જ્યાં રાજદવારી કે સંસારીક મતભેદ વગર સર્વ હિંદીઓ હિંદનાં ભલાં માટે, જાત દરજ્જાને ને ચામડીના તફાવત વગર પુન્ય-વંતાં કાર્યો કરી શકે છે.” દરેક સુધારાના હેઠાણમાં બાળ-રક્ષણ મુળ સ્થાન લે છે. ભવિષ્યના તંદરેસ્ત શહેરીઓ લગ્નક, નિરાગી બાળકેથીજ બનાવી શકાશે તેટલા માટે આ વિષય ઉપર જેટલું જ્ઞાન ફેલાવે પામે તેટલો દેશને સંગીન લાભ થઈ શકે. કેળવણીની પહેલાં પણ બાળ-બરદાસ્ત સ્થાન ભાગવે છે.

મુંબઈ શહેર મધ્યેના બાળ મરણોના ભયભિત પ્રમાણ માટે મિ० પૉલીશવાળા આપણાં શહેરીઓનોજ વાંક કાઢે છે. તેમણે ફર્યાદ કરે છે કે આપણા શહેરીઓએ “લોકલાગણી કેળવીજ નથી, બાળકોની બરદાસ્ત લેવાને માતાઓની અજ્ઞાનતા દુર કરવા માટે પુરતી ઉશકે-રણીઓ ચાલુ રાખી નથી, ને અહિંની મંદ સરકારનું એવા દેશના ભલા કાર્ય માટે પુરતું લક્ષ્ય ખેંચ્યું નથી, કાંઈ યોજનાઓ ઘડાવી નથી, તો આજકાલ આવી કંગાલીયતથી બાળકોનો જે મરો થાય છે તે માટે પ્રથમ તો શહેરીઓજ જોખમદાર છે, પછીજ સરકાર છે.” આવી રીતે વાંકની વહેંચણી કરી, બલકે તે માટે અમ્મપદ કેણુને ઘટે છે તે દર્શાવી કર્તા જે ઉપાય લે છે તે બીજી દરેક સુધારાની

[૧૧૧ સપ્તાયી ચાલુ]

જંગલી જનાવરોના બક્ષ સાર પેલા બાપથી નારાજ થયેલા બેટાઓએ ફેંકી દીધા, તે વારે પેલા ગેરવાજબી વહેંચણી કરનારા બાપને એટલું બધું દુઃખ થયું હતું, કે ગમમાં ને ગમમાં ગીરફતાર થઇને, તમામ એશઆરામ તજ દઇને, લાંબો વખત સુધી ખુદી ભોંય ઉપર પડીને રડયા કરતો હતો; તે એટલે સુધી, કે હેની બગલ માંહેલા બાલ પશુ ઘાસ જેવડા લાંબા થઇ ગયા હતા ! માટે બધા બાપોએ બચ્ચાંનો પ્રેમ કાયમ રહેવા સાર બેઠ સરખી આંખે જુવું જોઇએ. તો પણ ફરેફન એટલો તો ડાલો હતો, કે એક ખુનનો બદલો બે દિકરાના ખુન કરીને લાધો નથી.

x

x

x

x

છોકરામાં બાપના ગુણ અને ખાસિયત હોવી જોઇએ. જો એમાં કાંઇ કમીપણું હોય તો તે વાજબી ગણાય નહીં. બેટા બેટીઓએ પોતાનાં માત પિતા ઉપર એવું તો વહાલ અને એવો તો પ્યાર રાખવો જોઇએ, કે જેમ હીમ છે તે નાગરવેલ ઉપર પડીને તેને બાળે છે ત્યારે તેનાં પાંદડા ૧૦૦ ગાઉ દૂર ગયાં હોય તો ત્યાં પણ હેઓ બળી જાય છે. તેમાં બચ્ચાંઓએ માત પિતા પ્રત્યે તેવીજ દાઝ રાખવી જોઇએ. એસે પ્યારે ચાહિયે, સંતતી અંબ ૩ તાત; દહિં તુસાર અહિં બેલિ પત, શત કોસલૂ જર જાત, જન્મ આપનાર, સંસ્કાર કરાવનાર, વિદ્યા બણાવનાર, અન્ન આપનાર, અને બચથી બચાવનાર એ પાંચે મુરખી પિતા ગણાય છે, પરંતુ આજે તો પુત્રો પૈસાનેજ મુરખી બાપ માની બેઠા છે, તો આવા બોટા નક્કી બાપથી હેમનેજ સુખ ક્યાંથી મળે ? પ્રાપ્તિનો હર્ષ નહીં, હાનિનો શોક નહિ, એ ધોરણે જો ભોગ્ય વસ્તુઓનું સેવન કરે છે હેને તે ભોગ ભોગવ્યા છતાં પણ અચળ શાંતિ મળે છે. દિકરા

[વધુ માટે જુવો સફા ૧૧૫ મો.]

બાળદ માટે અવશ્યતા છે તેજ-રૂપીયા આના પધતી અને તેથી સો નહી હજારો નહી લાખો કે કરોડો. નહી પણ અબજોના એક મોટા ભાગનો તેવણુ કહે છે કે “હિંદ દર વર્સે અબજો રૂપીઆનો ચાલુ ખર્ચ કરે છે, તો હવે કરતાકારવતાઓ બાળ અરદાસ્તના કામો પાછળ થોડીક વધુ મહેનત લઈ આવાં ઉપયોગી કામમાં લાભ હમ દેશસેવા બબ્બવાને પછાત પડશે નહી એવું મ્હારું માનવું છે.”

આ માન્યતામાં ખરેખર સત્ય સમાયલું છે. મુખ્ય ખામી કાળજી અને ઉમંગતી જાગૃતી અને સ્વમાનની છે. શહેર કે દેશમાં આ ગુણોના સદ-ઉપયોગ થાય છે તેમની ઉત્પત્તિ છે. જ્યાં બાળા-ગોળી ખવાડી માતા ગીરણીમાં જઈ નમસ્કાર બને છે, ત્યાંના યુવકોને પણ તેજ બાળા-ગોળીની કાંઈક અસર ઉમ્મરે પુગતાં શહેરીઓ પણ ધરાવે તો તેમાં શી નવાઈ ? આ બાળા-ગોળીજ ત્યારે દેશની દરિ-દ્રતા અને ઉંઘણસીપણાનું મુળ છે. પહેલાં મારો ત્યારે તેને ગોળી તે માટે બાળ અરદાસ્તના અર્થે ઉપાયો જે મિત્ર કે ખુશરો પોલીશવાળાએ ભારે મહેનત લઈ લાઈખું અને બહેન-પણીઓના હિત અર્થે સુચવયા છે તેને ધરતો લાભ ગુજરાતી વાચક-વર્ગ લેશે એવી આપણે ઉમેદ રાખીશું.

મિત્ર કે ખુશરો કહે છે તેમ આ દેશને કપાળે જે એક મોટો કલંક ચોંટ્યો છે તે તેનું ભયંકર બાળ-મરણ પ્રમાણ છે. તેમાંથી બચાવવા માટે ઘટતા માર્ગોમાં દર મહોલે મશતનાં સુવાવડખાના, મરીઓ માટે સોળું દુધ, સારાં હવા ઉજાયાળાં ઘરો વિગેરે છે. આમાંનો પહેલો ઉપાય જે સુવાવડખાનાનો છે તે હવે દીક અજમાવવા લાગ્યો છે, પણ હજી સોળું દુધ પાગલે એવી કિંમતે મળે તે માટે મ્યુનિસિપલિટીએ જરૂર ગોળવણુ કીધી નથી. દુધ દીનપરદીન મેલું થઈ જાય છે, જેનું એક કારણ દુધાળાં જનવરો માટેના તમેલાઓનાં મોટાં ભાડા તેમજ તેમને માટેના ચારાની મોંઘવારી છે વળી હવા ઉજાયાળાં મકાનો તો શહેરની ગીચ વસતીમાં મળવાંજ

[૧૧૩ સરાથી ચાલુ]

દિકરી, મિત્ર, સ્ત્રી, સેવકો, કુટુંબીઓ, ધન વગરના પુરુષને છોડી દે છે, અને જો તેજ પુરુષ ધનવાન થાય છે, તો બાપ કહીને લેનો આશરો લેવા આવે છે ત્યારે આ જગતમાં ધનજ પુરુષનો બંધુ છે, પૈસોજ બેટા બેટીઓનો બાપ છે, અને જ્યારે આ જીવ વમરની વસ્તુને મુરખી માનવા તરફ બેટાઓ ને બેટીઓ ખેંચાછને મા-બાપની સેવા ઉઠાવવાને બદલે, લેખને હેરાન ને દુઃખી કરે છે, ત્યારે સાત સાત વાર લેખને ધિક્કાર છે, !

x

x

x

x

બાળકના જન્મ સમયે માત પિતા જે કલેશ ને દુઃખ સહન કરે છે, તેનો બદલો પુત્રથી સો વર્ષે પણ વાળી શકાય તેમ નથી. બાપ છતાં પુત્રો જે પોતાના પિતાને ના-શરમાન થાય, તો જરૂરજ કુદ્રતનો કહેર લેખના ઉપર વરસે છે. તેમાંજે વળી મોટો પુત્ર સારો હોય, તો કુળને વધારે છે, અને ખરાબ હોય તો કુળનો નાશ પણ કરે છે. મોટો દિકરો નહારો હોય તો પોતે જે કુળમાં જન્મ્યો હોય તેનું સર્વસ્વ પણ હણી નાખે. લહુ સુખ કુમમિ રે દુઃખ કળુ, તહુ તાજ સુચ સોચ; યુરી તરિ ચ્હરિ સુ સખાણુ જયેં, સાહસ પેર કપોચ. કુમાર્ગી બેટા બેટીઓ જેઓ અવળે માર્ગે ચાલનારાં છે તે કદાપિ સુખો પામે, અને સુમાર્ગી જે સીધે રસ્તે ચાલનારાં છોકરાં છે તે કદાપિ દુઃખો પામે તોપણ લેખજે હર્ષ કે શોક ના કરવો, કેમકે નાવમા બેસીને નદિ કે સમુદ્રને પાર પહોંચતાં કદાપિ જુડી જાય તોજે તે ડાહ્યુંજ કહેવાય, અને વગર વિચારે સાહસ ઉઠાવીને નદિમાં વગર આધારે તરીને પેડે પાર પહોંચાય તોપણ તે મૂર્ખતાજ કહેવાય. માટે કદાપિ સમાર્ગે ચાલતાં દુઃખો પામ્યો તોયે સુમાર્ગેજ ચાલવું, પછી બલેને દુષ્ટ માર્ગે ચાલતાં સુખ થવું હોય તો તે ના કરવું. બાહ્યો ને બહેનો ! માબાપ ગમે એવાં જુઠાં બામતાં

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૧૭ મો.]

મુશકેલ છે તેથી જાતજાતનાં સંકટો શહેરીઓને વેઠવાં પડે છે અને એજ કારણ બાળ-મરણના વધારાનું પણ એક ભાગે લેખી શકાય.

ખોરાક તરીકે દુધ માટે આ પુસ્તકમાં વહેવાર ઉપાયો સુચવી દાંત અને દાંતના દુઃખો સમજાવી, બાળકોને થતાં અજીરણ અતેસાર, ગોવરાં, સહીયડ, મરડો કરમ વીઝેરના કારણો તથા ઉપાયો પાછળ આ પુસ્તકનો મોટો ભાગ રોકી ધરગતુ ઉપાયો અને સંભાળથી એક માતા પોતાનાં બચ્ચાનું ભવિષ્ય કેવી સરસ રીતે ધડી શકે તેની લંબાણ સમજણ આપી છે. આ પ્રકરણ ધરના ડોક્ટરના ધરગતુ ઉપાયોથી ભરપુર છે અને તેથી માતાઓને ઘણું કિંમતી જ્ઞાન મળી શકશે.

લગભગ ૮૦૦ ધર-ઉપયોગી તેમજ સંસાર ઉપયોગી બાબતોને સમજ પડતી સરળ ભાષામાં અત્રે સમજાવવામાં આવેલી નજરે પડે છે. તેમાં ઘણા દુઃખ દર્દોના વનસ્પતીના અજમાવેલા ઉપાયો આપેલા છે. આ બાબતો કેટલી તરેહની હશે તેનો ખ્યાલ તેનું દલદાર વીગતવાર સાંકળિયું બહુ ઝટમાં આપે છે. કત્તા કડું છે તેમ તેવણે માથે લઈ બાળ-હીતનું એક પ્રજા ઉપયોગી કાર્ય બજાવ્યું છે, એક પ્રજાને સુખ તંદરોસ્ત બતાવવાથીજ દેશની આબાદી થઈ શકે છે. ભવિષ્યની પ્રજાનો આધાર માતાની સમજદારી ઉપરજ રહે છે અને માતાને તે સમજદારી ખાસ કરીને આજની સ્કૂલોમાં જોઈએ તેવી રીતે મળતી નહોતી આવાં આવાં પુસ્તકોથીજ તેમની પુરવણી થઈ શકે ઇંગ્લેન્ડમાં એવાં અનેક પુસ્તકો મળી આવે છે પણ એ ભાષા નહીં જાણનારી આપણી ગુજરાતી વાંચી શકતી માતાઓને માટે તો હિંમતી સ્વ-ભાષામાં લખેલાં એવાં પુસ્તકો ઉપર આધાર રાખવો જોઈએ.

[૧૧૫ સફેથી ચાલુ]

હશે તો પણ એ ત્હમારા બાપને માય છે, એટલુંજ સમજીને ત્હમના ઉપર પ્રેમભાવ રાખો. સિંહ અને વાઘ જેવાં બયાનક જનાવરોને જોઈ સર્વ લોકો તેમનાથી ડરે છે, પણ ત્હમનાં બચ્ચાં તો ત્હમની આગળ નિર્ભયપણે ગમે એવા લાડ લડે છે, લાતો મારે છે, કરડે છે, આમ છતાં તે બચ્ચાંની સંભાળ તો તેમનાં શડી ખાનારાં મા-બાપજ કરે છે, કેમકે ત્યાં બાપ બચ્ચાંઓ વચ્ચે પ્રેમ રહેલો છે; ત્યાં માતા ને છોકરાં વચ્ચે ખાલેસ પ્યાર નમેલો છે. જો બેટા બાપને ના-શરમાન હોય, તો તે પોતેજ ના-શરમાની દેખવાનો. પુત્રી માવતરને બેઠમાન નિવડી, તો તેના ખમ્યાબજ ત્હેણીજ ખેંચવાની, માથે કાળચક્ર ચઢે ત્યારે ભવનચક્ર પણ ચઢે, “જેવા બાપ તેવા બેટા” એ પણ વળી સાથે સાથેજ યાદ રાખજો.

x

x

x

x

આ ત્હમારાં ઘરમાં તાબેદારી નાશરમાનીને મારજો ! સલાહ સંપ કજીઆ કંકાર ને મારી હઠાવો ! પૈસાના લોભને અને બખીલાઈ કે કંજુશાઈને દુર કરજો. સખાવત અને દાન ધર્મના ઉદાર દિલથી આવકાર આપજો ! ત્હમારાં ઘરમાં સહ્યતા, વિવેક, મરજદા, ને મલાળનાં હથિયારો વડે અહંકાર તથા તુંડાઈને જીતી લ્યો. ! સત્ત્વ વચન વડે તમારી પવિત્રાઈને ખરાબ કરનારાં જુઠાણાં-તોડી નાખો ! એમ ઠીધાથી ત્હમારાં આ કખીલાવાળાં ઘરમાં સરોથઘઝદની મારરતે બહી ઇજશનેઓ, બહી આરાધનાઓ. અસર કરે એવી ઇજશનેઓ અને અસરકારક આરધનાઓ કેવી કેવી ઉત્તમ બેટો લાવશે ! તદોરસ્તીના હદીઆ તથા દોસ્તી ઉત્તમ કરનારાં નઝરાણાં સેવાને બધા અમશારપંદ સાહેબો ત્હમારાં સંપીલાં ઘરમાં પધારશે, અને કુટુંબ કખીલાતું લાંબા કાળ સુધી સંરક્ષણ કરશે, તાબેદારી ઉઠાવનારાં ત્હમારાં આ ઘરમાં સુખશાંતિ, અશાંતિવાળું ખોરેહ, રાહત બહુ

[વધુ માટે જુવો સફે ૧૧૯ મોં]

છે જે હજી ધણાંજ જુજ છે. આ દેશમાં નહાની ઉંમરે માતા બનવાથી બચ્ચાંની જતન માટેના જરૂરી જ્ઞાનની કોતાહીથી દર સાલ લાખો બચ્ચાંઓ એક વરસની ઉંમરે પુગયા અગાઉ ક્રમેતે માર્યા બન છે. તેમને ઉગારવાને પ્રજા રક્ષકોની પહેલી ફરજ છે. વળી જે શહેરોમાં ઉધોગી ખાતાંઓ અને ખાસ કરીને સુતર કાંતવા તથા કાપડ વણવાની મીલો તથા બીજા એવા કારખાનાઓમાં સ્ત્રીઓ કામે લાગે છે તેમનાં બચ્ચાંઓની સંભાળ તેમની ગુજરાણુ માટેની રોકાણુને લીધે બની શકતી નથી તેથી તેમના બચ્ચાંઓ નહાની ઉંમરે મરણ પામે છે એવો ગમખાર મામલો જોઇ હાલ ગરીબો માટે મેટરનીટી હોમો નિકળ્યાં છે અને તેવા વખતમાં આપણા સુપ્રસિદ્ધ શહેરી શેઠ નથરવાનજી ન. વાહડયાએ રૂ. ૧૬ લાખની સખાવત એક તડાકે કરી આ અતિ બલાં કામમાં મદદ કરી ખરો જરથોસ્તી ઉમદા ખવાસ બતાવી આખી કોમની મગરૂરીમાં વધારો કીધો છે. ગરીબાઈ એ બાળ મરણોનું કારણ છે તેમાં અજ્ઞાનપણું ટાળવાને જુદા જુદા પ્રકારના ઉપાયો લેવા જોઈએ છે. જેમાંના એક ચોપાન્યાં તથા પુસ્તકો મારથતેનો છે. બચ્ચાંને માટે સોજાં દુધની જરૂર છે, તેને લગતી જરૂરી સમજણુ પણ માતાઓને મળવી જોઈએ છે. માતાનું દુધ ‘મોટે ઘર’ ના બચ્ચાંઓને મળતું નથી તે ફેશનની ફીશવારીને લીધે છે. સારું છે કે મરીબ માતાઓને એ વરણાગી પરવડતી નથી. છતાં તેમને પણ બચ્ચું આશરે એક વરસનું થયું કે તેના ઉધરભાવ માટે બાહરના દુધની જરૂર પડે છે. સોજાં દુધથી કેટલાંક ભુખમરાથી તવળતાં બાળકોનો બચાવ થઇ શકે છે. મિ. પોલીશવાળા કહે છે તેમ એકથી ત્રણ વરસની વયનાં સોએ ૮૦ બાળકો મોતના લોગ થયા છે તેમાંના કેટલાં એવાં હશે કે જેમને જો ચોચ તક મલતે તો કદાચ તેઓ ફેશ રક્ષકો અને ફેશ સેવકો બની લાખોના લાભ સામવી શકે.

[૧૧૭ સફેથી ચાલુ]

સુખ, આનંદ આપનારી અક્ષયવાળાં ૧૨ઝંદો આ ધરને છોડીને ચાલ્યાં નહીં જશે. વળી જે ચીજો દિલાસો દેનારી છે, રાહત ને શાંત આપનારી છે તેની, તથા અશિશવંધની લાંબી દોસ્તી આ સંપીલાં ધરને કદિ પશુ છોડી જશે નહીં. જોલુસ્મીય કુળમાં બચ્ચાંઓને ન્હાનપણથીજ એવા મુંદ્રાલેખવાળો પોશાક પહેરાવે છે કે, “સંપશી, એક દિલીથી, તાબેદારીથી, અને પ્રયત્નથીજ આ વંશ ફાળ્યું છે !” કહેવતમાં કહ્યું છે કે:—

રહે બારા બરસ મૂનિ, ન મૂં ખોલે ન કુછ બોલે;
તપે ધુની, નહાએ ગંગમેં, બનમેં સદા ડોલેં;
હિમાચલમેં ગણે, પૂજા કરેં, ફિર સખકેં લેં;
પિતા સેવા રહે ભારી, તરાજુમેં અગર તોલેં.
નિકલના હુય કઠિન ઇસકો બડા કઠવા હુય ચે મેવા;
મગર સંસારકે જપ તપસેં બઠ કર હુય માત સેવા.

x

x

x

x

હે પુત્ર ! તારા પિતાને ખનિં અંતઃકરણથી માન આપ, ને તારી માતા વિષેની કાળજી તું બુલતો ના. તારે માટે હેમણે જે જે કાંઈ વેઠાય એટલું વેઠ્યું તેનો બદલો તારી સેવા ચાકરીથીજ વાળી આપ. મા બાપે પાળી પોષી મોટાં કર્યાં, બચપણમાં લાડ લડાવ્યા, માગ્યું તે હાજર કરવામાં તત્પર રહ્યાં, પડયો બોલ ઉપાડી લીધો, હામે જરાએ બિમાર પડ્યાં કે હેંઓ ગાંડાં ઘેલાં થઈ હરણુશાહ રહી વીસ વીસ રાત ઉજાગરા ને બૂખમરા વેઠ્યા, ને હમારી અજ્ઞાનને નિરાધાર સ્થિતિની સંભાળ રાખી હમને શિખવ્યાં, હમને સહયુષી અને સદાયરણી કર્યાં, એટલા એટલા ઉપકારો માબાપે કર્યાં, કે તે કદિ ન બુલાય એવા આભારો ને એહેશાંનો કીધાં,

[વધુ માટે જુવો સફે ૧૨૧ મે.]

આ પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૪ ઠેરવી છે જે તેનાં કદ તથા મુંદર બાંધણી તરફ જોતાં તેમજ આજે છાપવાના ખર્ચ વધી ગયા છે તે તરફ જોતાં ઝાઝી નહીં લેખાશે. છતાં કર્તાએ સ્કુલમાં શીખતી છોકરીઓ માટે યા કોઈ મહુમ્મના નામે સખાવત તરીકે વહેંચવા માટે વધુ નકલો લેનારને એથી પણ ઓછા ભાવે આપવાને ગોઠવણ કીધી છે તે આવકારદાયક થઈ પડશે.

વળી આપણી તરફ ફર્સ્ટ એડનું શિક્ષણ તાત્કાલીક ઉપાયો માટે દાખલ થયું છે તેને લગતું આ ચોપડીમાં જરૂરી જ્ઞાન પણ સમાવેલું છે તેના લાભ સેનીટરી એસોસિએશનો લઈ શકશે.

શીખતી છોકરીઓએ ભવિષ્યની માતા બનવાનું છે તેને માટે તૈયારી કરવાને કેટલાંક ખાસ જ્ઞાનની જરૂર છે તે અત્રેથી મળશે. તેમજ જે બાનુઓ માતાનો પવિત્ર અધિકાર ધરાવે છે તેમને ખુદ આવાં પુસ્તકો વાંચવાથી ફાયદો મળે થશે અને એ રીતે જોતાં ગુજરાતી વાંચનાર દરેક હુકુમ મટે આવાં પુસ્તકોની જરૂર સિદ્ધ થાય છે.

“જામે જમશેદ.”

આ ચોપડી ભેટ આપવા માટે બહુ સારી છે. ત્રાઈ કરી જોજો.

[૧૧૫ સંકીર્તી ચાલુ]

એટલુંજ નહીં, પણ હમરો સંસાર આપડે સુખી કરવા સારું સુંદર સાસરાં અપાવી મોટા ખરચો કર્યા, એવા માય બાપના પ્રેમની, ગુણની, અને આભારની ગણત્રિ થઇ શકવા જેવી નથી, તો તેમની ધડપણે ચાકરી ઉઠાવી આપ્યા પાળી હેમને પ્રસન્ન રાખવા જેટલું પણ રથ દિકરા દિકરીએ શું અદા નજ કરવું? શું કૃતઘનીજ રહેવું? હેમને સંતોષવાં, રાજ રાખવાં. અને હેમની કીર્તિ વધારવાથી તે ઘરડાં વડાઓનાં મુખ ઉપર જે આનંદનો પ્રકાશ જણાય તેજ ધન્યરનો આનંદ, ત્યાંજ સાક્ષાત્ ધન્યરનાં દર્શન, અને ત્યાંજ સ્વર્ગનો મહિમા હેમને જરૂર જણાશે, માટે માતા પિતાને સાક્ષાત્ દેવતા કિંવા શ્રેસ્તા માનીને સર્વ પ્રકારના પ્રયત્નથી સર્વદા બાળકોએ હેમની સેવાજ કર્યા કરવી. આટલા ઉપકારો કીધા છતાં જ્યારે કછોડાં પુત્રો પુત્રી મા બાપને દગો કરે છે, ત્યારે હેમનાં કાળજાં કેવાં ચિરાતાં હશે? માડું પિતાને બહુ લાગે છે, પુત્ર દગો દે જ્યારે, અથવા આપત્તિ અવસરમાં અગગો થઇ ચિત્તકરે. પ્રિત પ્રથમ કરી પછી તરછોડે, પીડામાં પ્રતિદૂળ; ઝડ ઝડ છાતિ ત્યારે બળતી, બાણે નિકળે શૂળ. હાય! મમ પૂત્રે આ શું કર્યું! કલ્પાંતજ એમ કરે છે; નાખીને નિશ્વાસ નિરંતર, આંખે આંસુ ભરે છે. વાડ મળે વેલાને ત્યારે, કયાં કરવી શરિયાદી; એમ દેવનો કોપ ગણીને, પામે પીડ પ્રસાદી. ગડપણુ આવ્યું એટલે મા બાપના હાથ પગ રહી જાય છે, દાંત પડવાથી ખવાતું નથી ને ખાય તો હજમ થતું નથી, આંખે દીસતું નથી, કાને સંભળાતું નથી, મ્હોંઠામાંથી લાળ પડે છે. સરપતું કરૂં થઇ જાય છે, કોઇ પાસે આવીને ઉભું રહેતું નથી, દિકરાં દિકરી પ્રીત કરતાં નથી, એવી આપદા વેલા ભરેલી સ્થિતિમાં મા-બાપને દિકરાં તરછોડે ત્યારે હેમને જે દુઃખ થાય છે, ને હાથ મારે છે, તે જોયલાં જોવાતાં નથી કે સાંભળેલાં સંભળાતાં નથી.

[વધુ માટે જુવો સંકીર્ત ૧૨૩ મો.]

“સંગ તેવો રંગ.”

પારસી સંસારની મોટી ચાનક આપનારી

બોધદાયક વાર્તા.

વાર્તાઓ વાંચો અને વંચાવો તો સારી ને નીતિજનક હોય તેનેજ પહેલી પસંદગી જરૂર આપજો, આજે બહારમાં જે જે કીસમની વાર્તાના પુસ્તક ઉભાય છે તેવું આ પુસ્તક નથી, અને હુમારી ખાત્રો કરવી હોય તો આજે, “સંગ તેવો રંગ” નામની મોટી પારસી સંસારની બોધ તેમજ ચાનક આપનારી વાર્તાની ચોપડી જરૂર મંગાવી વાંચશો. આ ચોપડી માટે પુષ્કળ અભિપ્રાયો મળ્યા છે. તેમજ દરેક વર્તમાનપત્રોએ પણ વખાણી છે. તેમાંના આગેવાન વર્તમાન પત્રોનો થોડોક સાર હેડળ રજુ કર્યો છીએ.

“વાર્તાના ઘણા પ્રકરણો લક્ષ પુગાડવા જોગ છે.”

“બંધારણ ચાલુ સમયને અનુચરતુજ છે.”

“આમાના દરેક પ્રકરણો રસથી ભરપુર છે.”

“વાર્તાના દરેક પાત્રોનું ચિત્ર સારી રીતે દોરવામાં આવેલું છે.”

“અફલાતુન માણસોના નહારા થા સારા સંગતનું રજા આ વાર્તામાં આબેહુય મળે છે.”

“દુન્યામાં” “રંગ-સંગ” “સોખત અસર” કેવી હોય છે, તેનો ખ્યાલ આ વાર્તા ખુલ્લી રીતે આપે છે.

“પ્રસંગોપાત ટીકાઓ ને વાર્તાના બનાવો લક્ષ ખેંચે તેવાજ છે.”

“અમે જમશેદ.”

[૧૨૧ સંકેતી ચાલુ]

હોર્ડ બેઠન કહે તેમ, હેમનાથી એકજ રીતે કુદ્રતને તાબે થવાય છે તે એજ, કે હેમને કુદ્રતને તાબે થવું પડે છે. પરંતુ હેમની હાય બચ્ચાંનેજ લાગે છે. હેઓ તો બાપડાં ગમ બાધને ખુદા ખુદા કરતાં સહન કરે છે, મૂગે મ્હોઢે રામ રામ પોકારીને દુઃખી અવસ્થા પસાર કરે છે, પરંતુ હેમના કપુતોને હેમના શ્રાપ લાખ્યા વગર રહેતાજ નથી.

x

x

x

x

નવાં વરસને દહાડે ધશ્વર સ્મરણ કરીને ત્હમે પહેલાં કેને પગે પડશો ? પ્રથમ કેને નમશો ? ત્હમે કેની સાથે પહેલી હમાબોર લેશો ? ત્હમે પરસ્પર પહેલું કેને સાલ મુઆરક છચ્છશો ? માયાળુ માણને અને વ્હાલા પિતાણને, દહાડેવારે આપણાં છોકરાં આપણી સેવા ચાકરી ઉઠાવનારાં થાય, આપણને માન આપે. તેટલા માટે હેઓને બલાં શિક્ષણ થવાનું માયાળુ સ્વભાવ રાખીને મા બાપે આપવાની જરૂર છે. તેમજ બચ્ચાંને સારા કરવા થકી મા બાપે પોતે પ્રથમ સારાં, શુદ્ધિ અને નિરાશમાની થવું જોઈએ. આપણે અનુભવથી જાણ્યે છીએ, કે નહારાં મા બાપ પણ પોતાના છોકરાં સારાં નિવડે એવુંજ ધચ્છે છે. પોતે સારાં ન હોય તોયે પોતાનાં બચ્ચાં પણ સારાં ન નિવડે એવું માબાપો વ્હાતાં નથી. જુદાં મા બાપ પોતાના છોડુ સાચાં નિવડે એવુંજ માંગે છે. દારૂડિયાં કે જુમારી કિંવા બાબિયારી માતા પિતા હશે, તોએ પણ પોતાના દિકરા દિકરી તો મિતાહારી, સદાચરણી, અને પવિત્ર બ્રહ્મચર્મ પાળનારાંજ નિવડવાની આશા રાખે છે. જાડને રસ ચુસી લેનારથી જાડ નહં ચુસાઈ જાય છે, તોપણ પોતાનું ધાવણ ધાવેલાંના ગ્રેમમાં તે પાછું પ્રકુલ્લિત થાય છે, કેમકે તેજ ધાવનાર તે જાડને તાપના દહાડામાં પાણી પાવાની કાળજી રાખે છે. તેજ પ્રમાણે માતાનું તત્વ ધાવેલા પુત્ર ધડપણ જેવા અતિ તાપિત દિવસોમાં તેને અન્ન પાણી આલશે

[વધુ માટે જુઓ સંકે ૧૨૫]

“ આ વાર્તા રસિક ને જ્ઞાનદાયક છે. ”

“ ભાષા સરળ ને સાદી છે. ”

“ વાર્તાના દરેક પાત્રોનું ચિત્ર ઘણી સારી રીતે દોરવામાં આવ્યું છે. ”

“લેખકની કેટલીક પસંગોપાત ટીકાઓ આપણુ ધ્યાન ખેંચે છે.”

એક ચાનકરૂપી અને બોધદાયક વાર્તા તરીકે દરેક જુવાન ગ્રહસ્થ યા બાનુના હાથમાં તે વાંચવા આપવાથી “સંગ તેવો રંગના” કિંમતી પાદો લેઓ અચ્છી રીતે મેળવી શકશે.”

“ કવચસર-હિંદ. ”

“મિ. દી. ન. પાવરી બી. એ. તરફથી “સંગ તેવો રંગ” નામનું વખતને અનુસરતા પાત્રોથી બોધદાયક અનેલું વાંચવા બોગ વાર્તાનું પુસ્તક પ્રગટ થઇ બહાર પડ્યું છે.”

“વાર્તા વાચવાનો શોખ ધરાવનારાઓને એ પુસ્તક અલખતા રસિલું તેમજ આવકારદાયક થઇ પડે છે.”

“પાત્રો નીતિજનક તેમજ સારી સંગતનું રજા દેખાડે છે.”

“આ નવલકથા દુન્યાના બનતા કરર અને શીરેસતાઇ કાઓ કેવા છે; અને તેનો અંજનમ કેવો આવે છે તેનો એક બોધદાયક ચિતાર રજુ કરે છે.”

“ સાંજ વર્તમાન ”

[૧૨૩ સફેથી ચાલુ.]

એ ઉમ્મેદથી પોતે પાઈ દીધેલાં દૂધ માટે પ્રકુલિત થાય છે. જે દિકરો તાબેદાર ને ડાહ્યા હોય ત્હેનો બાપ આનંદી દેખાય છે, અને પ્રભુના આશિષો તેના ઉપર ઉતરે છે એટલા માટે વડાં મા-બાપના સફેદ બાલ તરફ નજર રાખીને, ત્હેમનો મલાજો અને અદ્ય રાખવાથી ઘણાજ વૃધ્ધિ અને ઘણાજ વડો જે પાક કીરતાર, તે ત્હમારા ઉપર પોતાની પસંદગી જરૂરજ ઉતારશે. જેઓ વડીલોનું માન નહીં સાચવે ત્હેઓ લાયકીવાળાં ગણાતાં નથી. ત્હેઓને ઉઠી ઉભાં થઇ ધ્રુવ આપતી, ત્હેમને ખેસતી માટે પહેલે જગા કરી આપતી, ત્હેમના સાથે વિવેક ને નમ્રતાથી વાતો કરતી, દરેક રોતનાં સલુક વાપરવાં, ત્હેમના

તે અવિવેક કે ખેઅદથી નહીં કરતી, ત્હેમની સામા દાંત કાઢીને હસવું નહીં, અને ત્હેમના મોભા દરજ્જાને છાજતી ચાલ ચલાવતી, એ બધા સપુતનાં લક્ષણો છે, આમ છતાં જે દિકરો પોતાના મા-બાપ પ્રત્યે નહારી ચાલ ચલાવે છે તે પોતે ઘડપણમાં તેવોજ નતીજો પામે છે. જે પથારી ઉપર પોતે રાતે સુતાનો છે તેજ પથારી ઉપર તે દિવસે પાણી છાંટતો કહેવાય છે. ક્યાં બેટા બેટીઓને ત્હમે એવાં દીકાં છે કે જેમણે પોતાનાં મા બાપને રંજાયાં છતાં ત્હેમને ત્હેમના બચ્ચાંઓએ રંજાયાં નથી? ક્યાં નાશરમાન નાલાયક ને નિમકદરામ વ્યારને ત્હમે ખુદાતાલાના તરફથી શિક્ષા પામેલાં નથી દીકાં? એટલા માટે હે વાંચક ભાઈઓ! આજે ત્હમારાથી જે કસુર ને નાશરમાની ત્હમારા પિતાજી તરફ થઇ ગઇ છે, તેને માટે ઝટ ઉઠો, ને ત્હેમના પગ પર માથું મૂકીને માફી માગો. હે, બહેનો! ત્હમે પણ હમણાજ ઉઠો અને હમણાજ દરજુજરી ચાલોને! હે દિકરા! તું બાપનો તાબેદાર થા, કે બીજાનો આગળ હું સરશરાઝી લઉં. હે બેટા! તું મા બાપની સેવા ઉઠાવનારો નિવડે તો હું મ્હારા શેઠને છાતી થોડીને કહી શકું કે; “જેનો દિકરો તાબેદાર છે ત્હેનો હું બાપ થાઉં છું!” માટે હે દિકરા, તું ડાહ્યા ને શાણસલુકનો થાય તો ત્હારા

[વધુ માટે જુવો સફા ૧૨૭ મો.]

“લખનારે ચોકડું ચોકસાઈથી ગોઠવ્યું છે.”

“આ વાર્તામાં રક્ષે રક્ષે સારો રસ જામતો જાય છે.”

“ઉધરતી લાડલેલી છોકરીઓને ચેતવણી રૂપે અચ્છો ખોરાક પૂરો પાડે છે.”

“ચિતાર થોડાક કોરગાઓને ખંધ બેસતો છે.”

“આજકાળની ગૂજરાતી વાર્તાઓમાં જે પીજણો આવે છે તેવું અંદર કશું દેખાતું નથી.”

“ પ્રજા મિત્ર ”

x

x

x

x

ઉપજા મતો જ્ઞાનવર્ધકમાં લાંબાણથી પ્રગટ થયેલા છે તે બીજા પુષ્કળ મતો આ શ્રેષ્ઠ વાર્તા માટે મળેલા છે. આ વાર્તાના ષડ પ્રકરણો છે, ને તે મોટા કદના ૨૭૬ પાના સાધારણ તાલપોમાં જાપેલા છે, તે છતાં કિ. માત્ર રૂ. ૧૫૦ જ છે.

કુટુંબમાં વાંચના, લાયબ્રેરીમાં રાખવા લાયક, જાહેરછાપાઓએ વખાણેલું આ પુસ્તક છે. વધુ નકલો ખરીદનારને સારૂ કમીશન આપવામાં આવશે. મળવાનું ઠેકાણું:—“જ્ઞાનવર્ધકની ઓફીસ” નં. ૫૨૩ કાંતામિલ્ડીંગ કાલબાદેવી, મુંબઈ. જ્ઞાનવર્ધકના ગ્રાહકો પાસેથી બુકપોસ્ટ, રેજીસ્ટર્ડ ને વી. પી નો ખર્ચ લેવામાં આવશે નહીં.

[૧૨૫ સદ્ગાથી ચાલુ]

બાપ થતાના જીમરને કેવી ટાઢક થશે ! મહારો આત્મા કેટલો ખુશ-
નુમ થશે ! શું તેં નથી જાણ્યું ? કે “ A foolish son is the
calamity of his father. ” નહારો છોકરો લેના બાપની એક
મોટામાં મોટી આફતજ છે. નહારો બચ્ચાં તો વગર લાકડે
પોતાનાં મા-બાપને બાળનારાં છે.

x

x

x

x

ત્રીસ દેશની માતાઓ તો વળી બચ્ચાંને પાળણે પોઢાવ્યા
આગમ્ય આતશ રોશન કરીને જોળીની આસપાસ ત્રણ ફેરા ફરીને
બચ્ચાંને આશિષો દે છે. પોતાની માતાના આશિર્વાદો પામેલો જોના-
પાઈ પોતાની ઉજ્જવળ નામાંકિત જીંદગી માટે જેમ પોતાની
માતાના ગુણોને આભારી હતો, તેમજ એલીવર કોમરમાં પ્રજુ
પ્રત્યેનો પ્રેમ, ધૈર્ય, દરેક કામ પાછળ ધીરજ ભરી ખંત, સંસારની
શાણપટ અને સાદી જીંદગી એ સૌ લેની માતાની સેવામાંજ ઉતરેલાં
હતાં. હોલેંડ દેશની માથો તો બચ્ચાંના પાળણાંમાં મૂળો તથા એક
પાઉની કાતરી અને મીઠું મુઝી બધા શુકન માંગતી માંગતી હિંચકા
ખવાડે છે. ટૂકમાં કલે તો, દિકરાં દિકરીએ બરાબર મનમાં ઠસાવવું
જોખે. કે જે સેવા ચાકરી મોટપણે માબાપની કીધાથી પોતાના
અંતરાત્માને સુખ થાય તે ઘણા આદરમાન અને ભાવની સાથે કરવી,
તેમાં જે વિપરીત કર્યું હોય તેનો તો ત્યાગજ કરવો કેમકે,

यं मातापितरौ क्लेशं सहेते संभवे नृणां ।

न तस्य निष्कृतिः शक्या कर्तुं वर्षशतैरपि ॥

x

x

x

x

બચ્ચાંના જન્મ વખતે માવબાપ જે કષ્ટ ખેંચે છે, જે કલેક
માથે ઉઠાવે છે, અને જે દુઃખો સહન કરે છે, તેનો બદલો તો સો
વર્ષે પણ દિકરાં દિકરીથી વાળો શકવાનો નથી. માટે બહેનો ને

[વધુ માટે જુવો સફા ૧૨૯ મો.]

તહામે માટે, તહામા કુટુંબ માટે, ને લાયખેરી
માટે એક ઉત્તમ પુસ્તક

“ધરાનીયન નાઇટ્સ.”

લખનાર:—મા. એ. વાછા.

મરદ યા ઓરત-જવાણુ યા જઈક માટે, ખાસ
લખાયેલી બહુજ સારી ૨૨ વાર્તાઓનું,
ડેમી ૮ પેજ ૧૭૫ સફાનું, સારી છપા-
મણીનું-ગ્લેઝ કાગળો-પક્કા પૃષ્ઠાં સાથે,
આ ભયંકર મોંગવારોમાં કિંમત

માત્ર રૂ. ૧૧. પોસ્ટેજ મફત.

મનીઆડરથી રૂ. ૧૧ નં. પરંતુ કાંતા
(બહીંગ કાલખાદેવો, મુંબઈ (જ્ઞાનવર્ધકની
ઓફીસમાં) મોકલવાથી રવાના કરીશું. આ
ચોપડી અરેખીયન નાઇટ્સની ૮૫ ઉપર રચ-
વામાં આવી છે ને માત્ર થોડીક નકલો હવે બાકી
છે, માટે જરૂર એક કાડી લખી મંગાવી લેજો.

[૧૨૭ સફેથી ચાલુ.]

બંધુઓ, ત્હમારાં મા-આપની સેવા ચાકરી આંખને જોરે ઉઠાવજો. ત્હમે વિચાર કરો કે લાકડાંના એક ટુકડાને દરિયા, નદી, કૂવા કે તળાવનાં પાણી છે તે ડૂબી મરવા કાં દેતાં નથી ? એટલાજ કારણે, કે પોતાનાં ચાનમાંનું દૂધ જે પાણી, તે પાછને જોને બચપણમાં પોતે ઉધારેલું-ઉછેરેલું, તે લાકડાંને હરદમ પોતાની છાતીની સપાટી ઉપર રાખી મેલીને પોતાનો પ્રેમ અને લાગણી જાહેર કરે છે. છોકરાં મોટાં થઇને, જે મા-આપે ત્હમને ખવાડી પીવાડીને ઉપકારો કરેલા, તેનો બદલો, જે લાકડાં અને પાણીના ઉઠાહરણે પણ, પાછો વાળે તો ત્હમે ઉપકારીજ કહેવાય. મા-આપ રૂપી સરોવરનાં પાણી દિકરા રૂપી વહાણને કદી ડૂબવા દેશોજ નહીં.

x

x

x

x

મા-આપનાં સુખમાં ભાગ લેવો ગમે છે, તો ત્હમના દુઃખમાં ત્હમારે અલગ નજર રહેવું જોઈએ. મા-આપની તાંગીને વખતે પોતાની પાસે જે હોય તેનાથી ત્હમને મદદ કરવી એ બચ્ચાંની ફરજ છે. ત્હમની બીડને વખતે જે કાંઈ ત્હમારું છે તે ત્હમારાં માત પિતાનુંજ સમજી રહેવું. ગમે તેટલાં દુઃખમાં મા-આપને દિકરા દિકરીનો પરસ્પરનો પ્રેમ ઘણું દુઃખ ઓછુંજ કરે છે. દુઃખમાં ભાગ લે એજ ખરાં દિકરા દિકરી, અને ત્હમનો ખરેખરો ધર્મ પણ એજ છે. વેળા વેળાની છાંયડી છે. કોઈનો એક સરખો સમય રહેતો નથી. કુદરત માણસને બહુ વાર સંપૂર્ણતાની ટોચ ઉપર જેવા વેગથી ચઢાવે તેવાજ વેગથી ઢોળી પાડે છે. એક ડાહ્યા લેખકે દિકરા દિકરીની આજની રીતભાત ઉપર બળાપો કરતાં જણાવ્યું હતું કે, “આજના જમાનામાં છોકરાંઓ મા-આપને જેવું જોઈએ તેવું માન આપતાં નથી. માટે મા-આપ પ્રત્યે પુનઃબલુધિથી જોવાનો ટેવ બાળકના મનમાં બચપણથીજ ડાસાવથી જોઈએ. મા-આપની આજી પવિત્ર અને ધરી નજર રહે

[વધુ માટે જુઓ સફે ૧૩૧ મો.]

NO 5, PRINCESS STREET
DHOBITALAO, BOMBAY.

KANGA BROS.

WATCH MAKERS
&
JEWELLERS
BY BIRTH

OF
THE DAY.

[૧૨૯ સંદેશી ચાલુ.]

એવી મણુવાને લેને શીખવવું જોઈએ, પણ આનકાળ તો મા જાણે છે. તેની બરોબર વય અને દરજ્જાની હોય એવી રીતે બાળકને લેની સાથે બોલવાને, લેના હુકમનું અપમાન કરવાને, લેની સાથે વાદ-વિવાદ ચલાવવાને અને લેને દમ બરાવવાને છુટ આપવામાં આવે છે. સ્વતંત્રતા, સમાનતા, અને ભાનુભાવની આ તો હદ થઈ ! પ્રાચીન કાળમાં મુરખ્ખીઓ, વડીલો, અને કુલપતિઓને, તેમની પ્રજા, લેઓ દેવતાઈ અવતાર હોય એવીજ રીતે ગણી લેમને માન આપતી; અને તેમ શુભ જોઈએ. પણ હાલ તેમ થાય છે ? આપને “ડોસા” ને નામે અને માને “ડોસી” કહી અપમાનાર્થે ઓળખાવાય છે. આપના આનકાલના જીવાનીઓ લેમને હયાતિ આપનારાં પ્રત્યે કેવી તેડા બાપા વાપરે છે ! વળી લેમને મનથી આપણા જીના અને શાદા શબ્દો “મા અને આપ” તો હલકા લોકને વાપરવા યોગ્ય લાગે છે ! પણ કદાચ લેમે કહેશે કે, મા-આપને માન અપાય એવું શવાને માટે લેઓ હાલ છે તે કરતાં વધારે લાયક શવાં જોઈએ એ બાબતમાં હું જમારી સાથે મળતો થાઉં છું, લેઓ વધારે લાયક શવાં જોઈએ. બાળકને ઉછેરવાની જોખમ બરેલી ધરને ઉઠાવવાને ઘણાં થોડાં મા-આપો લાયક છે, એ વાત જાણી મહેને ખેદ થાય છે.” હંસના ઈડાં ઉપર જ્યારે મરથી સેવન ખેસે છે ત્યારે તેની યુનિયાદ માટે હંસની માદાને વસવસો ને સંતાપ ઉપજે છે કે, હંસની યુનિયાદ જતી રહેશે.

✱

✱

✱

✱

આમલા ધરાની વડવાઓમાં આ અવરયનો ગુણ હતો, કે મમે એવો જોરાવર રૂઝતમ પહેલવાન પણ પોતાના મુઠા બાપ ઝાંઝની આમળ અદમ વાળીને ઉભો રહીને તેની આગા પ્રમાણે વર્તતો. રૂઝતમ પહેલવાન જ્યારે પણ પોતાની માવતર ફાદામે આગળ જતો ત્યારે

[વધુ માટે જુઓ સંદેશ ૧૩૩ મો.]

K. D. MASTER.

THE LEADING GUTTER

&

TAYLOR IN INDIA.

A well cut suit adds distinction to any figure. A good fitting Dinner suit or Lounge suit of good material well made will last three times as long as a cheaply made up suit.

K. D. MASTER,

Charni Rd. Junction, Grant Road,

Bombay.

[૧૩૧ સફેથી ચલુ.]

જમીન સૂધી પોતાનું શીર ઝુકાવીને પ્રથમ નમતો હતો. અશ્વદ્વિધારે પોતાના બાપ ગુસ્તારપના હુકમને માન આપી, રૂક્ષતમ જેવા બહા-
દુર પહેલવાન સાથે લાંડવા જવાની મને એવી પોતાની નામરજી હતી
તે છતાં લડીને, પોતાનો પ્રાણ બાપનાજ હુકમને અર્પણ કર્યો હતો;
અને પ્રાણ ખેવા જતી વેળાએ તે બેઠો હતો કે, “પિતાજી ! હું
આપનો ગુલામ ફરમાવરદાર ચરણુરજ હોવાથી આપની ઇચ્છાને માન
આપીને જાઉં છું.”

આ એક ઉત્તમ ધાર્મિક પ્રમાણ છે કે; “કા પેદ ઉ માદ ન
ખુશ્નદ બેદ હર્જેઝ વહેશત ન વિનેદ.” જે દિકરા દિકરી પોતાનાં માત
પિતાને નારાજ કરે છે તે દિકરા દિકરી માટે બેહેસ્તના દરવાજા સર્વદા
બંધ રહે છે. મા બાપનો પ્યાર પૈસે ખરીદાતો નથી, પણ હેમની
આજ્ઞા પાળવાથી, હેમની તાબેદારી ઉઠાવવાથી, અને હેમને માન
આપવાથી હેમનો પ્રેમ ખરીદાય છે. દલાડામાં ઇશ્વરનીમક્તિ પાંચ
વખત અને મા બાપનીમક્તિ ત્રણ વખત કરવા ધણાં શાસ્ત્રોએ
પ્રમાવેલું છે, માટે દરરોજ ત્રણ વાર મા બાપની હમારે ખેર આદિ-
યત પૂછવી, પછી હેમની આજ્ઞા અને ઇચ્છા જાણી લઇને તે પ્રમાણે
હમોએ હેમના હુકમો અમલમાં આણવા.

x

x

x

x

લાડ કેનીએ માતૃ-મક્તિ જેવી ઉડી લાગણીથી કરી છે તેવી
ચોડાજ લોડોએ બતાવી છે. એની માતાને એક વાર એવી સ્થિતિમાં
પોતાનાં બાળકોનો ગુનરો કરવો પડ્યો હતો, કે નાટકમાં પણ એ
માતાને પગારદાર સ્ત્રી નટણીનું કામ બજાવવું પડ્યું હતું. આ
વેળાએ કેનીએ લગાર પાપરીએ ચઢવા લાગ્યો, ત્યારે બહુન કાકુ-
દીનાં, દીલખરીનાં, અને જાનની શીદાગીરીનાં પત્રો હેણે પોતાની માતા
ઉપર લખીને વિનંતિ કરી હતી કે, “હવે અમે તમારા દિકરાને

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૩૫.]

એક તંદરોસ્તી

હજાર ન્યામત.

સોહી—(પોતાના ધણીયાણી જરને) આજ થોડાંક દિવસો થયા હું જોતું છું કે ખાવાપીવાની દરેક ચીજોમાં બહુજ સારો સુધારો થયો છે, અને આગળ કરતા દરેક વાની-ઓનો સ્વાદ દાંતમાં રહી જાય તેવીજ ટેબલ પર પીરસાએ છે.!! તેથી માલમ પડેચ કે ત્હને કાંઈ નસુકો હાથ લાગેલો છે.

જર—(પોતાના ધણી સોહીને) આજ ત્હમો તરફથી જ કોઈએ મેંટ મળીયું છે તેથી કાંઈ હરખાઈ જવાતું નથી. પણ પહેલી જુલ મ્હારીજ હતી, હું ઘરની સીકનેશથી કંટાળી ગઈ હતી, અને માણસો દરેક ચીજો ગમે ત્યાંથી જોયા વગરજ વસાવી લાવતા હતા. પણ ઉપરના કાવસજીના જણાવ્યાથી હવેથી હું દરેકે દરેક ચીજો ન. ૪૮ મનબૌ સીટ, કોટવાળી જાણોતી “મનુ બ્રધર્સની” દુકાનેથી મંગાવું છું. આપણા ઘરમાં દરેક પ્રાવીઝન. પેન્ટમેડીસીન, દવાઓ, કોલનવૉટર. પરફ્યુમરી. અને દરેક ઘર વપડાસની ચીજો ત્યાંથીજ મંગાવવાની શરૂ કરી છે. ત્યાંથી માલબી કીફાયતે ને ખાત્રીયુર્વક તદ્દન તાજેજ આવે છે. કે તેથી ખરખત પણ રહે છે, ને સીકનેશથી દુર થઈ છે. જ્યારે કામકાજ પડે ત્યારે ૨૪૮૫૭ ત્યાંના નંબરને ટેલીફોન કરીને પણ વારેઘડીએ ગોઠવણ કરું છું.

સોહી—ચાલ સાડ થયું—જો આગળથીજ તેં અક્કલ વાપરીને દરેકે દરેક ચીજો ‘મનુ બ્રધર્સને’ ત્યાંથી કોટમાંથી મંગાવી હતે તો આટલી દેહલહડી પડતે નહીં, ને પૈસાનો ખર્ચાબી થતેજ નહી પણ હાલમાં હવે આ નુસકો છોડતાજ નહી સમજયા.

[૧૩૩ સફેથી ચલુ.]

તહાશં બધું બરણ પોષણ કરશું, તહે હવે નાટક તખ્તા ઉપર જશે નહીં માણ !” છેવટે ૬૦ સં ૧૮૦૧ માં સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટના નાયબ લેખેનો તેનો હુકો જતો રહ્યો, ને ૮૦૦૦ રૂપિયાનું પેન્શન બંધાયું, ત્યારે તે પેન્શન પોતાની માતા જીવે જાએ ત્યાં સુધી લેણીનેજ અદા કરવાનું ઠરાવ્યું હતું. આથી ઉલટી રીતે જે પુરુષ કુટુંબનું બરણ પોષણ કરતો નથી, જેણે શત્રુઓનો નાશ કર્યો નથી, અને જેણે મળેલી વસ્તુનું રક્ષણ કર્યું નહીં તેનું જીવન વ્યર્થ છે. મા આપનો ઉપકાર ફેડવા વગર ખુદાની બંદગી કરવી એ રણની રેતીમાં પાણી નાંખ્યા બરાબર છે. જે પુત્ર મા આપને પડતે દહાડે, પોતાના કુટુંબનાં બરણ પોષણ માટે મથત કરે નહીં, ત્હેની વિદ્યા વિગેરે બધા ગુણો નકામાજ નજીવા, અને તે પુરુષને જીવતોજ મૂએલો સમજવો. જે મા આપને “કર્મંતીમ્ય ખાપરામ” એટલે કષ્ટપણની અશક્તિમાં હેમનું રક્ષણ કરનારાં અને તાબેદાર દિકરા દિકરીની ધણી હોંસ હોય છે, તે મા આપને તુચ્છકારવાં કે બૂખે મારવાં તેના કરતાં પોતેજ મરી જવું બલું છે. કે ઉઝેમેમ ચોરેત વ્યાનયા પુત્રેમ પિત્રે ? કેમકે હે પરમાત્મા ! એટલા આપે સાદ મારતાંની સાથેજ તેને અદ્ય આદ્યથી આપ તરફ પ્યાર બતાવતો પણ ત્હારા સિવાય કોઈએ પેદા કીધો નથી.

x

x

x

x

જેવો ફિલીષતિ ઔરંગઝેબ પોતાના આપ શહાજેહાંનો કપુત કહેવાયો, તેવોજ ઈરાન સલ્તનતમાં શીરોચ ઉર્ફે કોબાદ પોતાના આપ ખુશરો પરનીઝનો કદો શત્રુ લેખાયો છે. ઔરંગઝેબની પડતી આપ ઉપર જીલમ ગુજરવાથીજ આવી, કેમકે મરવા પડેલા આપના ખાટલાની નીચે છતો પાણીનો કુરળો હતો તેમાંથી ગોટ પાણી પણ લેણે મરતા આપના ટળવળાટ છતાં પાણું નહીં. તેજ

[વધુ માટે જુઓ સફે ૧૩૮ મો.

ઈ. સ. ૧૮૭૨ થી આજ સુધી દર માસે
નિયમીત પ્રગટ થતું, પારસી માલેકીનું
આખી દુન્યામાં સર્વથી જુનું ને
સસ્તું માસિક પત્ર.

“ જ્ઞાન વર્ધક ”

જ્ઞાનવર્ધક જેવી કારકીર્દિ ધરાવનાર. અને
વિવિધ પ્રકારનો બાબદો પ્રગટ કરનાર, સર્વથી
સસ્તું આ એકજ માસિકપત્ર છે. જ્ઞાનવર્ધકમાં કેઇ
કેઇ બાબદો પ્રગટ થાય છે તે માટે જરા હેડળ જુવો.

આદ્ય વાર્તા	સખ બંદરકા વેપારી	બોધદાયક વિષયો
ટૂંકી વાર્તાઓ	બાનુઓની સલ્તનત	કરકસરની બાબદો
સ્કેચીઝો	સાહિત્યની બાબદો	વેઇડુ
રમુજ બાબદો	સાબન્સ	કવિતાઓ
તવારીખની બાબદો	સંગીત	દુન્યાના વિદ્વાનોની
કાવ્યો	સખાવત	અંગ્રેજી બાબદો
ધર્મ ને સંસાર	કાવ્યો	ફક્કાઓ, સાખીઓ,
નિઘા-હુતર	અરધાનો ખુરદો	છપ્પાઓ, નિખંધો
બાબદોનો બાબ	અધિપતિની બાબદો	વગેરે વગેરે.

એ ઉપરાંત બીજી સંખ્યાબંધ બાબદો અવાર
નવાર પ્રગટ થતી રહે છે. એ ઉપરાંત પારસી નવા

વર્ષનો નજદીક ૧૫૦ સફાનો દલદાર મોટો અંક મફતજ મળે છે, ને વળી એ ઉપરાંત આ મા-બાપની સેવાનું ઉમદાં પુસ્તક તદ્દન મફતજ મળે છે તે જુદું. એટલે વર્ષ માત્ર રૂ. ૨ આપી ત્હમો રૂ. ૨ તો [પારસી નવા વર્ષનો અંક રૂ. ૧, ને આ મા-બાપની સેવાનો રૂ. ૧,] પાછા લેવો છો, એટલે જ્ઞાનવર્ધક ત્હમોને તદ્દન મફતજ પડે છે.

જ્ઞાનવર્ધક માટે સેંકડો નહીં બલકે હજારો ઉંચા મતો ને અભિપ્રાયો મળેલા છે, તે ૧૦ વર્ષોં યથા જ્ઞાનવર્ધકમાં છપાય છે. આજે માત્ર રૂ. ૨ મોકલી નામ નોંધાવો યા વી. પી. પી. માટે અમોને લખી જણાવો.

“મા બાપની સેવા” નામનું આ પુસ્તક અમો જ્ઞાનવર્ધકના દરેક ગ્રાહકોને અમારી પાસે હશે ત્યાં સુધીજ ભેટ આપીશું, માટે આજેજ એક કાર્ડ લખી સર્વ કરતાં ઉમદાંમાં ઉમદાં આ તકનો લાભ ત્હમો જરૂર લેજો.

ટેકાણું-નં. ૫૨૩ કાંતા બિલ્ડીંગ.

કાલબાહેવી-મુંબઈ.

[૧૩૫ સફેદી ચાલુ.]

રીત કોબાદે વાપરીને આપતું મસ્તક છુંદાવ્યા પછી તે સાત મહિના
વેર હેરાન ને સરગરદાન થઇ થઇને મૂવો હતો. કેરા ગુમ શવદ
રાહે આમુઝગાર; સઝદ ગર જડા ધીનદ અઝરઝગાર. જે
અચ્ચાં પોતાના વડીલ મુરખીઓએ દેખાડેલા સીધા સરળ માર્ગે
નહીં ચાલે ત્હેઓ જે સંકટમાં આવી પડે, અને આકાશી ધંટીમાં
પિલાઇ જાય, તો તેમાં કાંઇજ ખોટું થતું નથી.

×

×

×

×

હે માયો ને આપો ! જે ત્હમારાં અચ્ચાં કહેણુસરનાં, આગા
ઉઠાવનારાં, ને માન આપનારા નીમકહલાલ જોવા ધચ્છા રાખતાં હો,
તો ત્હમારાં દિકરા દિકરીને સોના રૂપાંથી લાધતાં ના. દુષ્ટ નઠારાં
સંમાતીઓની સોખત કરવા દેશો ના. ત્હેમને વાચાળ બનવા દેશો મા.
ત્હેમની ગરૂરી તોડતા રહેજો. ત્હેમના લાધમાંથી જુગારના પાસા
ઝટ લઇ લેજો. કોઇની પણ ઠૂકા કે નિંદા ત્હેમને કરવા દેશો ના.
ચાકર નશ્વો ઉપર ત્હેમને હાથ ચાલાકી કરવા દેશો ના. અને કોઇને
પણ ત્હેઓ ગાળ આપે તો ત્હેમના ગાલ ઉપર ત્હમારો તમાચો
આપજો. દાનાવ લોકો કહી ગયા છે કે, વિંછુતું જન્મવું બીજાં
જનવરોની મારક નથી. વિંછીનાં પેટમાં અચ્ચાં રહે છે તે પોતાની
મામના પેટમાંનો સવળો માવો તથા કાળજી સર્વ આઇ જાય છે, ને
છેવટે માવતરતું પેટ શરીરે બહાર નિકળે છે. ને પછી જંગલમાં
નાસે છે. વિંછુના ઘરમાં જે કાંઇ છાલતાં પડેલાં નજરે પડે છે, તે
તો ત્હેની માવતરનાં હોજરી, આંતરડાં વિગેરે છે.

×

×

×

×

ત્હમારાં માયજીને દેવતાજ સમજો, ત્હમારા બાવાજીને ધશ્વરજ
જણો, અને ત્હમારા ગુરૂજીને પણ પ્રભુ સમાન માનો. ત્હમારા પિતાને
ખરાં જીમરથી માન આપો; પરંતું ત્હમારી માતાની કાળજી શીકર

તહમે જીવશે! મા. તહમારે માટે હેમણે જે કાંઈ કયું છે તેનો હજી-
રમો હિસ્સો પણ તહમારા જીવનમાં આવ્યો નથી, પરંતુ બીજાના
કહેવાથી તહમે મોટા થઈને સમજીને જાણી લો, કે તહમને જીવવામાં
હેમણે જે દુઃખો વેડ્યાં છે, તેની આગળ તહમો બાઈજોની નવી
આવેલી પેલી તે આજ કાલની છે. “હાલત મહારો પરમેશ્વર,
ને અસતરી મહારો ગુરુ; માબાપ તો ધરડાં ઘેલાં, સેવા કેની
કરું?” આ મતના દયાહીન બેટાઓ ધેરના પીરને તેલનો મલીદો
ચઢાવી, પંધેરના પીરને ધીનો મલીદો ખવાડી નીમકહરામ થાય છે,
તે વેળાએ બુદ્ધિ માબાપને નેટલો સંતાપ થાય છે, એટલો બીજા
કોઈ પણ ભારેમાં ભારે દગાથી થતો નથી. માટે સપુત થતા માટે
કોઈ પણ બેટા બેટીએ પોતાના માબાપના ઘડપણમાં હેમને દગો
દેવો નહીં. હાહાર અહુરમઝદે અશો જરથુસ્ત્રને પહેલું દશતર
એ હુકમનું આપ્યું હતું કે: “મા આઝરયોઈશ્ઝ ઝરથુસ્ત્ર પોકરષસ્પેમ
મા દુધધૂમ !” અય બલા જરથુસ્ત્ર ! તહારા પિતાશ્રી પૌરશસ્પને અને
તહારાં માતૃશ્રી હોમદો માતાજીને તું જરા પણ દુઃખ દઈને આજીવે
કરતો ના. માતા પિતાના દોષ પણ મનમાં ન લાવતાં, હેમની
કસુરની પણ ખામી ન બતાવતાં, માન, અદબ, વિવેક અને મહાજાણી
હેમની ગેરહાજરીમાં મનથી પણ હેમનું જરા સરખું નજાનું વિચાર
રવું નહીં. જે હજીકાં પાત્ર થોડી ઘણી કેળવણી લીધાથી હજીકાં
જઈને બુદ્ધિ વડીલોનો અંદાજને મહાજાણે રાખતાં નથી, અને પોતે
જાણે બધું દુન્યાદારીનું શિખી સમજીને પરવારી ચૂંચ્યાં હોય એમ
માની બઈને મા બાપને ડોસો, -ડોસી, ડોકરો, -ડોકરી કે વાંદર-વાંદરી
કહી એમહાજાણનું વર્તન ચલાવે છે, હેજો ચાલતે દહાડે સુખી તો
થતાંજ નથી, અને પાછળથી તેમને બહુજ પસ્તાવો થવાનો છે.

x

x

x

x

તહારો દહાડો ચઢતો થાય, તું મોટાઈ પામે, કિંવા તહારી

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૪૧ મો.]

બગડેલી આંખવાળાઓ માટે અગત્યનું.

૩૦ વર્ષના જુનાં અને
જાણીતા આંખના અનુભવી
મેહરજી એમ. દસ્તુરની
સલાહ લેવો.

અમારે ત્યાં વેલાતના આંખના ડૉક્ટરની સલાહ મુજબ તેમજ મિ.
મેહરજી એમ. દસ્તુર (તે મહુમ ડૉ. ટી. એમ. દસ્તુર, અને મહુમ
શિ. એમ. દસ્તુરના બાધ) પોતાના લાંબા અનુભવે આંખની ખારીક તપાસ
રેટીનોસ્કોપીકથી કરી દર્દને લાગુ પડતા ખરા નંખરના ચશ્માઓ બનાવી
આપશે, તેમજ આંખના દર્દિઓને અનેક કિંમતી સલાહ આપે છે.
અમારે ત્યાં “ક્રિપટોક” દુર અને નજદીક, એકજ લેનસમાં જડી
આપીએ છીએ, તેમજ હરેક જાતના ઉંચા રંગીન લેનસીસો તેમજ મોઢું
શાભી રહે તેવી શંકડી રોલ્ડ ગોલ્ડ ને ક્યકરાની ફ્રેમો બજાર કરતાં બહુ
કિશાયતે મળશે.

આંખમાં થતી બળટણ, રતાશ ને બીજાં અનેક રોગો દુર કરનાર
હમારી જાણીતી દવા વી. વી. જરૂર વાપડજો. એ ટીપાં તુરત
આંખોના દર્દને આરામ આપે છે. કિંમત રૂ. ૧. કોઈ પણ જાતની
સલાહ અને કામ માટે અમારું મઠક જરૂર ચાલ રાખજો,

અમારું ઠે. કાંતા ટેરેસ (એડવર્ડ થીએટર
આગળ) કાલબાહેવી. મુંબઈ નં.—૨.

[૧૩૯ સફેથી ચાલુ.]

પડતી સ્થિતિ આવે, કે ગમે એ કાં નહીં થાય, તોએ તું કદિ પણ મા-આપને દગો દેતો ના. બાપ ! નવી આવેલી પેલી જો સો દહાડા ત્હારા કાન કરડે તો એક દહાડો તો ત્હને જરૂર લાગશે, પરંતુ મા આપ ઉપરથી ત્હારો મન ઉતારો કદિયે કરીશ મા; ખુદા નહીં ખમશે. આપણે કાંઈ એકલાએ આપણે પોતાનેજ માટે જન્મ લીધો નથી. પ્લેટો કહે તેમ, આપણી સરજત ઉપર સર્વથી પહેલો હક્ક આપણાં માત પિતાનોજ છે, પછી દેશ ખેશ પોતાનો હક્ક ધરાવે છે. ત્હમે ત્હમારાં મા આપની સેવા નહીં ઉઠાવો અને દેશ-સેવા માટે બહાર પડો તો તે દેશ-સેવા કરવાનો ત્હમને હક્કજ પ્રાપ્ત થતો નથી. ઘેરનો વેદ ને ઘેરનાં ડોસા ડોસી ખીરે મરે, એ રીતિ કીયા દેશની ? આ થોડાંક વચનો કહી વધુ ન બોલતા આ જમાને-મા આપને પણ એ બોલ કહેવાની એટલા માટેજ ફરજ છે, કે હાલ જમાને-મા આપ પોતાનાં બચ્ચાને લાડમાં છકાવી બકાવી દેવાના અનર્થો કરે છે, તેના પરિણામમાંજ વગર ચમટો તોડે ઉધારેલાં બચ્ચાં ઘડપણમાં મા આપને દેઃકે મારવા શિખ્યાં છે; માટે માઆપે પણ પમમાંનો નેત્રો પગમાં રાખી ચિમટો મરવાનો હક્ક ગુમાવી બેસવો બેઠતો નથી; તો જો કે પારકી માય વગર કાન વિધાતા નથી; અર્થાત, ગુરૂ વગર જ્ઞાન મળતું નથી. મા-આપ કરતાં ગુરૂનો અમળાવેલો ચિમટો સચોટ અસર કરે છે. માટેજ મ્હારાથી તોડાયેલા ચિમટા માટે, મ્હારાથી ત્હમને મરાઈ ગએલા તમાચા માટે મ્હને માર કરીને પણ પ્હેનો ને બંધુઓ ! ત્હમારાં મા-આપની સેવા જરૂરજ બજાવ-જોજ બજાવજો.

x

x

x

x

[વધુ માટે જુઓ સફે ૧૪૩ મો.]

By appointment to

કૉફી

પેસ્ટ્રી

માટે જાણીતી.

H. E. the Governor

માટે માનીતી.

જેમ્સ પીયર્સની કું.

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ-ધોભાંતલાવ, -મુંબઈ.

એકકે અવાજે વખણાયલું—

હાઈકલાસ ઈંગ્લીશ સ્ટાઈલનું રેસ્ટોરા

જેમ્સ પીયર્સની ચાહ તથા કૉફીનું એક કપ પીધાથી
ફિલને ખુશ કરી તાઝગી બક્ષે છે.

મ્હોમાં મુકે ને ગેપ થાય એવી સ્વાદદાર પેસ્ટ્રી હંમેશ તૈયાર
મળશે, ના વહીં આપવાથી બનાવી આપવામાં આવશે. મ્હોસ્વાદીયાં,
જાત જાતના પુડીંગો, મધમધતા પેટીસ, સ્વાદદાર આઈસક્રીમ,
ચોકલેટ વીગેરે હંમેશાં તૈયાર મળશે.

ફેડોને ત્રીટ કનવા હમારા આહીશાન રેસ્ટોરામાં મનગમતી તરે-
હવાર દીરીજી, ઉંચા વાઇન, લોક્યોર વીગેરે સાથે મળી શકશે.

ખટર. નટ. વેશર, વેનીલા, કીમ, સોલ્ટ, પારરી, અને બીજી અનેક
જાતની તાજ બીસકીટ રોજની બનાવેલી તૈયાર મળશે. નેમજ જાણીતી
કાર મેકરની વીલાયતી બીસકીટ પણ હંમેશા મળશે.

ઉમદા ફ્રેન્સી ચોકલેટબૉક્ષીસનું બેટ આપવા લાયક
ઉમદા સંગ્રહસ્થાન જોઈ જવા પધારશોજી.

જ્ઞાત નોટ:—અમારી એકબી ખાંચ નથી.

દરેક જાતને આન્ડી-મ્હોસકી-બીર-વાઇન કુટક બાદલી
મારકે બાવે મળશે. મંજાવી ખાત્રી કરજો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

“ મા-બાપની સેવા માટે, વચનામૃતો. ”

જુદા જુદા ફિલસુફો-મહાનપુરુષો, સાક્ષરો-પંડિતો ને
જુદા જુદા ધર્મોમાંથી ચુટી કાઢેલા ગૌહરો.

લીધી તસદી અમો કાજ ભારી અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
ચતા સુખિયા, દેખી અમને સુખી, દેખી દુઃખમાં ચલું દુઃખ તહમને,
એવી મેઢેર સદા મનધારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
ખાન પાન અમોને આપી, ગાનદાનથી દુ-મતિ કાપી,
એથી છેવે અધિક આભારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
પાડ વાળિએ કેમ તહમારો ? નથી આસરો કાંઈ અમારો,
તોચ ગણુશું ગુણો સંભારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
કદી અમ પર રીસ ને કરતે, બચપણ માંહી વેગળાં ગણુતે,
વલે જાત ખુદા શી અમારી ? અહો વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
પણ માયાળુ માત પિતા તે, એવું કદિયે કરે ન જરા ત.
બચ્યાં પેટનાં દિલમાં વિચારી અમે ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
કયું આટલું ને ને કરે છે, રેત અડકું ને હેથે ધરે છે,
એથી કોણ બીજું સુખકારી ? અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
ગુણ માત પિતાજી જુલે, પાપી બાળક દુઃખમાં દૂબે,
માય હાલત બહુ દુઃખીયારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
હદથી જ્યાદે ને લાડ લડાવ્યા, તેથી મુખ તે મળ્યાં મન ભાવ્યા,
એવી કુદ્રતની પ્રીતિ તે ન્યારી, અહો ! વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.
ખુશી કરવા ખુદાને ધારી, મરજી રાખીશું રોજ તહમારી,
તેથી બીજું નથી લાભકારી અહો વિસરે કેમ કહોછ વિસારી.

હો. ન. હો.

કેઈપણ પ્રસંગે-ટકાઉ ને ઉમદાં ફરનીયર ખરીદવું
હોય તો આ નિચલી બાબદો સાથે નામ ને
ટકાણું જરૂર યાદ રાખજો.

પારસીઓના લગનના ખરતું,
માંગો તેણું ઉમદાં ને
ટકાઉ ફરનીયર તૈયાર
મળશે, યા હુંક
મુદતમાં બનાવી
આપીશું.

૭૫
વર્ષની અમરી
અનુભવી અને
આગેવાન મઠકનો જરૂર
મુલાકાત લેશો.

અમારે ત્યાં મહેલો, વાડી, બંગલો
ધરો, ઓફીસ, ફુકાનો, ક્લબો
વગેરે માટેના સેંકડો ઓરડે
બાંધે આવે છે. તહમેને
ઉમદા ફરનીયર અમારે
ત્યાંથી મળશે. અ-
મારા સો ફમની
એક મુલાકાત
જરૂર
લેજો.

અલાખક્ષ સોમજી દોસા.

અલાખક્ષ બિલ્ડીંગ,

લેટર ૨

૨૯, ૩૩, ચકલા સ્ટ્રીટ-મુંબઈ.

ફેશનનું વે-
લાતથી મંગાવેલું
તથા સોંગોરની
બનાવટનું નેતરનું
તથા મુસાફરીને લગતું
દરેકે દરેક ફરનીયર, પીતલ
ને લોખંડના સુંદર પત્રગો,
બચ્ચાંની બાબા ગાડીઓ વગેરે
અમારે ત્યાંથી મળશે.

બહાર જવા અગ ઉ સર્વથી પહેલા અમારા
પ્રતિદ્ધ મથકની એક મુલાકાત લેશો,
તો તહમેને દરેક રીતે
પુરતો સંતોષ
જરૂર મળશે.

કેઈપણ
ખતનું બેન્ટ-
કુડનું માંગો તેણું
ફરનીયર તૈયાર છે.

સ્પ્રોંગની તારના મેટરેસીસ
માંગો તેવી મોબુદ છે.

કેટલોગ માટે
અરજ ક્યાંથી
મશત મોકલીશું.

એકવાર તહમે
જાતે ખાત્રી
કરજો.

ખાત્રાપુવક માલ
વાળખી બાવે.
અડસટો મફત.

અજમાયશ દાખલ માત્ર એક ઓડર આપી ખાત્રી કરજો.
તારનું સરનામું-“Campkiss” ટેલીફોન નં. ૨૨૧૪૮

[૧૪૩ સફેથી ચાલુ.]

“ માત જથુજે પુત, કદી ન થાય કપુત. ”

x x x x

“ મા પરપુત, ઓર બાપકી છાંયા, ”

x x x x

“સુકામાં સુવાડી બિની બોંય વેઠી,
સુતા ભારી બેંટી પથાની ન છેટી.
ગમી જો ન પીધી તથાપિ દવાજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાજી માજી !

રમુ ઝાલી જો કને આસપાસ,
ઉછાળી ઉંચા પ્રેમે શૂરેજ હાસ,
પ્રિતે દાંત ને હોઠ સંકોચતાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાજી માજી !

પછી કપમાં કિપરી ઝંટ ઝંટ,
બહુ બોકીથી ચૂસતાં પ્રેમ ઘંટ,
કંઠ વ્હાલમાં ઉછળું ના રાખતાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાજી માજી !

પ્રિતે ધાવતો ધાવી મારી માયું,
કિમંગેથી હૈહુ હમાર ભરાવું,
સદા સ્નેહના રંગમાં રોળતાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાજી માજી !

“ નર્મદ. ”

“ માય જુએ આવતો ઐરી જુએ લાવતો. ”

x x x x

“પેસર કુ ઝે રાહે પેદર જુગ ઝરદ;
સીતમગારેહ ખાનીમશો કમ ખેરદ,
પેદર કઝ પેસદ દીચ નાખુશ સુદસ્ત;
બેદાન કાન પેસર તોખ્મે બારે બદસ્ત,
મઆઝીર હરગીઝ રવાને પેદર,
અગર ચંદ અજુ રજત આપદ બસર.”

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૪૭ મો.]

‘ERASMIC’ SOAPS & PERFUMES.

ઇરેસમીક હીમાલય બોકે પરફ્યુમ

ઇરેસમીક સોપ અને પરફ્યુમસ

ઇરેસમીક પીયરલેસ સોપ, તરફીશ બાથ સોપ, હીમાલય બોકે સોપ, કારબોલીક સોપ, ૩૬%, ઓલદ લંડન લવન્ડર સોપ, હીમાલય બોકે પરફ્યુમ, ત્રી સનાં, સીપથી, કામાસાયા, પીયરલેસ પરફ્યુમસ, :તોયલેત પાઉડર, શ્રીયાનલીન તથા તોયલેટને લગતી દરેક વીજેજે કુન્યાનાં સઘળે સ્થળે તેની ઉંચ બનાવટ માટે પ્રખ્યાતી મેળવી છે. દરેક મોટાં એકઝીપીશનમાં વાંદો તથા ઇનામો મળ્યાં છે. તે બનાવવા તેના ગંજવાર કારખાનામાં ૫૦૦૦ માણસો કામ કરે છે.

મુંબઇના સઘળા દુકાનદારો વેચે છે.

Agents—**D. CHOTHIA & CO,**
373, Hornby Road, Fort, Bombay.

એજન્ટસ—દી. ચોથીઆ એન્ડ કું

નં ૩૭૩, હોર્નબી રોડ, ફોર્ટ,—મુંબઇ.

[૧૪૫ સંકેથી ચાલુ.]

“ જે દુઃખ દે મા-આપને, કરી આઝા ભોપ;
તેના ઉપર થાય છે, જગકર્તાનો કોપ. ”

પિત્રોર્નિદેશવતીયઃ પુત્રોડન્વર્થ નામવાન ।

શ્રેષ્ઠ એકસ્તુ ગુણવાન્કિ શૈતરપિ નિર્ગુણઃ ॥

ઝેંશઝેંદ બાશદ પેદર શાદ દેલ,
ઝે ધમહા બદુ દારદ આઝાદ દેલ.
અગર મેહેરબાન બાનન ઉ બ પેદર,
બ નેકી ગેરાયન્દહેા દાદગર.

x x x x

“ ઢાલ શર સંગ્રાહમાં, અંગ સળે જયમ આપ,
સંસારી સંગ્રામમાં, સળે ઢાલ મા-આપ. ”

x x x x

“ નહી એટલેથી તહમે આટપ્યાંજી.
અસંખ્યાત દુઃખો પછી તો સંઘાંજી;
ક્યાં કાજ તે સાનમાં જે કલાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજી;

બુખે રાકે તો જ્ઞાનનું દુધ પાતાં,
જમાડી પ્રેમથી પછી આપ ખાતાં,
સુવાડયા વીના દુર તો ના જતાંજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજી.

દુઃખે રાકે તો મીઠાં ગીત માતાં,
કિલાબાઇ! બાપૂ કહી પેટ વ્હાતા.
વહી પ્રેમને ગોદ ઉછાળતાજી,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજી.

[વધુ માટે બુજો સંકે ૧૪૫ મોઃ]

ખરીદો
યા
વેચા
તો

જાણીતું
હીં
હીં
રૂ
રૂ
મઠકું

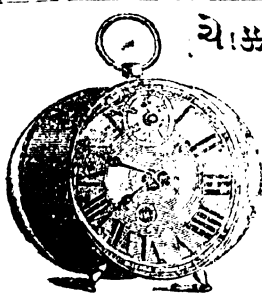
તરેહવાર
દાગીના
માટે

જરૂર અમારી દુકાને આવવું લાલદાયક થઇ પડશે.

એજન્ડામ { સુરજમલ લલુભાઈની કું.

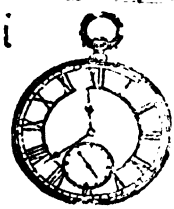
પ્રાનચીઝ મદ્રાસ. કલકત્તા, રંગુન. ઉપર, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ સ્થાપી ૧૮૯૫.

ચોક્કસ ટાઈમ આપનારાં

મજબુત અને

જ.મીનગીરીવાળા

ઘડીઆળો

નહાના તથા મોટાં દરેક મેકરના તથા દરેક જાતના ને સેપના ઘડીઆળો જોઈતાં હોય તો નિચે લખેલા ઠેકાણે એકવાર મુલાકાત લેશો તો જરૂર ફાયદો થશે. ખાત્રીદાર માલ ને કીફાયત ભાવ, જીવું ને જાણીતું મઠકું જરૂર ચાહ રાખજો.

મંગલદાસ મનસુખલાલની કું.

નં. ૩૦૩ અબ્દુલ રહિમાન સીટ, મુંબઈ.

[૧૪૭ સફેથી ચાલુ.]

રમાડયો કરાવી બહુવાર “ ઝાઝા, ”
બહુવાર કહાડ્યાંજ ગૂમૂન ઝાઝાં;
ચઢકાવી નહીં સુમ લેશે કદાજ,
વગાએ નહીં પાડ માયાળુ માજી.”

x x x x

“ ધિક્કર તે ફરજંદને, જેથી દુઃખી મા-બાપ છે,
ફરજંદ નહીં તે દિવસંદ, જેમ ઝેરી સાપ છે. ”

x x x x

પસન્દી દેહતર કસ ઝે ફરજંદ નીરત,
ચુ પયવંદે ફરજંદ પયવંદ નીસ્ત.
જવાનીન માન્દસ્તો ફરજંદ નીરત,
બગેતી ચુ ફરજંદ પયવંદ નીરત.

“ શીરકુશી. ”

तत्कृतं यन्न कनापि तदत्तं यन्न केनचित् ।

तत्साधि तमसाध्यं यद्विविक्रमार्केण मभुजा ॥

માત તણી ઉપકાર બરાબર
અન્ય નહીં ઉપકારજ એકે;
માત તણી મમતાની બરાબર,
અન્ય તણી મમતા કોણ લેખે ?
માત તણી ઉપકારની કિંમત,
રાજતણી રિદ્ધિથી અદકી છે;
માત તણી મમતા તણી કિંમતથી,
અવધી ! અવધી ! અવધી છે!!!

x x x x

[વધુ માટે જુઓ સફા ૧૫૧ મે.]

કોઈપણ રોત લયકાયલા યા ભાગેલા
હાડકાંઓ, તેમજ સાધાઓના અનેક
નહાના મોટા બીકટ કામો
માટે અમારી સલાહ
જરૂર લેશો.

અમારો
હાડવૈદના

કામોના લાંબો અનુ-
ભવ, અને વર્ષોની પ્રેક્ટી-
શથી અમારી સલાહ ને
કામથી સંતોષ પામશો. માટે કોઈ-
પણ સલાહ કે કામ માટે અમારી મુલા-
કાત લેવાની ખાસ અરજ કરીએ છીએ.

અમારું ટેકાણું-નં. ૬૦૧ ગીરગામ રોડ,
ધોળીતલાવ આગળ, વાઠીયાજીના આલસ-
બેહેરામ સાંમે બિ. કુકાના ઘરમાં-મુંબઈ.

રાજા મહારાજશ્રીઓ.

નવાબ સાહેબો, નામદાર સરકારના ધારાસભાના ઓનરેબલ મેમ્બરો,
સેરાન્સ જડને, કનૈયા, મેજરો, કેપ્ટનો, નામદાર લેટ વાઇસરોયના એક
ઓનરરી એ. ડી. સી. પોલીટીકલ એજન્ટ, સરકારી સીવીલ સર્જનનો
એમ. ડી. ની ડીગ્રી ધરાવનારા મોટા ડૉક્ટરો તથા દેશી અને યુરોપિયન
અમલદારો અને ગ્રહસ્થોમાં આકસ્માતી યાકુતી નામની જગબહેર દવા
બહુ વપરાય છે. એજ તેની ઉપયોગીતાની નીશાન છે-અવનમેન્ટ લેગ્ગ-
રેટરીમાં આ રજવાડી દવાં એનાલાઈઝ થયેલ છે.

આકસ્માતી યાકુતી.

અમે તે કારણથી ગુમાવેલી તાકાત પાછી લાવે છે, પુરુષાતન કાચમ
રાખે છે. આ રાજવંશી યાકુતી વીચ વિકારની તમામ બળાહ મટાડે છે,
અને વીચ ધટ્ટ બનાવી ખરું પુરુષાતન આપે છે. ખરી મરદાનગી આપનાર
ચાને નબલા મૂંછુસને પણ જીવાનની મારફતે જોરાવર બનાવનાર આ દવાનો
લાભ લેવા અમારી ખાસ સલામત છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈપણ ભલની
પરેજીની જરૂર નથી. ૪૦ ગોળીની ડબી એકના રૂ. દરા.

આકસ્માતી યુનાની લેપ.

કમઠા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલો છે, ખરું પુરુષાતન લાવવા માટે
આ ફેલેમંટ ઇલાજ છે. આજે સ એકની ડબીના રૂપિયા આઠ.

ડૉક્ટર કાલિદાસ મોતીરામ, રાજકોટ-કાઠિયાવાડ.

[૧૪૯ સફેથી ચાલુ.]

પુત ન સેવત માત પિતા પદ,
પુત કપુત તેં જન્મ ધર્યો કાં ?
પુતનો પ્રેમ ન માત પિતા પદ,
પુત કપુત જીવ્યો જનમી કાં ?
પુત ને માત પીતા ન બન્યો તવ,
પુત પત્થર પેટ પડ્યો કાં ?
પુત ન સેવત માત પિતા તવ,
ફાકટ ભાર વણો જનની કાં ?

x

x

x

x

“થયો મર્મરૂપે જે દહાડેથી પેટે,
ઉછેર્યો સુ સંભાળથી ભારિ નેટે,
જન્મ્યાં સારું સારું રહ્યાં રાજ રાજ,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજ.
થયા પાંચ જરે અભાવો થયાજ.
તિપ્પું ખાટું ખારું ન ખાવે મયાંજ.
કદાપિ થતી રૂચી તોએ ઉંતાજ,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજ.
થયો પૂર્ણ હું ને પડ્યું માયું હેઠાં,
તમે દુઃખ મારે લીધે મોટા વેઠ્યાં.
અરે છોક જહાં સુધી થાળી વાજ,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજ.
નહી એટલેથી જમે આટખ્યાંજ,
અંસંખ્યાત દુઃખો પહી તો સલાંજ.
ક્યાં કાજ તે સાતમાં જે કલાંજ,
વળાએ નહીં પાડ માયાળું માજ.”

[વધુ માટે જુઓ સફે ૧૫૩ ચો.]

આંટરોડ, ચર્નિશોડ વગેરે બી. પટેલની કું.
લક્ષના જીના ને પ્રસિદ્ધ

કેમીસ્ટ અને ફૂગીસ્ટ અને હરેક પ્રકારના
વેલાતી માલના વેપારી.

પ્રીશકીપશનની દવા, રાત દિવસ ધણીજ સંભાળથી
ખનાવી આપવામાં આવે છે.

બહારગામના નહાના મોટા ઓરડરો ઉપર પુરતું લક્ષ આપી
સંભાળથી તુરત V. P. P. થી મોકલવામાં આવે છે. સઘળી
ચીજો મારકેટના બાવે મળશે. એકવાર પધારી ખાત્રી કરજો.
મળતા નામથી છેતરાતા નહીં [ટેલીફોન નં. ૨૩૧૫૭]
ચર્નિશોડ જંકશન આગળ રેલવે હોટલની સાંમે-મુંબઈ.

‘બાળ બરદાસ્ત’ યા ‘સીઆનો સાથી’ નામનું
બણીતું પુસ્તક અમારે ત્યાંથી મળશે.

**ધલેકત્રીક અને મીકેનીકલ કામ માટેનું
બાણીતું મથક.**

આજકાલ લ્હોને દરેક કંદાણે કામદારો મળશે, પણ લ્હોને
સારૂ ખાત્રીપૂર્વક કામ કીધાયતે કરી આપે તેવાં થોડાજ હશે.
લ્હોને કામ પડે ત્યારે વિજળીને લગતું સર્વ પ્રકારનું કામ
જેવું કે, બત્તી, પંખા પમ્પ, દાયનામા, મોટર, ટેલીફોન, તેમજ
ઑઇલ અને સ્ટીમ એનજીનો, ખાટાની અને તેલની ચક્કીઓ
વગેરે કંદાકટથી કરી આપીશું. વિજળીને લગતો દરેક સામાન
અમારે ત્યાંથી મળશે. વિજળી અને મીકેનીકલને લગતું કાંઇપણ
કામ હીશાયતે બરસેદાર દુરસ્ત કરી આપવામાં આવશે. લ્હોને
ત્યાંની વિજળીક શીટીંગસનો નિભાવ કીધાયતે કરવામાં આવશે.
વિજળી અને મીકેનીકલને લગતા કામની આંકણી કરવાની અને સલાહ
આપવાનું કાંઇપણ દામ લેવામાં આવશે નહીં. એક મુલાકાત લેશો ?

**એરચશા એન્ડ કું. ધલેકત્રીકલ અને મીકેનીકલ
ધજનેશ અને કંદાકટરો.**

નં. ૧૪૬ બી. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ-મુંબઈ.

[૧૫૧ સંકેતી ચાલુ.]

जननी जन्म भूमिश्च ज्ञान्द्वी च जनार्दनः ।

जनकः पंचमश्च य जकारा पंच दुर्लभाः ॥

x x x x
“માબાપનો, ઊસ્તાદનો વડીલ કે રાજા તણો;
માનો હુકમ, વળી સર્વથી પરમેશ્વરનો તો દક્ષ ગણો,”

x x x x
“ચુ ફર્માન પઝીરન્દેહ બાસદ પેસર,
નવાઝન્દેહ બાયદ કે બાશદ પેદર.”

x x x x
“પાદશાહી પેસર બ મક્તબ દાદ,
લોહો સોમીનસ બર કેનાર નેહાદ.
બર સરે લોહો હું નવેસ્તે બઝર,
નંદેરે ઊસ્તાદ બેદ કેમેહરે પેદર.”

x x x x
પેદદ પીરે સર શુદ તુ બર નાદીલી,
ઝેદીદારે ખીરાન ચેરા બો સેલી ?

(ફીરદુશી.)

“જેને માત તાત તણો પ્રેમરસ પીધો નહી,
પ્રભુ તણો પ્રેમરસ પીધો તે શા કામનો ?
પ્રસન્ન થયો ન માત તાતને પૂજન કરી,
રહ્યો ન આ દેહ પછી કોડી તણા કામનો.
મેળવ્યો ન બાવ માત તાત તણો ભલી બાતે,
કામનો ન બાવ મળ્યો જગત્ તમામનો.
માત તાતને પ્રસન્ન કરી ન ત્હેણે મેળવ્યો ચાહ,
જગત્ જીવી લાલ કુટીરે બહામનો.”

x x x x

[વધુ માટે જુઓ સંકે ૧૫૫ મો.]

આનંદની જોડે જીવતર સફળ થાય તેવું જ્ઞાન
કેમ સંપાદન કરશે ?

વાંચો—હીરકણી (કૃષ્ણ કાવ્યનાર) કિં. રૂ. ૦૫૫-

મનોરંજક બોધદાયક વાર્તાઓ રૂ. ૦૮-

વિદ્યારૂપી વાડી (નણુંદ કે જ્ઞેન ?) રૂ. ૦૧૧

નિબંધ કરમાળા સમુદાય ભાગ ૧-૨-૩ રૂ. ૦૮, ૦૧૮, ૧,

ત્રણ ભાષાનો લોભયો (અંગ્રેજી શીખવાની સહેલી રાત)

શોભિતું પુર્ક રૂ. ૧૧૮

ગુજરાતના ઇતિહાસની વાર્તાઓ રૂ. ૦૮

મળવાનાં ઠેકાણાં—

મુંબઈ—એન. એમ. ત્રિપાઠી, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ.

મેથલ હીરજી, પાચધાની મુંબઈ.

અમદાવાદ—વનકિયુલર સોસાયટી, ગુજ. ઓરીએન્ટલ બુકડેપો.

ગુનામદ—જુહાપુર ડી. પારખ.

કમ્પોઝર—મિ. ક. ર. નાનલખાણી. મુંબઈ પાસેથી.

બહુ સસ્તામાં સારૂ વાંચન.

આહિત્યના શોખીનોને ઉમદા તક.

“જ્ઞાનવર્ધકના” શબ્દ નહીં થઈ શકે તેવાં અંગ્રેજી, અમેરિકન
મુંબઈ થા હિંદમાં કોઈપણ ઠેકાણે ૧૨ અંગ્રેજી, માત્ર રૂ. ૧ માં
પોસ્ટેજ સાથે મોકલી આપીશું. આ અંગ્રેજીમાં ડહોન વાર્તાઓ
ઉપરાંત રમુજી, નિબંધો ને પુષ્કળ ન્હાની મોટી બાબતોના
સેંકડો સફળોત્તર ઉમદાં વાંચન મળશે. જમ્બાની તંત્રાસને
લીધે આ તક અમેરિકન દરેક વાંચનારને આપીએ છીએ. માટે મનીઓડરથી
થા પોસ્ટની ટીકીટથી માત્ર રૂ. ૧ મોકલી લાભ લઈ લેવો.
દરેક ઉપર અંગ્રેજી મહિનાની આખેરીએજ પોસ્ટ કરીશું. હવે થોડા
અંગ્રેજી સીલમાં છે. માટે તુરત મંગાવી લેવાની અરજ કરે છીએ.

અમેરિકન—મેનેજર “જ્ઞાનવર્ધક” કાંતા બિલ્ડીંગ, કાલખાદેવી, મુંબઈ.

[૧૫૩ સફેલી ચાલુ.]

પેદર ઝીન્દેહો પૂર બૂચાએ માહ;
અઝીન ખામતર નીઝ કારી મખાહ.

x x x x
કે હરકુ ઝે શરમાનો પદે પેદર,
ખેતાબહ મર હરત બહુ પેસર.

શીરદુશી.

“જેણે માત તાતની તણી પ્રાર્થના ન પ્રિત્યે માધ,
પ્રભુ કેરી પ્રાર્થના જે માધ તે ન માધ છે;
ચાહી નહિ માત તાત તણી પુળ ચિત્ત માંહી,
પ્રભુ તણી પુળ ચિત્ત ચાહી તે ન ચાહી છે;
જેને માત તાત તણી આંતરડી થરી નહી,
અન્ય તણી આંતરડી થરી તે ન થરી છે;
ચાખી ન પ્રસાદી માત તાત તણી મન કરી,
પ્રભુની પ્રસાદી ચાહી ચાખી તે ન ચાખી છે.”

x x x x
“ સાંઈ એસે પુત્રસે, બાંઝ રહે અર નારિ,
બિગરી બેટે બાપસે, જમ્ય રહે સસુરારી.
જમ્ય રહે સસુરારી, નારી કે નામ બિહાનો,
કુલકે ધર્મ ન સાચ, ઔર પરિવાર ન સાનો.
કહે મિરિધર કવિરાય, માત બૂખે વહિ દાંધ,
એસે કપુત કર્યા બર્યો, બાંઝ રહતિ ઉંબર સાંધ.”

x x x x
જન્મ ધરી પિત્ર માત તન્માં તવ, જન્મ ધર્યો, મર્યો, ન ધર્યો છે,
પુત્ર થઇ પિત્ર માત પિટે તવ, નર્ક નિવાસી ધર્યોજ ધર્યો છે.

કહાનુકથા ધર્મચિંત.

[પ્રથુ માટે જુઓ સફે ૧૫૭ મો.]

હારવર અને સુન સ્થાપન ૧૮૫૦.

પુરાણું પંકાયલું-સૌથી જીનું-મસાલો-અચાર
સરકો-મીકું તેલ-ઉંચું ધી વગેરે વેચનાર પ્રજાનું
માનીતું ખાતું-ત્યાં ઠગાવવાની ખીલકુલ ધાસ્તીજ નથી.

મધમધતો મસાલો.

દરેક જાતનો મસાલો માલેકની ખાસ દેખરેખ હેઠળ ચુંટી વીણી
પછીજ ઘંટીમાં દળવામાં આવે છે.

“હારવર” ખોલ આજે ધેરગતુ ખોલ થઇ પડ્યો છે-કારણ હારવરનો
મસાલો વાપરવાથી ખાણામાં એક સેક્રત વધે છે-ને હોંશિહોંશિ ખાવા ગમે છે.

અચાર.

દરેક જાતના અચાર એકવાર ટેસ્ટ કરશો તો પછી ખીજ અચારોને
હાથખી નહી લગાડશો. અફલાટુન ગરબના અચારો તૈયાર મળશે.

એકવાર મંગાવી ખાત્રી કરશો તો ધેરમાં અચાર ભરવાની
જેહમતમાંથી બચશો. સરકો.

ખડુ સારો ને ખુદ શેરડીનોજ બનાવેલો, કુટુંબોમાં વાપરવા
લાયકનો. છેલ્લી પ્રોસેસથી બનેલું-દમલ શીલરડ-મીકું તેલ તથા
માખણનું સ્વચ્છ ધી પણ અમારે ત્યાં મલશે.

હારવરની દુકાન કાંઈ આજકાલની દુકાન નથી, લગભગ
પોણી સદી ઉપરની દુકાન છે, જેણે અત્યાર સુધી —

પુરાણું નામ ટકાવી રાખ્યું છે-કારણ ! માલમાં દગો

નહી. ભાવ કીશાયત. જો એકવાર હારવરનો

માલ વાપરશો તો હંમેશાંજ એજ

વાપરશો-તેની ખાત્રી

રાખવી.

હારવર અને સુન.

મસાલા વગેરેના જાણીતા વેપારી.
ઘોલીતલાવ-મુંબઈ.

[૧૫૫ સંદેશી ચાલુ.]

માતર પિતર જ્ઞૈવ સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષદેવતા ।

મત્વા ગૃહી નિષેવેત સદા સર્વ્વ પ્રયત્નતઃ ॥

× × × ×
રહે બારા બરસ મૂનિ, ન મૂં બોલે નકુછ બોલે,
તપે ધુની, નહાએ ગંગામેં, બનમેં સદા ટોલે.
હિમાલયમેં ગળે, પૂજા કરે, શિર સખડો લે,
પિતા સેવા રહે ભારી, તરાબુમેં અગર તોલે.
નિકળના હય કદિન છલકો, બડા કડવા હય ચે મેવા,
મગર સંસારકે જપ તપસેં, બદ કર હય માત સેવા.

× × × ×
હમી ગુરત હરકસ કે દર્દે પેદર,
બે ગુહઅદ અઝી બદતર આયદ પેદર.

× × × ×
બેટા નાલાયક તન્ને, તન્ને સ્વાર્થી યાર,
નિર્મોહી માતા તન્ને, તન્ને નિલગ્ન નાર.
તન્ને નિલગ્ન નાર, તન્ને સન્યાસી કામી,
બેટી નમક-હરામ તન્ને, તન્ને અન્યાયી સ્વામી.
ગુરુ લાલચી તન્ને, તન્ને ચેલા અલ સેટા,
પિતા અધમી તન્ને, તન્ને નાલાયક બેટા.

× × × ×
યં માતા પિતરૌ ક્લેશં સહેતે સંભવે નૃણાં ।

ન તસ્ય નિષ્કૃતિ શક્યા કર્તું વર્ષ શતૈરપિ ॥

× × × ×
[વધુ માટે ગુએ સંદે ૧૫૯ મો.]

કોટવાલ પ્રધર્મ. વૉચ મેકર્સ એન્ડ જુવેર્સ

નવી દુકાનમાં સઘળું નવુંજ અને
લેટેસ્ટ ફેશનનુંજ તહમો જોશો.

જાત જાતની જુવેલરીના દાગીના, ચોખ્ખું
ચાંદી કામ. અને ન્હાની મોટી ક્રીસમ ક્રીસમની
ભેટ આપવા લાયકતી અનેક ચીજો-દરેક
જાતના ને કિંમતના વાંચો ને કલોકો, અને બીજી
અનેક ચીજો જોવા માટે આમંત્રણ કર્યે છીએ,
રીપેર કામ-અમો જાતે કર્યે છીએ, માટે જરૂર
ત્રાય કરજો.

અમારું ઠેકાણું—

બૉની બિલ્ડિંગ,

ન્યુ ચર્ચરોડ ગીરગામ પોલીસ કોર્ટની સામે,

મુંબઈ નં. ૪.

[૧૫૭ સંદેશી ચાલુ.]

કે પરવર દેમાર અજ પેદર બેહતર અસ્ત.
હમાન રાજ્યા મેહેરબાન માદર અસ્ત,

x x + x

‘હતો માતના પેટમાં મર્બરૂપ,
ધર્યો મહારે કાજો વિવેક ખૂબ.
જરા ફુખ ના દીધું રાખ્યાંજ રાજ.
વળાએ નહીં પાડ વહાલા પીતાજ.

બહુ કષ્ટથી માજી જ્યારે રિઆતાં,
દિલાએ ઉપાયે કરી સુખ સાતાં.
રડયો સુણુવા રાખી આતુરતાજ,
વળાએ નહીં પાડ વહાલા પીતાજ.

કર્મા માજીએ સુખ ને મુજ માટે,
નથી આપવાતું કને ત્હેની સાટે.
સુણી જન્મ મહારો દુલાહ જતાજ,
વળાએ નહીં પાડ વહાલા પીતાજ.

x x x x

છરેયો.

આપ રણેલું ખાય, બાપથી કરે સવાધ,
હાંકે ફૂળ કલંક, અંગ નિત્ય વહેવાધ,
વિશ્વ વખાણે પૂડ, દેખી દિલ દાઝે,
સન્નન દાતા શર, તૂ મન લજબો લાજે.
કીર્તિ જેની કવિજન કરે, સકલ ગુણ મનમાં લહે,
કવિ શામળ ભટ માયું કહે, સપૂત સર્વ તેને કહે:

આ સારસપિરલા ઉપરાંત અમારી ટોનીક પીલ્સ લેવાની ખાસ
જલામજ કરીએ છીએ, ડી. શીશી એકનો ૩. ૧)

એચ. એસ. કોપરીની કું.

પ્રોપ્રાઇટર:—હુસેનભાઈ સુલેમાનજી કોપરી

તાઇલ્સ, આરસ અને લાટી, સીમિંટ વીજરેના

જાણીતા વેપારી તથા ઇંદ્રાકટરો.

૧૨, મીન સ્ટ્રીટ, કોટ—ખાંચ નજીબજાર ડાકન રોડ, -મુંબઈ.

દિન દિન બહુ સુખ દાતારે, માયાલુ મ્હારી માતા
તું જન્મમાં ખરી લાતારે, માયાલુ મ્હારી માતા.
આ ભવમાં બહી તું આપનારી, સર્વ વિધિ સુખ સાતારે
“હલપતશમ” કહે ખરા દીલથી, ગુણ નથી ગણતા ગણતા રે !

માબાપનું ઠામ ખાલી.

કવિતા.

મેઠાં મેઠાં સરેવર, ખચીત ને ખાલી થાય,
વળી વરસાદ થતાં વેગથી ભરાય છે;
સરિતાઓ કે સમુદ્ર છેક ને સુકાઈ જાય,
કાળે કરી ત્યાંજ જળ ફરીથી ફેલાય છે;
બરેલાં જે ઠામ તે તો ઠલવાય ને ભરાય,
આદિ અનાદિ એ રીત સદા ચાલી જાય છે;
ઠામ માતપિતાનું ન તે ભરાય ઠેક સુધી,
ખચીત કવિ મેઠુન ને તે ખાલી થાય છે - ૧

ટોલુરો.

શું કરશે પછી સાલને, શું કરશે પછિ છત;
માત પિતા મૂકી ગયાં, જે અર્બક ને અત્ર - ૧

x x x x

નહાનું બચ્ચુ રમતા કરતાં ચીસ પાડે અનણ્યે,
શું જાણે કે ફકફડી ઉઠે માતનો છવ ત્યારે ?
તું તો મેઠો પશુ જરૂર કેં બાલ બુદ્ધિ રહી છે !
ત્હારી માતા તૂજ વિષુ દુઃખી કેમ જાણી શકે એ ?

કલાપી.

જાપ સમાન બગીચો ક્યાં છે ? માતા જેવો મેવો,
સુખ વ્હાવો ને બેહુ બચ્ચા, તો તન મનથી સેવો.

ફિરોજ.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

મા-બાપની સેવા માટે, -ધર્મશુદ્ધ્યો શું જણાવે છે ?
ધર્મપુસ્તકો ઉપરથી નીકળતો સાર, દુન્યાના
પ્રસિદ્ધ પહરેજગાર પુરુષોના મતો વગેરે.

“તમારા બાપ અને તમારી મા તરફ માનથી વર્તો, તમે
પ્રત્યેક મનુષ્ય, તમારી માની તથા તમારા બાપની બીક રાખો.
છોકરાં ! પ્રભુમાં તમારાં માબાપને માનો.”

બાઈબલ.

“તમારું માતપિતાને કદીપણ કડવું વેણ કહેશે નહીં; કેમજન-
તાથી એમને માન આપજો, અને પ્રભુને કહેજો કે મને બાળપણમાં
હજીરીને મોટા કર્યો, માટે હે પ્રભુ ! તું એમનું ભક્તું કરજો.”

કેસન.

“તમારાં માતપિતાને સૌથી વહાલાં ગણજો, કારણકે તમારો
જનનભાલ વગેરે સર્વે પદાર્થો તમને એમનાથી મળે છે.”

સિસરો.

“તમારાં માબાપને માન આપ અને તમારાં પાસેનાં સમાને
માન આપ, અને બાપીનાં લોકમાંથી સદ્ગુણ પ્રમાણે તમારા મિત્રોની
પસંદગી કરી લે.”

પાઈથિઓરાસ.

“માત પિતાની સેવા એટલે તમેનું ભરણ પોષણ કરવું એમ
કેટલાક લોક સમજે છે, પણ ભરણપોષણ તો આપણે કૃતરાં અને
ધોડાનું અર્થાત્ પશુઓનું પણ કરીએ છીએ. ભક્તિ વિના એમાં
ફેર શો ? ભક્તિ વિનાનું ભરણપોષણ એ ખરી સેવા નથી.”

કેનફ્યુશિયસ.

નાસ્તિ માતૃસમં દૈવં નાસ્તિ પિતૃસમો ગુરુઃ ।

ન તામ્યા મનનુજ્ઞાતો ધર્મમેકં સમાચરેત્ ॥

અર્થ:—“ માતા સમાન કોઈ દેવ નથી, પિતા સમાન કોઈ વડિલ નથી, માટે તેમની આજ્ઞા વિના કાંઈ કામ કરવું નહીં. ”

ઓશનસ્ય સ્મૃતિ.

“ ગૃહસ્થો, માતૃ પિતાને સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષ દેવતા માની લેખની સંઘા સર્વ પ્રયત્નથી સેવા કરવી, અને કુળને પાવન કરનાર સત્પુત્રે લેખને કેમળ વાણી સંભળાવવી, સર્વદા લેખનું પ્રિય કરવું તથા લેખની આજ્ઞામાં રહેવું. ”

મહાનિર્વાણતંત્ર.

एकेनापि सुदृक्षेवा पुष्पि तेन मुग्धभिना ।

पासितं तद्वनं सर्वं सुपुत्रेण कुलंपथा ॥

અર્થ:—“ જેમ જોકે પશુ પુષ્પ તથા મુગધરાળા સારા જુદે કરી અધું વન મુગધી બને છે, તેમ સારા પુત્ર વડે આપુ કુળ દીપે છે. ”

આશ્વાક્ય નીતિ.

पित्रोराज्ञां पालयति सेवने च निरालसः ।

छाये व वर्तते नित्य यतते चागमाय वै ॥

અર્થ:—“ જે માતૃ પિતાની આજ્ઞા પાળે, લેખની સેવામાં આળસ ન કરે, નિરાંતર લેખને છાયાની પેઠે અનુસરે, ધન સંપાદન કરવામાં યત્ન કરે. ”

कुशलः सर्वं विद्यासु सपुत्रः प्रीतिकारकः ।

અર્થ:—અને સર્વ વિદ્યામાં કુશળ હોય; તે પુત્ર પ્રીતિ ઉપજાવે છે. ”

શુકનીતિ.

“ છોકરાં ઉછેરીને મોટા કરવામાં માળાપો જે કુખ્ય સહેલે છે તેનો બદલો સો વર્ષ સુધી સેવા કરવાથી પણ વાળી શકાતો નથી. ”

મનુસ્મૃતિ.

एकेनापि सुपुत्रेण सिंही स्वपिति निर्धेयम् ।

सहैव दक्षयिः पुत्रै भरिं वहति रासभी ॥

“એકપણ સુપુત્રી સિંહણ નિર્ભય રીતે ઉંધે છે, પણ ગધે-
દેની સાથે દસ પુત્રો હોવા છતાં તેને પોતાને બાર ઉંચકવો પડે છે.”
મતલબકે સુપુત્રનું - કણ માતા પિતાને સુખ આપવાનું છે, તેથી
ઉલટું અનેક કુપુત્રોથી માબાપને ઉપાધિ વેઠવી પડે છે.

“એક અંગારિઓ જારના આખા ખેતરને આગ લગાડે, તેમ
એક કપુત્ર આખા કુળને બગાડે.” કહેવત.

“માબાપની મરજી જાણીને જે કામ આજ્ઞા ઉઠાવે તે ઉત્તમ,
માબાપના કહેવાથી કરે તે મધ્યમ;
માબાપ કહે અને જાણીને કરે તે અધમ,
અને માબાપની જે આજ્ઞા ન પાળે તે નકામે છે.”

સ્મૃતિ.

એક કાપેલ અથોરનાન લેખક ઉધરતાં બાળકો માટે થોડાક
સોનેરી નિયમા લખી જાય છે તે અત્રે ઉતારીશું:—

“તેમણે કમ બોલવું, જ્યાદા સાંભળવું અને ધણું વિચારવું.
પોતાના કામ મત પર વિશ્વાસ ન રાખતાં વડિલો, બુજેગો અને
દાનાવોની સલાહ લેવી. નિર્દોષ અને નિષ્કપટ હાંદગી ચુબરવી.
આપખળ પર આધાર રાખવો. સાચું બોલવું, સમજા સાચું હેતુથી
વર્તવું ને કામને પણ અપમાન ન કરવું. મનના જોરસા પર કાણ
રાખવો, પાક દામની રાખી ખુદની બંદગીમાં ગફલત કરવી નહીં.
જેમ વધારે જ્ઞેહ મળે તેમ વધારે નમ્ર થવું. ખરાબ સંગતથી
દૂર રહેવું, અને મરીય સગાં તથા દોસ્તો તરફ મદદનો હાથ
લંબાવવો.

જરથોસ્તી ધર્મ નીતિ-

કર્તા એર્વાહ શેહેરીઆરજી બરમા.

દાનાવો અને હસ્તુર આદરબાદ મારેસ્પંદની ઉધરતા બાળકો
માટેની નીસહત:—

જે જવાન, તહારી પાસ ધણી કિંમતી ગ્રીજો આ દુનિયામાં

હોય તે પર મુસ્તાક રહેતો ના; કારણ કે આ દુનિયાની દરેક ચીજ દરેક જથ્થા છોડી જવા વગર રહી નથી. આ દુનિયાનો મેહેલ તથા માલમતા, જે ઉપર લોકો લાડ કરે છે, તે છેવટે કોઇને આપવામાં આવ્યાં નથી. આપણે કેટલાક રાજવંશીઓને જોયા છે કે તેઓ ભરકરના સરદારો હતા, અને તેઓ રૈયત પર ધણી મોહટાઇ સાથેની હકુમત ચલાવતા હતા. અને આ દુનિયામાં તેઓ એમ સમજતા હતા કે અમો મોટા છઇએ, તેઓ ખાક થઇ ગયા છે, અને દુઃખ જોમવીને મીનોઇ જેહાંન તરફ કુચ કરી ગયા છે.

જ્યારે દરેક ઇન્સાનને આ પ્રમાણે દુનિયાની દોષત દેખાય છે ત્યારે તેણે શા ચીજ માટે આ દુનિયામાં મુસ્તાક રહેવું? કોઇ સાર નહીં. તેણે આ દુનિયાને ધર્મસેવા તરીકે મણી બદલને આત્મા રાખવાની વસ્તુ તરીકે સમજવું, અને સવાળને પોતાની જાત તરીકે ગણવી જોઇએ, કારણ કે મીનોઇ જેહાંનમાં સત્યા ન્યાયાધીસ મેહેર મજદ હજુર જવું છે. ત્યાં જે ઝરો આદમી હશે તે ખુશી બરેહું, લાંબી જીંદગીવાળુ સુખી, અને સધળી ઇચ્છા મેળવવામાં ફતેહમંદ થશે.

આદરબાદ મારેસ્પંદ પોતાના દિકરાને શીખામણ દે છે કે—
“મહારા દિકરા! તું સવાળને લગતો વિચાર કરતો રહેજે; ગુનાઓને લગતું વિચારતો મા; કારણકે માણસ હંમેશાં સુધી જીવનાર નથી. જે કાંઇ વસ્તુ આવતી દુનિયા માટે વધારે લાયકની તથા પસંદ કરવા જોગ હોય તેને તું વીસરતો મા; જે વસ્તુ તને ન મળે તે માટે મમગીન થતો ના; માલિક તથા વડાની તરફ ખાસ કાદેસો થજે.

હંમેશાં હંમેદ પાક જોદા તાલા પર રાખજે. જોદાતાલા અને અમેસાસ્પંદોની આરાધના માટે ઉલટ બરેસો તથા જનકેદા કરનારો રહેજે. જે તું સલાહ પુછે તો, પરજગાર દેખાવના, કાચકી માહિતગારી ધરાવનારા, ચાલાક અને સારા સ્વભાવના પુરુષને પુછજે, અને તેને તારા દોસ્ત તરીકે મણજે.

દરજ્જવાળા, ડાહ્યાપણ સાથના પુરૂષને આદરમાન આપતે રહેજે. કોઈનેબી જુઠું કહેતો ના, ખોદાતાલા તરથી ત્હને દોલત મળે તો મુશ્કેલ માણસની મરકની કરતો ના, કારણકે તું પણ કદાચ જીવદીથી પૈસા વગરનો થશે. મીઠાસથી વાતચીત કરજે. કંઈ સારું કામ કીધું હોય તો પોતાની વખાણ કરતો ના, ખોદાતાલાનો અને જણેસ કરનારનો આભાર માનતો રહેજે, કે જેથી તું વધુ બક્ષેસને લાવેકનો થાઓ.

સાચો રહેજે કે જેથી બરેસેદાર મળ્યાય; અકલવાળો થજે કે તેથી તું ધણાઓને પસંદ પડતો થાય. ધણા દોસ્તવાળો થજે કે તેથી તું નેકનામીવાળો થાય; વખાણ મેળવનારો થજે કે તેથી તું સારી જીંદગી ગુજારનારો થાય; દીનને આહનારો થજે કે તેથી તું પુણ્યવંત થાય; બક્ષેસ કરતો રહેજે કે તેથી તું ગરોબમાનનું મકાન મેળવનારો થાઓ.

“પોતાના બાપ તથા માઓનો અહમ્મ રાખનાર, હેઝીબીના સખુનને સાંભળનાર અને હેઝીબીના હુકમ મૂજબ ચાલનારો રહેજે; કારણ કે આ તથા બાપની હૈયાતી સૂધી એક પુરૂષ જેમ એક વાલ જંગલની અંદર કોઈથી બીહતો નથી તે મીસાલે છે.”

જે મિનલસમાં તું ખેસે ત્યાં ઉચે દરજ્જેની જગ્યા ખેસતો ના; ત્યાં જૂઠા માણસની પાસે ખેસતો ના. તું ઉલોગી રહેજે કે મોરાદવંતો થાઓ; તું સકાળે ઉઠજે કે કામને ચાલુ કરનારો થાઓ. જેની પાસ જીવ છે, ત્હેની પાસ દોલત છે, કારણકે દરેક સારા કામની શરૂઆત અકલથીજ થાય છે.

આતમાને લગતી સમજણ મેળવતો રહેજે કે છેવટે તું ખેદેસ્ત બરજનો માર્ગ મોકળો કરશે.

દરેક ફરજ કે પોતાના માબાપનો મલાહજો અહમ્મ અને

ફરમાંબરદારી કરવાની તાકીદ અશો જરથોસ્ત પેગંબરે
ઘણું ઠેકણું કીધી છે.

બનામે ૫ હોરમજ્દની પાજંદ સેતાયસમાં એક જર-
થોસ્તી રાજ પઠે છે કે:—

“કે પેદ ઉમાદ ન-ખુષનૂદ એદ હર્ગઝ વહેસ્ત નવીનેદ”

અર્થ—‘જે મા-બાપને નાખુશ કરે તે કદી બેહેસ્ત નહીં
પામે.’ ઉધરતાં બાળકો માટે આ સોનેરી નિમ્નો છે કે હેમણે
કમ બોલવું, જ્ઞાદા સાંભળવું, અને ઘણું વિચારવું. પોતાના કાયા
મન પર વિશ્વાસ ન રાખતાં વડિકો, ખુન્નેર્ગો અને દાનાવોની સલાહ
લેવી. નિર્દોષ અને નિષ્કપટ જીંદગી ગુજારવી, આપ બળ પર આધાર
રાખવો, સાચું બોલવું, સઘળા સાથ હેતથી વર્તવું ને કોઇને પશુ
અપમાન ન કરવું. મનના જોરસા પર કાણુ રાખવો, પાકદામની
રાખી ખુદાની બંદગીમાં ગણત કરવી નહીં. જેમ વધારે ફતેહ મળે
તેમ વધારે નમ્ર થવું. ખરાબ સંજતથી દૂર રહેવું, અને ગરીબ સમાં
તથા દોસ્તો તરફ મદદનો હાથ લંબાવવો.

—“સત્ય યુગની શોધ”—

આ પુસ્તક ત્હમોએ વાંચીયું છે કે? જો નહીં વાંચીયું
હોય તો, જરૂર નિયમે સરનામે આ રસિલું—ઉમદાં—નવીજ
રીતનું ઉપયોગી વાંચણનું જ્ઞાન લેવા જરૂર મંગાવશોજી.
આ પુસ્તક માટે બહુ સારા અભિપ્રાયો મળ્યા છે. કિં.
૧. ૩ (વી. પી. જુડ.)

લખનાર—મિસિસ ડેઠાવાલા પંચમહાલ, ગોધરા.

“બાળ બરદાસ્ત” ચા “સીઓનો સાથી.”

ઉપળા નામના બહાર પડેલા નવા પુસ્તકની જાહેરખબર આ પુસ્તકમાં પાને ૯૮ થી શરૂ થઈ છે, અને થોડાંક પેન્નેમાં એ પુસ્તકને જાણીતા વર્તમાન પત્રો તરફથી જે જે અભિપ્રાયો મળ્યા છે તે પ્રમટ કરેલા છે. અને એ ઉપરાંત બીજા જે જે અભિપ્રાયો, ડૉક્ટરો, જાણીતાં સાક્ષરો, હિંદના જાણીતાં પુરૂષો અને કીર્તિવાળા તથા ડીમીવાળા અનેક પુરૂષો તથા સ્ત્રીઓ તરફથી મળ્યા છે, તેના માત્ર ટુક સારજ આ સ્થળે રજુ કર્યે હીએ, કે તેથી વાંચનાર એ ચોપડીમાં શું શું છે તે જાણી શકે.

“આજની માતાઓની અજ્ઞાનતા જોતા તેમજ ગરીબ હિંદ દેશનું બાળકોનું ધણું મોટું મરણ પ્રમાણ જોતા, મિ. પૉલીશવાળા કૃત “બાળ બરદાસ્ત” નામનું પુસ્તક ધણું વહેવાર તથા ઉપયોગી વદન વખતસરનું જ લેખારો. એમાં કર્તાએ અથંગ મેહેનત ઉઠાવી જે જે વહેવાર સુચણાઓ કરવાની જેહેમત ઉઠાવી છે તે બેઝક વખાણને પાત્રજ છે.”

“બેઝક આ પુસ્તક ધણું જ ઉપયોગી છે અને આજના વખતમાં એની ધણીજ જરૂર છે.”

“કંગાળ સ્થિતિમાંથી બાળકોને છોડાવવા માટે ને લોક લાગણી ઉરકેરવા માટે આ પુસ્તક મદદકર્તા થાય તેમ છે.

“બાળ બરદાસ્તની ચોપડીની ધણીક આવૃતિ બહાર પડે ને કર્તાની મહેનતને જશ મળે. આપણે સાદિત્વની બાબતમાં ધણા પછાત છીએ ને ખરી કેળવણી પછવાડે પૈસો ખરચતા નથી.”

“આ ચોપડી સામટી રીતે લેતા એક બાળકની માવજતની સામકસોપીડયાની ગરજ સારશે.”

“ધેરના છોકરાંઓના હાથમાં મૂકવા લાયક આ પુસ્તક છે.”

“આ ચોપડી ધેરના તબિબની યરજ સારે તેવીજ છે,” કાંઈ “બાનુઓને સંસારિક સામાન્ય જ્ઞાન ઉપરાંત તબિબી જ્ઞાન પણ મળે તેમ છે.”

“દરેક બાનુઓને કામનું ઉપયોગી ને સરજ બાધામાં લખાયેલ અપ-ટુ-ડેટ આ પુસ્તક છે.” દરેક કુટુંબમાં જરૂર રાખવું જોઈએ.”

“આ પુસ્તક લાખોની સંખ્યામાં ખપે તેવું છે,” બાળ મરણની સંખ્યાથી ખબરદાર રહીને બાવા પુસ્તકનો અભિયાસ કરો.”

“એક બુના તબિબ જેટલું જ્ઞાન લખનારે દેખાડ્યું છે,” અને ધરધતું નિર્ભય વનસ્પતિના પુષ્કળ ઉપાયો રજુ કરેલા છે.”

“તમારા ઘેરની ઉધરતી બાનુઓને માતાનું ખરું જ્ઞાન આપી બાન પુલશે. મહારા કુટુંબમાં તો અભ્યાસ કરવા લાયક જણાઇ છે.”

“આ ચોપડીનું જ્ઞાન મગજમાં રહેશે તો ધણીક જીંદગી બચાવી શકશે એ શક્યમંદ જેવું નથી.”

“ખીજ ચોપડીઓ કરતા આ ચોપડી દશવાર સારી છે એમ જણાવતા ખુશાલી લાગે છે.”

“આ ચોપડીને વેદક કોષ કહેવું તો ખણ ચાલે, લખનારનો એ ઉપરનો શ્રમ અજળ પ્રકારનો છે.”

“જેમ અંદરની બાબદો કિંમતી છે તેમ બહારનો બપટો-પુડું, બાંધણી વગેરે આકર્ષણ છે.”

“પારસી લેખક તરફથી આવું જ્ઞાનથી ભરપૂર પુસ્તક પ્રગટ થાય, અને તેને પારસી કોમ ટેકો નહીં આપે—એ ગુણ ધીકારવા જેવો જ છે, હું માનું છું કે તમારા માર્ગમાં ઝડપી કુચ કરતા હશે.”

“આ પુસ્તક અમણુ તેમજ શીખેલાવમને એક સરખુ જ ઉપોગી થાય તેવું છે.”

“બચ્ચાઓને ઉછેરવાની વહેવાર તાલીમ દરેક સ્ત્રીઓને આ પુસ્તકમાંથી મળી શકશે.”

“આ પુસ્તક “Reference” Book તરીકે ઉપોગી થઇ પડે તેવું છે.”

“બાળ ખરદારતમાં કાંઇ ફક્ત બાળકની જાતનનીજ બાબતનું જ્ઞાન નથી સમાયલું. પણ સ્ત્રી પુરુષોને તંદોસ્ત જીંદગી ગુજારવામાં ઉપોગી થઇ પડે તેવી અનેક બાબદોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે,” પરિણામે “જોયા એક કિંમતી ખજાણો પ્રાપ્તને અર્પણ કરવામાં આવ્યો છે.”

“આવા એક પુસ્તકથી કુટુંબમાં સૌ જણા જ્ઞાન સંપાદન કરી શકશે એવું છે.”

“આ પુસ્તકની સસ્તી આજીવિની બારે જરૂર છે કે તે ૨૨જ શ્રીમંતવર્ગ ઉપર રહેલી છે.”

“બાળકોને બરનું ને માતાઓને જ્ઞાન આપે એવાં સંપૂર્ણ પુસ્તકની જગ્યા એ પુસ્તક સહેલથી લઈ શકે.”

“કર્તાની સેવા કોમ કરતા દેશને માટે વધુ લાગે છે.”

“હા બાળકોનું મરણ પ્રમાણ ચોંકાવનાર છે, તેજ સમય આવા પુસ્તકો બહુ ઉપયોગી થઈ પડવા જોઈએ.”

“કર્તાનો શ્રમ અજબ જોવો છે, ઉત્તેજનને લાયક છે.”

“એખબર હશે તો કાંઈ જ્ઞાન મેળવશે, વાંચશે તો ફેકટ જશે નહીં.”

“આ પુસ્તક ઇંગ્લંડ કે અમેરિકામાં ત્યાંની ભાષામાં પ્રગટ થયું હોતે, તો ખપાવવા જવું ન પડતે, તેમજ તે દ્રવ્ય લાવી આપે તેવું જ છે.”

“ડોક્ટરોના ખીસો ભરવા કરતાં આ પુસ્તકનું જ્ઞાન લઈ ચાલ્યાથી કુટુંબમાં ફાયદો છે.

ધણેક સમયે પણ આ પુસ્તક ઉપયોગી થઈ પડી, બાળકોને માટે રાહબર જેવું જણાશે.

“પ્રકરણો વાંચ્યા. ખાસ કરી સ્ત્રીવર્ગ માટેની બાબતો સ્કુલમાં અભ્યાસ દાખલ ચાલે તેવી છે.”

આ પુસ્તક જે માબાપ પોતાની છોકરીઓના હાથમાં મુકવાની કાળજી કરે તો, જરૂર તે ઉધરતા બચ્યાઓના બાબમાં બિવિધમાં પોતાની જાંદગીની ફરજો પ્રતેહમંદીથી બજાવવામાં વગર શકે એવું જ્ઞાન એક બળવાન હથીમાર સમાન થઈ પડે, ને સાથે સાથે હજારો બચ્ચાંની નાહકની કતલ થી અટકે.”

“બાળ બરદાસ્ત નામની ચોપડી ગૂજરાતીમાં લખી સાહિત્યની તેમજ ગૂજરાતી બોલનારી પ્રજાની કિંમતી સેવા તેના કર્તાએ બજાવી છે.”

મિ. પાલીશવાળાને તેમની તન મનની જન સેવા માટે ધન્યવાદ આપતા ઇચ્છું છું કે ત્હેઓ આવા બહા કામો માટે ધણું જીવો.

[આ ચોપડી કર્તા પાસેથી રૂ. ૪ ની કિંમતે નં. ૫૨૩ કાંતાબિહારીંગ, કાલબારવી, મુંબઈથી મળશે. મંગાવનારે સરનામું ખુલ્લું ને બરાબર લખવું.]

[જન્માબંધ ખરીદનારને ખાસ લાવ.]

પ્રકરણ ૧૨ મું.

દુન્યાના પ્રસિદ્ધ અંગ્રેજ વિદ્વાનો, નામાંકીત પુરૂષો,
કવિઓ, ફિલસૂફો, વગેરે માસ્તરોના વિચારો.

Parents—Duties of.

Behold the fatal work of my dark hand,
That by rude force the passions would command,
That ruthless sought to root them from the breast:
They may be ruled, but will not be oppressed.
Taught hence, ye parents, who from nature stray,
And the great ties of social life betray ;
Ne'er with your children act a tyrant's part :
'Tis yours to guide, not violate the heart.
Ye vainly wise, who o'er mankind preside,
Behold my righteous woes, and drop your pride;
Keep virtue's simple path before your eyes,
Nor think from evil, good can ever rise.

Thomson.

"No brother, sister, friend, no parent nigh,
To soothe his pangs, or catch his parting sigh;
Alone, unknown the Muses' darling dies,
And with the vulgar dead unnoted lies"

"There is in all this cold and hollow world no fount
Of deep, strong, deathless love, save that within
A mother's heart."

—Hemans.

Parents and Clildren.

The joys of parents are secret, and so are
their griefs and fears :

**They cannot utter the one, they will not
utter the other.**

**Children sweeten labours, but they make
misfortunes more bitter;**

**They increase the cares of life, but they mitigate
the remembrance of death.**

Bacon.

Look how he laughs and stretches out his arms,

And opens wide his blue eye upon thine,

To hail his father; while his little form

Flutters as winged with joy ! Talk not of pain !

The childless cherubs well might envy thee

The pleasures of a parent !”

—Byron.

For parents to hope everything from the good education they bestow on their children is an excess of confidence; and it is an equally great mistake to expect nothing, [and to neglect it." —*La Bruyere.*

—*La Bruyère.*

“ If the paternal cottage still shuts us in, its roof still screens us ; with a father we have as yet a prophet, priest and king, and an obedience that makes us free”

—*Thomas Carlyle.*

Parents—example of.

Parents must give good example and reverent department in the face of their children. And all those instance of charity which usually endear each other—sweetness of conversation, affability, frequent admonition—all signification of love and tenderness, care and watchfulness, must be expressed towards children; that they may look upon their parents as their friends and patrons, their defence and sanctuary, their treasure and their guide. —*Bishop Taylor.*

He who is false to parental duty breaks a thread in the loom, and will find the flaw when he may have forgotten its cause.

x

x

x

x

“Sleep, image of thy father, sleep my boy;
No lingering hour of sorrow shall be thine;
No sigh that rends thy father’s heart and mine,
Bright as his manly sire the son shall be,
In form and soul”

“A poor father served by thee shall make thee rich;
A sick mother helped by thee shall make thee strong;
Thou shalt be served Thyself by every sense
Of service which thou renderest.”

“How sharper than a serpent’s tooth it is
To have a thankless child.” —*Shakespeare.*

Parents—Fondness of.

Thou art the only comfort of my age:
Like an old tree, I stand amongst the storrs
Thou art the only limb that I have left me
My deargreenbranch ! and how I prize thee, ch'
Heaven only knows. —*Lee.*

"Me let the tender office long engage,
To rock the cradle of reposing age,
With lenient arts extend a mother's breath.
Make languor smile and smooth the bed of death.
Explore the thought, explain the asking eye,
And keep a while one parent from the sky." —*Pope.*

Of procreation.....

For these are we made fathers, and for these
May challenge duty on our children's part."

"As we do turn our backs
From our companion thrown into his grave,
So his familiars to his buried fortunes
Slink all away ;
Leave their false vows with him
Like empty purses pick'd; and his poor self,
A dedicated beggar to the air." —*Shakespeare.*

"Children, ay forsoot
They bring their own love with them when they come !
But if they come not there is peace and rest." —*Ingeloe*

Parents—Over strict.

Parents are o'erseen, when, with too strict a
rein, they do hold in,
Their child's affections and control that love,
Which the powers divine instruct them with:
When in their shallow judgments they may know
Affection cross'd, brings misery and woe.

—*Robert Tylour.*

Parents—Suspicious.

A Suspicious parent makes an artful child.

—*Haliburton.*

"Why we should do it? how we are obliged to do it?
The conviction of parental duty implies the soundest reason, the
strongest obligation, of which our nature is susceptible."

"The sacred books of the ancient Persians say—If you
would be holy, instruct your children, because all the good acts
they perform will be imputed to you." —*Montesquieu.*

"That duties must not be pressed nor beaten out of us,
as the waters came out of the rock when Moses smote it with
his rod; but must freely drop from us, as myrrh from the tree
or honey from the comb."

"That mother may have been sleeping quietly for years
under some yew-tree in a village church-yard hundreds of miles
away; but her voice still speaks—the old tones, choked with
tears, are heard,—the hand that was wont to be laid on his
head in prayer as he knelt on her lap, knocks at his heart-door,
and does not knock in vain." —*Macduff.*

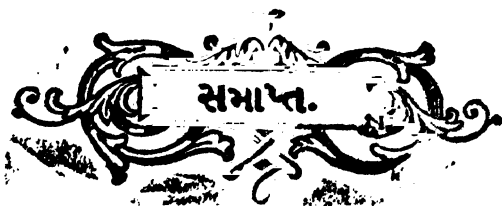

Parents—Duties of.

The voice of parents is the voice of gods,
 For to their children they are heaven's lieutenants;
 Made fathers not for common uses merely,
 Of procreation (beasts and birds would be
 As noble then as we are); but to steer
 The wanton freight of youth through storms
 and dangers,
 Which with full sails they bear upon,
 and straighten
 The mortal line of life they bend so often.
 For these are we made fathers, and for these
 May challenge duty on our children's part.
 Obedience is the sacrifice of angels,
 Whose form you carry. — *Shakspeare.*

આ પુસ્તકના વાચનારાં સુઘનણ્યો એમાંના યોડાંક વિચારો
 ખણી લેખ, સદ્ગુણી યજ્ઞ, મા-બાપની આજ્ઞા પાળવામાં કેટલું મોતેજર
 સુખ છે અને કેટલી મોટી પોતાની ધાર્મિક શરણ છે તે મન પર
 લખ વર્તશે તો તેઓ ખરાં સુખી થશે, અને આ લેખકે લીધેલાં
 વખત, કાળજી, અને શ્રમનો વગેરેનો બદલો મળેલો મળ્યોશે.

મહેને આ પુસ્તક પ્રગટ કરવા માટે મહારા શુભેચ્છકો ને મદદમારો
 તથા સાહિત્યદાનીઓએ જે ઉત્તેજન આપીયું છે, તે માટે આ સ્થળે
 એ મદદમાર બાધઓનો અંતઃકરણ પુર્વક આભાર માનું છું.

THE FAMOUS HOUSE.

For all Household Stores.

**We offer the World's Standard
Brands at Cheapest
Market Rates.**

ASK US TO QUOTE YOU.

**Up-country parcels carefully
attended to.**

MANU BROS.

**Chemists, Druggists and
Provision Merchants,
48, Gunbow Street.**

FORT——BOMBAY.

“ There is no religion higher
Than Truth and Charity. ”

તુલસી ચે સંસારમે, પંચતત્ત્વ હય સાર;
સંત સમાગમ-હરી ભજન, હથા-દાન-ઉપકાર.

“ સેંકડો-હજારો કે લાખો રૂપીઆની સખાવત
ત્હમે વિચાર વગર કમાઈ કરો, તે પેસા પાણીમાંજ
નાંખેલા બરાબર છે.”

ત્હમે ત્હમારા હાથે પુણ્ય કરો, અને તે ક્યાં
ખર્ચો છો-કયા કામ માટે વાપરો છો-અને તેમાં જન-
સેવા કેટલી કરો છો, તેજ ઉપર પુણ્ય વિચાર કરજો.
જેના નામે ધર્મ કરો ને ત્હેતું નામ ખરેખર
સાચવતું હોય તો, માત્ર થોડાંક સો રૂપીઆનું
‘સાહિત્યદાન’ કરી હજારો ઘેરોમાં, ને સેંકડો
મથકોમાં મહુ મની યાદગારી કાચમની સાચવી
રાખો. એ માટેની ખરી સલાહ કાંઈ પણ સ્વાર્થ
વગર ત્હમેને આપીશું. અને કયોખી શ્રમ કે તક-
લીફ આપ્યા વગર ત્હમારું આવું કામ રૂપીએ રૂપીએ
બચાવ તેવીજ ક્ષેત્રમંડ રીતે કરી આપીશું. એ માટે
‘જ્ઞાનવર્ધકના મેનેજરને’ પરડ, કાંતા બિલ્ડીંગ-
કાલબાહેવી, મુંબઈ લખવાથી મા મળવાથી
ઘટતું થઈ શકશે.

DO YOU WISH TO INCREASE
THE SALE OF YOUR GOODS ?

THEN ADVERTISE IN

THE
“Dnyan Wardhak”

[ESTABLISHED 1872.]

THE BEST ADVERTISING MEDIUM.
TERMS MODERATE.

Apply to the Manager,
*No, 523, Kanta Building,
Kalbadevi Road-BOMBAY.*

હવે પછી બહાર પડશે.

પોલિશનાળા કૃત—

“કેળવણી અને તેના વિવિધ પ્રકાર.”

માત્ર કેળવણીને લગતીજ સેંકડો બાબતો
આ પુસ્તકમાં પ્રગટ થશે.

બહાર અમર ભેતા રહેશે.

એનું નામ તે સાબુ !

ડૉ. એનીએઝંટ શું કહે છે:-

બે મહિના ઉપર નામીયાં ડૉક્ટર એનીએઝંટે પોતાનાં ન્યુસપેપર “ન્યુ ઈડીયા”માં ગોદરેજના સાબુ માટે નિચે મુજબનું લખાણ વગર માંગવે કહ્યું હતું.

મેં જુદાં જુદાં દેશોના ઘણા સાબુ વાપર્યા છે પણ પુરતો સંતોષ ફક્ત ગોદરેજના સાબુથી જ મળ્યો છે. એ સાબુ હું બે વર્ષથી વાપરું છું અને તેની બલામણ મિત્રોને કરું છું.

સરકારી રસાયણી મેજર ડીટીનસનનું ગોદરેજના સાબુ માટે એવું મત છે કે એ સાબુ હરેક વાતે ઉત્તમ છે અને ગમે એવી નાબુક ચામડીને પણ માફક આવે એવો છે.

- ત્યારે ઘણા પરદેશી સાબુમાં લેગસેજ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ગોદરેજના સાબુમાં લેગસેજ અરક નાંખવામાં આવે છે જે ચામડીની સુખાકારી માટે ઉત્તમ કહેવાય છે.

